

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

CENGİZ AYTMATOV'UN ROMANLARINDA
ŞAHISLAR KADROSU
Yüksek Lisans Tezi
Selma AYDIN
135160124

Danışman: Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK

İstanbul, 2016

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**CENGİZ AYTMAOV'UN ROMANLARINDA
ŞAHISLAR KADROSU**
Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: **Selma AYDIN**

KABUL VE ONAY

Selma Aydın tarafından hazırlanan “Cengiz Aytmatov’un Romanlarında Şahıslar Kadrosu” başlıklı bu çalışma, tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

(Danışman)

Üye:

Üye:

Üye:

Üye:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Cengiz Aytmatov’un Romanlarında Şahıslar Kadrosu” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih ve İmza

Selma AYDIN

ONAY

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel niversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih ve İmza

Selma AYDIN

ÖZET

CENGİZ AYTMATOV'UN ROMANLARINDA ŞAHISLAR KADROSU

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK

Ocak, 2016 - 162 sayfa

Cengiz Aytmatov, Türk Kültürünü dünyada duyurabilmiş ve tanıtabilmiş, önemli bir edebiyatçıdır. Eserlerinde kendi insanının geleneklerini, kültürünü, tüm insanlığı ilgilendiren savaş, açlık, kültür ve korunması, asimilasyon, dil gibi meseleler ile aşk, anne, kahramanlık, ölüm, ayrılık, ihtiraslar, iyilik, kötülük gibi konular ve özellikle günümüzün modern dünyasının insanını ilgilendiren ideolojiler, kapitalizm, globalleşme, tabiat ekoloji gibi sorunları evrensel kavramı içinde işler.

“Her yazar bir milletin çocuğudur ve o milletin hayatını anlatmak, eserlerini kendi milli gelenek ve törelerini kaynak alarak zenginleştirmek zorundadır. Benim yaptığım önce bu, yani kendi milletimin geleneklerini ve hayatını anlatıyorum. Fakat orada kaldığımız takdirde bir yere varamazsınız. Edebiyatın milli hayatı ve gelenekleri anlatmanın ötesinde de hedefleri vardır. Yazar, ufkunu milli olanın ötesine doğru genişletmek ve “evrensel”olana ulaşmak için gayret göstermek durumundadır.” (Kolcu, 2008: 69) diyen Aytmatov, Milletinin tarih boyunca kazandığı bütün maddi ve manevi zenginliğini eserlerine yansıtmıştır. Yaşadığı coğrafyanın, insanının tarih içinde kazandığı değerlerini, acılarını, kahramanlıklarını, tecrübelerini yazıya döküp ölümsüzleştirmiştir. Halkının içine düştüğü zor durumları eserlerinde en güzel şekilde anlatan, onların çözümlerine dair ipuçları gösteren, eserlerinde kendi ifadesi ile “tipik insan” ortaya koymaya çalışan Cengiz Aytmatov, yarattığı eserleriyle Kırgız halkının kültürünü, tarihini, halkının değerlerini yeniden hatırlatmaya çalışmıştır.

Anahtar kelimeler: Cengiz Aytmatov, Türk kültürü, karakterler.

ABSTRACT

PERSON STAFF IN CENGİZ AYTMATOV NOVELS

Post Graduate Thesis, New Turkish Literature Department

Consultant: Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK

January, 2016 - 162 pages

Cengiz Aytmatov is an important man of letters who introduced and published Turkish culture worldwide. In his works he treats his peoples traditions, culture, subjects which interests all the humanity such as war, hunger, culture and its protection, assimilation, language and love, mother, heroism, death, separation, passion, goodness, badness and especially problems such as ideologies, capitalism, nature, ecology, globalization which interets todays modern worlds people in a universal coupling.

“Every author is a nations kid and should tell about his nations living and enrich his works using his own national traditions and customs as a resource. That is what i do first, in other words i tell about my nations traditions and life. But if you stay there you can not reach anywhere. Literature has targets beyond telling about national life and traditions. Author must broaden his horizon beyond the national one and must give his all to reach “universal” one (Kolcu, 2008: 69) saying Aytmatov, reflected material and moral richness, which his nation get throughout history, to his works. He put down on paper and immortalized his geographys peoples throughout history gained values, pains, heroisms and experiences. Cengiz Aytmatov who tells his peoples faced difficult situations and gives tips about their solutions and trying to reveal “typical human”(with his own words) in his works, tried to remind Kirghiz nations culture, history and values using works he created.

Key words: Cengiz Aytmatov, Turkish culture, characters.

ÖN SÖZ

Romanın temel unsurlarından birisi kahramandır. Vak'ayı oluşturan, oluşmasına zemin hazırlayan, okuyucuyu yönlendiren, yeri geldiğinde yazarın yerine konuşan kahraman yahut kahramanlar romanda büyük ölçüde insandır. Özellikle sosyal nitelik taşıyan romanlarda yazar açık ve örtük mesajını okuyucuya kahramanlar üzerinden verir. Aynı şekilde yazarın insan ve toplum karşısındaki konumunu kendi dünya ve sanat düşüncesine göre biçimlendirdiği kahramanlar üzerinden öğrenmek mümkündür. Öyle ki bazı romanlarda zaman ve mekânın geri plana itilip sadece kahramanların konuşması, anlatılması söz konusudur.

Romanlarında insanı merkeze alan yazarlardan birisi de Cengiz Aytmatov'dur. Çağdaş Kırgız Türk edebiyatının önemli isimlerinden birisi olan Aytmatov, yaşadığı ve mensubu olduğu toplumdan hareketle evrensele ulaşmayı bilmiş usta kalemlerdendir. Onun bir sanatçı olarak en önemli özelliği, insanlığın gizli kalmış taraflarını edebiyat yoluyla, eserlerinde biçimlendirdiği kahramanlar vasıtasıyla ortaya koymasıdır. Nitekim onun eserlerinin yüz elliye aşkın dile çevrilmesi bunun ön önemli ispatıdır.

Türk edebiyatının önemli isimlerinden Cengiz Aytmatov'un ilk okuduğum romanı "Gün Olur Asra Bedel"dir. Kitabın içeriği beni derinden etkilediği için diğer romanlarını da okuma isteği duydum ve tez konum olarak "Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Şahıslar Kadrosu" konusunu seçtim.

Cengiz Aytmatov'un eserleri defalarca okunabilecek ve her okunuşta farklı tatlar alınabilecek niteliktedir. Konusunu genellikle Cengiz Aytmatov'un hayatından ve yaşadığı çevreden alan eseleri incelerken çok kaynak bulma imkânım oldu. Bu çalışmayı büyük istek duyarak ve zevk alarak yaptığımı belirtmek isterim.

Tezin oluşmasında bana yol gösteren, zaman ayıran ve bana Çağdaş Türk Dünyasını sevdiren, özellikle büyük kişilik Cengiz Aytmatov'u tanıtan değerli Hocam Sayın Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk'a teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2016

Selma AYDIN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

1. KIRGIZ EDEBİYATI HAKKINDA BİLGİ

1.1. Kırgız Edebiyatı.....	2
----------------------------	---

II. BÖLÜM

1. CENGİZ AYTMATOV'UN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Cengiz Aytmatov'un Hayatı.....	5
1.2. Cengiz Aytmatov'un Eserleri.....	7
1.2.1. Hikâyeleri	7
1.2.2. Romanları	8
1.2.3. Tiyatro Eseri	8
1.2.4. İلمي Çalışmaları	8

III. BÖLÜM

TOPRAK ANA

1.1. Roman Hakkında Bilgi.....	10
1.2. Romanın Özeti.....	12
1.3. Romanın Şahıs Kadrosu.....	18
1.3.1. Tolganay.....	18
1.3.2. Suvankul.....	23
1.3.3. Almina.....	25
1.3.4. Kasım.....	27
1.3.5. Maysalbek.....	28
1.3.6. Caynak.....	29
1.3.7. Diğer şahıslar	30

1.3.7.1. Canbolat-----	30
1.3.7.2. Bektaş -----	30
1.3.7.3. Ayşe-----	30
1.3.7.4. Cenşenkul-----	30
1.3.7.5. İsmail-----	31

2. GÜN OLUR ASRA BEDEL-CENGİZ HAN'A KÜSEN BULUT

2.1. Roman Hakkında Bilgi -----	31
2.2. Romanın Özeti-----	33
2.3. Romanın Şahıs Kadrosu-----	38
2.3.1. Yedigey-----	38
2.3.2. Kazangap-----	42
2.3.3. Sabitcan-----	44
2.3.4. Ukubala-----	45
2.3.5. Abu Talip-----	47
2.3.6. Tansıkbayev -----	51
2.3.7. Cengiz Han-----	53
2.3.8. Nayman Ana -----	55
2.3.9. Raymanlı Ağa-----	58
2.3.10. Diğer Şahıslar-----	60
2.3.10.1. Yelizarov-----	60
2.3.10.2. Zarife-----	60
2.3.10.3. Begimay -----	60
2.3.10.4. Ayzad-----	61
2.3.10.5. Adılbay-----	61
2.3.10.6. Altın -----	61

3. DİŞİ KURDUN RÜYALARI

3.1. Roman hakkında bilgi-----	61
3.2. Romanın Özeti-----	63
3.3. Romanın Şahıs Kadrosu-----	70
3.3.1. Abdias Kallistratov-----	70
3.3.2. Ernazar-----	73
3.3.3. Boston Urkunçiev-----	75

3.3.4.	Boss Kandalov	78
3.3.5.	Grişan	79
3.3.6.	Lenka	81
3.3.7.	Petruha	82
3.3.8.	Uzukbay	83
3.3.9.	Akbar ve Taşçaynar	83
3.3.10.	Peder Dimitri	85
3.3.11.	Nasıralı İsa	87
3.3.12.	Pontius Pilatus	89
3.3.13.	Diğer Şahıslar	89
3.3.13.1.	İgna	89
3.3.13.2.	Bazarbay Noygutov	90
3.3.13.3.	Gülümhan	90
3.3.13.4.	Kence	90
3.3.13.5.	İbrahim Çotbayeviç	91
3.3.13.6.	Kepa	91
3.3.13.7.	Mişaş	91
3.3.13.8.	Galkin	91
3.3.13.9.	Hızlı Yavrukurt	92
3.3.13.10.	Kocabaş	92
3.3.13.11.	Gözde	92
3.3.13.12.	Viktor Nikiforoviç	92
3.3.13.13.	Mors	92
3.3.13.14.	Ütü	92
3.3.13.15.	Kolia ve Mohaç	92
3.3.13.16.	Gök Tursun	92
3.3.13.17.	Aliye İsmailova	93
3.3.13.18.	Rızkul ve Murat	93
3.3.13.19.	Arzugül	93

4. BEYAZ GEMİ

4.1.	Roman hakkında bilgi	93
4.2.	Romanın Özeti	96
4.3.	Romanın Şahıs Kadrosu	101

4.3.1. Çocuk -----	101
4.3.2. Mümin Dede -----	104
4.3.3. Orozkul -----	106
4.3.4. Bekey Teyze -----	108
4.3.5. Kulubeg -----	109
4.3.6. Diğer Şahıslar -----	111
4.3.6.1. Seydahmet -----	111
4.3.6.2. Nine -----	111
4.3.6.3. Gülcemal -----	111
4.3.6.4. Koketay -----	112

GÜLSARI

5.1. Romanın hakkında bilgi -----	112
5.2. Romanın Özeti -----	115
5.3. Romanın Şahıs Kadrosu -----	119
5.3.1. Tanabay -----	119
5.3.2. Gülsarı -----	125
5.3.3. Çaydar -----	130
5.3.4. Çora -----	131
5.3.5. Diğer Şahıslar -----	135
5.3.5.1. İbrahim -----	135
5.3.5.2. Turgay -----	136
5.3.5.3. Bibican -----	136
5.3.5.4. Samansur -----	136

6. DAĞLAR DEVRİLDİĞİNDE/EBEDİ NİŞANLI

6.1. Romanın hakkında bilgi -----	136
6.2. Romanın Özeti -----	140
6.3. Romanın Şahıs Kadrosu -----	144
6.3.1. Arsen Samançin -----	144
6.3.2. Caabars -----	148
6.3.3. Eles -----	151
6.3.4. Aydana Samarova -----	153

6.3.5. Taşafgan- Saksan -----	154
6.3.6. Ertaş Kurçal -----	156
6.3.7. Ebedi Nişanlı -----	156
6.3.8. Diğer Şahıslar -----	157
6.3.8.1. Avcı -----	157
6.3.8.2. Bektur Ağa -----	158
SONUÇ -----	159
KAYNAKÇA -----	160
ÖZGEÇMİŞ -----	163

GİRİŞ

Aytmatov, Sovyet rejiminin hâkim olduğu bir dönemde dünyaya gelmiş, babasını ve amcasını Stalin döneminde yitirmiştir. Çocukluğu 2. Dünya Savaşı yıllarında geçen yazar, çocukluk yıllarından itibaren omuzlarına yüklenen ağır sorumluluklar sebebiyle erken büyüme zorunda kalmıştır. Aytmatov, bir yazar olarak tüm bu olumsuz şartları lehine çevirebilmeyi başarmış, ilerleyen yıllarda aldığı eğitimin de etkisiyle yazdığı eserleriyle adını duyurmaya ve işlediği konularla da evrensel bir yazar olmayı başarmıştır. Cengiz Aytmatov'un eserleri incelendiğinde onun hayatıyla eserleri arasındaki paralellikler görünür. Bu çalışma yapılırken, yazarın tüm eserleri dikkatle gözden geçirilmiş, eserleri hakkında yapılan çalışmalar incelenmiş, yazarın röportajları ve anılarında verdiği ipuçlarından da yararlanılarak ortaya konulmuştur.

Tezde her eser kendi içinde birkaç başlık altında incelenmiştir. İlk olarak roman hakkında bilgi başlığı altında romanın konusu, roman hakkında yapılan değerlendirmeler, Kırgız edebiyatındaki yeri ve Cengiz Aytmatovun romanları arasındaki yeri incelenmiş daha sonra romanın özet kısmında; mekân, zaman, dil ve genel özelliklere değinildikten sonra olay örgüsü anlatılmıştır. Son olarak eserin şahıs kadrosu incelenmiş ve her şahıs ilk olarak fiziksel özellikleri, karakter özellikleri, mesleği, üzerinde yaşadığı coğrafi şartları, olaylar karşısında değışen konumu ve başkahraman mı, yardımcı karakter mi, örnek kişilik mi, kötü mü iyi mi şeklinde incelenmiştir.

Şahısları tahlil ederken ilk olarak asıl şahıslar ele alınmıştır. Romanın başkahramanları eserin duygu, düşünce ve yapı bütünlüğünü kurar, roman onun etrafında şekillenir. Yazarın hayat, insan ve toplum görüşünü o temsil eder. Bu nedenle norm karakterler yanında özellikle başkarakterler, roman boyunca görünen bütün yanlarıyla detaylı olarak incelenmiş, onların hakkında hiçbir nokta ihmal edilmemiştir.

1. KIRGIZ EDEBİYATI HAKKINDA

1.1. Kırgız Edebiyatı

Kırgız edebiyatı; sözlü halk edebiyata olarak başlamıştır. Mit, efsane, destan, masal, bilmece, atasözü türleriyle zengin ve güçlü bir biçimde yaşayan sözlü edebiyat Er Töştük, Manas gibi birçok destan meydana getirmiştir.

“Kırgız adı, en eski Türk etnik adlarından biridir. Günümüzde Kırgız Cumhuriyeti'nin asli nüfusunu teşkil eden Kırgızların meydana gelişi ve şekillenmesinin Milat öncelerine dayandığına işaret eden tarihi belgeler çoktur. Kırgızların, ulus olarak en eski Türk kabile birliklerinden türedikleri, tarihi, arkeolojik araştırmalarla ispatlanmıştır.

Günümüzdeki Orta Asya coğrafyasında yaşayan halklardan en eskisi olan Kırgızların, tarihi bakımdan çok önceleri devlet geleneğine sahip olduğu bilinmektedir. Kırgızların, bazen geri plana çekilip, bazen de öne çıkıp, tarihin zor sınavlarından geçerek kendilerine cumhuriyet kapılarını açan 20. Yüzyıl'a dilini, kültürünü, en önemlisi de etno-coğrafik ve siyasi bütünlüğünü muhafazayla gelen Türk uluslarından olduğu bir gerçektir.

Kırgız Cumhuriyeti'nin temel unsuru olan Kırgızlar ile kökeni, etno-genetik temeli, dili, manevi değerleri bir olan, kendisini Kırgız olarak "tanıyan" ve "tanıtın" etnik grupların dünyasının birçok ülkesinde toplu halde, diaspora olarak yaşadığı malumdur. Böyle gruplar, günümüzde, eski Sovyetler Birliği ülkelerinden Rusya, Ukrayna, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan olmak üzere Çin, Moğolistan, Afganistan, Pakistan, Türkiye gibi ülkelerde de yaşamaktadırlar. Kırgızistan'ın dışında bulunan Kırgız diasporaları arasında milli kültürünü koruyarak ana dilinde yayın ve eğitim faaliyetini yürütme imkânına sahip olanı, sadece Çin Halk Cumhuriyetindeki Kızılsu Kırgız Özerk Bölgesinin Kırgızlarıdır. Ukrayna, Moğalistan, Pakistan ve bazı Avrupa ülkelerinde yaşayan Kırgızlar sayı bakımından çok az olduklarından asimile olmaya yüz tutmuştur. Kazakistan, Özbekistan ve Türkiye'de ikamet etmekte olan Kırgızlar ise, sayı itibariyle nispeten çok olup toplu halde yaşamalarına rağmen, dil ve geleneksel kültür bakımından, yerli, etken, resmi statüye sahiptir. Köken itibariyle kendine yakın etno-kültürel yapıya "dönüşme" sürecine tabi olup kendine has etnik özelliklerini yitirmekte oldukları, kimi yerlerde ise artık, sadece Kırgız adının kaldığı görülmektedir.

Kırgızlar nerede yaşarsa yaşasın kendi dillerine Kırgız Dili der. Kırgızların Türk kökenli olduğunu her Kırgız bilmektedir. Kendilerini, "Türk'üz, Türklerin içinde Kırgız'ız " ya da "Kırgız'ız, kökenimiz Türk'tür" şeklinde tanıtır. Kırgızların üst kimliği, Türk, alt kimliği ise Kırgız olduğu ortadadır.

Kırgızların bir Türk ulusu olarak tarihin epey iniş çıkışlarından geçtiği, dil, kültür ve etno-politik bakımdan ciddi değişimlere maruz kalarak bugünlere geldiği tarih sayfalarında açıkça görülmektedir.

Kırgızların güçlü, teşkilatlı bir halk olduğu, başka milletlerle siyasi ilişkiler kurduğu ve savaşlar yaptığı, bazen kazanıp, bazen kaybettiği ile ilgili ilk tarihi belgeler M.Ö.2.yüzyıla aittir. Bu tür belgelerden birini M.S.1.yüzyılda yazılan ‘‘Şi Tszi (Tarihi Yazılar)’’ adlı Çin vakayinamesinden okumak mümkündür.

Tarihçiler, 9. yüzyılda Kırgızlar tarafından kurulan devletin, gelişerek ve genişleyerek büyük bir imparatorluk seviyesine ulaştığı hakkında görüşler öne sürmektedir. Bu Kırgız devletinin kurduğu medeniyetin, yaşadığı tarihi olaylarla savaşların sonraki dönemlerinde de unutulmayıp bugünün büyük kahramanlık destanlarına konu olduğu da bilim adamlarınca ispatlanan gerçeklerdendir.

10. yüzyıl sonrası, diğer Türk halkları gibi Kırgızlar için de medeniyet ve kültürel gelişme bakımından bir dönüm noktası, belirli ölçüde yenilenme dönemi oldu. Kırgız toprakları olan Talas'ta Türklerin ilk defa İslam dinini kabul etmeleri, onların dünyaya, gerçek hayata olan bakışlarının değişip yenilenmesiyle sonuçlandı. İslam dinini kabulü, eskiden beri kullanılmakta olan, gelenekselleşmiş dini ve etno-kültürel değerlerin bir kısmını kenara atmak, yok saymakla birlikte, daha önce görülmemiş yeni düşüncelerin, kavramların meydana gelmesine bir felsefi zemin hazırladı ve onların gerçek hayata geçirilmesini sağladı. Elbette, bütün bunlar halkın estetik düşüncesini, yazılı ve sözlü geleneğini çok etkiledi. Neticede, İslam düşüncesine dayanan ve Arapça, Farsça yazılmış tarihi, edebi, felsefi eserler meydana gelmeye başladı. Bu da Türkçe yazılmış anıtlardan dil ve konu bakımından hayli farklı olan, yeni devrin özelliklerini taşıyan eserlerin ortaya çıkmasını sağladı. Ancak, geçmişi yüzyılların ötesine dayanan Türk halkının, kendine özgü beşeri, kültürel ve sosyal hayattaki tecrübeleri sonucunda temellenmiş, yüzyıllar boyunca gelişmiş felsefesinin, dünya görüşünün, düşünce tarzının kökten unutulduğu, bunların yerini tamamen farklı, yabancı bir felsefenin, dünya görüşünün, düşünce tarzının aldığı söylenemez. İslam'ın kuralları ile animistik düşüncelerin iç içe geçerek yaşadığı gibi, düşüncede de, özellikle eskiden yeniye geçiş döneminde, önceki ile sonraki arasında ince bağlar tamamen kopmamıştır. Bu geçiş devresinde İslam prensiplerine aykırı olmayan hususların hemen hemen hepsinin muhafaza edildiği söylenebilir. Bunu, Kırgız topraklarında İslam dininin kabulünden sonra meydana getirilen eserlerden de açıkça görmek mümkündür.

İslam dininin kabulünden sonraki, Karahanlılar dönemi eserlerinin önemi büyüktür. Örneğin, bu dönemde yaşayan Yusuf Balasagun (Yusuf Has Hacib) tarafından kaleme alınmış ‘‘Kutadgu Bilig ‘’ adlı didaktik eser, Türk edebiyatının en güzel yapıtlarındandır. Dünya edebiyatında bir benzeri olmayan bu eserin yazarının, derin bilgi sahibi, dünyadaki başka milletlerin kültürleri ile edebiyatlarını iyi bilen bir şahsiyet olduğu, eserinden de fark edilmektedir. Diğer önemli eser ise ilk Türk dilcisi Mahmud Kaşgarlı'nın Arapça olarak kaleme aldığı ‘‘Divan-u Lügâti't-Türk’’ adlı sözlüğüdür. Sözlük, Arapça yazılmış olsa da, içindeki örneklerin, halk şiirlerinden alınmış parçaların, sözlü edebiyat parçalarının Türkçe olması, o dönemdeki Türk söz sanatının ve dolayısıyla Kırgız sözlü geleneğinin hangi seviyede olduğunu göstermektedir.

Daha sonra, Orta Asya Türklerinin ortak edebî dili olarak kabul edilen Çağatayca ile de epey eser verilmiştir. Ali Şîr, Muhammed Babür vb. şahsiyetler, bütün Türk edebiyatının önemli şahsiyetleri olduğu gibi, Kırgız edebiyatının da başında bulunan önemli isimlerdir. Kırgız söz sanatının tarihi,

ortak Türk edebi anıtları, sözlü gelenek, âşıklık geleneği ve edebiyat olmak üzere dört koldan incelenmektedir (Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, 2005, Cilt 31: 13-14-14).”

Modern Kırgız Edebiyatının önemli sanatçıları:

N. Baytemirov, U. Abdukaimov, M. Abdulkerimov, S. Beycanaliyev, I. Kasimbekov, B. Cakiyev, S. Eraliyev, M. Cangaziyev, A.Aytbayeva v.s. dır.

Çağdaş Kırgız Edebiyatı'na ait Türkiye'deki ilk yayımları, Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un eserleri oluşturmaktadır. 1990'lı yıllarda Türkiye Türkçesine kazandırılan Aytmatov'un eserleri, Çağdaş Kırgız Edebiyatı'nın Türkiye'de tanınan ilk örnekleri olmuştur. Fakat bu eserlerin büyük bir bölümü Fransızca veya Rusçadan çevrilmiş, Kırgızca yazılan veya Kırgızcaya daha sonra çevrilen eserlerden ancak birkaçı doğrudan Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

II. BÖLÜM

CENGİZ AYTMATOV'UN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Cengiz Aytmatov'un Hayatı

Cengiz Aytmatov, 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı Talas vadisinde yer alan Şeker Köyü'nde doğar. Babası Törekul Aytmatov, annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova'dır. Babası memurdur, parti görevlisi olarak Moskova'ya gönderildikten sonra, tutuklanıp öldürülür. Ölümünden sonra herhangi bir suçunun olmadığı anlaşılır. Annesi çeşitli memuriyetlerde bulunmuş bir kadındır. Dört çocuğunu kendi başına büyütmek durumunda kalmıştır. Cengiz Aytmatov ilkokula kendi köyünde gider. Babaannesi Ayıkman Hanım, etrafında saygı gören bilge bir kadındır. Torunu Aytmatov'u ninniler, masallar, efsanelerle besler. Cengiz Aytmatov çocukken kendisini ninniler, masallar, efsanelerle büyüten Babaannesi Ayıkmanın etkisinde kalır ve edebiyata ilgisinde babaannesinin rolü büyük olur.

Aytmatov dünyada insanı, evrenin sonsuz boşluğunda da dünyayı, yaşamın umudu olarak görür. Bu umudun yaşaması, dünyanın korunmasına bağlıdır. Bu nedenle eserlerinde doğayı, insanı doğal haliyle anlatır. Aytmatov eserlerinde, kişileri değil de daha çok kavram ve simgeleri kullanarak eleştiri yapar, bu onun insana duyduğu saygının bir göstergesidir. Hatta dokuz yaşında babasını katleden Stalin'i bile doğrudan eleştirmez, onu kötü yapan koşulları öne çıkarır.

Aytmatov, dünyanın yalnızca insanlara ait değil, tüm canlı ve cansız varlıkların yaşam alanı olduğunu söyler. İyilik ve kötülüğün mücadelesini anlatır ve kazanılan başarının, ancak başkalarının yaşam alanlarına duyulan saygı ile olabileceğini vurgular. İkinci Dünya Savaşı, yazarın yaşam öyküsündeki temel dönüm noktalarından birisini oluşturur. On üç yaşında cephe gerisi hizmetleri yürüten köy Sovyet'inin kâtibi olur. Savaş bitince, 1948 de Cambul'daki veteriner okuluna gider ve iki yıl okuduktan sonra Tarım Enstitüsüne kaydolar. Cambul'daki hocalarından Aleksy V.Şutubendorf, o sıralar şiirler yazan Aytmatov'u öyküye yönlendirir (Akmataliyev, 1998:192). Tarım Enstitüsünde ise okumaları daha sıklaşır. İlk öyküsü, Rusçaya çevrilerek

Pravda'da yayımlanan Gazeteci Cyuda'dır (1952). Daha sonra yazdıklarıyla edebiyat eleştirmenlerinin dikkatini çeken Aytmatov, yazı yeteneğini daha da geliştirmesi için, yaratıcı yazarlık dersleri veren Moskova'daki Gorki Edebiyat Enstitüsüne davet edilir. (1956-1958). Burada aldığı eğitimin teknik bir denemesi olan Yüzyüze (1957) öyküsünde insanın duyguları ile aklı arasında yaptığı seçimi tezli bir biçimde sorgular (Korkmaz, 2009: 15).

Cengiz Aytmatov'un asıl çıkışını yaptığı Cemile adlı öykü,1958 yılında Sovyetlerin en ünlü edebiyat dergisi Novy Mir (Yeni Dünya)'de yayımlanır. Devrin Sovyet edebiyat dünyasında geniş yankılar uyandıran öykü;"Faşistlere karşı cephede savaşan bir askerin hanımı nasıl olur da bir başka adama âşık olup kaçır" diye eleştirilir ve "Bu anavatana ihanettir!" diye yargılanır (Korkmaz, 2009: 16). Tam bu tartışmaların ortasında öykü, Fransız eleştirmen Louis Aragon'un dikkatini çeker ve Aragon, Dünyanın En güzel aşk öyküsü dediği eseri Fransızcaya çevirir yayımlar. Eser dünya dillerine çevrilir ve tartışmalar da kendiliğinden sona erer. Aytmatov insanın zamanla, mekânla, sosyal ve siyasi kimliğiyle değişmeyecek olan yönlerini, geçmişten geleceğe yönelmiş büyük gerçeğini anlatmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı, yirmi milyona yakın insanını kaybeden Sovyetler Birliği'nde büyük bir trajedinin yaşanmasına neden olur; açlık, yoksulluk ve savaş ortak sorun haline gelir. Aytmatov, Kırgız ailelerin çocuklarından gelen mektupları okuyarak anne babaların, eşlerin, yavruların gözyaşlarını görerek acılarını yüreğinin derinliklerinde duyarak büyümüştür. Savaş sonrasında yazdığı öykü ve romanlarda, toprağın diliyle savaşı sorgulamaya başlar; Yüzyüze (1953), Erken Gelen Turnalar (1957), Cemile (1958), Oğulla Buluşma (1969), Toprak Ana (1963),Yıldırım Sesli Manasçı (1990), Gün Uzar Yüzyıl Olur (1980), Cengiz Han'a Küsen Bulut (1986), Dişi Kurdun Rüyalari (1990), Kassandra Damgası (1995) ve diğerleri.

Stalin'in ölümünden sonra başlayan normalleşme sürecinde Kuruşçev'in uyguladığı Anti-Stalinist politika, Aytmatov'un daha rahat hareket etmesini sağlar; Sovyet Yazarlar Birliği'ne, üye olur ve Moskova'da 1956 ile 1958 yılları arasında Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünde okur. Literaturnyi Kırgızistan dergisi editörlüğü ve sonra beş yıl boyunca Pravda'nın Orta Asya muhabirliğini yapar. 1963 yılında, ilk Öğretmen, Deve Gözü, Cemile ve Selvi Boylum Al Yazmalım adlı öykülerinden oluşan Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler adlı

yapıtıyla Lenin Edebiyat Ödülü'ne layık görülür. 1959-67 yılları arasında Novy Mir'in editörlüğünü yapar. Onun romanlarındaki karakterler o kadar derindir ki romandan herhangi bir karakter veya herhangi bir olaydan bir parça alınarak yeni bir roman oluşturulabilir.

İnsan, başkalarını anlatırken hep kendini arar. Aytmatov da başkalarının öyküsünü anlatırken hep kendini bulmaya çalışır. Bu nedenle eserlerinde, özlemle yolu beklenen bir baba vardır; ne var ki gerçek hayatta Aytmatov, 1937 yılından beri aradığı kayıp babasının kemiklerine ancak 1991 yılında Kırgızistan'ın Çontaş vadisinde rastlayacaktır (Korkmaz, 2009: 16). Aytmatov çocukluğundan itibaren çalışmak zorunda kalmıştır, bu da onun iyi bir gözlemci olmasına ve bu yönünü eserlerinde kullanmasına yardımcı olmuştur.

“Çok erken çalışmaya başladım. On yaşında toprağı işledim. Bir sene sonra bölge merkezine, Kirovskoye Rus köyüne taşındık. Annem muhasebeci olarak işe başladı. Bir kere daha Rus okuluna gittim.

Savaş (II. Dünya Savaşı) patlak verdiğinde hayat yeni yeni düzene girmeğe başlamıştı.

1942'de annem bizi destekleyemediğinden okulu bırakmak zorunda kaldım.

Bir kez daha, savaşın zor şartları yüzünden fakirleşmiş köyümüzü Şeker'de idim. Gençler arasında en bilgilisi olduğum için Köy Sovyet'i (Kolhoz) sekreterliğine tayin edildim. (Kolcu, 1997: 25).

Cengiz Aytmatov, Türk dünyasının yetiştirdiği en büyük Kırgız yazar olarak 10 Haziran 2008'de hayata veda etmiştir. Cenazesi devlet töreniyle babasının gömüldüğü yer olan Bişkek'e yakın Çon-Taş bölgesinde Ata-Beyit'e defnedilmiştir. Arkasında onlarca hikâye ve roman bırakmıştır.

1.2. Cengiz Aytmatov'un Eserleri

1.2.1. Hikâyeleri (Kolcu, 1997: 31)

1.Yüzyüze: (1957), Betme-Bet (Kırgız).

2.Cemile (1958),Camiyla (Kırgız).

3.Selvi Boylum Al Yazmalım : (1960-1961), Dilberim (Kırgız).

4.İlk Öğretmen : (1961) :Birinç Mugallim (Kırgız).

5. Deve Gözü : (1961), Botogöz Bulak (Kırgız).
6. Al Elma : (1964), Kızıl Elma (Kırgız).
7. Oğulla Buluşma : (1969)
8. Asker Çocuğu : (1971-1972), Atadan Kalgan Tuyak (Kırgız).
9. Sultan murat : (1975-1976), Erte Kelgen Turnalar (Kırgız).
10. Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek : (1977), Deniz Boyloy Cortkon Ala döböt (Kırgız).
11. Beyaz Yağmur : (1990), Ak Caan (Kırgız).
12. Yıldırım Sesli Manasçı : (1990).

1.2.2. Romanları (Kolcu, 1997: 34)

1. Toprak Ana : (1962-1963), Samançının Colu (Kırgız).
2. Gün Olur Asra Bedel : (1980), Kılım Karıtar Bir Kün (Kırgız).
3. Dişi Kurdun Rüyalari : (1986).
4. Beyaz Gemi : (1970), Ak Keme (Kırgız).
5. Elveda Gülsarı : (1962-1963), Gülsarat (Kırgız).
6. Cengiz Han'a Küsen Bulut : (1990).
7. Dağlar Devrildiğinde/Ebedi Nişanlı : (2007).

1.2.3. Tiyatro Eseri (Kolcu, 1997: 36)

Fuji-Yama, (1975).

1.2.4. İlmî Çalışmaları

Türk kültür mirasını sahiplenen ve onu eserleriyle tüm dünyaya tanıtan Cengiz Aytmatov'dur. Aytmatov, Türk Dünyası edebiyatında bilge ve öncü bir kimlik kazanarak yaşadığı toplumun kültürünü evrensele taşımaya başarmıştır. Bu başarı onun eserlerinin yüz elliye aşkın dile çevrilmesiyle büyük bir anlam kazanmıştır. 15 yıl Avrupa'da SSCB ve Kırgızistan'ın büyükelçiliğini yapmıştır. Avrupa Birliği, NATO, UNESCO ve Bene lüks ülkelerinde görev yapmıştır. (<http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=211>).

1963 yılında yazdığı Toprak Ana ona, Lenin Ödülü'nü kazandırdı. 1964'te Al Elma adlı hikâyesini yazdı. 1965 yılında Kırgız Sinemacılar Birliği Başkanlığı

görevini üstlendi. Aynı yıl Beyrut, 1966'da Delhi'de Asya Afrika Yazarlar Konferansı'na katıldı. Komünist Parti'nin 23. Kongresinde delege olarak yer aldı. Aynı yıl bir başka önemli eseri Gülsarı'yı Ruşça olarak yazdı. 1967'de Sovyet Yazarlar Birliği İdare Heyeti Üyeliğine seçildi. 1968'de Büyük Sovyet (Devlet) ödülünü aldı. Aynı yıl Kırgızistan Halk Edipleri adlı çalışması yayınlandı. 1970'de Beyaz Gemi, Askerin Oğlu, Oğulla Görüşme adlı eserleri basıldı.

Dünya barışı, silahlanma, teknoloji, sosyalizm, komünizm, kapitalizm ve emperyalizm vs. gibi konularda da çalışmalar yapmıştır. Aytmatov, kendi eserleri dışında, Türk dili ve edebiyatı, halkbilimi, sosyoloji sahalarında önemli çalışmaları vardır.

III. BÖLÜM

1. TOPRAK ANA

1.1. Roman hakkında bilgi

1963 yılında yayınlanan Toprak Ana Cengiz Aytmatova, Lenin Ödülü'nü kazandırmıştır. Kırgızistan Türkçesinde 'Samançının Colu' adıyla yayımlanmıştır. Birinci basımı Ötüken yayınları tarafından 1995'te yapılmıştır. Romanın vaka'sı Kırgızistan'da bir köyde geçer, İkinci Dünya savaşı sırasında üç oğlunu, kocasını ve gelinini kaybeden bir kadının toprakla yaptığı söyleşiyi anlatmaktadır.

Toprak Ana romanı, yazarının aile hayatından önemli yansımalar taşıyor. Baba Törekul, Sovyet rejiminin Stalin devri kurbanlarından biridir, roman kahramanı Savankul, biraz da bu baba demektir. Ana Nagima ise Toprak Ana'daki Tolunay gibi aynı dönemin çilesini çekenlerden biridir. Kasım, Caynak, Muslubeg de yazarın çocukluk ve gençlik hayatından büyük izler taşır. II. Dünya savaşının Aytmatov üzerinde büyük tesirleri vardır. Romanda felaket kavramı olarak seçilen Savaş, aslında Sovyet Rejimini de içine alıyor; savaşı eleştirirken Sovyet rejimini de eleştirmiş oluyor. Toprak Ana hem tabiatı, hem de insanı temsil ediyor. Aytmatov eserlerinde sadece kişileri değil, hayvanları, nesnelere veya uzaylıyı kişileştir, Toprak Ana romanında da insanlığın geleceğini tehdit eden savaşı, toprağı konuşTURARAK anlatıyor. Ona göre toprak, tarihtir, kültürdür, istikbaldir. Toprak Ana romanında sık sık, uçsuz bucaksız Kırgız toprağını Tolunay Ana'yla buluşturup konuşTURUR. Üzerinde doğup büyüyen insanlara analık eden, onları besleyip büyüten toprak, insanın tarihinin en canlı tanığıdır, kucağında büyüyen insanın yaşadığı her şeyi bilmektedir.

Aytmatov, savaşın sadece Kırgız halkının değil, nice insanların hayatına mal olduğunu, beraberinde açlık, kıtlık ve ahlaki sefaletler getirdiğini, toplumu derinden sarstığını söyler. Aile hayatı, akrabalık gibi her şeyin üzerinde tutulan değerlerin savaşla bozulduğunu, toplumsal sorunların başladığını anlatır.

Toprak Ana'da kahramanların hayatına etki eden ön önemli olay II. Dünya Savaşıdır. Kişilerin savaş çıkmadan önceki huzurlu ruh halleri 'savaş çıktı ana,

savaş!”sözünden sonra bozulmaya başlar. Toprak Ana’daki ana kurgu da bununla birlikte başlamış olur. Romanın ana merkezinde huzursuzluk vardır ve bu huzursuzluğu ortaya çıkaran savaş, köylüyü maddi anlamda yıkıp yok etmenin yanı sıra onların psikolojik yıkımlarına da neden olur. Her köylü, savaştan bir şekilde zarar görmüş; önce eşlerinden, evlatlarından ayrılmak zorunda kalmış; sonra da besin kaynaklarını sağlayan topraklarının verimsizleşmesini görmüşlerdir. Fiziki anlamda toprak savaş öncesindeki toprak aynıdır. Fakat savaş, onu ekecek, işleyecek, hasat yapacak güçleri yok etmiştir. Böylece tarla, işlenmemiş doğal çevre haline geri dönmeye başlamıştır. Oysa Tolgonay ve ailesi emekleriyle çevreden bir dünya kurmuşlardı. Savaş, düzeni bozarak mekânın daralmasına yol açmıştır. Hikâye veya romanlardaki olaylar, eserdeki kahramanlardan birinin bakış açısıyla anlatılıyorsa birinci kişi ağzından anlatım söz konusudur bu da kahraman bakış açısıdır.

Bu romanda kadın kahramanlar daha ağırlıklı olarak karşımıza çıkarlar. Vaka, Tolgonay’ın ağzından onun dikkatiyle bize aktarılır. Tolgonay eserlerde yazarın sözünü emanet ettiği kişidir. Ayrıca Toprak Ana bir anlatı kişisi gibi bizzat kurguya katkıda bulur. Tolgonay, bizim adımıza, bütün insanların adına çekilen acıları, hepimizi, saran kederleri anlatır Toprak Ana’ya. Onunla dertleşir. Toprak Ana da çocuğunu dinler gibi Tolgonay’ı dinler.

Aytmatov’un Toprak Ana’da doğa-insan ilişkisini kahramanlarının psikolojilerine ayrıntılı biçimde yer vererek, insanın iç dünyası ile doğa arasında var olan ancak toprakla haşır neşir olanların derinden hissedebildiği o gizemli benzerliği vurgulayarak işlemesi dikkati çeker.

Ayrıntılı tasvirlerle okurun zihninde adeta tablolaştırılan doğa, Aytmatov’un eserlerinde de olduğu gibi, metnin kurgusunu destekleyen bir unsur haline gelir. Modern dünyanın destan yazarı olarak nitelenen Cengiz Aytmatov eserlerinde metnin eksenini; insanın insanla, doğayla ve insanın kendisiyle mücadelesini oluşturur. Doğal hayatın uyumu, oluş ve yok oluşun ritmi içinde kurgulanan eserlerde yazarın bakış açısının odağında doğa vardır. İnsanın hayatını ve mücadelesini -doğa ilişkileri üzerinden irdeleyen Aytmatov’un tasvirlerinde yaşanmışlık ve psikolojik derinlik dikkat çekicidir (Kolcu, 1997: 36).

1.2. Romanın Özeti

Aytmatov'un ilk romanı olan Toprak Ana'da Kırgızistan'ın sakin köy hayatına İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği değişiklikler ve acılar bir annenin gözünden anlatılır.

Toprak Ana ile Tolganay'ın romanın başından sonuna kadar olan diyalogları, Tolganayın çektiği acıları toprakla konuşarak paylaşması onların var oluşlarından beri beraber olduklarını acıları, hayatı paylaştıklarını gösterir:

“-Aleykümselâm Tolgonay. Yine geldin demek? Görüyorum, biraz daha yaşlanmışsın, saçların bembeyaz olmuş... Aa, baston da kullanıyorsun artık.

-Evet, güzel toprağım, yaşlandım. Ee, aradan bir yıl daha geçti ve sen bir hasat daha verdin. Biliyorsun, bugün Ölenleri Anma Günü.

-Biliyorum ve seni bekliyordum Tolgonay, ama bu defa da yalnız geldin değil mi?

-Gördüğün gibi yalnızım, hep yalnız...

-Demek ona hiçbir şey söylemedin daha?

-Hayır, söylemedim, söylemeye cesaret edemedim.

-Ya başkalarından duyarsa, biri istemeden ağzından kaçırırsa?

-Niye söylesinler. Nasıl olsa, vakti gelince her şeyi öğrenecek. Hem artık büyüdü, başkalarından duyup öğrenebilir. Ama o benim için hala küçük bir çocuktur ve bu yüzden ona gerçeği söylemekten çok, ama çok korkuyorum (Aytmatov, 2006: 6).”

Ayrıca romanda geriye dönüş tekniği sıkça kullanılır. Romanın başlarında, Tolganayın geçmişi hatırlayıp Toprak anayla dertleşmesi: Çözücü geriye dönüş tekniğine uygundur, bu teknik, konunun daha iyi anlaşılmasında, kahramanların tanıtılmasında ve olayların sebeplerinin ortaya konulmasında anlatıcıya yardımcı olur.

“ -Otur Tolgonay, ayakta durma, ayakların o kadar güçlü değil artık. Şu taşın üzerine otur da beraber düşünelim. Buraya ilk gelişini hatırlıyor musun?

-Hayal meyal. O günden bu yana köprülerin altından çok sular aktı.

-Hatırlamaya çalış, her şeyi ta başından bir bir hatırla Tolgonay.

Evet, ilk gelişimi hayal-meyal hatırlıyorum. Küçük bir çocukken hasat zamanı beni buraya getirirler, biçilmiş buğday saplarından oluşan bir yığının göl-

gesine oturturlardı. Ağlamayayım diye de elime bir dilim ekmek tutuştururlardı. Daha sonra biraz büyüyünce, yine burada, ekilecek tohumlara bekçilik etmeye başladım. İlkbaharda yaylaya çıkan sürüler buradan geçerlerdi. Çocuğumun kaygısız, pek neşeli günleriydi o zamanlar. Hatırlıyorum: Sarı Vadi'den ilerleyen ve ardı arkası kesilmeyen sürüler, yeni otlaklar bulmak için serin yaylalarda dolaşırlardı hep. Düşünüyorum da, o yaşlarda çok aptalmışım doğrusu. Yılkı sürüleri bozkırdan bir çığ gibi ilerlerdi, önlerine çıkacak olsanız bir anda sizi ezip tozunuzu bile bırakmazlardı. Havalandırdıkları toz bulutu kilometrelerce uzar giderdi. Ben serserim, onlar gelirken buğday demetleri arkasına saklanır, sonra, vahşi, küçücük bir hayvan gibi birden önlerine çıkar, onları ürkütürdüm. Atlar birden yön değiştirir ve çobanlarda başlardı beni kovalamaya (Aytmatov, 2006: 8).”

Aytmatov'un hikâyelerinde mekânlar, genellikle Aytmatov'un doğduğu, bir süre yaşadığı köyü, kolhozları, Issık-Göl kenarı, dolayısıyla tanıdığı mekânlardır (Kolcu, 1997: 44-45). Toprak Ana'da mekân, Sarı Vadi'dir, olgusal anlamda değerlendirebileceğimiz en belirgin mekân ise esere de adını veren topraktır. Eserde toprağa analık vasfı verilerek bireyler üzerindeki yapıcı ve dönüştürücü etkisine vurgu yapılmak istenmiştir.

“Yapıcı ve kurucu işleviyle toprak, Tolgonay için anlaşılmış bir içtenlik mekânıdır. Bu mekân, onun için savaş çıkana kadar anılarını barındıran, onları buluşturan, emeklerine ve umutlarını birleştiren bir içtenlik mekânıdır; mutluluğun ve huzurun barınağıdır. Bu kutsal barınakta, Tolgonay ve diğer anlatı kişileri çevreyle, kendileriyle barışık ve uyum içinde yaşamaktadırlar. ”Evet, ilk gelişimi hayal-meyal hatırlıyorum. Küçücük bir çocukken hasat zamanı beni buraya getirirler, biçilmiş buğday saplarından oluşan bir yığının gölgesine oturturlardı. Daha sonra biraz büyüyünce yine burada, ekilecek tohumlara bekçilik etmeye başladım. İlkbaharda yaylaya çıkan sürüler buradan geçerlerdi. Çocukluğumun kaygısız, pek neşeli günleriydi o zamanlar.” (Aytmatov, 2006: 8)

Tolgonay için toprak, savaşın başlamadığı ve her şeyin yolunda gittiği o yıllarda mutluluğun sembolü bir değer konumundadır. Toprak verimlidir ve herkes hasattan memnundur. Zira toprakla insan arasında eğitimsel bir ilişki mevcuttur ve bu ilişki, her iki birimin birbirini sürekli geliştirmesini ve verimli kılmasını sağlamaktadır. İnsanlar toprağı işledikçe onun verimi artmakta, artan

verim ise insanlara müreffeh bir yaşam biçimi olarak dönmektedir. Toprak, canlı bir öge gibi, anlam üreten bir alana dönüşmüştür; hayatı görmek mümkündür; toprak sürülür, tohum ekilir, başaklar büyür; derlenir, hasat yapılır. Ayrıca bu toprakta Tolgonay'ın anlaşılmış değerleri barınmaktadır. Tolgonay, bu sonsuz yaşam yolunda ilerlerken yaşadığı tüm mutluluk anlarına toprağı tanıklık etmiştir, onun sırdaşı olmuştur. Bu yönüyle toprak, kurucu ve koruyucu işlevi olan olgusal bir nitelik taşımakta, içten dışa doğru gelişerek genişlemektedir. Böylece toprak, Tolgonay'ın sonsuzluğa açılan içtenlik mekânı konumundadır.

“Anlatı kişisi açık ve geniş mekânlarda kendini güvende hissederek, kimliği, varlığı, değerleri koruma altındadır. Ontolojik anlamdaki bu huzur ve güven duygusu, varlığın içten dışa doğru açılmasını, akmasını sağlar. Mekândaki genişlik algısı da fenomenolojik bu akıştan kaynaklanır.” (Korkmaz, 2007: 411)

Fiziksel anlamda küçük bir mekân olan tarla Suvankul ve Tolgonay için derinleşip genişleyen bir mekân olarak algılanmaktadır. Suvankul ve Tolgonay'ın sevgilerinin başladığı bir yer olan toprak, içinde huzur duyulan bir cennet imgesiyle algılanır. İki insanın varlık alanlarını birbirine açtığı dünyalık bir zaman, mekânsal düzlemde toprak'ta anlaşılır ve böylece toprak onların mutluluklarının barınağı olan içtenlik mekânına dönüşür ve derinleşir.

“Biz, tarlanın kıyısında bir yerde, Suvankul'un beşmendi üzerine uzanmıştık. Ark kazılırken kenarına yığılmış yumuşak toprak bizim yastığımızdı ve yastıkların en yumuşağıydı. O gün orada geçirdiğimiz ilk gece oldu. Ondan sonra da hayatımız boyunca hiç ayrılmadık” (Aytmatov, 2006: 11)

Tolgonay'ın tarlası, çatısı yıldızlı gökyüzü olan bir ev gibidir; onlar böylesine sonsuzluğa açılan bir evde hayatlarını birleştirirler. Emeğin sevgiye dönüştüğü ve mutlulukla anlam kazandığı bu toprak artık Tolgonay için anılarında yer eden mutluluk mekânı konumundadır. Taş ve topraktan oluşan toprak, Tolgonay'ın aşkı ve onun huzur dolu psikolojisiyle yastıkların en yumuşağı konumunda algılanmaktadır. Bu haliyle toprak bu iki insanın mutluluklarına tanıklık eden üçüncü bir şahıs gibidir. Ayrıca toprak bu ilişkiyi emekle besleyen ve üreten bir bellek nesnesidir.

“-Hatırlıyorum... Ben hiçbir şeyi unutmam Tolgonay. Bu dünya var olalıdan beri, bütün çağların, bütün yüzyılların izlerini taşıyorum ben. Tarih kitaplara sığmaz.” (Aytmatov, 2006: 32)

Üçüncü bir şahıs konumundaki tarla, hiçbir şeyi unutmam diyerek, anıları saygıyla koruyan yönüne işaret eder. Tolgonay’ın geçmişte yaşadıkları ve savaşta kaybettikleri, bu kutsal yerde saklanmıştı. Tolgonay bu anı mekânı bir dert ortağı gibi görür. Acılarını tarlasıyla konuşarak gideren Tolgonay için burası deneyimsel bellek mekânıdır ve onu her ziyaret ettiğinde kaybettiklerini ziyaret etmiş gibi olur.

“Bu deneyimsel bellek mekânı, içten dışa doğru açılan bir nitelik taşır. Mekân ile insan arasındaki bu iletken doku, ontolojik anlamda sınırların birbirine açılmasını sağlar ve böylece mekân genişler. Geniş/açık mekânlar; içinde yaşayan bireylere baskı uygulamayan, onları rahatlatıcı etkiye sahip alanlardır. Bu yerler bireylerin tüm duygularının sığındığı ve korunduğu yerlerdir. Güven ve esenlik duygusu, bulunduğu yeri içtenlik mekânına dönüştürür. Böylece kişi ile kendi dışında bulunan şey’ler arasındaki sınırlar eriyerek ortadan kaybolur ve mekân, yalıtık niteliğini kaybeder.” (Korkmaz, 2007: 412)

Cengiz Aytmatov, eserlerinde mutlak bir zaman düzeni izlemediği gibi, mutlak bir olay düzeniyle de kendisini sınırlamaz. Farklı mekânlarda ve farklı zamanlarda meydana gelen olaylar, iç içe geçmişlerdir. Eserlerindeki zamana paralel olarak, geçmişteki olaylar (bunlar, efsaneler, masallar, destanlar da olabilir), şimdiki zamanda yaşananların arasına serpiştirilir. Aytmatov, bunları hikâyelerinin ya da romanlarının içerisinde eriterek vermeyi başarmıştır. Bunu yaparken de şimdiki zamanda oluşan, gelişen ya da değişen olayları, merkez olarak alır. Geçmişte yaşanan ve gelecekte yaşanacak olan olaylar, aslında şimdiki zamanda yaşanmakta olanı, anlam bakımından destekleyici ve açıklayıcı niteliktedirler. Aytmatov’da evrensel bir zaman kavramı vardır.

Aytmatov, okurun zihninde sosyo-kültürel atmosferi yaratmak ve karakterlerin hayatlarındaki trajik boyutu vermek amacıyla tasvirlerden

yararlanır. Tabiatı, farklı, ayrı, kendine has güzel kanunu ile yaşayan doğal ortam olarak görür. Kahramanlarının yaşadığı çevreyi iklim, bitkiler, hayvanlar ve yaşanan coğrafyaya özgü tipik manzaralarla zenginleşmiş tablolarla anlatır. Eserlerindeki tasvir tekniği ile resim sanatı arasındaki ilişki dikkat çekicidir. Dostoyevski'nin ve diğer Rus realist yazarlarının eserlerinde de önemli bir özellik olarak görülen, yaşanan coğrafyayı adeta resmeden bu tasvirler, ressamların da ilgisini çekmiş ve birçok tabloya ilham kaynağı olmuştur. (Akmataliyev, 1998: 189-192)

Aytmatov için toprak, tarih ve kültür öğelerini barındıran 'ana kara'dır. Destanlarda olduğu gibi insan hayatı için kutsal ve vazgeçilmezdir. Toprağı yaşadığı coğrafyanın koordinatlarına özgü iklim, bitki örtüsü, tarih ve diğer özellikleriyle işleyen yazarın doğup büyüdüğü toprakları sade, canlı ve gerçekçi betimlemelerle okurlarına aktarmasında destanlarla beslenmesi ve destansı bir üslubu benimsemesinin yanı sıra bu topraklarda doğup büyümüş olmasının, yaşanmışlığın payı büyüktür.

Aytmatov'un Toprak Ana'da doğa insan ilişkisini kahramanlarının psikolojilerine ayrıntılı biçimde yer vererek, insanın iç dünyası ile doğa arasında var olan ancak toprakla haşır neşir olanların derinden hissedebildiği o gizemli benzerliği vurgulayarak işlemesi dikkati çeker. Ayrıntılı tasvirlerle okurun zihninde adeta tablolştırılan doğa, Aytmatov'un eserlerinde de olduğu gibi, metnin kurgusunu destekleyen bir unsur haline gelir. Modern dünyanın destan yazarı olarak nitelenen Cengiz Aytmatov eserlerinde metnin eksenini insanın insanla, doğayla ve insanın kendisiyle mücadelesi oluşturur. Doğal hayatın uyumu oluş ve yok oluşun ritmi içinde kurgulanan eserlerde yazarın bakış açısının odağında doğa vardır.

İnsanın hayatını ve mücadelesini insan doğa ilişkileri üzerinden irdeleyen Aytmatov'un tasvirlerinde yaşanmışlık ve psikolojik derinlik dikkat çekicidir. Roman kişisi Tolunay, on yedi yaşındayken Savankul'la tanışır. Savankul, o yıl, ırgat olmak üzere Verkni Talas'tan gelmiştir. Birbirlerini severler ve evlenirler. Kendi tarlaları, ürünleri olur. Köye traktörü ilk getiren Savankul'dur. Tolunay, peş peşe üç oğul dünya ya getirir: Kasım, Muslubeg, Caynak. Hepsi, büyür, delikanlı olurlar. Kasım, traktör sürücüsü olur, tarlalarını sürer, Muslubeg, öğretmenlik yapmak üzere şehre gider. Caynak, çiftliğin Komsomol'unda

sekreterdir. Daha sonra, en büyükleri Kasım, Aliman adlı bir kızla evlenir. Tolunay ile gelini iyi anlaşırlar. Birbirlerini ana kız gibi severler. Günler sakin geçmektedir. Yine tarlalarını eker, ürünlerini alırlar, bolluk ve mutluluk içinde yaşarlar. Yeni evliler için kurulan sokakta Kasım ile Aliman'ın da evlerinin temeli atılır. Savankul, artık yönetici olmuştur.

Bir gün sakin bir hayat süren köylüleri etkileyecek bir şey olur. Savaş habercisi gelir ve savaşın başladığını bildirir. II. Dünya Savaşı başlamıştır.

Köyün diğer erkekleriyle birlikte bütün oğulları ve kocası teker teker askere çağrılan Tolunay, Savankul'dan yöneticiliği devralır ve bu zor görevi uzun süre yerine getirir. Önceleri zaman zaman oğullarından mektup alan Tolunay, sonra hepsinin ölüm haberleriyle ve Caynak'ın kayıp haberiyle sarsılır. Olaylardan sonra ona tek destek olan kişi gelini Aliman'dır.

Uzun yıllar birlikte yaşarlar. Savaşın üçüncü ve dördüncü yıllarında yurtlarını işgal eden Almanlar, geri çekilmeye başlar. Tolunay, bir yandan acılarıyla diğer taraftan yönetici olduğu tarlalardan tohumlukları, hayvanları çalan hırsızlarla boğuşur.

Tolunay, artık Aliman'ın gitmesi ve kendine yeni bir hayat kurması gerektiğini düşünür. Aliman, onu bırakmaz. Sonra bir çobanla yaşadığı ilişkiden hamile kalan Aliman, kötü bir duruma düşer. Adam, onu terk eder, komşuları Ayşe ve diğerleri çobanı görmeye gitseler de sonuç alamazlar, üstelik evli olduğunu öğrenirler.

Aliman, bir süre için akrabalarının yanına gider. Onların yanında rahat edemediğinden geri döner. Aliman'ın doğum sancıları başlayınca, Tolunay ve komşularının oğlu Bektaş, onu hastaneye götürmek üzere yola çıkarlar. Çocuk doğar ancak Aliman ölmüştür. Tolunay'ın tek ümidi çocuk olur. Onu yaşatır, büyütür. Sonra Bektaş'ın yanında çalışmaya başlayan üvey torunu Canbolat'ın ekmeğini yiyen Tolunay, yaşamının son dönemlerinde yeniden mutluluğu yakalar.

1.3. Romanın Şahıs Kadrosu

1.3.1. Tolgonay

Romanın ana kahramanı olan Tolgonay, gençliğinde, güzelliği ve fiziki özellikleriyle herkesin ilgisini çeker, bu durumunu romanın başında şöyle dile getirilir:

“Hiçbir zaman ipekli fistanım olmadı ama büyüyünce albenili bir genç kız oldum. Gölgeyi seyretmekten zevk alırdım. Sokakta yürürken arada bir gölgeme göz atar, kendimi aynadaymış gibi görür ve çok beğenirdim.” (Aytmatov, 2006: 9)

Ancak bu durum uzun sürmeyecek her insan gibi mukadderata bağlı olarak yıllar geçtikten sonra Tolgonay’ın fiziki güzelliği zamanın tahribatına uğrayacaktır. Artık yaşlanmış, saçları beyazlamış ve yürürken baston kullanmaya başlamıştır. Bununla beraber o durumundan şikâyetçi değildir. Gençlik yıllarında olduğu gibi çalışkan, iradeli ve sabırlı hâlini sürdürür.

“-Aleykümselâm Tolgonay. Yine geldin demek? Görüyorum, biraz daha yaşlanmışsın, saçların bembeyaz olmuş.. Aa baston da kullanıyorsun artık (Aytmatov, 2006: 6).” duyduğu huzurla, yaşadığı mutlu günlerle toprağına cennet gözüyle bakan Tolgonay, artık anılarında mutluluk mekânı olarak kalan bu toprağına sadece dert yanmak için gelir.

Tolgonay, ailenin anası olarak savaşın yok edici sürecini okura yansıtan kahramandır. Eşi savaşa gidince onun yerine ekip başı olmuştur.

“O günden itibaren, başkahramanın dediği gibi, kuşağımyı sımsıkı bağladım, atıma atladım ve ekip başı görevime başladım. Ekip başçılık bugün de çok güç bir iş ama işe yeni başladığım zamanlar bin beterdı. Köyde hiç sağlam adam kalmamıştı. Kalanların hepsi ya sakat, ya hasta idiler. Kadınlara, genç kızlara, çocuklara, çok yaşlılara düşüyordu bütün işler: Ürün olarak tarladan ne kaldırırsak hepsini orduya gönderiyorduk. Araç, gereç bakımından da acınacak haldeydik: Tekerleksiz arabalar, kopuk hamutlar, çürük iplerle dikilmiş ya da yapılmış koşumlar... Demir dövmek için kömür de bulamıyorduk artık. Demirci atölyesinin ocağını yakmak için yaz sıcakında kuruyup kalmış dikenleri, çalıları toplamaya başladık.” (Aytmatov, 2006: 53)

Tolgonay, saf, temiz, cana yakın, duygusal olduğu kadar güçlü, olaylar karşısında mantıklı davranan, başkalarının haklarını koruyan ve çektiği tüm acılara rağmen ailesi ve vatani için güçlü olmaya gayret eden bir kadındır.

Simgesel olarak ülkü değerleri temsil eden toprak, ölümlü Tolgonay'ın karşısında aynı gücün sonsuzluk temsilcisi gibidir. Tolgonay'ın içinde derin yaralar açan savaş toprağın içinde de aynı acılara neden olur;

“Durun! Kan dökmeyin!”Şimdi de tekrar ediyorum:”Ey dağların, denizlerin öbür tarafındaki insanlar, siz ki mavi göğün altında yaşıyorsunuz, savaş neyinize gerek? Ben toprağım, bana bakın! Ben her biriniz için aynıyım ve siz de benim gözümde eşitsiniz (...) Sabah izine bir çekirdek, bir tohum tanesi atın, size yüz katını vereyim, küçük bir fidan dikin kocaman bir çınar vereyim! Evler kurun, temel olayım! Üreyin, çoğalım, hepimize güzel bir barınak olayım! Derinim, yükseğim, büyüğüm, ucum bucağım da yok... Hepinize yeterim ben...” (Aytmатов, 2006: 80)

Aytmатов, Toprak Ana'da savaşa katılan bireylerin psikolojilerinden çok, geride kalanların; oğul, koca, kardeş veya baba yolu bekleyenlerin trajik öykülerini anlatır. Savaşın ağır bedelini ödeyenler de yine bu cephe gerisindeki insanlardır. Savaş, onların kötü yazgısını oluşturmuştur. Yine okuyucu da geride kalan ve kendileri için anılaşmış mekânlarda çaresiz ve yalnız kalmış kişilerin trajedisine üzülür. Savaşlar, tüm çareleri çaresiz kılan, yıkımlara ve sarılması imkânsız yaralara yol açan bir olgudur. Toprak Ana'da da savaş nedeniyle yerinden yurdundan olmuş dört adamın geride kalan ailesinin yaşama tutunma çabasını görürüz. Savaş çıkmıştır ve kayıplar verilmeye başlamıştır. Bu kayıplardan en acı payı Tolgonay almıştır. Kendisi gibi analık vasfına sahip ve bağrında yüzlerce evlat, tohum yetiştiren toprakla dertleşmelerinde; Tolgonay, sürekli olarak geri dönüşler yaşayarak kayıp cennet zamanlarını anımsar ve savaşın acı, ağır bilançosunun ardından, yitirdiklerinin sebebi olan savaşı zihninde anlamlandıramayarak savaşların nedensizliğine ve acımasızlığına sürekli kahreder. Bazen bu kahrediş romanda isyan boyutuna ulaşır:

“-Toprak Ana! Toprak Ana! Söyle bana, Suvankul gibi Kasım gibi evlatlarına kıyarlar da dağlar niçin göçüp yerin dibine batmaz? O iki can, baba-oğul, bu toprağın öz çocukları, soylu çocuklarıydı. Bilinmeyen eski çağlardan beri bu toprakları yoğuran, işleyen insanlardı. Dünyayı besleyen, sulayan onlardır. Savaş çıkınca bu toprakları savunmak için asker olup ön safha

çarpışan onlardır. Savaş olmasaydı, Suvankul ve Kasım neler, neler yapacaktı bir düşün.(...) Söyle bana Toprak Ana, gerçeği söyle: İnsanlar savaşmadan yaşayamazlar mı?" (Aytmatov, 2006: 8)

Savaş, Tolgonay'ı yaşama bağlayan tüm değerlerini elinden alır. Tolgonay bu büyük ev yıkıcı güç tarafından kuşatılmıştır ve elinden hiçbir şey gelmez. Yüzyıllar boyu süren savaşların ana merkezini oluşturan toprak kavgasının, onu paylaşmak ve onun üzerinde üstünlük sağlamak isteyen insanların mantık dışı eylemleriyle düzenlediği, lanetlediği bu güç ile umutları arasında kalan Tolgonay, insan olmanın sınırlı olmanın trajik gerçekliğini yaşar. Oysa Tolgonay için bu savaş tamamen anlamsız ve gereksizdir.

Roman, genç bir kadın olan Tolgonay'ın gün gün yaşlanmasını ve yaşadıklarını kahraman bakış açısıyla anlatır. Savaş sadece roman kişilerinin değil aynı zamanda uğruna kan dökülen toprağın da yok oluşuna neden olur. Çünkü savaş boyunca insan gücünün hızla azalması ve toprağı işleyecek insanın kalmaması toprağın çoraklaşmasına, tüm ekinlerin kurumasına ve toprağın tıpkı eşini çocuğunu kaybetmiş bir ana gibi yalnız kalmasına yol açmıştır.

Romandaki toprak ile Tolgnay aynı kaderi paylaşır. Çünkü her ikisi de savaş nedeniyle evlatlarını kaybetmiştir. Tolgonay Suvankul'la birlikte meydana getirdiği çocuklarını kaybederken toprak da kendi verimini ortaya koyan, onu ayakta tutan insanları yitirmiştir. Savaşta yitirilen her birey ona hayat veren birer güçken artık toprak da Tolgonay gibi kolsuz, kanatsız ve umutsuz kalmıştır.

"Çok, çok acı çekiyorum savaşlarda. Ölen köylülerin güçlü kollarını özlüyorum hep. Tohum eken evlatlarımı yitirmiş olduğum için hep ağlıyorum.(...) Ben, işlenmeden, ekilmeden bekledikçe ya da yetiştirdiğim buğdaylar toplanmadan oldukları yerde kaldıkları zamanlar, o gelmeyenleri çağırırım..."Nerdesiniz çiftçiler im? Nerelerdesiniz? Haydi, kalkın gelin, yardım edin bana! Boğuluyorum, ölüyorum evlatlarım... Yetişin, kurtarın beni!"derim." (Aytmatov, 2006: 81)

Tohum eken, tarla sulayan, ekin biçen evlatlarını yitirdiği için ağlayan toprak, insanı simgeler.

Tolgonay için huzur mekânları artık yoktur. Kocasının ve çocuklarının kaybindan sonra yaşadığı çevre için çabalar ve hayat onun için yaşanmaz hale gelmiştir.

“Ben atın üzerinde, o yaya öylece ilerliyorduk. Sarı Vadi’den soğuk kuzey rüzgârı kopmuş geliyordu. Yağışı haber veren bu rüzgârlarla devedikenleri bükülüp hışırdıyor, bir kar fırtınasının kopması yakın görünüyordu. Çevreme bir göz attım: Ufuklarca uzanan tarlalar ıpsızdı ve insana kasvet veriyordu. Ne bir insan karaltısı, ne kımıltısı ne de ses vardı. Hava soğuk ve bulanıktı.”(Aytmatov, 2006: 50)

Tolgonay’ın önceleri yastıkların en yumuşağı diye nitelendirdiği toprak onun, o andaki psikolojisiyle artık insana kasvet veren bir yere dönüşmüştür. Oysa fiziki anlamda toprak aynı topraktır. Değişen Tolgonay’ın çevreye bakışıdır. Kendi yaşadığı mutsuzluğu onun dünya görüşünü de etkilemiştir. Tolgonay, ölüme karşı yaşamın sonsuzluğunu simgeler. O, insanlığın sağduyusu olarak, savaş çılgınlığına tutulmuş insanlara kendilerini ve soylarını yok eden bu eylemden vazgeçmelerini söyler. Ne var ki kendini yok edecek gücü içinde taşıyan insan, bu gücün emrine girmiştir. Ancak, ne var ki romanda kötülük bir kez daha iyiliğe galip gelmiş gibi görünse de Aliman’ın yeni doğan bebeği insanlığa bir umut ışığı gibi sunulur. Hayat devam etmektedir ve yaşam ölüme galip gelmek zorundadır.

Savaş karşısında direnip ayakta kalmayı başarmış olan Tolunay, yıllar sonra geçmişte kocasıyla birlikte gördüğü tarla kuşunu, güneşin doğuşunu yine görebilir, sevinir, anılarla yaşar. Kısacası Aytmatov, insan yücedir, her acının, her mutsuzluğun üstesinden gelir diyerek, zor koşullarda yaşayan topluma mesaj verir.

Tarla kuşu, bitmeyen hayatın simgesi olabilir; çünkü eserin sonunda da, bir tarla kuşu vardır, her şey yitip gittiğinde Tolunay’ın tüm sevdikleri öldüğünde de o tarla kuşu vardır ve sevinçlidir, o güneş yine doğmuştur. Bunlar, Tolunay için hayatın, ümidin simgesidirler; çünkü o yaşadıklarına rağmen sevincini hiç yitirmemiştir.

Tolunay: “Ne garip bizim bir tarla kuşumuz bile vardı” der. İnsan hayatı, acılar ve burukluklarla doludur. Tolunay’ınki de öyle. Tolunay ve Savankulun oğulları, gelinleri, tarlaları, ekinleri, dostları olmuştur, şimdise hiçbir şey, hiç kimse yoktur. Tolunay, Aliman’ın oğluyla kalmıştır, roman kişisi Tolunay,

yukarıdaki sözleriyle, "hayat gerçekten gariptir, neler getirip neler götüreceği belli olmaz" demek ister.

Tolunay, Savankul'un yıldızlarla ilgili olarak anlattığı masalı sever; çünkü ona göre tabiat canlıdır; toprakla uğraşan insan için kendileri dâhil her tabiat parçası, onunla ilişkilidir. Bu nedenle eserin adı "Toprak Ana"dır. Sözü edilen masaldaki yıldızlar başaktır, her yer, gök bile topraktır, hepsi ondan doğmuştur. Tolunay da toprakla öyle iç içe yaşar ki göğü bile ondan ayrı düşünemez. O da halkı gibi toprağa bağlı bir insandır, ona emek vermeyi, çalışmayı, alın teriyle kazanılan ekmeğin kokusunu sever ve ondaki kutsallığı görür. Tabiata değer verdiği için çalışkan bir insandır, çalışkanları sever, onun değerlendirilmesi gerektiğine, insanla tabiatın birbirlerini tamamladıklarına inanır.

Tolunay, tabiata daima bir ümitle bakar, tabiatın kendisi insan için bir ümittir. İnsan çalışırsa tabiattan beklediği her şeyi alabilir. Masaldaki "Samanyolu" da bir ümittir. Onların masalna göre elindeki samanları döke döke yürüyen orakçı gibi Savankul'un da bir gün ekinleri olacaktır.

Tolunay, düşlerini, yıldızların da paylaştığına inanır, çünkü yıldızlar ve tüm tabiat unsurlarının ona göre kendilerine özgü bir dili vardır. Bu dili, hisseden, duyarlı insanlar anlayabilir. Tolunay da duyarlıdır, bunu tabiata bakış açısından anlamak mümkündür. Toprağa öyle güvenir ki onu anası gibi görür ve onun mutluluk getireceğine inanır. Bu onun bakış açısından kaynaklanır. Tabiatla ilgili anıları, düşleri şöyledir:

"Bak bizim torgayımız ötüyor!" derdi Savankul.

Ne güzel değil mi? bir torgayımız da varı bizim!

Hele o dolunaylı gece! Belki böyle bir gece bir daha hiç olmayacak. O gece biz ikimiz, geç vakitlere kadar çalışmak için tarlada kaldık. Ay bütün görkemiyle doğup, uzakları sınırlayan dağın tepesini aşınca, gökyüzünün bütün yıldızları gözlerini açtılar. Bütün yıldızlar bize bakıyordu sanki. Biz, tarlanın kıyısında bir yerde, Savankul'un beşmenti üzerine uzanmıştık. Ark kazılırken kenarına yığılmış yumuşak toprak bizim yastığımızdı. Ve yastıkların en yumuşağıydı. O gün orada geçirdiğimiz ilk gece oldu. Ondandı sonra da hayatımız boyunca hiç ayrılmadık.. Savankul'un demir gibi ağır ve nasırlı elleri benim yüzümü, anlımı, saçlarımı okşarken yumuşacık gelirdi bana. Avuçlarında, kalbimin ateşli ve neşeli çarpışlarını duyar ve kulağına fısıldardım:

-Suvan, mutlu olacağız değil mi?

Cevap verirdi:

-Toprak ve su insanlar arasında eşit paylaşılınca, kendi tarlamız olunca, kendi tarlamızı sürüp eker, kendi ürünümüzü kaldırıncı, biz de mutlu olacağız.

İnsanın çok büyük bir mutluluğa ihtiyacı yoktur. Bir çiftçi için mutluluk, kendi tarlasını sürüp ekmek ve ürün almaktır.

...Neden bilmem, bu sözler çok hoşuma gitti ve rahatladım. Suvankul'a sınımsı sarıldım, sıktım, sıktım ve rüzgâr yanıği sıcak yüzünü uzun uzun öptüm. Sonra, arka girip yıkanarak, neşe içinde gülererek birbirimizin yüzüne su attık. Serin ve berrak suda, dağlardan esip gelen rüzgârın kokusu vardı. Sonra yine uzandık, el ele tutuşarak yıldızları seyre koyulduk. Ne de çok yıldız vardı o gece!”(Aytmatov, 2006: 12-13)

Tolunay'a göre ümitler tarla kuşu gibi ölümsüzdür. İnsanlar da anılarıyla ölümsüzleşir. Aytmatov, diğer bütün eserlerinde verdiği mesajı burada da okuyucuya iletir: insanın bedeni ölüme karşı koyamaz; ancak onun düşüncelerini ve anılarını kimse engelleyemez.

Tolunay, özellikle üvey torununun ekmeğini yiyince, bunları anlar ve tekrar hayata bağlanır. Ayrıca, tek dayanağı torunu değildir, onu asıl ayakta tutan, hayata olan güveni ve umududur.

1.3.2. Suvankul

Romanın başkahramanı Tolganay'ın eşidir. Esmer ve belirgin elmacık kemikleri olan ilk bakışta cılız, çelimsiz ve güçsüz sanılsa da, güçlü omuzlara, güçlü kollara sahip, çalışkan, çok hızlı iş yapan, kara saçlı, kara bıyıklı birisidir.

“O yıl Suvankul, Yukarı Talas'tan bizim oraya çalışmak için gelmişti. Gözlerimi kapayınca o günkü halini çok iyi hatırlarım: On dokuz yaşındaydı. Giyecek bir gömleği bile yoktu ve çıplak omuzlarının üzerinde eski bir beşment vardı sadece. Kızgın güneş marsık gibi karartmıştı ve elmacık kemikleri gibi, tunç gibi parlıyordu. İlk bakışta onu cılız, çelimsiz ve güçsüz sanırdınız. Oysa güçlü omuzları, tunçtan dökülmüş gibi güçlü kolları vardı. Hiç kimse onun kadar hızlı çalışamaz, onun kadar iş üretmezdi. Çok kolay çok rahat biçerdi buğday saplarını.” (Aytmatov, 2006: 9-10)

Gençliğinde tarlada işçi olarak çalışır, evlenince çok çalışkan ve yetenekli olduğu için kolhozda ekip başı ve traktör sürücülüğü yapmıştır.

“Suvankul'un traktör sürmeye başladığı ilk gündü. Sonbahar ve kış boyunca çayın öte yakasındaki Zareçye'de traktör ve motor kursuna katılmıştı. O günlerde biz henüz traktörün ne menem şey olduğunu pek bilmiyorduk.

Zareçye uzakça olduğu için Suvankul bazen hava iyice karardıktan sonra geç vakitlerde gelirdi. Buna kızar, üzülür ve çıkışırdım:

-Hayatını zehir edecek kadar çok çalışmana ne gerek var? Sen bir ekip başısın, bu yetmez mi?"(Aytmatov, 2006: 15)

Kendi çapında uğraşan, güler yüzlü, mütevazı, cömert, çalışkan, çocukların yetişmesini arzulayan, ailesinin istediğini yapan, sevilen bir babadır. Ruhsal olarak çok güçlü bir yapıya sahip, oğullarını savaşa ölüme yollarken bile hiçbir gözyaşı göstermemiş daima metin olmuştur. Oğlu Kasım'ın savaş çıkması nedeniyle askere çağırılması ile çok üzülen karısı Tolganayı söyle teselli etmiştir.

“ Bak Tolganay, sen ve ben kim idik? Halkımız sayesinde büyüyüp adam olmadık mı? Öyleyse iyi ve kara günlerde beraber olacağız, mutluluğu da, felaketi de paylaşmasını bileceğiz. Her şey yolundayken biz de halimizden memnunduk, şimdi bir felaketle karşı karşıya isek, herkes kendi başının çaresine baksın diyemeyiz ya. Bu, hiç de dürüst bir şey olmaz.” (Aytmatov, 2006: 44)

Gençliğinden itibaren gece gündüz çalışır ailesine en iyi şekilde bakar ama savaş çıkınca köydeki bütün erkekler gibi o da cepheye gider ve geri dönemez. Aytmatovun babası Törekul, Sovyet rejiminin Stalin devri kurbanlarından biridir, roman kahramanı Savankul, biraz da bu baba demektir, dönemin çilesini çekenlerden biridir. Aytmatov, savaşın sadece Kırgız halkının değil, nice insanların hayatına mal olduğunu, beraberinde açlık, kıtlık ve ahlaki sefaletler getirdiğini, toplumu derinden sarstığını söyler. Aile hayatı, akrabalık ve aşiret prensipleri gibi her şeyin üzerinde tutulan değerlerin savaşla tahrip edildiğini, toplumsal bir çözümlenin başladığını anlatır. Ayrıca eğitime verdiği önemi yine savankulun okuma yazma kurslarına gitmeyi çok istemesi fakat ekip başı olduğu için gidememesi ve tıpkı bir küçük öğrenci gibi oğullarından okuma yazma dersi aldığı vurgular. Savankul, savaşa giden çoğu erkek ve oğulları gibi geri dönmemiştir. Onların ölümü geride kalanların çektiği acılar ve zorlukların başlangıcı olmuştur çünkü Tolganay gibi, aytmatovun annesi gibi birçok kadın büyük acılar yaşamıştır.

1.3.3. Aliman

İnsancıl, yardımseverdir, çok zeki, çalışkan, billur gibi duru-temiz (Aytmatov, 2006: 21).”, alımlı, güzel saçlara ve güzel bir vücuda sahip yanık tenli bir kız. Sevgisini çok belli eden, hamarat, utangaç (Aytmatov, 2006: 22) vefakâr ve sadık fakat aradan yıllar geçince kasım ölünce evlenmeden bir çobanla ilişkiye girmesi çelişki yaratan bir durumdur.

“Tolganay gelinini çok sever: “Bundan kısa bir süre sonra aile için çok önemli bir olay yaşadık. Bu, Kasım’ın evlenmesiydi. Onun evlenmesiyle ilk gelin, evimizin eşiğinden içeri adım atmış oluyordu. Nasıl tanıştıklarını, bu evliliğe nasıl karar verdiklerini hiç sormadım. Herhalde Kasım’ın yaz boyu Zareçye köyünde biçer-döver sürücüsü olarak çalıştığı günlerde karşılaşmış, birbirlerini sevmişlerdi. Adı ‘Almina’ olan gelinimiz dağ köyü Kayındı’dan gelmişti. Yanık tenli, körpecik bir dağlıydı Almina. Bu kadar güzel, saygılı ve hamarat bir gelinim olduğu için başlangıçta onu beğenmekle yetindim. Sonra iyice sevdim ve bağlandım. Herhalde gizliden gizli bir kız çocuğumun olması için dua ettiğim ve Aliman’ın gelişinde de bu arzumun karşılanması gibi gördüğüm için onu öz kızım yerine koydum. Üstelik gelinim çok zeki, çalışkan ve billur gibi duru-temiz idi (Aytmatov, 2006: 20-21).”

Tolganay ile gelini çok iyi anlaşır beraber çalışır birbirlerine yardım ederler. Tolganayın Alminayı sevmesinin asıl nedeni ise onun oğlunu çok sevmesidir. Tolganay bunu şöyle dile getirir:

“Tarla kenarında buğday sapsarı arasında, özellikle o yaz pek güzel açmış bet-yaz, pembe renkli, iri yapraklı gülhatmi çiçekleri vardı. Ekinleri biçerken onlar da devriliyordu önümüzde. Aliman işte bu çiçeklerden koca bir demet toplamıştı. Bunları, bana göstermemeye çalışarak bir yere götürüyordu. Onu gizli bakışlarla izledim ve gördüm ki koşup gittiği yer biçerdöverin durduğu yerd. Biçerdöverin yanına geldi, çiçek demetini usulca sürücü basamağına bıraktı ve yine koşu koşu döndü. Biçerdöver çalışmaya hazır, bugün yarın tarlalara dalacaktı. Ama o sırada hiç kimse yoktu orda. Kasım bir yerlere gitmiş olmalıydı.

Hiçbir şey görmemiş, anlamamış gibi davrandım. Utanıp sıkılmasını istemiyordum. Hâlâ pek utangaç idi. Hiçbir şeyi belli etmedim ama içten içe pek sevindim, gururlandım: Gelinim oğlumu gerçekten seviyordu. “Çok iyi, çok iyi, sağ olsun sevgili gelinim, sağ olsun” diyordum içimden. Onun o

günkü hali bugün bile gözümün önünde: Başında bir al yazma, üzerinde beyaz bir entari, kucagında koca bir demet gülhatmi, yanakları al al, gözleri sevinçten ışıl ışıl.. Ah gençlik ne güzel şey! Ah benim unutulmaz küçük gelinim! Küçük kız çocukları gibi çiçekleri çok severdi, bayılırdı onlara. İlkbaharda, karlar henüz tamamen erimeden, kardelenler çıkardı. Ve Aliman, sevgili güzel gelinim, bunları toplar getirirdi. Ah Aliman! Ah canım gelinim!” (Aytmatov, 2006: 22-23)

Tolunay’ın gelini Aliman’ın gelişiyle her şey değişmiştir:

“Aliman’ın bize gelin geldiği yılı unutmam. O yaz başaklar erken olgunlaştı, yakınıımızdaki çay vaktinden önce taştı. Hasadı kaldırmamızdan birkaç gün sonra dağlara seherce yağmuru yağdı.. Doruklardaki karların o sağanaklarda şeker gibi eriyip aktığını uzaktan bile fark ediyorduk. Sel suları yataklarından taşıp çağıl çağıl çağladı, sarı dağlar ve beyaz köpüklerle uğul uğul aktı, tepelerden söküp sürüklediği topruklan, omçaları yükseklerden aşağılara savurup parça parça etti. Hele ilk gece, sel sularının yarın dibine çarparak çıkardığı çatırtılar, uğultular, şafak söküneceye kadar devam etti. Sabahleyin bir de baktık ki, dere yatağındaki adacıkları sihirli bir el gece boyu silip süpürmüş yok etmişti. Her yer su... su... yine su.” (Aytmatov, 2006: 21)

Aliman’ın gelişiyle her şeyin değiştiği hem olumlu, hem de olumsuz yönde anlatılıyor. Kış bitiyor, güzel günler geliyor, verimli ekinli günler... Aynı zamanda koca köknarları söken sarı köpüklü sulardan söz ediliyor. Aliman, mutluluğun yanında eve derin üzüntüler de vermiştir. Yalnızca kendisiyle ilgili sorunlar değil, savaşın acılarını da beraberinde getirmiştir. Aliman, ev halkının hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Koca köknarlar, yani aileler yıkılmış, savaş başlamış, kocası Kasım şehit olmuş, ardından bütün erkeklerini kaybetmişlerdir. Sarı su, bulanık, duru olmayan, kötü sudur, aynı zamanda sarı, ayrılık rengidir. Unutulmayacak kadar etkili o yaz gibi, Aliman da unutulmayacak kadar etkili anılar, acılar, sevinçler ve derin izler bırakmıştır.

Aliman evlendikten kısa süre sonra askere çağrılan ve savaşta ölen kocası Kasım’ı çok sevmiştir. Bir gün pembe beyaz çiçekler toplar, başında da al yazması vardır, onları kocasının traktörüne bırakıp döner. Pembe beyaz çiçekler, onun sevgisini simgeler. Kocası öldükten sonra ise sevgisini verecek kimsesi kalmamıştır, çılıına dönmüştür, bu sefer başında al değil, yasın simgesi kara

yazması, elinde savaşın ölümün simgesi kırmızı çiçekler vardır. Kısa zamanda her şey değişmiş, dünyası altüst olmuştur. Tabiattaki renkler, onun ruh halini anlatmak için kullanılmıştır.” (Erbay, 1997: 154)

“Toprak Ana” romanında, savaşın getirdiği bütün acılara rağmen, Aliman, yaşama sevincini kaybetmek istemez. Yeniden sevgisini paylaşacak, buna degecek birisi bulduğunu sanır, hayata sevinç ve umutla dönmeye çabalar. Onun bu çabası bile trajiktir. Aliman, bu duygularını şöyle ifade eder:

”-Bak ana, bak, yağmur ne güzel, diyordu. Bu yıl bolluk olacak, ambarlar dolacak. Hop! Hop! Yağ yağmur yağ! Doyur susamış toprağı! Hop! Hop!” (Aytmatov, 2006: 108)

Aliman’ın yaşama sevinci, mutluluğu, bereket ümidi yağmurla simgeleştirilmiştir. Tüm bu ümitler tabiat, onu tekrar hayata bağlar. O da, kaynanası Tolganay gibi, tabiatta mutluluk bulur; ancak, onun bu çabasını kullanan bir adama gönül verir ve sonuçta bütün ümitlerini yitirir. Tolunay gibi mücadele eder, tabiatla avunmaya çalışır; ancak fazla dayanamaz, hiçbir güzel günün tadına varamadan ölüp gider; çünkü onun ayakta kalmasını sağlayacak yakanları bile olmamıştır. Hayatın kendisine değil, bir adama bağlanır. Kocası Kasım’ın ölümünden sonra, başka biriyle olduğu için vicdan azabı duyar. Bu azap, onun ölümüne dek sürer. Aytmatov, bu eserde görüldüğü gibi, birbirine zıt duyguları örneğin burada ümit-ümitsizlik, bir arada mükemmel biçimde işler.

1.3.4. Kasım

Kasım, fiziksel olarak babasına benzeyen, ruhsal olarak azimli babası gibi güçlü bir yapıya sahiptir. Çok çalışkan, saygı duyulan, ahlaklı, cömert, namuslu, bir gençtir.

“O anda birden fark ettim ki oğullarımın üçü de babalarına çok benziyorlar. Sanki dört kardeş idiler. Hele büyükleri, yani Kasım ve Maysalberk’i babalarında ayırmak güçtü doğrusu: Babaları gibi boylu ve çevikteler. Koyu bakıra çalan elmacık kemikleri de pek belirgindi.” (Aytmatov, 2006: 18)

Kasım babasının izinden giderek onun gibi traktör sürücüsü olur ve daha sonra biçerdöver kullanmasını öğrenir.

“Bir yaz boyu, dağın eteğinde bulunan Kayındı kolhozuna gidip geldi. Bunun için çayı aştı, düzde yürüdü, yokuşu tırmandı. İşte orada öğrendi biçerdöver kullanmasını. Bir yıl sonra da biçer-döver ustası diploması aldı.” (Aytmatov, 2006: 19)

Kasım babası gibi savaşa gider ve babası gibi dönmez ve Tolganay, kocası gibi oğlunu da kayıp eder. Savaş gençleri yok etmektedir ve Kasımda savaş nedeniyle hayalleri yarım kalmış bir gençtir.

“-Toprak Ana! Toprak Ana! Söyle bana, Suvankul gibi Kasım gibi evlatlarına kıyarlar da dağlar niçin göçüp yerin dibine batmaz? O iki can, baba-oğul, bu toprağın öz çocukları, soylu çocuklarıydı. Bilinmeyen eski çağlardan beri bu toprakları yoğuran, işleyen insanlardı. Dünyayı besleyen, sulayan onlardır. Savaş çıkınca bu toprakları savunmak için asker olup ön safha çarpışan onlardır. Savaş olmasaydı, Suvankul ve Kasım neler neler yapacaktı bir düşün.(...) Söyle bana Toprak Ana, gerçeği söyle: İnsanlar savaştan yaşayamazlar mı?” (Aytmatov, 2006: 80)

1.3.5. Maysalbek

Eserde Kasım ve Maysalbek'in birbirine benzediğinden (Aytmatov, 2006: 57) ve çok yakışıklı çok güzel bir çocuk olduğundan bahsediliyor. Maysalberk okumayı ve kitapları çok seven öğretmen olmak isteyen, annesinin en çok gurur duyduğu ve sevdiği (Aytmatov, 2006: 19), kahraman bir kişiliğe sahiptir

“Bir ana için bütün çocukları birdir, hepsini aynı duygu ve şefkatle karnında ve kucağında büyütmüş, beslemiştir. Ama yine de, bana öyle geliyor ki Maysalbek için bir zaafım vardır galiba. Onunla pek gururlanırdım. Belki bu, bizden sık sık ayrı kalmasından, onu özlememden dolaydır. Çabuk palazlanıp yuvayı ilk terk eden bir yavru kuş idi o. Aile ocağından erken ayrıldı. Okulun daha ilk sıralarından itibaren iyi bir öğrenci oldu. Okumayı çok sever, her zaman kitaplara dalıp giderdi. Onun en çok sevdiği şey, ona en değerli ödül kitaptı. Köy okulunu bitirdikten sonra öğrenimini sürdürmek için kente gitti. Çünkü Maysalberk öğretmen olmak istiyordu.” (Aytmatov, 2006: 19)

O da babası, kardeşleri ve halkı gibi dönemin çilesini çekenlerden biridir. Savaş nice insanların hayatına mal olduğu gibi onunda hayallerine, geleceğine, hayatına mal olmuştur. Oysa o öğretmen olacak nice öğrenciler yetiştirecek, halkına yararlı biri olacaktır fakat savaş her şeyin üzerinde tutulan değerleri yok ettiği gibi onunda yok etmiştir.

1.3.6. Caynak

Tolgonayın en küçük oğlu çok güzel ve çok iyi bir çocuktur (Aytmatov, 2006: 20). Sorumluluk sahibi, amacı için çaba harcayan birisidir. Savaş sırasında bir anda olgunlaşıyor.

“En küçük oğlum Canyon’a gelince, o, her bakımdan hem çok güzel, hem çok iyi bir çocuktur. Yalnız, keyfi kaçırır bir durumu vardı: Evde pek durmazdı. Kolhozda, Komsomol (Gençlik Kolu) başkanı seçilmişti. Bu yüzden toplantıdan toplantıya, kulüpten kulübe koşar, duvar gazetesinin yazılarıyla meşgul olur, bütün işleri izler, bir dakikası boş kalmazdı. Bazen onun gece gündüz eve uğramayışına kızar, çıkıştım:

-Bana bak zıp zıp çekirge! Derdim, mademki aile sevgin bu kadar az, akordiyonunu, yastığını al, tasını tarağını topla, kolhozdaki bürona git, nasıl olsa her yer bir senin için, ne anaya ihtiyacın var ne babaya!

Suvankul oğlunun savunmasını hemen üstlenirdi. Ama konuşmak için benim susmamı, biraz yatışmamı bekler, sonra hiçbir şey olmamış gibi konuşurdu:- Ana, ana kendini üzme, sınırlarını bozmana hiç gerek yok. Bırak toplum hayatını, insanlarla beraber yaşamayı öğrensin. Eğer gerçekten bir serseri gibi amaçsız, sorumsuz yaşarsa, herkesten önce ben yapışırım yakasına...” (Aytmatov, 2006: 20)

Suvankul’un da söylediği gibi Canyon, umutları olan, toplum için çalışan bir gençtir ama savaş her şeye olduğu gibi buna da izin vermemiştir.

1.3.7. Diğer şahıslar

1.3.7.1. Canbolat

Alima'nın bir çobanla ilişkisinden olan çocuğu, inatçı, gururlu, kafasına koyduğunu yapan, geleceği temsil eden biri. Canbolat, insan hayatını sonsuzluğunun ve geleceğin simgesidir. Yeni bir çocuk, yeni bir dünya ve başlangıç demektir, o da bir emekçi olarak, ataları gibi tabiatla savaşmayı öğrenmiştir.

1.3.7.2. Bektaş

Saygın, ciddi çalışkan biridir (Aytmatov, 2006: 81).” Biçerdöver sürücüsü zor zamanlarında Tolganaya yardım eden, torunu Canpolata bakan komşusu Ayşe'nin oğludur.

1.3.7.3. Ayşe

Hastalıklı bir kadındır. Kocasını savaştan önce ölmüş genç yaşta dul kalmıştır. Oğlu Bektaş ile birlikte yaşıyor. Bir ineği var onunla geçiniyor oğlunu büyütüyor (Aytmatov, 2006: 88). Tolganay'a zor zamanlarında destek oluyor.

1.3.7.4. Ceşenkul

Eserde askerden kaçan, hırsız biri olan Ceşenkul atları, tohumları çalıp gözden kaybolur. Savaş sonrası yakalanır, Tolganay'ın şahitliğiyle tutuklanır. Karısı Tolganay'a kırıcı sözler söyler, gelinine dil uzatır, beddua eder. Ne yapmış olursa olsun, onun kocası, çocuklarının babasıdır Ceşenkul. Sonra köylüler, karısına biraz para verip köyden yollarlar. Onlar da haklıdır, yoksa o gözlerinin önünde canlı bir savaş acısı olarak kalacaktı. Toprak Ana adlı eserin bir köşesine sıkıştıran Ceşenkul ve karısının hikâyesi, acının başka bir yüzünü gösterir.

1.3.7.5. İsmail

İsmail de Ceşenkul gibi hırsız biridir, Ceşenkul ile İsmail'in davranışların da benzerlikler vardır.

2. GÜN OLUR ASRA BEDEL - CENGİZ HAN'A KÜSEN BULUT

2.1. Roman hakkında bilgi

Cengiz Aytmatovun 1980 yılında kaleme aldığı "Gün Olur Asra Bedel", diğer adıyla "Gün Uzar Yüzyıl Olur" esas itibarıyla Sovyetler Birliği döneminde yaşanan sosyal ve kültürel sorunların bir öz eleştirisidir.

Cengiz Aytmatov bu eserde bugünü ve geleceği ilgilendiren çevre sorunlarını, Amerika ve Rusya'yı eleştiren ve onların insanları nasıl mankurtlaştırdıklarını anlatır. Eser, başkahraman Yedigey vasıtasıyla Sovyet rejimindeki bozulmayı ve çöküşü okuyucuya çarpıcı bir şekilde sunmaktadır. Gün Olur Asra Bedel, tertemiz aşkları, efsane ve masalları, Sovyet Rusya rejiminin acımasız faaliyetlerini bir arada anlatmaktadır. Aytmatov, eserde 'İnsanları mankurt olmaktan kurtaralım' mesajları vermektedir. Mankurt, burada geçmişini ve geleneklerini unutanlar için kullanılmıştır. Genel olarak, Cengiz Aytmatov, mankurt efsanesi ışığında Cengiz Aytmatov, Rusya rejimi sırasında dinini, dilini, ailesini unutan bir nesli gözler önüne sermektedir.

Yazarın ilk uzun romanıdır. Romanın en belirgin özelliği eş zamanlı bir anlatım tekniğiyle Yedigey-Kazangap ve Sarı-Özek bozkırlarının hikâyesi yirmi dört saatlik bir süre içinde yüzyılın hikâyesine dönüşmesidir. Düne ait, Nayman Ana efsanesi, bugüne ait, Kazangap, Yedigey, Abu Talip Kutlubayev ve İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşadıkları özellikle de Kazangap'ın defin işleriyle ilgili işlemler yapılırken yer yer geriye dönüşlerle dünün bugüne aktarılması yapılır.

Cengiz Aytmatov basit veya şaşırtıcı olaylardan, ayrıca destan ve masallardan bütün insanlığı ilgilendiren mesajlar çıkarmayı sanatının amacı sayıyordu. Aytmatov'un hemen bütün hikâye ve romanlarına kaynaklık eden,

temel malzemeyi veren ünlü Kırgız destanı Manas"tı. Batı diline ve Türk lehçelerine çevrilip yaygınlaşırken, “mankurt” ve “mankurtlaştırma” temalarını da tüm dünyaya yaymayı başarmıştır. (Güner, b.t.)

Cengiz Aytmatov, Gün Olur Asra Bedel Romanı'nda anlattıklarıyla geleceğe umutla bakılması gerektiğini, hem hayal kırıklığı hem de her şeyin iyi olacağına dair umutları görebiliriz. Aytmatov evli ve iki çocuk babasıyken bir balerin bayanla büyük bir aşk yaşamaktadır, bu bayan aniden hastalanır, vefat eder ancak Aytmatov ömrü boyunca bu aşkı unutmaz. Romanın asıl konusunun yanı sıra bu ask hikâyesi de çeşitli yönleriyle, efsaneler ve kahramanlarıyla anlatılır.

Sarı Özek İstasyonu'nun bulunduğu bölge Rus Uzay İstasyonu Bölgesi'ne yakın bir bölgedir. Bu nedenle romanda uzay ile ilgili Rusya ve Amerika'nın ortaklaşa yaptıkları çalışmalara da yer veriliyor. Bunlar ikinci planda gösterilirken roman sonunda konu ile ilişki kurduruluyor.

Rusya ve Amerika, ortak bir çalışma yapmaktadır. İki kozmonot uzaya gönderilir. Bunlar, başka bir gezegenden sinyaller olarak insana benzeyen yaratıklarla temasa geçerler. Bu, dünya için önemli bir buluştur. Çünkü uzayda sadece bizim olmadığımızın düşünceleri verilmektedir. Yazıldığı döneme göre hayli ileride olan bu düşünceler, Aytmatov'un düşünce alanının ve hayal dünyasının ne kadar geniş olduğunun bir göstergesi olarak ele alınabilir.

Roman sonunda mezarlığın yakında olan bu uzay istasyonu askeri yasak bölgedir. Bu nedenle cenaze alayına geçiş izini verilmez. Dolayısı ile kendileri için çok anlamlı olan bu mezara cenazelerini gömemezler. Küçük düşmemeleri için de o bölgedeki bir vadiye gömeceklerdir. Çünkü onların geleneklerine göre gömülmeye götürülen bir cenazenin gömülmeden gelmesi çok ayıp ve utanç verici bir durumdur. Burada yazar, cenaze gömme adet ve geleneklerini de en ayrıntılı biçimde vermektedir. Böylece geleneği ileriki nesillere aktararak devam ettirmek istemiştir.

Romanında ayrıca Sovyetlerdeki değişikliklerden söz ediliyor. Sistemin değişmesinden dolayı Yedigey Abutalip'in temize çıkması buna bir örnektir.

Cengiz Aytmatovun romanları arasında tabiat dengesinin insanlar tarafından bozulmasını anlatması bakımından önemlidir. O bunu engellemeyi

amaç edinmiş birisidir. Kendisiyle yapılan bir mülakatta insan ve tabiat ilişkisi hakkında şunları söyler:

"İlk problem insandır. İnsanlar tabiatı korumak için bir yol bulmalı. Tabiatın kaynakları bellidir. İnsanın bir kendi egoizmi var, bir de insanların birbirleriyle bağlantılı olan egoizmleri var.

Tabiat ve insan problemi, zaman problemi değildir, o, eskiden kalan bir problemdir ve insanların iç dünyası ile bağlantılıdır. İnsanlar içleri bozuldukça tabiatı da daha çok bozuyor ve daha çok zarar veriyorlar. Özellikle savaşta hiçbir şey göze gözükmüyor, tek hedef var: Karşıdaki düşmanı yok etmek, bu arada tabiat da yok edilmiş, pek önemli değil." (Zaman gazetesi, 1994)

Cengiz Han'a Küsen Bulut, "Gün Olur Asra Bedel" romanın devamı niteliğinde onu tamamlayan uzunca bir bölümdür. Cengiz Han'a Küsen Bulut romanında Aytmatov, "Gün Olur Asra Bedel'in kahramanlarından biri olan öğretmen Kuttubayev'in nasıl öldüğünü anlatır. Oysa, Gün Olur Asra Bedel de resmi makamlar onun kalp krizinden öldüğünü bildirmişlerdir.

Kuttubayev suçlanarak tutuklanır onu, suçlayan savcı en önemli delil olarak onun, Cengiz Han'la ilgili bir efsaneyi kaleme almış olmasını gösterir. Bu efsane, Avrupa'yı fethetmeye giden Cengiz Han'ın Sarı Özek'ten geçerken iki sevgiliyi idam ettirmesidir. Eserde, hem bir aşk hikâyesi hem de "diktatör karşısında bireylerin durumu" gibi evrensel bir konu işlenmiştir. Aytmatov, bu eserde de masal ve efsane aracılığıyla geçmişimizi, günümüzü hatta geleceğimizi anlatır.

2.2. Romanın Özeti

Gün Olur Asra Bedel romanı Kırgızistan'ın uçsuz bucaksız bozkırlarının birinde Sarı Özek'teki geçer. Yedigey'in, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri arkadaşı ve en yakın dostu Kazangap'ı, vasiyeti üzerine, atalarından miras kaldığına inandığı ve kutsal bildiği Sarı Özek bölgesinde bir mezarlığa gömmek istemesinin ve bu süreçte yaşadığı çelişkilerin öyküsüdür.

Bir kazak Türkü olan Yedigey'in ekim devriminden sonra sosyal karışıklık ve belirsizlik yüzünden bir yere tutunmak ihtiyacı ile Kumbel istasyonuna tanıştığı Kazangap vesilesiyle Sarı-Özek bozkırlarındaki Boranlı istasyonuna yerleşmiştir. Roman, Kırgız bozkırlarında bulunan, sadece birkaç ailenin yaşadığı, onların da burada işçi olarak çalıştığı Sarı-Özek tren istasyonunda geçiyor. Akıcı bir üsluba sahip olan Aytmatov, olayları adeta bir zincir halkası gibi ardı ardına bağlayarak akan bir su gibi anlatmıştır. Dili son derece sade ve açıktır. Olaylar, üçüncü şahıs kişinin ağzından anlatılırken daha ziyade geriye dönüklerle veriliyor. İlahi bir bakış açısı ile anlatılmış. Anlatıcı her şeyi biliyor, görüyor ve anlatıyor. Her bölümün başında aynı giriş ibareleri yer alıyor:

“Bu yerlerde trenler doğudan batıya, batıdan doğuya gider gelir... gider gelirdi...

Bu yerlerde demiryolunun her iki yanında ıssız, engin, sarı kumlu bozkırların özeği Sarı-Özek uzar giderdi. Coğrafyada uzaklıklar nasıl Greenwich meridyeninden başlıyorsa, bu yerlerde de mesafeler demiryoluna göre hesaplanırdı.

Trenler ise doğudan batıya, batıdan doğuya gider gelir, gider gelirdi.”
(Aytmatov, 2012: 29)

Romanda geçen zaman, aslında cenazeyi Sarı Özek'ten Ana Beyit Mezarlığı'na götürme zamanı kadardır. Ama tüm olaylar Yedigey'in bu yolculuk sırasında düşünceleriyle geriye dönüşlerle verilir. O, giderken dostu Kazangap'ı düşünmektedir. Onunla yaşadığı olaylar zihninden bir bir geçmektedir. Bunları düşünürken de farklı olayları da anımsamaktadır. Aytmatov, kendine has üslupla bütün bu olayları birleştirir.

Roman, aç bir tilkinin Kırgız bozkırlarında bir tren yolunda yiyecek bir şeyler araması ile başlıyor. Tilki, romanın henüz başında adeta olayların habercisi olarak veriliyor. Belki de romanda açlığın, sefaletin, mücadelenin temsilcisi olarak gösteriliyor. Tüm tehlikelere rağmen tilki trenden atılacak bir yiyecek kırıntısı bulmak ümidiyle ne olursa olsun tren yolunu terk etmiyor. Tehlike anında biraz uzaklaşsa dahi biraz sonra tekrar tren yolunun yanına geliyor. Çünkü başka yiyecek bulma şansı yok, er veya geç yiyecek bir şeyler bulabileceğini biliyor. Yaşayabilmek adına tüm tehlikelere göğüs geriyor. Aslında romanın giriş tezi de bu: İnsanların tüm zorluklara rağmen verdikleri yaşam mücadelesi... Yazar, tilki ile tren yolunu o kadar güzel bağdaştırıyor ki

eser sonunda yazarın neden böyle bir tekniğe başvurduğunu anlıyorsunuz. Ayrıntılı tasvirlerle okurun zihninde adeta tablolaştırılan doğa, Aytmatov'un eserlerinde de olduğu gibi, metnin kurgusunu destekleyen bir unsur haline gelir. Modern dünyanın destan yazar olarak nitelenen Cengiz Aytmatov eserlerinde metnin eksenini insanın insanla, doğayla ve insanın kendisiyle mücadelecilik oluşturur. Doğal hayatın uyumu oluş ve yok oluşun ritmi içinde kurgulanan eserlerde yazarın bakış açısının odağında doğa vardır. İnsanın hayatını ve mücadelesini doğa ilişkileri üzerinden irdeleyen Aytmatov'un tasvirlerinde yaşanmışlık ve psikolojik derinlik dikkat çekicidir. (Kolcu, 1997: 36)

Romanda anlatılan bir günün hikâyesidir. Ard zamanlı bir anlatım tekniğiyle Yedigey-Kazangap ve Sarı-Özek bozkırlarının hikâyesi yirmi dört saatlik bir süre içinde yüzyılın hikâyesine dönüşür. Yedigey Kazangap'ın ölümüyle Sarı-Özek'in geçmişini hatırlar. Anlatılanlar, Sarı-Özek bozkırlarının dün ile uzay denemeleriyle çevre dengesi bozulan, aydınları baskı altında olan Sarı-Özek'in bugünü buluşturulur.

Sarı-Özek bozkırlarının tarihiyle anlatılanları düne ait; Nayman Ana efsanesi, bugüne ait; Kazangap, Yedigey, Abu Talip Kutlubayev ve İkinci dünya savaşı sırasında yaşadıkları özellikle de Kazangap'ın defin işleriyle ilgili işlemler yapılırken yer yer geriye dönüşlerle dünün bugüne aktarılması şeklinde anlatılır. Aytmatov'un eserlerinde birinci kuşak ve ikinci kuşak arasında değer farkları görülür. Birinci kuşak çalışmayı alın terinin değerini ve atalarından öğrendiklerini milletine ait inançları yaşatmaya çalışıyor. İkinci kuşak ise Sabitcan'da tipiyle karşımıza çıkıyor. Bu kuşağın özellikleri rahat bir yaşam peşinde koşan varlık sebebini kültürel varoluş olarak değil, fiziki varoluş olarak görür. Hayatta kalma kaydıyla efendilerinin emrindedir. Colaman'ın şuurunu kaybettirilerek işkence yoluyla köleleştirilmesini, Sabitcan'da okullarda eğitim yoluyla kendi milletinin değerlerine yabancılaştırılan çağdaş bir "mankurt" tür. Yedigey milli ve dini hayata bağlıdır. Arkadaşı Kazangap onun gözünde sıradan bir cenaze değildir.

Gecenin geç saatlerinde, tren istasyonunda çalışan Yedigey, karısının kendisine doğru koşarak geldiğini görür. Kötü bir haber getirdiğini anlar. Karısı Ukubala, Kazangap'ın evinde vefat ettiğini, şimdi de yalnız olduğunu söyler. Yedigey, hemen şefe haber vermesini ve yerine birini göndermesini ister karısından. Karısına tüm haneleri uyandırmasını da tembih eder. Bir süre

sonra Uzun Adilbay görevi devralmak için gelir. Yedigey, hanelere doğru yola alırken Sarı Özek adı verilen uzay üssünün bulunduğu yerden ateş hortumu gibi bir şeyin yükseldiğini görür. Kozmonotlar hakkında çok şey duymuştur; ama yine de boş bulunarak şaşırır. Bu uzay gemisi Oarite’de oluşan olağanüstü bir durumdan dolayı gizlice gönderilmiştir. Konvansiyon uzay gemisi, Amerika ile Rusya’nın ortak projesinin ürünüdür. Parite uzay istasyonu kenetlenmeye hazır uzay gemilerine cevap vermemektedir. Sekiz küçük haneden oluşan Boranlı köyünde uzun yıllardan beri İlk kez biri ölmektedir. Ölünün nereye gömüleceğine bir türlü karar verilemez. Yedigey, Kazangap’ın kutsal Ana Beyit mezarlığına gömülmesi gerektiğini söyler. Vasiyeti bu doğrultudadır. Başta Kazangap’ın oğlu Sabitcan herkes buna karşı çıkar. Çok uzak olan bu yere götürmenin gereksiz olduğunu söylerler. Sabitcan, acele işinin olduğunu, o kadar vaktinin olmadığını diyecek kadar ruhsuzdur. Yedigey, çok sinirlenir ve isterse gömme töreninde bulunmayabileceğini, kendisinin arkadaşı Kazangap’ın son yolcuğunda üzerine düşeni yapacağını anlatır. Bu tartışmadan sonra Kazangap’ın vasiyetinin yerine getirilmesine karar verilir. Bu arada, Sabitcan gibi şehir dışından gelen Kazangap’ın kızı Ayazade abisine bağırır ve zahmet edip de karısının gelmemesine kızar, Sonra sohbet koyulaşır. Sabitcan içip gülerken yeni fırlatılan uzay gemisi hakkında çok biliyormuş gibi bir şeyler anlatır. Yedigey, bir evladın babası daha gömülmeden bu kadar neşeli olabileceğine inanamaz. Bütün bunlar olup biterken, Parite’de ilginç şeyler olmaktadır. Konvansiyon uzay gemisi, bütün dünya ile ilişkisini kesmiştir. X gezegeninde araştırma yapacak olan bu gemi Amerika ve Rusya için çok önemlidir. Bir başka uzay gemisi gönderilir bu gemiye ulaşmak için. Fakat gemide kimse yoktur. Yalnızca bir mektup bırakılmıştır. Mektup, iki kozmonota aittir. Bu iki kozmonot bazı uzaylılarla irtibata geçmiştir. Orman Göğsü isimli bir gezegene mensup olan bu uzaylılar onları gezegenlerine davet etmiştir. Dünya dışı bir uygarlığı merak eden kozmonotlar görevlerini bırakarak bu gezegene uzaylıların yardımı ile gitmeye karar vermişlerdir. Yöneticilerine de iç savaş ve dünyadaki gereksiz kavgaların son bulmasını tavsiye etmektedirler. Kozmonotlar, son olarak gittikleri gezegenden onlarla bağlantıya geçip gördüklerini anlatacaklarını söylemektedir. Bu olağan dışı gelişme üzerine Amerika ve Rusya yetkilileri gizli görüşmelere başlarlar. Yedigey, köyde ölü yıkamayı âdet ve dine göre tek bilen kişi olduğundan sabah

erkenden kalkar ve arkadaşını yıkayıp kefenler. Adilbay'a da işi öğretmeye çalışır. Çünkü kendisi öldüğünde onu yıkayacak, duasını yapacak kimse yoktur. Bu işlemleri yaparken bir yandan dua etmekte, bir yandan bütün hayatı gözlerinin önünden geçip gitmektedir. Savaştan ayrılışı, eşi ile bu köye gelişi, Kazangap'la dostlukları bir bir hatırına gelir. Daha sonra Kazangap'ın naaşı bir keçeyle sarılarak traktöre konur. Yola çıkılır. Fakat onları mezarlıkta Sarı Özek üssü ile ilgili olağanüstü bir olay beklemektedir. Uzayda bilinmeyen bir gezegende olan iki kozmonottan tekrar mesaj gelir. Orman Göğsü gezegeni hakkında bilgi verilmektedir. Başka bir güneş sisteminde bulunan bu gezegende insanlar koyu tenlidir. Manzaranın çok güzel olduğu, yeşillerle kaplı bir yerdir. Şehircilik doğaya uygun olarak gerçekleştirilmiştir, insanlar iki yüz yaşına kadar yaşayabiliyorlarmış burada. İklimi denetleyebiliyorlarmış. Savaş ve kavgaya asla yer yokmuş bu gezegende. Işık hızındaki aygıtları ile rahatlıkla dünyaya gelebilirlermiş bu insanlar. Fakat dünyalılarının rızası doğrultusunda gelip burayı tanımak istiyorlarmış. Kozmonotlar, uzaylıların dünyaya gelmek için izin rica ettiklerini iletirler. Bunun üzerine yetkililer bir toplantı gerçekleştirir. Toplantı sonunda karar verilene kadar kozmonotların hiçbir harekette bulunmamaları kararlaştırılır. Yedigey ve diğerlerinin Ana Beyit'e iki saatlik yolları kalmıştır. Yedigey, Ana Beyit efsanesini hatırlar. Eskiden bu topraklara Juan Juanlar denilen çok vahşi ve gaddar bir millet sahip olmuştur. Bunlar ele geçirdikleri esirlere çok büyük bir işkence yapmaktadır. Ele geçirdikleri esirlerin saçlarını keserek üzerine deve derisi yapıştırırlarmış. Esirlerin saçları uzadıkça deriden dolayı beyne doğru yönelir. Bu hâlde olanların büyük kısmı beyni delinecek şekilde acılar çekerek ölür. Kalanları ise beyni tamamıyla saçla dolduğundan tüm geçmişini unuttur. Bir hayvan gibi sadece yer, içer ve sahibinin emirlerini yerine getirirmiş. Bu tip insanlara "mankurt" denilmekteymiş. Buralarda Nayman Ana isimli bir kadının çocuğu bir savaş sonrasında bir daha bulunamamış. Nayman Ana, oğlunun ölüsü olmadığı için ondan umudunu hiç kesmemiş.

Bir gün, civardan bazı kişiler oğluna benzer birinin güneşin altında koyun güttüğünü söylemiş. Adamlar kafasındaki deve derisini görünce onun mankurt olduğunu anlamışlar. Acılı ana, oğluna kavuşmak için hemen yola koyulmuş. Oğlunu görünce ona sarılmış. Fakat oğlan ona boş gözlerle bakmış ve onu tanımadığını söylemiş. Kadın ne kadar dil dökse de çocuk boş gözlerle

bakmaya devam etmiş. Sahibi olan Juan Ju-an gelmiş ve esirine bir silah vererek annesini öldürmesini istemiş. Çocuk, bir mankurt olduğundan hiç düşünmeden annesine ateş etmiş, kadın oracıkta ölmüş. Ana Beyit bu kadının mezarı imiş. Yedigey, çok duygulanarak bu efsane ile eski günlerinin acı tatlı anılarını da hatırlar. Arkadaşı öğretmen Abutalip'i ve suçsuz yere tutuklanıp, ölüşünü hatırlar. Bu arada, uzay istasyonundaki gelişmeden yetkililerin dışında dünyada kimsenin haberi yoktur. Uzay istasyonunda uzun süren toplantılar sonunda dünyada uzaylılara yer olmadığı kararı çıkmıştır. Dünya kendinden daha barışçı bir uygarlıkla tanışmak istememekte, kozmonotlar da istenmeyen kişiler ilan edilmektedir. Yedigey ve yanındakiler nihayet mezarlığın olduğu yere ulaşırlar. Fakat her yer çelik telle çevrilmiştir. Silahlı bir asker de nöbet tutmaktadır. Buranın artık yasak bölge olduğunu, kimsenin girmeyeceğini söyler onlara. Ne yapsalar anlatamazlar. Yedigey tek isteklerinin Kazangap'ı gömmek olduğunu anlatsa da karşısındaki yetkililer onu dinlemez bile. Yakında Ana Beyit mezarlığının üzerinde de bir şehir kurulacağını söylerler. Sabitcan, boşuna geldiklerini söyleyerek bağırmaya başlar. Yedigey, ölünün geri götürülmesinin uygun, olmayacağını anlatarak tellerin hemen yanı başına Kazanı gap'ı gömer. Kendisinin de buraya gömülmesini vasiyet eder. Birkaç gün sonra, Yedigey tekrar bu yere gelir. Amacı yetkililerle konuşarak Ana Beyit mezarlığının onlar için önemini anlatmaktır. Fakat yanı başından ateşler saçan bir roket uzaya fırlatılır. Ne kadar kaçsa da ateş parçacıklarından kurtulamaz.

2.3. Romanın Şahıs Kadrosu

2.3.1. Yedigey

Romanın başkahramanıdır ve “iyi”yi temsil eder. Erdemli, inançlı, gelenek ve göreneklere bağlı onların gerektirdiği gibi yaşayan, insanlara ve tabiata saygı duyan biridir. Öyle ki İlk çocuklarını dünyaya getirecek karısı Ukubala için Aral Gölü'nün meşhur altın Mekke balığını avlar. Ancak “pembe ağızlı, yaldızlı kuyruklu, güçlü ve güzel balık”ı bir süre sevdikten sonra, onu kendi dünyasına, Aral Gölü'nün sularına salıverirler. Fiziksel özelliklerinden çok

bahsedilmese de anlatılanlardan genç, sağlam yapılı ve uzun boylu olduğu anlaşılıyor. Kazak bozkırlarında küçük bir aktarma istasyonunda çalışmaktadır. Rus Ordusunda savaşmış, yanında patlayan bir bombanın etkisiyle yaralanmış ama kalıcı bir yarası olmayan bir Kırgız Türküdür. O, aslında Aral Denizi yakınlarında balıkçılık yapan bir gençtir. Burada evlenmiş, savaş çıkınca da cepheye gitmiştir. Aldığı yaradan dolayı evine gönderilmiştir. Yedigey, 1944 de savaşta sakatlanınca sağlam yapılı, kızıl saçlı, uzun burunlu, aydın bakışlı, sevimli ve güler yüzlü doktor ona:

“Bak kardaş, savaşın bitmesine pek az bir şey kalmasaydı seni hemen birliğine yollardım, savaşmaya devam ederdin. Ama artık zaferi sensiz de kazanırlar. Sakın aklına fena şeyler getirme, en çok bir yıl sonra hiçbir şeyin kalmayacak, eskisi gibi sapasağlam ve deve gibi güçlü olacaksın. Bir gün bu sözlerimi hatırlayıp bana hak vereceksin. Sen şimdi ata-baba yurduna dön, sakın canını sıkma. Senin gibiler daha yüz yıl yaşarlar...”(Aytmataov, 2012: 71) demişti.

“O kış Yedigey de gücünün yerine gelmekte olduğunu hissetti. Bir gün baş ağrısı kesiliverdi, kulaklarındaki vınlama iyice azaldı. Herhangi bir iş yaparken eskisi gibi terlemiyordu artık. Kışın kar her tarafı kapladığı zaman, yol açma işine o da yardım etti. Genç ve sağlam yapılı olduğu için toparlanmıştı. Giderek büsbütün iyileşti. Artık, en ufak bir iş yaparken başının döndüğü, şıpır şıpır terlediği, dayanılmaz acılar çektiği günleri hatırlamıyordu bile. Kızıl sakallı doktorun söyledikleri doğru çıkmıştı.” (Aytmatov, 2012: 96)

Dönüşte çocuğunun öldüğünü öğrenmiştir. Sakattır. Bir iş yapamıyordur. Ama hayat devam ediyordur. Çalışmalıdır. Eşini de alıp iş aramaya gider. Ama kendisi gibi çok yaralı ve iş arayan askerler vardır. Kendi daha şanslıdır. Çünkü eli ve ayakları tutuyordur. Dinini, soyunu, geleneklerini unutmayan ender kişilerdendir.

Yedigey ile Kazangap’ın dostluğu, Yedigeye, Kazangap’ın emanet ettiği deveye gözü gibi bakmasıyla başlar. Deveye zarar vermek isteyen çocuklara izin vermez, Kazangap da bunu görünce Yedigey’e güven duyar.. Ona kendi bölgesindeki küçük tren istasyonunda işçi olarak çalışmasını önerir. Bundan sonra düzenli bir işi olacaktır. Yedigey bu teklifi kabul eder.. Sarı Özek’e gider ve orada çalışmaya başlar ve bir daha buradan hiç ayrılamaz. Tüm bu iyilikler

sayesinde Kazangap'la can dostu olurlar. Böylece Yedigey karısıyla birlikte çileli, zor ama yeni bir hayata başlar.

“Kumbel İstasyonu’nda, kömür boşaltma işiyle uğraşıp didindikleri bir gün kömür deposunun bulunduğu avluya, deveye binmiş bir Kazak geldi. Görünüşe göre iş için gelmişti buraya. Adam devesini köstekleyip otağa saldıktan sonra, çevresine dalgın dalgın bakındı. Koltuğunda boş bir çuval vardı. Yedigey’e sokularak:

_Kardaş, dedi, rica etsem, şu deveye biraz göz-kulak olur musun? Çocukların hayvanları kızdırmak ya da dövmek gibi kötü huyları vardır. Kösteğini de çözerler eğlence olsun diye. Ben az sonra dönerim..

-Merak etme, bakarım, dedi Yedigey.

(...)

Devesini Yedigey’e emanet ederek giden adam az sonra, çuvalını doldurmuş ve sırtlayıp gelmişti. Çuvalı deveye yükledi, deveyi yola hazırladı ve sonra ayrılmadan önce birkaç laf etmek için Yedigey’in yanına geldi. Muhabbet hemen koyulaştı. Devenin sahibi çok küçük bir istasyon olan Boranlıdan gelen Kazangap adında biriydi.

Meğer hemşeri imişler. Kazangap da Aral kıyısındaki bir avıl(köy) dan gelmiş. Birbirlerine hemen ısınmışlar, kaynaşmaları, belki hemşeri oluşlarından idi. Bu karşılaşmanın Yedigey ve Ukubala’nın bütün geleceğini, etkileyeceğini o zaman kim bilebilirdi?” (Aytmatov, 2012: 81)

Yedigey hemşerisi, can dostu Kazangap’ın vasiyetini yerine getirmek ve onu istediği yere gömmek için çok çaba harcamıştır ayrıca bu yolculuk sırasında da fark ettiği şeyler ona çok acı vermiştir ve o da yanındakilere vasiyet bırakmıştır.

“Vasiyetime gelince, onu bugün benimle buraya gelen gençlere bırakıyorum. Beni buraya gömmek suretiyle vasiyetimi yerine getirmek onlara düşüyor. Ancak bir mesele var: Cenaze duamı kim okuyacak? Çünkü bunlar ne Allah’a inanıyorlar, ne dua biliyorlar! Allah! ın var olup olmadığını kimse bilemiyor. Bazıları var, bazıları da yok diyor. Ben Sen’in varlığına, düşünce ve hareketlerime yön verdiğine inanmak istiyorum. Dualarımla sana seslendiğim zaman, Sen’in aracılığıyla kendime hitap etmiş oluyorum. Ve o anlarda aklıma gelen fikirler Sen’in fikirlerinmiş gibi geliyor bana ey Yüce Yaradan! İşte

gerçek bu. Gençler bunu anlamıyor ve duaları küçümsüyorlar. Ölüm saati gelince bunlar kendilerine ya da başkalarına ne diyecekler? Bu gençlere acıyorum.” (Aytmatov, 2012: 413-414)

Aytmatov aşk olayını romanın ikinci konusu haline getiriyor. Yedigey, Zarife ve çocuklarıyla aşırı derecede ilgileniyor. Aslında bu ilgi onun Zarife’ye karşı duyduğu gizli aşktan ileri geliyor. Zaman geçtikçe Yedigey’in duyguları Zarife’ye karşı oldukça değişiyor ve ona büyük bir aşk derecesinde bağlanıyor. Ama Yedigey evlidir. Eşi Ukubala’yı da çok sevmektedir. Onu da terk edememektedir. İki ateş arasında kalır. Zarife’yi de düşünmeden edememektedir.

Düşüncelerini Zarife’ye asla söylemez. Söyleyemez. Birkaç defa ona açıklamak istese dahi buna cesaret edemez. Artık düşünceleri varsa yoksa Zarife’dir:

“Yedigey kendi kendine, birçok defa Zarife’ye açılmaya, onu nasıl sevdiğini, onun bütün sıkıntılarını paylaşmaya, güçlüklerini üzerine almaya hazır olduğunu söylemeye, artık onlardan ayrı yaşamayı düşünmediğini açıklamaya niyet etmiş, karar vermişti. Ama nasıl yapacaktı bunu? Bunu yapsa bile Zarife onu anlayabilecek miydi? Onun başında dert yokmuş gibi bunca felaketin altında ezilmesi yetmiyormuş gibi bir de onun aşk duygularıyla mı uğraşacaktı? O durumda bulunan bir kadına bunları söylemesi neye yarardı?” (Aytmatov, 2012: 279)

Zarife de kendisine karşı duyulan bu aşkı anlar. Yedigey’in evden kaçan çapkın devesini diğer istasyondan getirmek için gitmesini fırsat bilen Zarife ansızın karar verip, Kazangap’tan yardım isteyerek Sarı-Özek’i terk eder.

Yazar, bundan önce de Zarife’nin, Yedigey’in duygularını bildiğine dair bir ipucu veriyor okuyucuya. Zarife, yola çıkan Yedigey’e kendi işlediği bir atkı biçimindeki şapkayı çocuğuyla gönderiyor. Yedigey için bu hediye büyük anlam taşıyor. Kafasında “Acaba?” sorusu oluşuyor. Zarife’den ilk defa bir hediye alıyor. Demek Zarife onu düşünmüştü. Bu bile büyük bir gelişmeydi onun için. Zarife’yi düşünerek yola çıkıyor. Hayaller kuruyor. Ama dönüşte büyük hayal kırıklığına uğruyor. Çünkü Zarife’nin çocuklarını alıp bir trenle bilinmeyen bir yere gittiğini öğreniyor. Dünyası yıkılıyor. Acılar çekiyor. Başına çok işler açan devesi Karanar’ı dövüyor. Bağırıp çağırıyor. Öfkesini bir türlü yenemiyor. Kazangap ile konuşmasından da durumu onun ve eşinin de bildiğini anlıyoruz:

“-Bak, beni iyi dinle! Olaya bu açıdan baktığına göre yalnız bizim için değil, Zarife için de kötü düşündüğün anlaşılıyor. Bu kadın senin gibi akılsızlık etmediği için Tanrı’ya şükretmelisin. Senin kafanla hareket etseydi bu işin sonu nereye varırdı? Bunu düşündün mü hiç? Ama o düşündü. Daha vakit varken, iş iştenden geçmeden, gitmeye karar verdi. Gitmesi için benden yardım isteyince yardım ettim elbet. Giderken kendisinin ve karının onuruna gölge düşürecek tek söz söylemedi. Birbirleriyle dostça vedalaşıp ayrıldılar. Seni büyük bir felaketten kurtardıkları için ayaklarına kapanıp teşekkür etmen gerekirdi.” (Aytmatov, 2012: 76)

Romanın son bölümünde mezarlığa yaklaşmalarına rağmen önlerine çıkan engel nedeniyle cenazeyi gömemiyorlar. Mezarlık Rus askeri bölgesinin içinde kalmıştır. Her şeye yasak konulmuştur. Bu nedenle tel örgüyü geçip cenazeyi mezarlığa gömmek yasaktır.

Artık Sarı Özecliler, gerçekte karşı karşıyadırlar. Yedigey, tüm düşüncelerinden sıyrılır. Şu kısa yolculukta neler neler zihninden geçmiştir oysa. Romanda geriye dönüşler biter. Gerçekler tüm çıplaklığı ile karşısındadır.

Yedigey, gerçek dost bildiği Kazangap’ın cenazesini onun vasiyeti olduğu için geri götürmek istemez. Ve hemen oradaki vadiye bir mezar kazarak kurallara göre gömer. Böylece hem dostunun isteğini yerine getirecektir hem de gömmek için getirdiği cenazeyi köye geri götürmemiş olacaktır. Yedigey, cenaze alayıyla Boranlıya geri dönmez. Ana-Beyit’i uzay üssü yapanlardan hesap sormak için Karanar’ın sırtında Ana-Beyit’e döner. Tam kapıya vardığında uzay üssünden uzaya roketler fırlatılmaktadır.

2.3.2. Kazangap

Kazangap Sarı-Özek bozkırlarının ilk sakinlerindedir. Ağırbaşlı, dürüst bilge, açık fikirli çevresindeki insanlara yardım eden ve destek olan biri. Boranlıda tüm zorluklara karşı mücadele edip hayatta kalmayı başarabilen biridir. Kazangap Sarı- Özerk bozkırlarına geldiğinde otuz altı yaşındadır. Aral’ın kıyısında bulunan ‘Beşağaç’köyünde doğup büyümüştür. Oradan ayrılalı yıllar olmuştur ve doğup büyüdüğü bu köye gidememiştir, bunun sebebi:

“Babası! Kulak’ların tasfiyesi sırasında sürülmüş, gerçekte bir kulak (varlıklı, toprak ağası) olmadığı anlaşılıp serbest bırakılmış ama sürgünden dönerken ölmüş. O da, birçokları gibi, aşırılıkların baskısına, haksızlığına uğramış, bu gerçek anlaşılınca da iş işten geçmiş. Bütün aile, kız ve erkek kardeşleri, gözden ırak olmak için köylerini terk etmiş ve her biri bir taş olup suya batmışlar sanki. Babalarının tutuklanmasından sonra, devrin gemi azıya almış militanları, o zamanlar gencecik olan Kazangap’a baskı yapmaya başlamışlar. Herkesin içinde babasını suçlamasını, onun topluma zararlı bir insan olduğunu ilan etmesini, babalıktan reddetmesini istemişler ondan. Babası gibi sınıf düşmanlarına yeryüzünde hayat hakkı olmadığını, mutlaka yok edilmeleri gerektiğini, kendisinin bu yeni siyasi görüşe candan bağlı olduğunu söylemeye zorlamışlar. Kazangap bu utanç verici duruma düşmemek için başını alıp uzak diyarlara gitmiş. Tam altı yıl, Semerkant yakınlarındaki Betpak-Dala’da (Açlık bozkırında) çalışmış. O vakitler oralarda, yüzyıllardan beri el değmemiş toprakları pamuk ekimine açıyorlarmış ve bu yüzden işçiye çok ihtiyaç varmış. Orda, barakalarda yatıp kalkıyor ve kanal kazıyorlarmış. Kazangap da toprak kazmış, traktör sürmüş, ekip başı olmuş. Çok çalışıp başarı gösterdiği için ‘emek kahramanı’ diploması da vermişler ona. (Aytmatov, 2012: 85-86)

Orada Bike isimli bir kızla evlenir ve beraber Sarı-Özerk’e yerleşirler ve burada yaşamaya başlarlar. Yedigey’le tanıştıklarında kırk yaşlarında, yüzünde çizgiler olan kısa bıyıklı ve kırçıl top sakalı, görmüş geçirmiş olgun, ölçülü, akıllı konuşmalarından dolayı güven duyulan, saygı gösterilen, erdemli, sağduyulu biridir. Romanın reel zamanında ölmüştür. Yedigey’in yıllarca birlikte çalıştığı arkadaşıdır, onun Sarı-Özek bozkırına yerleşmesine ve sağlığına kavuşmasına çok yardımcı olmuştur. Yedigey, işsiz, hasta ve güçsüz bir şekilde savaştan dönmüş Kazangap ona sahip çıkmış iş bulmasına yardımcı olmuştur.

Kazangap romanda pek çok fonksiyonu vardır. Yedigey ile toplum arasındaki iletişimi sağlayan bir araç olarak kullanılmıştır.

Yedigey ve karısı Ukubala, Sarı Özek denilen bir bozkır tren istasyonuna da Kazangap’ın teşvikiyle çalışmaya başlamışlardır. Onunla can dostu olmuş-

lardır buda Kazangap'ın yardımsever, iyimser, dostlarının sorunlarıyla ilgilenen biri olduğunu gösteriyor.

Yedigey'in karısı Ukubala, eşinin can dostu olan Kazangap'ın ölüm haberini getiriyor. Sarı Özek'teki tüm sakinler Kazangap'ın ölümü üzerine ayaklanıyor. Ona karşı olan son görevlerini yerine getirmek için toplanıyorlar. Onun vasiyeti üzerine onu Ana-Beyit mezarlığına gömeceklerdir. Çünkü Kazangap hatırı sayılır bir dosttur. Ona yakışan bir şekilde hareket edilecektir. Vasiyetine uyulacaktır. Oysa burası hem uzaktır hem de artık yasaklanmış bölgedir. Ama onlar bunu sonra öğreneceklerdir. Gelenek göreneklerine bağlı olmasına rağmen iki çocuğunu istediği gibi yetiştirememiştir çünkü o dönem Sovyet politikası buna izin vermemiştir ve bu öyle bir duruma gelmiştir ki artık ölünce dini kurallara göre gömülme işlemlerini bile kimse bilmemektedir. Kazangap'ın dostu Yedigey tüm olumsuzluklara rağmen onu istediği yere, dini kurallara göre gömer. Romanda Kazangap'ın ölümü başlangıç noktasıdır, olaylar onun ölümüyle başlar ve roman boyunca devam eder.

2.3.3. Sabitcan

Kazangap'ın oğludur. Romanın kötü karakteridir. Küçük yaşlardan itibaren Sovyet yatılı okullarında okumuş, değerlere inanmayan, vefasız, menfaatçi, acımasız, “mankurt” bir kişidir. Kendisini devletin üst düzey yöneticilerinden biri gibi gösteren, hayırsız bir evlattır. Babası Kazangap'ın cenazesine o ve kız kardeşi de çağırılır. Sabitcan kendini hep önemli biriymiş gibi göstermeye çalışsan bir tiptir.

“Ee, büyük şehirde yaşıyordun ya! Ama ne gerek vardı böbürlenmesine, kibirlenmesine? Olduğu gibi görünmeliydi insan. Oysa Sabitcan öyle değildi. “Filan büyük adamla görüştüm, ona şöyle dedim, böyle dedim.” derdi hep (Aytmatov, 2012: 26) Oysa giriş kulübesi ile bekleme salonu arasında bir yerde telefonlara cevap vermekten, çağırıldığı yere koşmaktan nefes bile alamaya vakit bulamayan bir yerde çalışıyordu.

“Bu Sabitcan gevezesini okutup başlarına bela etmişlerdi. İlk bakışta onu bir adam sanırdınız.. Çok şey dinlemişti. Her şeyi bilir görünürdü. Yatılı okullara, enstitülere göndermişlerdi onu. Ama adam olamamış, okumuş cahillerden biri olup çıkmıştı. Övünmeyi, içki içmeyi, kadeh tokuşturmayı çok sever, buna karşılık elinden hiçbir iş gelmezdi. Kocaman bir sıfır, bir hiçti o! Babasına hiç çekmemişti. Ama ne gelirdi elden, katlanırdınız işte.” (Aytmatov, 2012: 22)

Babası Kazangap’ın emeklerine yazık olmuştur. Buna rağmen ölümüne kadar bir defa olsun oğlundan şikâyet etmemiş, aleyhine konuşmamıştır.

Kız kardeşi ise bir ayyaşla evlidir. Cenaze törenine gelmek istememelerine rağmen gelirler. Ama yabancı birileri imiş gibi davranırlar. Gelenekler görenekler onlar için önemli değildir. Böylece yazar ortaya kültür çatışmasını ortaya koymuştur. Yeni gelen neslin eski nesille çatıştığını veya kendi kültüründe yetişmeyen Kazakların gelenek ve göreneklerine yabancı kaldıklarını anlatmaya çalışmıştır. Buradan da insanın kültürüne, gelenek ve göreneklerine, adetlerine sahip çıkması gerektiği mesajını vermiştir.

Aytmatov’un eserlerinde birinci kuşak ve ikinci kuşak arasında değer farkları görülür. Birinci kuşak çalışmayı alın terinin değerini ve atalarından öğrendiklerini milletine ait inançları yaşatmaya çalışan Yedigey, ikinci kuşak ise Sabitcan karakteri olarak karşımıza çıkar. Sabitcan çıkarları için efendilerinin emrinden çıkmaz. Gelenek görenekten habersiz, geçmişini unutan yalnız geleceği düşünene biridir. Babası onu iyi yetiştirmek için elinden geleni yapmıştır. Ama O eğitim için gönderildiği okullarda eğitim yoluyla kendi milletinin değerlerini unutmuş ve yabancılaşmıştır. Yani çağdaş bir “mankurt” olmuştur.

2.3.4. Ukubala

Yedigey’in kocasını seven, sadık ve her derdi onunla paylaşan karısıdır. Gençliğinde Yedigeyle birlikte çok acılar yaşamış, zorluklar çekmiş, şimdi rahat olmasına rağmen kendini yorgun ve yaşlı hisseden biri. Komşularına her konuda yardım eden, onların dertlerine kendi derdi gibi üzülen duygusal ve yardımsever bir kadındır. İlk olarak Türk kadınının Orta Asya’dan beri gelen

manevi gücünü ortaya koyuyor. Türk kadını, en zor şartlarda bile eşini bırakmayan, tüm zorluklara göğüs geren, daima eşinin yanında olan, çocuklarına son derece yürekten bağlı müşfik bir anne, kocasına sonsuz bir sevgi ile bağlanan örnek bir kadın olarak veriliyor.

“Ukubala isteseydi ailesinin yanına gidebilirdi. Zaten o da bozkır köylerinden gelmişti. Kocasını askere gidince akrabaları onu götürmek istemiş “Bu sıkıntılı yılları gel bizim aramızda geçir” demişlerdi. Yedigey, cepheden dönünce senin de Cangeldi’ye dönmene kimse engel olmaz”. Ama o kestirip atmıştı. “Ben kocamı bekleyeceğim. Oğlumu yitirdim. Yedigey sağ salim dönüp geldiği zaman hiç olmazsa karısını bıraktığı yerde bulmalıdır.” (Aytmatov, 2012: 76)

Yedigey savaştan döner beraber rahat yaşayabilecekleri, geçinebilecekleri bir yer bulmak ümidiyle yola çıkarlar. İkisi de gençtir, onları köye bağlayan pek bir şey kalmamıştır. İlk günler o istasyondan bu istasyona giderek oralarda gecelerler. Ama hiç uygun bir iş, hatta yatacak bir yer bulamazlar. Ne iş olursa yaparak günü gününe geçimini çıkarırlar. O günlerde işin çoğunu Ukubala yapar, çünkü genç ve sağlıklıdır. Dıştan güçlü bir adam görünen Yedigey, yüklenme boşaltma işlerini alır ama bu işleri onun yerine daha çok Ukubala yapar. Her şeye rağmen kocasının yanında ve onunla birlikte zorluklara göğüs gerer. Kocasının kaldığı yerde işe o devam eder. Ne iş olsa yaparlar, Çünkü geçinmek zorundadırlar, yaşamak zorundadırlar. (Aytmatov, 2012: 77)

Kocasını çok seviyordur, kocası da onu. Evlendiklerinde “ Kocamın katlandığı güçlüklerle ben de katlanırım” der ve bir ömürü beraber geçirdiği Yedigey’in hep yanında olur.

Yedigey’in Zarife’ye ilgisini fark eden Ukubala, sessiz kalmayı tercih eder. Onun bu tepkisizliğini romanda belirtildiği gibi yumuşak başlılığı veya akıllı olduğu için mi yoksa yapacak bir şeyinin olmamasından mıdır? Belki de Aytmatov böyle sessiz kalan, kaderine razı olan, tepkisiz, düşündüklerini söylememeyi tercih eden bir eş tarifi yapmaktadır.

2.3.5. Abu Talip

On dokuz yaşında teğmen olarak cepheye giden, yakışıklı, gösterişli, boy-lu boslu, geniş alınlı, kartal burunlu, etli dudaklı, badem gözlü, gırtlaklı hafif çıkıntılı bir coğrafya öğretmenidir. 1951 yılını sonlarında soğuk bir kış günü Boranlı'ya gelmiştir. Eşi Zarife sınıf öğretmenidir. Beş ve üç yaşında iki erkek çocuğu vardır.” Çocukları onun her şeyidir ve işten arta kalan her dakikasını onlara verir. Onlara okuma, yazma öğretir, masallar, bulmacalar uydurur, oyun-lar bulur ya da icat eder. (Aytmatov, 2012: 82). Duygusal, sevgi dolu, çevresi-ne ve eğitime önem veren biridir. “Çok güç bir durumda olmasına rağmen acı-nacak duruma düşmez, kaderine küsüp dert yanmaz. Alını açık başı dik, gurur-ludur. Olayları olduğu gibi kabul eder.” (Aytmatov, 2012: 82)

İkinci Dünya Savaşında cepheye çağırılmış, Almanlara esir düşmüş taş ocaklarında çalışırken bir fırsatını bulup kaçmıştır. On iki arkadaşıyla birlikte Yugoslav partizanlarla, faşist İtalyanlara karşı gösterdiği Adriyatik Denizindeki kahramanlıkları gazeteye yansımış ve nişan almışlardır. Sovyet denetleme he-yetinin soruşturmasıyla yurda dönmüş, tekrar coğrafya öğretmenliğine başla-mıştır. Derslerinin birinde Avrupa kıtasını anlatırken ders kitaplarından farklı olarak oraların gelişmiş, yeşil ormanlarla, bakımlı çiftliklerle dolu olduğunu anlatırken askere alma merkezinde çalışan birinin oğlu, sert bir hareketle doğ-rulup parmak kaldırdı ve onun sözünü kesti:

“Öğretmen, demek ki siz Almanlara esir oldunuz?”

Böyle diyen öğrenci, sert, soğuk bakışlarını öğretmene dikmişti. Ayakta, Hazır ol durumunda dikilen genç, başını hafifçe arkaya atmıştı.

-Evet, ne olmuş esir düşmüşsem?

- Niçin beyninize bir kurşun sıkıp kendinizi öldürmediniz?

-Niçin öldürecekmişim kendimi? Yaralıydım zaten.

-Düşmana tutsak olmak yasaktı, kesin emir verilmişti bu konuda!

- Kim vermiş bu emri?

-Yukarıdan verilmişti.

-Sen nerden biliyorsun?

-Her şeyi bilirim ben. Bizim eve Alma Ata'dan, hatta Moskova'dan gelenler olur. Demek ki siz emirlere karşı geldiniz?

- Pekâlâ, senin baban savaşa katıldı mı?
- Hayır, o asker toplama işleriyle görevlendirilmişti.
- Öyleyse bizim seninle anlaşmamız biraz zor. Yalnız sana şunu söyleyebilirim ki, başka çıkış yolu yoktu.
- Ne olursa olsun emirlere uyacaktınız (Aytmatov, 2012: 132-133).”

Öğrencilerin çoğu bunun hainlikle ne ilgisi var diye karşı çıkar ama bu olaydan birkaç gün sonra il yönetim merkezine çağırılır ve kendi rızasıyla görevden ayrıldığına dair bir dilekçeyle görevinden istifa ettirilir. Ailesi ile Sarı-Özek bozkırlarındaki Boranlı’ya gelirler.

Karısı Zarife ile birlikte burada çok çalışır. Boş zamanlarında ise kendi çocuklarına ve Yedigey’in çocuklarına okuma yazma öğretir. Çocukları geleceğe hazırlamak onların kusursuz yetişmelerini sağlamak ister. Çocuklar yatınca da pencere kenarında lambanın ışığında masaya oturur ve başından geçen anılarını yazar. Bundaki tek amacı ise yaşadıklarının unutulmaması, çocuklarına bir miras bırakmak istemesidir. Anıları arasında da kendi kültürlerini, masalları, şiirleri, türküleri yazar. Bunların unutulmamasını, geleceğe kültür mirası olarak kalmasını ister.

“Çocuklarım için neler yapabileceğimi her zaman düşündüm. Onları yediriş içirmek, terbiye etmek görevimiz. Bunu elimden geldiği kadar yapıyorum. Ama ben birkaç yıl içinde öyle olaylar yaşadım, öyle sıkıntılar çektim ki, başkaları bunu yüz yılda görmez, yaşayamaz. Bunca çileli maceraya rağmen hala yaşıyorum işte. Düşündüm ki, kaderin beni o felaketlerden çıkarması belki bir tesadüf değildir. Bunları başkalarına, her şeyden önce çocuklarıma anlatmam, onların ders alması için sağ bırakmıştır beni. Mademki dünyaya gelmelerine sebep oldum, hayatımı, düşüncelerimi bilmeleri gerekir.” (Aytmatov, 2012: 188)

Abu Talip Kutlubayev kendi kültürel değerlerinin farkında olan, her türlü hayat şartlarında onu gelecek kuşaklara aktarmakla kendini sorumlu tutan kitabi kültürün temsilcisidir.

Sarı Özek’e gelen müfettiş, Abutalip’i “Sarı Özek bozkırında anlatıla gelen efsane, masal, halk hikâyesi ve koşma gibi folklorik malzemeyi derlemesini, o sıralarda devam eden Yugoslavya’nın bağımsızlık ve Sovyet güdümünden kurtulma hareketiyle birleştirerek; Abutalip’in savaş sırasında Partizanların yanın-

da Almanlara karşı savaşmasıyla da bağlantı kurarak onu, Yugoslav-İngiliz işbirlikçiliği ile suçlayarak terfi etmeyi plânlar.”(Aytmatov, 2007: 26)

Bu amaçla gönderdiği üç müfettiş onu sorgulayıp, asılsız şeylerle suçlayarak tutuklayıp götürürler. Sebebini bilmediği bir suçtan tutuklanan ve Alma ata'da bir hapisane hüccesine konulan Abutalip Kuttubayev'e, suçunu itiraf etmesi için işkence edilir. O ise bir an önce eşine ve çocuklarına kavuşmayı düşlemektedir. Tek umudu, başka insanlarla yüzleştirilmek için götürüleceği şehre giderken trenin ailesinin bulunduğu Sarı Özek bozkırındaki boranlı istasyonundan geçecek olmasıdır. Bu sayede son kez ailesini görme şansı olabilecektir.

“Abutalip, gördüklerini son nefesine, gözleri açılmaya kapanıncaya kadar unutmamak için büyük bir dikkatle bakıyordu küçük ve parmaklıklıklı pencereden. Şu son bir saatten beri, o Şubat gününün sonunda yol boyunca gördüğü her şey, kar yığınları, bazı yerleri karla kaplı, bazı yerleri çıplak bütün bozkır onun için kutsal bir görünüm idi ve içi titreyerek, büyük bir sevgiyle bakıyordu onlara. (...) Abutalip'in sevgili küçük Erme'ki! Yedigey'in tam yanında duruyor ve ona yerden aldığı bir şeyi uzatıyordu. Oh, Tanrım! Tanrım! Yüzünü bir an için görebildi yalnız. Peki, Daul ve Zarife neredeydiler? Şurada hamile bir kadın var, istasyon şefinin karısı Saul idi o, işte! İşte Zarife! Zarife'nin ta kendisi! Omuzlarına eski bir şey atmış, Daul'un elinden tutmuş, Yedigey'in öbür çocukların olduğu yere gidiyor. Ne bilsin kocası Abutalip'in hemen yakınından geçtiğini ve aklından geçenleri haykırmak için eliyle ağzını kapattığını: “Zarife! Zarifem! Daul, yavrurum! Benim, ben! Sizi son kez görüyorum, beni bağışlayın yavrularım! Daul! Erme! Bağışlayın beni.. Ve beni unutmayın! Sizden ayrı yaşayamam ben!.. Sevgili karım, sevgili çocuklarım. Sizden ayrı olacağım için öleceğim! Beni bağışlayın!...” (Aytmatov, 2007: 107)

Abutalip Kuttubayev'in ailesinin bulunduğu istasyondan geçerken yaşadığı psikolojik durumu şöyle anlatılır:

“Kar dışarısını görmesine engel olsa da yüzünü pencereden ayıramıyordu. O parmaklıklıklara yapışmış, onu mahveden kuvvete karşı koyamadığı için, hakadaleti bile düşünmesine fırsat verilmeden katlanacaktı bu dayanılmaz duruma. Bu kuvvet onu, yakınlarının yanından, gizlice, bir hayvan gibi geçmeye mecbur ediyordu. Onun özgürlüğünü elinden alan, trenden atlayıp yakınlarına koşmasını, üzüntüler içinde kıvranan ailesine kavuşmasını önleyen kuvvet böyle istemişti. Parmaklıklar arasından aşağılanmış, sefil bir şekilde bakıyor, Tan-sıkbayev denen o adamın kendisine bir köpek muamelesi yapmasına engel olamıyordu.” (Aytmatov, 2007: 107)

Tansıkbayev, Sovyet yönetiminin düşmanlarına karşı yürütülen davada adli organlara yardımcı olması için Abutalibe Sovyet iktidarının, Sovyet çıkarlarının her şeyden önce geldiğini söyler. Annesinden, babasından, çocuklarından bile daha önemli. Tansıkbayev, Abutalibin aslında suçsuz olduğunu bilir fakat sahip olduğu güç ve iktidarı kötüye kullanarak, onu kendi menfaati ve istekleri doğrultusunda konuşturup haklı ve kazançlı çıkmayı ister. (Aytmatov, 2007: 101). Ama Abutalip bu baskı ve işkenceye boyun eğmez, kendini trenin altına atarak intihar eder. Karısı ve çocukları ise, Cengiz Han'ın gücü ve iktidarını kullanarak idam ettirdiği Erdene ile Togulan'ın çocukları Kunan gibi, bozkırda yazgısına terk edilir.

Çocukları dünyaya gelen Yüzbaşı Erdene ile eşi Togulan'ın idamı ve Abutalip Kuttubayev'in intiharı kötü son bulmuş olaylardır ama bir bakıma kaybetmeleri kazanmaları demektir. Çünkü başında dolaşan bulutun kaybolmasıyla Cengiz Han kaybetmiştir. Bulutun Yüzbaşı Erdene ile Togulan'ın henüz üç günlük çocukları Kunan'a geçmesi, baskıcı gücün ve iktidarın çözüleceğinin, doğru olanın, hakkın ve adaletin yerini bulacağına simgesel ifadesi olarak anlam kazanır. Yüzbaşı Erdene ile Togulan'ın idamı sonucu bulutun Cengiz Han'ı terk eder. Abutalip Kuttubayev'in baskı karşısında intiharı etmesiyle de Tansıkbayev terfi etme şansını kaybeder.

Uzun zaman sonra Abutalib'in öldüğü bir mektupla eşine bildirilir. O hainlikle suçlanan, halk düşmanı ilan edilen ve sorgulamaya götürülürken sistemin kölesi olmuş savcının yemi olmamak için intihar eden birisidir.

Romanında ayrıca Sovyetlerdeki değişikliklerden söz ediliyor. Sistemin değişmesinden dolayı Yedigey Abutalip'in temize çıkması, hiç değilse bundan sonra çocuklarının rahat yaşaması için, Alma Ata'ya Yelizarov'un yanına gider. Dosyanın yeniden açılmasını sağlarlar.

Yedigey daha sonra Yelizarov'dan aldığı bir mektupta Abutalip'in temize çıktığını Zarife'nin yeniden evlendiğini ve öğretmenliğe başladığını öğrenir.

2.3.6. Tansıkbayev

Akdoğan bakışlı, Stalin rejimine yaranmak ve kendi mevkiini yükseltmek için suçlayacak kişiler arayan kurnaz, doyumsuz, açgözlü, Kazakistan eyaletinde güvenlik işlerinde çalışan birinci sınıf askeri sorgu Yargıcısıdır. (Aytmatov,2015: 85)

Mesleğinde önemli bir başarı gösteremediği için bir türlü terfi edememiştir. Hayalinde yarattığı ve ikinci Dünya Savaşında Sovyet ordusunda savaşırken esir düşüp kurtulmayı başaran Abutalip Kuttubayev'in İngiliz-Yugoslav gizli servisleriyle ilişkileri ve Kazakistan'ın ücra yerlerindeki “halk arasında yıkıcı, ideolojik fikirleri yayması davası”(Aytmatov,2015: 12) adını verdiği bu dava sayesinde terfi etmeyi planlamaktadır.

“Pek çok meslektaşı, hatta içinde yetiştiği bütün sosyal çevre gibi onun hayatı da, bu ardı arkası kesilmeyen amansız sınıf mücadelesiyle geçmişti, her gün yaşamıştı bu olayları. ‘Sınıf mücadelesi’ deyimi her şeyi doğrulamaya yetiyordu zaten. Ama işin bir güç yanı vardı. Bu kavgayı, bu çatışmayı sürekli canlı ve gergin tutabilmek için, yeni hedefler, yeni kampanyalar gerekiyordu. Oysa bu davayı kökünden bir çözüme kavuşturmak için, bir ülke halkının tümünü Sibirya’ya, Orta Asya’ya sürmeye, sürgün yollarında kırılıp gitmelerine neden olmaya kadar pek çok şey yapılmıştı. Kötü olanları ayıklama işini (Bu işi yapmak, Birliğin ayrı milletlerden oluşan yörelerinde yapmak daha uygun olsa bile) feodal-burjuva milliyetçiliğiyle suçlamak yoluyla yapmak gittikçe güçleşiyordu. Hakkında ‘Şüpheli fikirleri var’ şeklinde en küçük bir ihbar yapılan kimse, kim olursa olsun, kendisi de, yakınları da, derhal baskı altına alınıyordu. Onun için insanlar, bunca acı deneyden, unutulmaz olaylardan sonra milliyetçiliğin ‘m’sini bile ağızlarına almamak, konuşmalarında ve yazılarında milliyetçiliği çağrıştıran bir sözcük kullanmamak için çok dikkatli davranıyorlardı. Aksine, herkes milliyetçilik aleyhinde, millî değerler, hatta ana dilleri aleyhinde atıp tutuyordu. İki de birde yerli yersiz sadece Lenin’i göklere çıkaran, onun sözleriyle konuşan bir insanı nasıl ve ne ile suçlarsınız?”(Aytmatov,2015: 18-19)

Tansıkbayev, akıl almaz zulüm sisteminin küçük çarklarından sadece biridir. Bu sistem zulüm ve baskıyla ayakta duruyor, dünyadaki sosyalist hareketin düşmanlarına, yeryüzünde komünizmin egemen kılınmasına karşı olanlara bir ölüm kalım savaşı açmış bulunuyordu. (Aytmatov, 2015: 92)

Boranlı istasyon Şefi tarafından gelen Abutalip Kuttubay hakkında ki ihbar Tansıkbayev için büyük bir fırsat olur ve o bu fırsatı kaçırmaz. Boranlıya gider olayları kendisine yarar sağlayacak bir Şekilde planlar. Abutalip Kuttubay'yi tutuklar ve iŐbirlikçileri bulmak için Urenburg'a götürür. Bir hücreye koyar, sorgular, ölümle tehdit eder ve iŐlemediėi bir suçu itiraf etmeye zorlar. Ona göre;

"Devletin çıkarlarından daha önemli ne olabilirdi? Bazıları insan hayatının önemli olduğunu sanıyorlardı... Ne laf ya! Devlet bir sobadır ve yakıtı da yalnız insandır. Yakılacak insan olmazsa soba sner. Snen, yanmayan sobanın da hiçbir yararı yoktur. Ama te yandan bu insanlar devlet olmadan yaşayamazlar: Sobayı tutuŐturan, yakan onlardır. Sobayı yanar tutmakla görevli olanlar da ona yakıt temin etmeliydiler. Her Şey buna bağlı."(Aytmatov,2015: 23)

Tansıkbayev, Kuttubayev'e karşı delil toplamayı tasarladığında Mankurt efsanesi için Şunları zihninden geçirir:

"Elbette eski bir efsaneydi, masaldı ama Kuttubayev bunu yazarken kafasında bambaşka bir amacı gütmüŐ olabilir. Bir amacı yoksa onu yazma zahmetine niçin katılansındı? Evet, evet, bu 'mankurt' olayında kesinlikle bir Şey gizlenmiŐ olmalıydı. Ama ne? Dolaylı yoldan, temsili yoldan gizli mesajlar vermiş olamaz mıydı?"(Aytmatov 2007: 25) Tansıkbayev elindeki gücü mahsum birini çıkarları için suçlayarak kötüye kullanır.

Tansıkbayev Abutalip'in derlediği "Mankurt" hikâyesi ve " Sarı-zek Kurbanları" adlı efsaneyi aynı konular dolayısıyla açılan diğer davalar da olduğu gibi burada da uzmanlara inceletip Abutalip'i suçlayacak deliller bulmaya çalışır.

Tansıkbayev bu efsaneleri yazmakla Abutalip'in yararsız ata dilini canlandırmak, milletin asimile olmasını önlemeye çalışmak, iktidarı ktlemek ve bireylerin çıkarlarını devletin çıkarlarından üstün tutmak gibi zararlı bir çaba ve büyük suç işlediğini savunarak tutuklamıŐtır fakat amacına ulaşmasına Abutalip izin vermez. Sarı zerk'e götürülürken tek isteği Boranlı istasyonundan geçerken karısını ve çocuklarını son bir kez görmektir. Yedige'y'i, Kazangap'ı,

Zarife'yi ve çocuklarını son bir kez görür. Tren Urenburg'a varınca kendini trenin altına atarak intihar eder.

Romanda Tansıkbayev ve arkadaşları aracılığıyla açık bir ideoloji eleştirisi yapılır.

2.3.7. Cengiz Han

Cengiz Han yoksul bir ailenin yetim bir çocuğudur. Han olmadan önce adı Temuçindir. Kısa boylu, yanık yüzlü, yüzü çıkık elmacık kemikli ve kenarları kırışık gözlü, sert bakışlı biridir. Genç iken at hırsızlığı yapar. Fakat Gök Tanrı ona yardım eder, Büyük Han olur, dünyayı feth edecek güce ulaşır. Kendine çok güvenmesi onu, acımasız, korku salan, kendisini Gök'ün (Gök Tanrı'nın) oğlu olarak gören, güç ve iktidar hırsı olan, disiplinli, gevşekliği, tembelliği bağışlamayan, yasalar yapan ve zorlada olsa bunları uygulatan biri haline dönüştürür. Cengiz Han büyük bir teşkilatçı, ihtiyatlı ve açık görüşlü biridir. Şan, şeref ve kudret tutkusu vardır. Her şeyi ayrıntılı düşünen, okuma yazma bilmediği için her şeye dikkat edip ezberleyen bir kişidir. Bu özelliklerini dışında iç dünyasında vicdanlı, duygusal biridir. Şarkı söylemeyi şiir yazmayı sever.

Gençlik yıllarında, karısı Börte Merkitler tarafından kaçırlır, Börte'yi kurtarır ve bir oğlu olur. Cengiz Han oğlu Cuci'nin, kendisinin değil de karısını kaçıranların çocuğu olabileceği fikrine kapılır. Yıllarca bu yüzden vicdan azabını duyar.

Kardeşi Bekter'i bir balık yüzünden aralarında çıkan kavga sonunda öldürür fakat bunu nasıl sebebi daha genç iken "bir kurt gibi koku alma, sezme yetisi ile o, gelecek için dünya için, ikisinden birinin fazla olduğunu hisseder. Var olabilme şartının kaba kuvvet olduğunu düşünür. Ancak kuvvetle herkese baş eğdirebileceğini, diz çöktüreceğini düşünür. İsterse karşısında taş olsun, bir ağaç ya da vahşi, yırtıcı bir hayvan olsun, ancak kuvvetle üstesinden gelebilirdi onun. Zavallı ölümlerin lafı olmazdı. Kuvvet kuvveti kırınca, olağanüstü olan değersiz kalır, görkemli olan acınacak hale düşerdi. İşte bundan bir sonuç çıkarıyordu: bükebildiğin, ezip yok edebildiğin şeyin hiçbir önemi yoktur. Baş eğip

diz çökenler, galibin insafına kalmışlardır. Ancak budur hak ettikleri. Dünyanın temel düzeni asıl kuralı da buna dayanıyordu. (Aytmatov, 2015: 38)

Cengiz Han'ın Batı seferine hazırlanması ve iktidar hırsı, şu şekilde anlatılır:

“Büyük Han, egemenlik sınırlarını karşı gelinmez bir güçle genişletmek için bu süre içinde yoğun bir hazırlığı gerekli görmüştü. Bu onun en büyük emeli, en büyük hayaliydi: Yenilgi bilmeyen süvarilerini dalga dalga salacak, en uzak sınırlarına kadar bütün dünyayı zapt edecek ve dünyanın gerçek hâkimi, efendisi olacaktı. Bozkırların hükümdarına bu korkunç kararı aldırın işte bu hükmetme ve kudret tutkusu, en büyük, en güçlü olma hastalığı idi. İşte bundan dolayı bütün imparatorluk, uçsuz bucaksız Asya topraklarındaki bütün milletler demir yumrukla sindirilmiş, barışa kavuşturulmuş, bütün insanlar, şehirlisi, göçebesi, zengini yoksulu, istisnasız herkes bu şeytanca tutku için çalışıyordu.” (Aytmatov, 2007: 31)

Cengiz Han Avrupa'yı fethetmek amacıyla Batı seferine çıkar. Sefere çıkmadan önce bir kâhin bu sefer sırasında onun başı üzerinde küçük beyaz bir bulutun dolaşacağını ve onu küstürürse işlerinin rast gitmeyeceğini söyler. Seferin on yedinci gününde Cengiz Han bulutu görür ve Gök Tengri'nin ona bir ayrıcalık gösterdiğini anlar.

Cengiz Han Batı seferi sırasında kadınların çocuk doğurmasını doğa kanunlarına ve Tanrı'nın gücüne gidecek şekilde yasaklar. Fakat nakışçı Togulan ile Yüzbaşı Erdene'nin bir çocukları olur ve adını Kulan koyarlar. Yüzbaşı Erdene ile eşi Togulan, kaçma planları yaparken ordu içinde bilgi toplayan “Keptekul (hafiyeye) Arasan”, konvoyda bulunan bir kadının “onun yüce emirlerine karşı gelerek” çocuk dünyaya getirdiği haberini Cengiz Han'a ulaştırır. (Aytmatov, 2015: 60)

Cengiz Han, yasaya karşı gelmelerinden dolayı Yüzbaşı Erdene ile Togulan'ın cezalandırılmalarını emreder. “Onun buyruğuna ne halk arasında, ne ordu içinde hiç kimse karşı çıkmazdı. Karşı çıkan öldürülürdü. (Aytmatov,2015: 34) Togulan ve Yüzbaşı Erdene, bir devenin iki tarafına asılarak idam edilir.

Çocukları Kunan ise köle kadın Altın'a verilerek bozkırda kaderine terk edilir. Böylece çocuk da cezalandırılmış olur. Bu davranışıyla Cengiz Han, yıllar önce kaçırılan karısına ve Cuci'ye uygulayamadığı şiddeti Togulan'a, Yüzbaşı Erdene'ye ve onların çocuğuna yöneltir, kendi ailesinin yerine başka aileyi cezalandırır.

Bu ceza güç ve iktidarın kötüye kullanıldığının göstergesidir. Cengiz Han sırf güç ve iktidarın zaafa uğramadığının göstermek için daha seferin başında, ilk ayın ortalarında çocukları dünyaya gelen Yüzbaşı Erdene ile eşi Togulan'ı idam ettirmiş ve Abutalip Kuttubayev bu yüzden intihar etmiştir. Ama güç ve iktidarın için baskıcı uygulamalarla, haksızlık yapanlar amaçlarına ulaşamamışlardır.

Cengiz Han, bu olaydan sonra, bahtının açık olacağını bildiren küçük beyaz bulutun onu terk ettiğini görür, Gök Tengri'nin ona yüz çevirdiğini anlar ve ülkesine dönüp orada ölür. Küçük beyaz bulut ise Kunan ve onu koruyan köle Altın'ı güneşten korumak için tekrar ortaya çıkar. Yaşlı köle Altın, bozkırda açlıktan ölecek durumdaki bebek Kunan'ı avutmak için emzirmeye kalkar. Hayatında hiç çocuk doğurmamış, yaşlı bir kadın olan Altın, sütünün geldiğini görür.

Burada Cengiz, Han Stalin'i, Stalin'i Tanrı ilan eden Tansıkbayev ve arkadaşlarında Keptekul (hafiye) Arasan'ı temsil ediyor. Abutalip rejimin yaşaması için kurban edilir, Erdene ve Togulan'ı ise Cengiz Han, iktidarının zayıflayacağı, kudretinin azalacağı, halkın küstahlaşacağı ve saygısızlığının artacağı korkusuyla öldürtmüştür. Hem Stalin hem de Cengiz Han, hükümdarlıklarını sürdürebilmek için masum insanları öldürtürler. Arada zaman farkı olsa da zalimler ve onların zulümleri devam etmektedir. Ama her iki hükümdar da aynı akıbete uğrarlar ve Cengiz Han'ın kurmak için uğruna binlerce insanın kanını döktüğü imparatorluk gibi Stalin'in başında olduğu Sovyetler Birliği de yok olmaya mahkûmdur.

2.3.8. Nayman Ana

Nayman Ana güzel, ince, uzun boylu, sağlam yapılı göçebe bir kadındır. Naymanlar arasında ün yapmıştır. Sevilen, sayılan biridir. Kocasını savaşta

kaybetmiştir, babasının öcünü almak için ondan sonraki savaşa katılan yiğit, güçlü, mankurt edilmiş bir oğlu vardır. Oğlunun başına gelenlere dayanamayıp onu kurtarmak için birçok zorluklara katlanır. Gençliğini yitirmiş olmasına rağmen güzelliğini yitirmeyen, saçları ağaran, anlı kırışık, derin acılar yaşamış cesur, güçlü, iradeli ama duygularıyla hareket eden bir kadındır.

Nayman Ana destanında Göçebe Türk oymaklarının düşmanı olan Juan juan'lar Türklerin tarihi düşmanları olarak sembolize edilmektedir, savaşlarda ele geçirdikleri tutsakları ya uzak yerlerde satmakta veya güçlü-kuvvetli olanları ayırarak korkunç işkencelerle "Mankurtlaştırdıktan sonra köle olarak kullandıkları anlatılmaktadır.

"...Önce tutsağın kafasını kazırlar, kesilen bir devenin boyun bölgesinden yüzülen bir deri parçası tutsağın kafasına bir başlık gibi geçirilir. Kafasına deri geçirilen tutsak başını yere sürmesin diye boyuna tahta kalıp takılır, yürek paralayıcı çığlıklarını kimse duymasın diye ıssız bir yere götürülürdü. Kolları, bacakları bağlı tutsak orada güneşin alnacında, aç-susuz birkaç gün kalırdı. Başına deri geçirilenlerden çoğu acıya dayanamayıp ölür, sağ kalanlarsa belleklerini yitirerek geçmişlerini anımsamayan birer "mankurt" -köle- olurlar. Tutsakların ölüm nedeni açlık, susuzluk değildir. Zavallılar başlarına geçirilen taze deve derisinin güneş altında kuruyarak büzülmesi sonucu acıya dayanamadıkları için ölürler. Sımsıkı sarılan deri kurudukça tutsağın kazınmış başını mengene gibi sıkıştırır. Bütün bu acılar sonunda tutsak aklını yitirmeye başlar. Juan juanlar işkencenin beşinci gününde sağ kalan var mı diye bakmaya gelirler. İşkenceye tutululardan biri bile sağ kalsa amaçlarına ulaşmış sayarlar kendilerini... "Mankurt" kim olduğunu, soyunun sopunun nereden geldiğini, adını, çocukluğunu, anasını-babasını bilmezdi kısacası insan olduğunun bile farkında değildir. Benlik bilincini yitirdiği için efendisine iktisadi açıdan büyük avantajlar sağlar... Herhangi bir köle sahibi için en büyük tehlike, kölesinin başkaldırmasıdır. Her köle fırsat bulunca isyan eder; oysa mankurt köleler arasında kaçmayı, karşı koymayı, başkaldırmayı düşünmeyen, alışılmışın dışında tek varlıktır. Köpeklerin sahiplerini dinlemeleri gibi mankurt ta efendisinin sözünden dışarı çıkmaz. Efendisinden başkasının sözünü dinlemez, bedeninin gereksinmelerinden başkasını düşünmez... En kirli, en ağır işler mankurtlara verilir, sonsuz sabır isteyen bıktırıcı, sıkıcı, sinir törpüleyici işler

onlara yaptırılırdı...(Aytmatov, 2012: 147).”

Juan Juanlarla girişilen bir savaşta babasını kaybeden ve babasının öcünü almak için Juan Juanlara karşı düzenlenen bir akına katılan Nayman Ana'nın oğlu Colaman akından geri dönemez. Cenk meydanında oğlunun cesedini arayan ancak bulamayan Nayman Ana hep oğlunun bir gün çıkıp geleceği ümidiyle yaşamaktadır. Bir gün kervancılardan yakınlarda bir mankurt'un deve götüğünü işiten Nayman Ana analık sezgisiyle bu mankurtun oğlu olabileceği hissine kapılır. Bu fikrini, hiç kimseye açamayan Nayman Ana, kitaptaki ifadeyle "torkunlarına (kızlık akrabalarına) uğrayacağını, onlarda bir süre konuk kaldıktan sonra eğer kendisi gibi istekliler çıkarsa Kıpçak ülkesine erenlerden Yesevi Dede'nin türbesine gideceğini" söyleyerek yola çıkar. Nihayet deve güden mankurtu bulan Nayman Ana önsezisinde yanılmamıştır. Bu mankurt onun sevgili oğlu Colaman'dır. "İki gözüm benim!" diye oğluna atılan Nayman Ana oğlunun kendisini tanımaması ve adını "Mankurt" olarak bildirmesi üzerine kahrolur ve şunları söyler: "Bir insanın elinden malı-mülkü, bütün zenginliği hatta hayatı bile alınabilir, diye söylendi, ama insanın hafızasını almak gibi bir cinayet işlenir mi? Ey rızık veren Tanrı! Eğer varsan, insanların aklına böyle bir şeyi nasıl getirirsin? Yeryüzünde zulüm, kötülük az mı ki!(Aytmatov, 2012: 164)." Ağlayarak oğluya konuşan Nayman Ana sözlerine devam eder: "-Senin adın Colaman. İşitiyor musun? Sen Colamansın. Babanın adı Dönenbay idi. Babanı da hatırlamıyor musun? Küçüklüğünde ok atmayı sana o öğretti. Ben ise senin ananım, sen de benim oğlumsun. Naymanlar kabilesindesin. Anlıyor musun? Göçebe oymaklarındansın sen. Sen bir Nayman'sın..." (Aytmatov, 2012: 165)

Oğluna bu şekilde kim olduğunu, nereden geldiğini anlatmaya, hatırlatmaya çalışan Nayman Ana onun hafızasını tamamen yitirdiğini acıyla fark eder; buna rağmen yine de onu obalarına götürmek ister. Ana yüreği onun bir gün aklının başına geleceğine inandırmıştır. Bu sırada yanlarına yaklaşan efendi Juanjuan, Nayman Ana'yı görür ve kaçan Nayman Ana'nın mankurtuna anlattıklarını öğrenince Colaman'a anasının ona işkence yapmak istediğini ve bu yüzden Nayman Ana'yı öldürmesi gerektiğini söyler. Romanda belirtildiği üzere " oğlunu alıp götürerek göçebe Naymanlara istilacıların tutsakları nasıl

sakatladıklarını, akıldan yoksun bırakarak nasıl alçalttıklarını göstermek isteyen ve böylece onların düşmana dış bileyerek silaha sarılmalarını" sağlamayı düşünen Nayman Ana Juanjuanlar oğlunun yanından ayrılınca tekrar oğlunun yanına döner. Ancak anasının kendisine kötülük yapmak istediği "öğretilen" oğlu, Nayman Ana'sını dinlemez bile! Onu öldürür. Nayman ana'nın oğlunun, annesini tanımayacak duruma getirilmesi ile Sabitcanın babasının ölümünü bile umursamaz hale gelmesi Sovyet rejiminin asimile politikasını anlatır.

2.3.9. Raymalı Aga

Romanda, Raymalı Aga'nın fiziksel özelliklerinden şöyle bahsedilir.” Her zaman güzel, renkli elbiseler giyerdi. Onun için güzel giyinmek sanki bir Tanrı buyruğu idi. En iyi, en güzel kürklerden yapılmış şapkalarla pek düşküdü (Aytmatov, 2012: 340-341). Her mevsim için çeşit çeşit şapkaları vardı. Doru donlu bir de Sarala isimli atı vardı ki bunu hiç yanından ayırmazdı. Akhal-teke cinsinden olan bu atı ona, bir ziyafet sırasında Türkmenler armağan etmişti. Sarala'nın şanı şöhreti, sahibininkinden aşağı değildi. Attan anlayanlar bu hayvanın görkemli ve zarif yürüyüşüne hayran kalırlardı. O yüzden da şakadan hoşlananlar 'Raymalı-Aga'nın bütün zenginliği tamburunun sesi ile Sarala'nın yürüyüşüdür' derlerdi.

Raymalı Aga kendi zamanında çok tanınmış bir cırav (yırcı), bir ozan idi. Daha küçük yaşta ün kazanmıştı. Tanrı vergisi bir yetenek ve kişiliğinin üç güzel özelliği sayesinde bozkırın en ünlü yırcısı, âşık ozanı olmuştu: Güftesini kendi yazar, bestesini kendi yapar ve güzel sesiyle bunları hem çalar, hem söylerdi. Dinleyenler ona hayran kalırlardı. Güzel bir türkünün doğması, yankı yankı yayılması için onun sazının tellerine dokunması yeterliydi. O anda meydana gelen Raymalı Aga'nın o türküsü hemen ertesi gün ağızdan ağza, obadan obaya yayılır giderdi. (Aytmatov, 2012: 340) “Bütün ömrünü at sırtında tambur çalarak geçirdiği için yaşlandığında hiçbir şeye sahip olmamıştır, bu nedenle kardeşi Abdilhan onu yanına alır, çadır verir ve artık aklını başına almasını evinde oturmasını söyler.

“Gerçekten de öyle idi. Çünkü Raymalı Aga bütün ömrünü, tamburu elinde

at sırtında dolaşarak geçirmişti. Şöhreti çok, serveti yok idi. Mayıs bülbülü gibi toydan toya, şöleden şölene koşar, her gittiği yerde sevgi saygı görürdü. Atına da çok iyi bakar, tımar eder, beslerlerdi. Bununla beraber, bazı varlıklı, rahat geçinen kişiler onu pek sevmezlerdi. Ovada esen rüzgâr gibi serseri, savruk bir hayat sürdürdüğünü söyler, eleştirirlerdi onu.” (Aytmatov 2012: 341)

Raymalı Aga bundan sonra ihtiyarlık üzerine türküler söylemeye, ölümü düşünmeye başlar. Hüzünlü ama ölümsüz türküler besteler. Derin konuları düşünür.

“Bütün çağlarda bütün düşünürlerin aklına takılan düşünceyi o da soruyordu kendine: İnsanın dünyaya geliş sebebi nedir? Niçin yaratılmıştır?

Artık vaktini toylarda, şenliklerde değil çadırında geçiriyor, bu yüzden de daha çok üzüntülü türküler söylüyordu. Anılarla yaşıyor, yaşlı insanlarla bu ölümlü dünyanın boşluğu üzerinde sohbetler yapıyordu.” (Aytmatov 2012: 342)

Raymalı Aga bir gün bir eğlencede otururken genç bir kız çıkar. Ona şiirlerle meydan okur. Yıllardır onun türküleriyle yetiştiğini, ona âşık olduğunu, onunla evlenmek istediğini söyler. Karşılıklı atışır. Bir o söyler, bir bu. Görülmemiş bir güzellik çıkmıştır ortaya. İzleyenler hayran kalmıştır. Türküleri dilden dile dolaşır. İki gün sonraki bir eğlencede bir araya gelip kozlarını paylaşırlar.

Büyük bir aşk ortaya çıkmıştır. Kız çok genç iken Raymalı Ağa atmışın üzerindedir. Akrabaları bunu kabul edemezler. Kardeşine şikâyetle bulunurlar. Kardeşi de tüm akrabaların önünde ondan vazgeçmesini bir daha kendilerini bırakıp gitmemesini ister. Her şeye yasak getirir. Raymalı Aga bunun üzerine her şeyi bırakıp gitmek ister. Ama kardeşi onun gitmemesi için atının eğerini parçalar. Hırsını alamayarak atını da boğazlayarak öldürür. Her şeye rağmen gitmek isteyen kardeşini yakalayıp bir ağaca bağlar. Orada günlerce bağlı kalır. Bu da Raymalı Aga için aşağılayıcı bir durumdur. Söylediği türküler dilden dile ulaşır.

Böylece yazar, aşkın, sevdanın engel tanımayacağını, yaş farkının hiç önemli olmadığını anlatıyor. İnsan olanın başından mutlaka böyle olaylar geçiyordur. Aşkla yaşamak, sevgi ile kalmak insana bambaşka bir değer veriyor. Aşk, insana ölümü bile güzel gösteriyor.

2.3.10. Diğer Şahıslar

2.3.10.1. Yelizarov

Yelizarov araştırmacı, akıllı, bilge bir bilim adamıdır. Zayıf, çevik, hareketli, ak saçlı ela gözlü bir jeolog olan Yelizarov Sarı Özek'e araştırmalar yapmak için gelmiştir. Yedigey'in evinde misafir olmuştur. Bu vesile ile onunla birçok sohbetler etmiştir. Ondandır birçok hikâye ve efsane öğrenmiştir. Kazangap'ın cenazesine o da katılır. Sonra Alma Ata'ya döner. Abutalip suçsuz olduğunun anlaşılması için Yedigey'le birlikte dosyanın yeniden açılmasını sağlarlar. Mezarlık yolculuğu sırasında Yelizarov Nayman ana efsanesini anlatır.

2.3.10.2. Zarife

Abutalip Kuttubayev, karısıdır. Sınıf öğretmenidir. Çok çalışkan, sabırlı, kocasının başına gelen tüm olaylara rağmen onunla tüm zorluklara katlanan, kafasına koyduğunu yapan, güçlü biridir. Fiziksel özelliklerinden pek bahsedilmese de güzel ve alımlı olduğu anlaşılıyor. Savaş yüzünden kocasının başına gelenlere,"onunla birlikte, onunla eşit olarak"katlanır, mücadele eder, mücadelesi sürdükçe daha da güçlü bir kadın olur. Yedigey ona âşık olur, Zarife de kendisine karşı duyulan bu aşkı anlar, bu nedenle ansızın karar verip, Kazangap'tan yardım isteyerek Sarı-Özek'i terk eder. Gittiği yerde yeniden evlenir ve öğretmenliğe başlar.

2.3.10.3. Begimay

Nayman ağanın yaşlılığında âşık olduğu genç güzel ay yüzlü, kara gözlü selvi boylu bir kız. O da düğünlerde türkü söyler yani ozandır. Genç olmasına rağmen kendisinden yaş olarak çok büyük bir ozana âşık olur ve çevresindekilere aldırmandan aşkını yaşamaya çalışır. Herkese meydan okuyan biridir. Giyimine kuşamına önem veriyor. Romanda anlatılan bu efsane ile aşkın her yaşta yaşanabileceği, buna hiçbir şeyin engel olamayacağı anlatılmak istenir ama çevre bu aşka izin vermez.

2.3.10.4. Ayzad

Kazangap'ın kızıdır. Sarhoş kocasından sürekli dayak yer. Babasının cenazesinde, kardeşi sabitcanla kavga eder. İki kardeş de babasına saygı göstermezler tüm bunlar gelenek, göreneklerini bilmeden yetişmelerinden kaynaklanır yani benliklerin kayıp etmiş başka bir ülkenin kültür ve yaşayış tarzını benimsemişlerdir.

2.3.10.5. Adîlbay

Yedigey'in birlikte çalıştığı arkadaşlarından biridir. Huzurlu bir evi olan iyi niyetli bir kişidir.

2.3.10.6. Altın

Çin'de savaş esiri alınmış sadık ve vefakâr bir köle kadındır. Cengiz Han'ın iktidarını ve gücünü korumak için anne babasını öldürttüğü Kanun'a bakmıştır.

3. DIŞI KURDUN RÜYALARI

3.1. Roman hakkında bilgi

Cengiz Aytmatov, Dışı Kurdun Rüyaları adlı romanının tanıtımını 1986'da Kırgızistan'ın başkenti Frunze (Pişgek)'de gerçekleştirilen Isık-Göl Forumu bildirisinde yapar. “Dışı Kurdun Rüyaları yazarın ikinci uzun romanı ve Deniz Kıyısında Koşan Alaköpek'ten sonra Kırgızistan dışına ikinci çıkışıdır (Çetin, 1994: 26).

İlk kez Rusça olarak Plaha (1986) adıyla yayınlanan, Kırgızcaya Kıyamet (1986), Türkçeye Dışı Kurdun Rüyaları (1990) ve Kader Ağı (1993) olarak çevrilen eser, Frankfurt Kitap Fuarı'nda “Yılın Kitabı” seçilir. Türkiye'de 1990 yılında basılır. Bu eser Almanya'da “İdam Yeri”, Azerbaycan'da “Cellât Kütü-

ğü”, Özbekistan’da “Künde”, Fransa’da da “Dişi Kurdun Rüyaları ” adıyla yayımlanır.

Roman iyi-kötü, ilahi adalet ve kader konuları üzerinde durur. Ayrıca, uyuşturucu kaçakçılarının, Kırgız çobanlarının ve Akbar ve Taşçaynar adlı kurtların hayat hikâyeleri, tabiatı tahrip eden, hayvanları acımasızca katleden insanlığın trajedisini anlatılır. Romanın başından sonuna kadar iyi-kötü savaşı vardır. Bu savaşın bedelini Abdias, Akbar ve Kence hayatlarıyla öderler. Abdias’ın, insanlığı uyarmak için yaptığı çabalar sonuçsuz kalır ve insanın içindeki kötülük, iyilik duygusuna galip gelir.

Romanda; aşk, kader, din, merhamet, özgürlük, kaçakçılık, alın yazısı, anne sevgisi, açgözlülük, ölüm acısı, doğru yolu gösterme, iyi niyet, kötülük, tabiatın tahribi, dostluk din, rejim gibi konular ele alınmıştır. Romanın ana kahramanı Abdias sürekli kader kavramını sorgular. Çözüm bulmaya çalışır, kendisini Hz. İsa ile aynı çizgide görür. "Aytmatov, Abdias tipiyle çağdaş bir İsa yaratmıştır. Bu İsa, ilhamını vahiyden değil, insanın ve toplumun ihtiyaçlarından alır. Bilimi ve insanlığın ulaştığı medeniyet seviyesini kendine rehber edinir." (Kolcu, 1997: 210)

Ali İhsan Kolcu, Cengiz Aytmatov üzerine yaptığı çalışmasında yazarın bu romanında "değişik bir çizgi ile karşımıza" çıktığını belirttikten sonra "bu Şolohov üslûbundan Dostoyevski üslûbuna geçişin çizgisidir. Yazar bu esere gelinceye kadar, yerli göçebe hayatı ve tabiatı nasıl Şolohov'a benzer bir tarzda resmetmişse; bu son romanında da Abdias tipiyle Dostoyevski'nin kahramanlarına yaklaşmıştır" (Kolcu, 1997: 207) demektedir.

Roman, sosyal bir konuya değinmiştir. Kırgızistan ve Rusya’yı bölge olarak seçmiştir amma, romanın ana hatlarını oluşturan fikir dünyası tüm insanlığa mal edilmiştir. Bununla beraber romanın fikir dünyası oldukça zengindir. Romanda tabiatın düzenini bozan, insanlar kurtları kurban etmişler, manevî dünyayı bozanlar da Abdias'ı kurban etmişlerdir.

Dişi Kurdun Rüyaları’nda yazarın Kırgızcaya önem verdiğini görürüz. Yer ve insan isimlerinde yerli unsurlardan faydalanmıştır: Taşçaynar, Ala-Mengü, Bazarbay, Boston, Ernazar, Kiçi-bel vb. Yazar, bu romanda çevre ve insan tasvirlerini başarılı biçimde verir.

Aytmatov, insanı ve dini bir bütün olarak ele alır. "Din, insanoğlunun hayatını düzenleyen vazgeçilmez bir değerdir. (...) Dinin özü insanı insan

yapmaya yöneliktir.” (Parlatır, 1992: 64) diyen yazarın bu görüşlerini roman boyunca güçlü bir şekilde işlediğini görmekteyiz. O, inançsızlık ve uyuşturucu kısırcığında bulunan insanlığa inanmayı önerir. Bunu da Hz. İsa ve Abdias'ın şahsında vermeye çalışır. Hz. İsa, insanlığa manevi huzura erişmeleri için Allah'a inanmaları gerektiğini söyler; Abdias ise roman boyunca gerçeği aradığından dolayı insanlar tarafından yadırganır. Her ikisinin de amacı gerçek dini yaşamaya çalışmaktır.

"Aytmatov, Abdias tipiyle çağdaş bir İsa yaratmıştır. Bu İsa, ilhamını vahiyden değil, insanın ve toplumun ihtiyaçlarından alır. Bilimi ve insanlığın ulaştığı medeniyet seviyesini kendine rehber edinir.” (Parlatır. İ, 1992: 210)

3.2. Romanın Özeti

Dişi Kurdun Rüyalari'nda mekân olarak başta, Isık-Göl ve çevresi, Mujunkum bozkırı, Ala-Mengü dağı, Moskova, Calpak-Saz'ı görmekteyiz. Kahramanların psikolojik yapılarına göre değer kazanan bu mekânlar ağırlıkta olarak “dar-yutucu planda, Mujunkum bozkırları, Isık-Göl civarı, Uzun Çatı Kanyonu ve Ala-Mengü dağı civarı ve açık besleyici planda ise Kırgızistan ve Kazakistan'dır.

Romanda mekân tasvirlerine fazla yer verilmemiştir. Yapılan mekân tasvirleri ise konuya giriş ve olayları canlı kılmak için kullanılmıştır.

Romanda geriye dönüş tekniği ve iç monolog tekniği sıkça kullanılır. Birinci bölümde kurtların hikâyesi ve mekân hakkında bilgi verildikten sonra geriye dönüşle Abdias'ın hayatından bölümler verilir. İkinci bölümün ikinci kısmında Abdias rüyasında 1950 yıl öncesinde Kudüs'e gider. Çektiği acılardan dolayı kendisini Hz. İsa'ya benzetir. Üçüncü bölümün beşinci kısmında geriye dönüşle Ernazar'ın ölümüyle ilgili olay anlatılır. Yazar bu olayı anlattıktan sonra hal'e döner. Kurtların ulumaları ve etrafa verdikleri zararlar devam etmektedir.

Dişi Kurdun Rüyalari, ağırlıkta olarak her şeyi bilen hâkim bakış açısıyla yazılmıştır. Bununla beraber bazı yerlerde kahraman anlatıcı bakış açısını da kullanmıştır. Romanda olaylar, Akbar ve Taşçaynar adlı kurtların, Abdias'ın ve daha sonra da Boston'un gözünden okuyucuya iletilir:

“ Yaz mevsimi sonunda gelmişti. Bu, saygaları kovalarken bitmek bilmeyen enerjileriyle Mujunkum’un en güçlü çifti olduklarını kanıtlamış olan Akbar ve Taşçaynar’ın birlikte geçirecekleri ilkyazdı. En büyük şansları, yaradılıştan diğer hayvanlara göre daha güçlü ve çevik olmalarıydı. Doğa onlara güçlü refleksler, avlarının izini sürmelerine yarayan bir sezgi gücü ve kurtlara özgü bir taktik geliştirme duygusu vermişti. Eşine az rastlanır fiziki güçleri, hızları, takiplerdeki inatçılıkları ve dayanıklılıkları, onları diğer kurtlardan ayıran en büyük özellikleriydi. Etraflarındaki her şey onları, büyük avların ve zorlu bir hayatın beklediğini haber veriyordu.” (Aytmatov, 2013: 16)

Şimdiki zamanda olan her şeyi bilen anlatıcı, aynı zamanda gelecekte olacaklar hakkında da bilgi sahibidir. Anlatıcının kahramanın hayatıyla ilgili sınırsız bilgilere sahip olduğunu görürüz. Boston’un macerasının anlatıldığı bölümde, kahraman hakkında şu bilgiler verilir:

“Çocukluğundan bu yana hep kendi ayakları üzerinde durmaya çalışmıştı. Zorluklarla dolu bir hayatı olmuştu. Daha ikinci sınıftayken babasını savaşta kaybetmiş, bundan birkaç yıl sonra da annesi ölmüştü. Kız ve erkek kardeşlerinin hepsi kendinden büyüktü ve bazıları çoktan ölmüştü, bazıları da işleriyle uğraşmaktan ona vakit ayıramamışlardı. Bu sebeple çocukluğundan beri sadece kendi çabalarıyla hayata tutunmuş, kendine güvenmiş, çizdiği yolda durmadan çalışmış ve bu hayat tarzı onun amacı haline gelmişti.” (Aytmatov, 2013: 296)

Dişi Kurdun Rüyaları’na metin içi zaman olarak baktığımızda belli bir yıl ve tarihin geçmiyor Ama romanın iki yerinde aktüel zamana dair ipuçları görünür. Bunlardan birincisi Hz. İsa’nın ölümüyle ilgili verdiği bilgidir. Bu bilgiye göre "O zamandan bu yana bin dokuz yüz elli yıldan fazla bir süre geçtiği hâlde hâlâ bu olayı konuşup sayısız tartışmalar yapmaktan, kendimizi sorgulayıp pişmanlık duymaktan hiç vazgeçmedik. (Aytmatov, 2013: 162) Buna göre olaylar 1980’li yıllarda geçiyor. Romanın bir başka yerinde ise bu bilgi şöyle tamamlanmaktadır. Vali Hz. İsa’ya şöyle sorar: "Pekala, Golgotha Tepesi bizi bekler. Yaşın kaç senin Nasıralı İsa?’ne gideceksin. Yaşım otuz üçtür yüce vali.” (Aytmatov, 2013: 196)

Miladî takvim Hz. İsa'nın doğumuyla başlatıldığına göre, buradan hareketle aktüel zamanın 1983'ten sonraki bir zaman dilimini ihtiva ettiği söylenebilir.

Romandaki ikinci bilgi ise İkinci Dünya Savaşı ile ilgilidir. Roman kahramanlarından Boston ile Ernazar'ın hayvanlarına yeni otlaklar bulmak için arayışa çıktıkları yolun üzerinde eskiden kullanılan fakat hali hazırda kullanılmayan bir geçit vardır. Romanda "savaşın başından bu yana, yani yaklaşık kırk yıldan beri, o yüksek geçidi kimse" (Aytmatov, 2013: 303) nin aşmadığı ifade edilir. Burada Rusya'nın savaşa girme tarihi mi yoksa genel olarak İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması mı kastedilmektedir? Bu açık değildir. Kastedilen Rusya'nın savaşa girmesi ise Rusya savaşa 22 Haziran 1941'de girmiştir. Rusya'nın savaşa girmesini merkez tarih olarak alırsak romanda olayların 1981'den sonra geçtiğini söylemek mümkündür. Eğer genel olarak İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasını merkez tarih olarak alırsak, savaş 1939'da başladığına göre romanda olayların 1979'dan sonra başladığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak 1979, 1981 ve 1983 olmak üzere üç tarih karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihlerden hareketle romanda olayların 1980'li yıllarda geçtiği söylenebilir. Bununla birlikte geriye sıçramalarla romana yaklaşık iki bin yıllık büyük bir genişlik kazandırıldığı da görülmektedir. Alt hikâye diyebileceğimiz Hz. İsa'nın çarmıha gerilme hadisesi romandaki bu zaman genişlemesini sağlamaktadır.

Üç bölüm halindeki roman dört ana hikâyeden oluşmaktadır. Birinci hikâye kurtların, ikinci hikâye papaz okulundan ayrılan Abdias'ın, üçüncü hikâye Hz. İsa'nın, dördüncü hikâyesi ise çoban Boston'un hikâyesidir. Roman önce Dişi Kurt Akbar'ın gözüyle anlatılmaya başlanır. Daha sonra da olaylar Abdias'ın gözüyle ve geriye dönüşlerle anlatılır. Romanın son bölümünde ise olaylar hem Akbar'ın hem de Boston'un gözüyle verilir. Birinci bölüm; olayların geçeceği mekânın tasviri ve roman boyunca ana kahraman olarak kalacak Dişi Kurt Akbar ile eşi Taşçaynar'ın tasviriyle başlıyor. Roman, Isık-Göl etrafında yaşayan bu iki kurdun hayat hikâyelerini özetleyen ve Abdias'ın buralara nasıl geldiği hakkında bilgi veren satırlarla başlıyor.

Dişi Kurt Akbar ve erkek Kurt Taşçaynar Isık Göl'ün etrafında bir inde yaşamaktadırlar. Sayga sürüsünün yerini tespit için gelen bir helikopter onların yaşadığı yerin yakınına inmeye çalışır. Akbar gebe olduğu için, sarsıntı ile yuvarlanan kayalar onların yaşadığı kovuğun önüne doğru yuvarlanınca korkup içeri kaçar.

İlkbaharda Akbar üç yavru doğurur. Akbarın hayali, onları iyi bir avcı olarak yetiştirmektir. Akbar ve Taşçaynar bir sabah üç yavruyu da alarak bozkırın sarhoş edici çiçeklerle dolu uzak bir bölgesine giderler. Orada ilk kez bir insanla karşılaşır. Anne ve babalarını dinlemeyen yavrular Abdias ile oynaşmaya başlarlar. Kış gelmesiyle Akbar ve Taşçaynar yavrularını nihayet büyük sayga avına çıkarırlar. Avlanma planı yaparken gökyüzünde acayip kuşlar olarak nitelendirdikleri helikopterlerin sesi ile irkilirler. Daha sonra helikopterleri unutarak saygaların olduğu yere doğru yönelirler, ancak onları mahvedecek birçok motorlu aracın kendilerine doğru geldiğinin haberleri yoktur. Gelen helikopter ve araçlardan kaçmaya başlarlar. Üç yavrudan biri olan Gözde geride kalır ve saygaların toynakları arasında can verir. Saygaları yoran ve geniş düzlüğe çeken avcılar tüfekte yaylım ateşine başlarlar. O güne kadar sakin bir hayat yaşamış olan bozkır, şimdi, çok kanlı, çok korkunç bir gün yaşamaktadır. Yavrulardan Kocabaş da avcılar tarafından vurulur sadece Akbar ve Taşçaynar sağ olarak kurtulur.

Romanın bu bölümünden sonra olaylar Abdias'ın gözüyle anlatılmaya başlanır. Abdias, sayga avı için gelen altı kişiden biridir, hayvanların doldurulduğu kamyonun içinde saygaların arasında elleri bağlı olarak yatmaktadır ve geçmişte yaşadığı olayları düşünmektedir.

Abdias, dinde reform yapmak istediği için papaz okulundan atılan birisidir. Geçimini sağlamak ve fikirlerini daha kolay yayabilmek için Genç komünistler adlı bir gazetede çalışmaktadır. Abdias yazarlık yaparken İnga adlı bir kadınla tanışır ve onunla sürekli olarak mektuplaşır. Orta Asya'ya, beyaz zehir kaçakçılarıyla ilgili bir röportaj yapmak üzere gider. Abdias'ın bu işe girişmesinin temel sebebi ise suç çetesini dağıtmaktır. Moskova'da kaçakçıları araştırmaya başlar. Bilet satmaya çalışan çocuklarla karşılaşır ve biletleri alarak dini içerikli olan konsere katılır. Konserdeki ilahileri dinlerken aklına bir Gürcü hikâyesi gelir. Abdias, tren yolculuğuna başlar. O artık amacı haşhaş kaçakçılığı olan bir

gruba mensup olmuştur. Abdias, zaman zaman seyahat amacını unutarak, kendisini gördüğü manzaralara kaptırır. Yolculukta kaçakçı Petruha ile aralarında Tanrı üzerine konuşmalar geçer. Calpak-Saz'da trenden inerler. İşçi kılığına girerek kamyon yolculuğu yaparlar. Uçkuduk köyünde iş bularak çalışmaya başlarlar. Abdias kaçakçıların faaliyetlerini öğrenerek basın yoluyla topluma duyurmak ve kötü yola sapan bu gençleri kurtarmayı amaç edinmiştir. Haşhaş toplamak için haşhaşın gür olduğu arazilere giderler. Abdias o gün kurtlarla karşılaşmış ve Dişi Kurt Akbardan son anda kurtulmuştur. Bir gün dayanamayıp uyuşturucu kaçakçılığının yanlış bir şey olduğunu yanındaki çocuk yaştaki gençlere açıklar. Onlar da Abdias'ın söylediklerini aynen patronları Grişan'a iletirler.

İkinci bölümde; Kaçakçıların şefi Grişan ile görüşürler ve Abdias ile aralarında konuşmalar geçer. Grişan Abdias'a karşı şüpheli davranarak buraya gelmesindeki esas amacı öğrenmek ister. Abdias ile konuşan Grişan, adamlarını uyuşturucu kaçakçılığında vaz geçirmesi ve dini onlara anlatması için ona fırsat verir ve bu olaya hiç bir müdahale yapmayacağını da sözlerine ilave eder. Binecekleri tren yaklaşmaya başlar, hepsi yerini alarak, treni durdurmayı ve vagonlara atlamayı başarırlar. Grişan vagonda kaçakçıların hepsine uyuşturucu vermektedir. Grişan'ın verdiği söz üzerine harekete geçen Abdias, bu çocuk sayılacak kadar genç olan kaçakçılara yaptıklarının yanlış olduğunu anlatır ama başarısız olur. Kaçakçıları kurtarmak için çantalarındaki haşhaşların hepsini trenden dışarı boşaltır. Uyuşturucunun etkisiyle Petruha, Mohaç ve Kolia, bu yaptığından dolayı Abdias'a durmadan vurmaya başlar. Onu trenden düşünceye kadar döverler. Abdias, daha fazla dayanamayarak trenden düşer. Abdias kendisine geldikten sonra bu durumunu 1950 yıl önce çarınca gerilen Hz. İsa'nın haline benzetir ve hatırlamaya başlar. Abdias, Hz. İsa'nın Golgotha Tepesi'ne çarınca gerilmek için götürüleceği yerde beklerken İsa'nın akıbetini ve Pontius Pilatus'u düşünerek şehrin sokaklarında ilerler. Tamamıyla dinî nitelikte olan bu konuşmada vali, Hz. İsa'nın görüşlerini değiştirmesini istemektedir. Konuşmanın sonunda peygamberlik iddiasından vazgeçmeyen Hz. İsa'yı vali Golgotha Tepesi'ne çarınca gerilmek üzere gönderir. Abdias ise, onu bu durumdan kurtarmak için ne yapabileceğini düşünmektedir. Ancak onun acı çekmekten başka yapabileceği bir şey yoktur. Tren istasyonuna doğru giderken bir kamyon sürücüsü ve karısı ona yardım eder ve Calpak-Saz'a götürür. Yolda

polis Şefi ondan Őüphelenerek onu bũrosuna gŕtũrũr ve nezarethanede kaĥakĥı arkadaŐlarının yakalanmıŐ olduğunu gŕrũr. Polis Şefi hepsine Abdias'ı tanıyıp tanımadıklarını sorar. Hepsi teker teker tanımadıklarını sŕylerler. Polis Şefi Abdias'a gitmesini sŕyler. Durumu kŕtũleŐen Abdias'ın hâlini gŕren yaşlı bir kadın ona yardım getirir. Yardım iĥin gelen hemşire ile birlikte Abdias doktora gider. Burada Kazak Doktor Aliye İsmailova tarafından tedavi edilir. Ayrıca İsmailova'nın botanist arkadaşı İnga ile tanışır ve aralarında duygusal bir ilişki başlar. İyileŐtikten sonra Moskova'ya dŕnen Abdias ile İnga mektuplaŐırlar.

Abdias dergide yazılarını yayınlamak isterken engellenir. Onu ayakta tutanın İnga'nın mektupları olduğunu dŕŐũnmektedir. Asya'ya İnga'nın yanına gidip orda yaşamak istemektedir. İnga'dan aldığı bir mektup ũzerine de kitaplarını satarak yol masrafını temin eder ve tekrar Calpak-Saz'a gelir. Abdias İnga'nın evine gidip onu bulamayınca hayal kırıklığına uğrar. Daha sonra onun mektubunu alır ve eski kocasının oğlunu almak iĥin mahkemeye vereceğini duyunca Cumbul'a gittiğini ŕĐrenir. Evin anahtarını komŐusuna bırakmış ve Abdias'ın almasını sŕylemiŐtir. Bunun ũzerine Abdias, anahtarı almak yerine biraz para kazanmak iĥin yeni tanıştığı Bos Kandalov ile birlikte sayga avına katılır. Fakat Abdias, saygaların katledilmelerine dayanamayarak bu katliamı durdurmaya ĥalıŐır. Adamlar, işlerine engel olmak isteyen Abdias'ı bağlayarak kamyonun iĥine, saygaların yanına atarlar. Bu andan itibaren romanda tekrar aktũel zamana dŕnũlũr. Avcılar tarafından dŕvũldũkten sonra yargılanan Abdias, bir saksavul ağacına tıpkı Hz. İsa gibi bağlanır. Önce yakmak isterler, fakat aĐaĥlar yaş olduğu iĥin yakamazlar ve onu o halde bırakırlar. Kendinden geĥmeden ŕnce İnga'yı dŕŐũnũr. Bozkırda karŐılaŐtıĐı dişi kurdun hayalini gŕrũr. Yere dŕŐerken dişi kurdun onu kurtarması iĥin seslenir.. Abdias tam ŕlmek ũzereyken onu duymuŐ gibi Akbar ve TaŐaynar gelir. Yavrularıyla yolculuğa ĥıktıkları zaman karŐılaŐtıkları adamı saksavulun dallarına asılmıŐ olarak gŕrũrler. Saldırmak iĥin hazırlanırlar. Akbar, saldırıya hazırlanan TaŐaynar'ı durdurur. Abdias kurtları gŕrũr ve muradına ermiŐ bir Şekilde ŕlũr. Kurtlar ise o yŕrede bir yıl daha kalırlar. Buldukları yerin dŕzeninin insanlar tarafından bozulması ũzerine Mujunkum bozkırını bir daha dŕnmemek ũzere terk ederler, Isık-Gŕl civarına gelirler. Akbar burada dŕrt yavru daha dũnyaya getirir. Bu, onların soylarını devam ettirebilmeleri iĥin son Őanslarıdır.

Üçüncü bölümde; Bazarbay Noygutov bir jeologlar ekibinin kılavuzluğunu kabul eder. Onları yüklü bir para karşılığında Acı-Taş Boğazı'na götüren Bazarbay, sarhoş bir halde eve dönerken yolda dört kurt yavrusu bulur, bunlar Akbar ve Taşçaynar'ın yavrusudur ve onları yuvalarından alır. Amacı onları iyi bir fiyata satarak para kazanmaktır.

Ava giden, Akbar ve Taşçaynar döndüklerinde yuvada yavrularını bulamayınca ümitsizlik içinde Bazarbay'ın peşine düşerler. Bazarbay atın garip hareketlerinden kurtların onu takip ettiğini anlar ve daha da hızlanır. Boston'un evine ulaşır ve orada saklanmaya başlar. Boston evde değildir. Daha sonra ortalık sakinleşince kendi evine geri döner. Kurtlar ise bunu fark etmemiştir. Onun için Boston'un evinin etrafında dolaşmaya devam ederler. Boston eve geri döner. Karısı kurtlardan kaçan Bazarbay'ın evlerine gelip saklandığını söyler. Boston bundan hoşlanmaz ve kurtların hala yakınlarında olduğunu düşündüğünü söyler. Gece uykuda köpeklerin havlamaları ile uyanırlar. Kurtların ulumasını duyarlar. Korkan çocuğunu da aralarına alarak tekrar uyumaya çalışırlar. Boston kötü olayların çıkmasını önlemek için ertesi gün Bazarbay'dan kurt yavrularını almak için gitse de Bazarbay Boston'u sevmediği için ona yavruları vermez.

Kurtlar, yavrularını kaybetmenin verdiği umutsuzlukla bir daha dönmek üzere inlerini terk eder ve Boston'un evinin etrafında uluyarak dolaşmaya başlar. Amaçsız bir halde tedbirsizce hareket edip, insanlara, hayvanlara saldırmaya başlarlar. Gece, Dişi kurt Akbar rüyasında yavrularını görür, uykusunda kalkıp Börü Ana'ya yavrularının nerde olduğunu sorar. Kurtların bu hallerinden etkilenen Boston'un ruhu ana kurt Akbar ile zaman zaman bütünleşmektedir.

Boston kurtları ortadan kaldırmak için plan yapar. Koyun sürüsünün varlığı ile kurtlar oraya gelecek ve o da onları avlayacaktır. Boston'un uzun bekleyişinden sonra Akbar ve Taşçaynar sürüye doğru yaklaşır. Boston Taşçaynar'ı vurur, ancak Akbar durumu fark ederek oradan uzaklaşır. Akbar, Taşçaynar ve yavrularını kaybetmenin hüznüyle ne yapacağını bilemez, hiçbir şeyden zevk almaz şekilde kuytularda dolaşır. Ortalıklarda fazla görünmez. Boston'un çocuğu Kence evlerinin bahçesindeki civcivlerle oynarken iri, boz bir köpeği görür, ama hiç korkmaz. Bu köpek, kurt Akbar'dan başkası değildir. Akbar bu çocuğu sever ve onu inine götürmek için sırtına alır ve gitmeye

başlar. Bu durumu gören Boston, Akbar yavrusunu geri vermesi için yalvarır. Tüfeğini alarak kurda ateş etmeye başlar. Son kurşun ile ateş ettiği Akbar sendeleyerek yere düşer. Boston, Akbar'ı vurmak isterken onunla birlikte Kence'yi de öldürür. Daha sonra da bütün bu olanların sorumlusu olan Bazarbay'ı öldürür. Kendisi de dönüşte gölde intihar eder.

3.3. Romanın Şahıs Kadrosu

3.3.1. Abdias Kallistratov

Roman'ın başkahramanı Abdias Kallistratov, iyiliksever, insancıl, ihtilalcı olduğu yüzünden anlaşılan (Aytmatov, 2013: 43), ruhen tatminsiz ve kader anlayışını sürekli olarak sorgulayan biri olarak karşımıza çıkar. Beyaz tenli, geniş alınlı, ona ağır bir hava veren, yaşlıları gibi uzun sakalları olan, saçları omuz hizasında, karagözlü biridir. Genellikle kareli gömlek, süveter ve kot pantolon giyer. Soğuk havalar da eski bir palto ve babasından kalan kalpağı kullanır. Abdias müzik eğitimi almıştır; müzikten, bilhassa dinî musikiden hoşlanır. “Babası Diyakoz Kallistratov da çok sevdiği bu ilahileri dinlerken göz yaşlarını tutamazdı. (...) Bu 'ruh belgesi' dediği metni, Abdias'a daha çok küçükken yüksek sesle okutarak dinlemekten çok hoşlanırdı. Genç Abdias eski piyanonun başında dikilip bu duayı, sözlerini heceleye heceleye okurdu. Hâlâ ezberindeydi bu dua. (Aytmatov, 2013: 209)

Pskov civarında rahip olan babasının ve kilisenin ileri gelenlerinin gelecek vadeden biri olarak gördükleri Abdias, annesinin ölümü üzerine papaz okuluna gönderilir, kader anlayışını sürekli olarak sorgulayan Abdias, kilisenin Tanrı'yı algılayış biçimine katılmaz ve yeni bir Hıristiyanlık arayışına girer. Onu, Papaz Dimitri, yönlendirmeye çalışır, fakat Abdias'ın fikirlerini değiştiremez. Önceleri okulun en parlak öğrencilerinden olmasına rağmen dinde reform yapmak istediği için iki sene sonra okuldan kovulur. Daha sonra “Genç Komünistler” adlı bir mahalli gazetede yazarlık yapar. Amacı fikirlerini halkla paylaşmaktır ve bu gazete bunun için iyi bir fırsattır.

“Din karşıtı söylemler, o gazete için bulunmaz Hint kumaşıydı. Abdiasın yazdıkları sadece gençler tarafından değil, propagandaların bir ders gibi kendilerine dayatıldığını düşünen her kesim tarafından ilgiyle takip

ediliyordu.” (Aytmatov, 2013: 42)

Gazete yöneticileri ile Abdias ilk önce karşılıklı çıkarlarından dolayı iyi anlaşılır. Ancak daha sonra Abdias’la anlaşamazlar. Çünkü Abdias’ın gerçek niyeti “Tanrı ve İnsan” konusundaki geleneksel inançlarla çelişen doktrinini yaymaktır.

Bu konuda karşısına iki büyük engel çıkar: Birincisi, dini otoritenin yüzlerce yıllık sarsılmaz öğretileri, diğeri ise dini tamamen inkâr eden bilimsel materyalizm ve ateizmdir. Abdias, insanların tarihi gelişimiyle Tanrı anlayışının gelişmesi üzerine çalışmaktadır.

“Konu, asırlar boyu değişmeden günümüze kadar gelen ve moderniteyle uyuşmayan kilise gelenekleri ve inançlarımız. Binlerce yıl öncesindeki bir toplum için inşa edilen dini anlayış, bugün sırtlayıp götüremez. Dünyadaki bütün inançların odak noktası olan yeni bir Tanrı anlayışı ortaya konmalıdır. Bu Tanrı, bizim çağdaşımız olacaktır. İnsanların inancını koruyabilmek için günümüzün ihtiyaçlarına dini revize etmemiz gerekir. İşte bu şekilde din tekrar ayağa kalkar ve yeniden tüm insanlığa hitap edebilir. Benim geleneksel inançtan kopuşumun asıl sebebi işte budur.” (Aytmatov, 2013: 89)

Der ve bu görüş onun aldığı Hıristiyanlık tarihi dersleri, bu konuda yaptığı incelemeler ve modern dünya gözlemleri sonucu ortaya çıkmıştır. Abdias, annesini küçük yaşta kaybetmiş, bir süre önce de babası ölmüştür. Belki de oğlunun, dünyanın kendisi gibi değişmez kalması gereken bir alanda, kesin olarak Tanrı’nın gücünün ebedi ve tek oluşunu söyleyen din konusunda yenilik yaratma hevesi ile yerleşik inanca ters düşen değişimini görerek yaşamaya devam edemeyeceğinden ölümü hayırlı bile oldu.” (Aytmatov, 2013: 47) Kız kardeşi ise Leningrad’a yerleşmiştir. Çalıştığı gazetede yayımlamak üzere “Gezi Notları” adlı röportajını yazmak için bizzat uyuşturucu kaçakçılarının arasına girer.

”Bu yolculuğun asıl amacı Mujunkum ve Çuisk bozkırlarında yetişen haşhaşın Avrupalı gençlerin hayatına nasıl ve hangi yollardan girdiğini araştırmak ve yazmak idi. Bu haşhaş, bilinen marihuana familyasından, yaprakları, özellikle de çiçekleri ve polenleri, insana tuhaf hayaller gösteren bir çeşit yaban

keneviriydi. Onu içen önce neşelenip; hayali bir mutluluk duyar; sonra, dozunu arttırdığı ölçüde bir dermansızlık hisseder; daha sonra da saldırganlaşır ve çevresi için tehlikeli olabilecek çılgınlıklar yapabiliirdi.” (Aytmatov, 2013: 47-48)

Orda tanıştığı çocuk yaştaki kaçakçılara doğru yolu göstermek isterken kaçakçılar tarafından dövülerek trenden atılır.

Abdias, gördüklerini ve yaşadıklarını yazar. Önceleri yazı işleri tarafından heyecanla karşılanan makalelerinin yayımlanması, daha sonra ertelenir sonunda askıya alınıp tamamen unutulur.

“Şimdi gazete benden, yetkili makamlara konuyla ilgili basit bir rapor yazmamı teklif ediyor. Gerçekten akıl almaz bir şey! Onlara göre, uyuşturucunun gençliğimizi ele geçirdiğini halka bildirmemiz, itibarımıza indirilen bir darbe olurmuş ve bizi bütün dünyanın önünde gülünç duruma düşürürmüş. Tam bir inkâr politikası! Bu durumu göz ardı ederek, gençlerin hayatını hiç sayarak korunacak olan o itibarın kime ne yararı olabilir ki!..”(Aytmatov, 2013: 50)

Abdias, bozkırda tanıştığı İnga’ya âşık olur ve bütün yaşadıklarını, korkularını, başarısızlıklarını ona mektupla anlatır çünkü “ Kaderin güzel bir cilvesi olan İnga, onun için dünyalara değerdi. Tüm o zorluklara rağmen hayattan kopmamasını sağlayan ve onun dertlerini paylaşan tek kişiydi. Abdias kısa bir süre sonra, bu genç kadınla mektuplaşmasının hayatının en önemli işi, belki de varoluşunun gerçek sebebi olduğu kanaatine varmıştı (Aytmatov, 2013: 48). İnga onu birlikte yaşamak amacıyla Cumbul’a çağırır. Cumbulda, para kazanmak amacıyla Boss Kandalov’un öldürülen hayvan cesetlerini toplama için kurduğu ekibine katılır.

“Abdias, papaz okulunda başarılı bir öğrenci olsaydı, otoriteye baş kaldıran bir asi olmasaydı Kandalov onunla hiç tanışmayacaktı. Hâlbuki eski okul arkadaşları da kendilerine onunla aynı hedefleri koymuşlar ve o bir diyakozun oğlu olmasına rağmen ondan daha çok çalışarak ve azmederek okulu bitirmiş ve mesleklerinde yükselmişlerdi. Abdias da önceleri okulda başarılıydı. Manastırdaki öğretmenleri tarafından takdir edilirdi. Her şey yolunda gitmiş olsa Kandalov’la hiç tanışmak zorunda kalmayacaktı. Sabıkalı bir teğmen olan bu adam, papazları ve kiliseleri hiç sevmezdi. Bir gün olsun herhangi bir kiliseye adım atmamıştı.” (Aytmatov, 2013: 41)

Hayvanların katledilmesine çok üzülen Abdias, ekiptekileri bundan vazgeçirmeye çalışır, fakat bunu hayatıyla öder. Arkadaşları onu bir ağaca asarlar. Abdias'ın tüm çabaları boşa gider, sonunda Modern Tanrı anlayışını savunması onu ölüme kadar götürür. Hz. İsa ile Abdias'ın kaderleri birbirine benzeştiği görülür. Hz. İsa'yı Roma imparatoru adına Vali Pontius Pilatus, Abdias'ı ise iki defa kötü insanlardan kurulu bir mahkeme yargılar. Bu mahkemelerin sonucunda Hz. İsa Golgotha Tepesi'nde, Abdias ise Mujumkum bozkırında çarpmıha gerilir. İkisinin de çarpmıha gerilme sebebi Tanrıyı inkâr etmeye yanaşmamalarıdır.

3.3.2. Ernazar

Ernazar, Boston'un en yakın arkadaşıdır. Gülümhan adında eşi ve iki kızı vardır. Öldüğü güne kadar son üç yıldır Boston'un yanında çalışan, işini ciddi yapan, sorumluluk sahibi, çalışkan, güvenilir, vicdanlı, iyi bir çobandır.

“Canla başla çalışmasına bakan, ağıldaki hayvanlar kendisine aitmiş ve kâr sanki onun cebine gidecekmiş sanırdı. Çalışma aşkı onun yaradılışında vardı ve bunu en iyi şekilde değerlendiriyordu.” (Aytmatov, 2013: 299)

Boston'un çok beğendiği ve güvendiği, iyi yürekli bir kişidir. Boston onun kendi ağılının sahibi olmasını, geleceğini güvence altına alması gerektiğini, alt kademe kalmamasını istemektedir çünkü bir ekibin sorumluluğunu alabilecek yetenekte biri olduğunu düşünür. Ernazar içten bir insandır, tartışmak ve başkalarının görüşlerini dinlemekten keyif alan biridir. Askerliğini bir süvari alayında yapmıştır. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen hala ata bir asker gibi binebilmektedir. Bir gün Ernazar'ın aklına koyunları Ala-Mengü dağının ötelerinde, Kiçibel yaylasında otlatmak fikri gelir. Hayvanları oraya götürmek için oldukça tehlikeli geçitlerden geçmek zorundadırlar. Boston'la beraber Ala-Mengü dağına aşmak için yol ararlar ve bu bölgeye bir keşif yaparken Ernazar uçurumdan yuvarlanır ve ölür.

Sovyet rejiminin, dini insanlar için önemsiz hale getirmeye çalışması Boston ve Ernazar arasında geçen konuşmada anlatılır.

“Ernazar " Kürk yetmez. Eskiden çobanlar Ala-Mengü'yü aşarlarken soğuktan korunmak için ‘Geçit duası’ dedikleri bir dua okurlarmış. Bu duayı hatırlıyor musun?

Hayır, hatırlamıyorum.

Ben hatırlıyorum.

Oku öyleyse.

Pekâlâ, okuyorum, sen de benim söylediklerimi tekrarla:

"Ey Gök Tanrı! Ey bu soğuk göklerin Tanrısı! Buzlu geçidi aşarken yolumuzu açık et! Yardımını esirgeme! Kar fırtınasında sürülerimize ölüm verme! Onların yerine gökte uçan kargayı al! Çocuklarımızı da soğuktan öldürme! Onların yerine gökte uçan guguk kuşunu al! Eyerlerimizin kolonlarını iyice sıkacağız, öküzlerimizin sırtına semerleri sıkıca bağlayıp yüzümüzü sana döndüreceğiz.Yolumuza engel koyma ey Tanrı! Geçiti aşmamıza, yeşil otlaklara, berrak sulara varmamız için bize yardım et! Canımızı bize bağışla. Canımız yerine bu duamızı kabul et, ey Tanrı!.." (Aytmatov, 2013: 310-311)

Ernezar, duanın geri kalan kısmını unutmuştur. Duayı unutan Ernezar'a karşı Boston'ın tavrı Sovyet rejiminin dine bakışını gösterir:

"Keşke unutmasaydın..."

Neden? Bu tür dualara artık kimse aldırıyor. Okulda bunların eski çağlara ait, cahilce inançlar olduğunu öğrettiler. Artık uzay çağındayız."(Aytmatov, 2013: 311)

Bu cümleyi Ernazar'a söyleten yazar, geleneklerine bağlıdır. Aynı şekilde olumlu bir tip olan Boston da geleneklerine bağlıdır. Bu sebeple boston Ernazar'a "Onların gelenekleri onlara, bizim törelerimiz bize..." (Aytmatov, 2013: 311) der.

Bu konuşmanın devamında ise, geleneklerine uygun isimler koyan halkın isimleri Ruslar tarafından zoraki değiştirildiği ifade edilir. Bu sefer Ernazar Boston'a şunları söyler:

“İyi diyorsun Boske, ancak Koçkorbayev gibi herifler sürekli eski âdetlerimizi aşıyor. Hatta düğünlerimizi bile beğenmiyorlar. Yok efendim, nikah sırasında niçin öpüşmüyormuşuz! Gelin kaynatısıyla niçin dans etmiyormuş! Çocuklarımıza verdiğimiz adlara da karışıyorlar. Yeni doğanlara konacak isimler için sözüm ona bir ‘yeniisimler listesi’ hazırlamışlar. Yukarıdakilerde onaylamış bu listeyi. Çocuklarımıza geleneksel isimlerimiz yerine bunları vermeliymişiz.! Hatta cenazelerimize, ölümlerimizi kendi

adetlerimize göre gömmemize bile karışıyorlar. Nasıl ağlamamız gerektiğini bile onlardan öğreneceğiz neredeyse! Ağlamamız, yas tutmamız eski usule göre değil, yeni usule göre olacakmış!” (Aytmatov, 2013: 311)

3.3.3. Boston Urkunçiev

Romanın önemli kişilerinden biridir. Kırk dokuz yaşındadır. Uzun boylu, geniş omuzlu, iri, yeşil gözlü, büyük çeneli, yanık yüzlü, çalışkan, başarılı, dürüst, sükûneti seven ve sözünü sakınmadan söyleyebilen, merhametli, evine bağlı ve çok iyi bir babadır. İşçilerine değer veren bir kolhozçudur. İçki içmeyi ve tembel insanlar hiç sevmeyen, silah kullanmayı ve avlanmayı çocukluğunda öğrenmiş biridir. Devlet yetkilileri çevredeki çobanlara seminer vermesi için iyi ve çalışkan bir çoban olan Boston’u görevlendirirler.

“Çocukluğundan bu yana hep kendi ayakları üzerinde durmaya çalışmıştır. Zorluklarla dolu bir hayatı olmuştur. Daha ikinci sınıftayken babasını savaşta kaybetmiş, bundan birkaç yıl sonra da annesi ölmüştür. Kız ve erkek kardeşlerinin hepsi kendinden büyüktür ve bazıları çoktan ölmüştür, bazıları da işleriyle uğraşmaktan ona vakit ayıramamışlardır. Bu sebeple çocukluğundan beri sadece kendi çabalarıyla hayata tutunmuş, kendine güvenmiş, çizdiği yolda durmadan çalışmış ve bu hayat tarzı onun amacı haline gelmiştir. Kendisi için çalışan insanlardan da aynı fedakârlık ve sadakati beklemiş; onlar da bu sayede işleri olan çobanlığı zevkle ve kusursuz bir şekilde yapmayı öğrenmişlerdir.” (Aytmatov, 2013: 294)

Boston, Sovyet rejimi altında yaşayan insanların bir yansımasıdır. Onun rejime karşı yönelttiği eleştiriler gerçekten dikkate değerdir. Boston ve Ernazar, sistemin ekonomik yapısını eleştirirken karşılarında Bazarbay ve rejimin diğer temsilcilerini bulurlar. Boston ve Ernazar, devletin önündeki ekonomik tıkanıklığı açmak için canla başla uğraşan, ağıldaki hayvanlar kendilerine aitmiş ve kâr sanki onların cebine gidecekmiş gibi çalışan iki başarılı kişidir; diğerleri ise devletçilikten yanadırlar veya menfaatleri uğruna böyle davranmayı tercih etmektedirler.

Boston köylülerin sorunlarını ve bir çoban olarak sistemi ekonomik yönden eleştirir. Rejimin adamı Koçkorbay, "toprak yalnız halka aittir" derken Boston "benim ağılım bana ait değil de, halka ait ise gelsin, benim yerime işleri halk yapsın." (Aytmatov, 2013: 301) diye karşılık verir. Boston, başarılı, çalışkan ve bu başarıları devlet tarafından ödüllendirilen biridir, bu yüzden

bunları söyleme gücünü kendinde bulur. Böylesine başarı kaydeden Boston devletin toprak politikasını kabul etmez ve eleştirir.

"Toprağın herkese ait olması, hiç kimseye ait olmaması demek; bu durum da da herkes toprağı sahipleniyor ve anlaşmazlıklar devam ediyor." (...) Boston, henüz taşeron sistemi ve aile tipi işletmelerin çok önce bu konuda bir çeşit öncülük etmişti. Çobanların benimseyerek özveri ile çalışabilecekleri arazileri olması fikrini ısrarla savunmuştu. Hiçbir art niyeti olmaksızın söylese de onun bu görüşleri muhafazakâr çevreleri çileden çıkarıyordu. Sorumluluğun çiftlik kâhyasına değil kendisine ait olacağı meralar istiyordu. Sadece ona ve çobanlara ait olacaktı burası. Çünkü beklenmedik bir güçlük karşısında, sorunları kâhya değil kendisi halledecekti. Koyunlarını her yaz ayrı bir otlağa götürmek istiyordu. Sahip olacağı otlağın her zaman yalnızca kendisine ait olmasını istiyordu. Bu istediği izni ve imkânı ona bir versinler, ondan sonra da üretimdeki artışı görsünlerdi. Üretim yüze katlanır ve devletin anonim topraklardan öngördüğü üretim hedefini defalarca aşardı. Bu anonim topraklarda insan bir sonraki sonbaharda nereye gideceğini, hayvanlarını nereye götüreceğini bilmeyen ortakçılardan farksızdı.

Bu konuyu ne zaman açsa herkes önce ona hak verir, meraların bölüşülerek aynı kişilerin tasarrufunda kalmasının en mantıklı ve kârlı sistem olacağı, kendi meralarında çobanların ve ailelerinin işlerine daha sıkı, daha candan sarılacakları görüşüne katılırlardı. Ancak politikacı bir ekonomistin, bir yordakçının ortaya çıkıp bu işin sosyalizmin yüce prensipleriyle çelişeceğini söylemesi, meslektaşlarının çark etmesi için yetiyordu. Sosyalizimden sapmak korkusuyla birçok tutarsız düşünce ortaya atarlardı fakat Boston Urkunçiev, bunun gerekliliğini bıkmadan usanmadan her toplantıda söylerdi. Toplantıya katılanlar içinde tek tahsilsiz olan kişi oydu. Ona bir yandan alaycı tebessümlerle bakarlarken bir yandan da içlerinden gıpta ederlerdi. Çünkü bu adamın işinden olma, mesleğinde başarısızlığa uğrama gibi bir korkuları yoktu ve bu sayede düşüncelerini çekinmeden söyleyebilirdi. Sonuçta görüşleri teorik ve sistemli bir biçimde reddedilir, fikirleri sözüm ona çürütülürdü. Partinin organizatörü Koçkorbay, bu konuda en gayretlileriydi. O da birçokları gibi partinin yerel okulundan diploma almış bir "entelektüel" idi. Boston'la onun arasındaki gerilim artık gülünç bir hâl almıştı. Boston, parti toplantılarına

başkanlık eden Koçkorbay'ın gerçekten de iddia edildiği gibi bir aydın mı yoksa çıkarları için mi böyle görünmeye çalıştığını çözemiyordu.

Bu adamın, yumurtayı andıran tüysüz ve kırmızı yanaklarıyla hadıma benzer bir görünüşü vardı. Koltuğunda hep bir dosya, yakasında kim bilir ne zamandır değiştirmedeği kravatu ile her zaman çok işi varmış veya bir yerlere yetişecekmiş gibi acele ve telaş içerisinde hareket ederdi. Çok hızlı konuşur ve sanki gazeteden bir şey okur gibi sözler ederdi. Boston bazen bu adamın rüyasında da böyle konuşup konuşmadığını merak ederdi.

Koçkorbayev bir konuşmasında:

“Yoldaş Urkunçiev! Bu topraklar kişilerin değil, halkın malıdır; bunu artık anlamış olmanız gerekir. Bu Anayasada yazılıdır. Toprak ancak halka aittir. Fakat siz, her şeyin sahibi olmak istiyorsunuz. Bu sosyalizm ilkelerine tamamiyen aykırıdır; asla kabul edilemez. Bizi ne büyük bir yanlışlığa sürüklemeye çalıştığınızı anlıyor musunuz?” demişti.

“Kimseyi hiç bir yere sürüklemiyorum. Mademki benim ağılim bana ait değil de halka ait ise, gelsin, benim yerime işleri halk yapsın. Nasıl yapacağını görmek isterdim doğrusu. Yaptığım işin sahibi ben değilsem, herhalde bir başkası sahip olmalı.”

“Evet Yoldaş Urkunçiev. Sahibi halktır. Bunu daha kaç defa söylemeliyim? İktidarın tek sahibi Sovyet halkıdır.”

Halk mı? Peki ssöyler misin ben neyim? Eğer halktan biri isem anlamıyorum niçin hiçbir gücüm, hiçbir şeyim yok? Sen gençsin, okumuş, mürekkep yalamış insansın. Peki nasıl oluyor da bütün bu anlatıklarından hiçbir şey anlamıyorum?

“Yoldaş Urkunçiev, bu kulak ağızlarıyla beni uyutamazsınız. Onların devri çok gerilerde kaldı. Doktrinimizin temellerinin sarsılmasına asla müsaade etmeyiz.”

Tabiî, tabiî, yöneticiler olarak sizler, ne yapmam gerektiğini benden iyi bilirsiniz! Ama ne yazık ki koyunlarla uğraşan yine benim. Halkı bir tehdit aracı olarak kullanarak beni yıldırılmaz, sesimi kısamazsınız. Kararı verecek

son merci halk ise buna itirazım yok fakat halk da iyi düşünmeli.” (Aytmatov, 2013: 299-300-301)

Boston ilk karısı Arzıgöl'den olan iki kızını da evlendirmiştir. Uçurumdan düşerek ölen arkadaşı Ernazar'ın karısı Gülümhan'la evlenmiş ve Kence adında bir oğlu olmuştur. Gülümhan, Boston'a sevgi ve saygıda kusur etmez. En büyük düşmanı Bazarbay'dır. Bazarbay, Akbar'ın dört yavrusunu yuvasından aldığı anda Akbar ve Taşçaynar'ın saldırısına uğrar. O da Boston'un evine sığınarak canını kurtarır. Boston'a çevrede büyük değer verildiği halde Bazarbay'a iyi gözle bakılmaz. Bundan dolayı Boston'a karşı kıskançlık ve kin duyguları besler.

Boston, Bazarbay'dan yavrukurtları alıp yuvalarına bırakmak istemesine rağmen bunu başaramaz. Bazarbay, Boston'a ağır sözler söyleyerek yavruları vermez. Akbar ve Taşçaynar yavrularını kaybetmenin verdiği acıyla hayvanlara ve insanlara saldırırlar. Boston, onları öldürmekten başka çaresinin kalmadığını düşünür. Önce Taşçaynar'ı pusuya düşürüp öldürür. Akbar, oğlu Kence'yi dişlerinin arasında kaçıncı o da kurdun ardından ateş eder. Bu ateş sonunda Akbar'la beraber oğlu Kence'yi de öldürür. Çılgına dönen Boston, bu olanların sorumlusu olarak gördüğü Bazarbay'ı da öldürüp gölde intihar eder.

3.3.4. Boss Kandalov

Eserde fiziksel özelliklerinden bahsedilmemiştir. Norm karakterdir. Kötülüğü temsil eder. Eski bir ordu mensubudur. Ordudan kovulur ve büyük bir haksızlığa uğradığını düşünerek çok üzülür.

“Partideki görevinden alınmasının ve ordudan atılmasının sebebi de adi bir suçtan, mesela hırsızlıktan dolayı değildi zaten. Yetki aşımı, zorla ırza geçmek ve sübyancılıkla itham etmişlerdi onu. Tamam, suçunu kabul ediyordu ama o partinin aleyhine çalışanlara karşı işlemişti bunları. Bu gibi insanlar için ne diye üzülecekti ki? Diyet ödemenin de bir sınırı olmalıydı sonuçta (Aytmatov, 2013: 231).

Ordudan atılınca içki içer, eşi onu terk eder. İşinin ehli biridir, kendini çok yetenekli görür bu yüzden ona parti tarafından hayvan toplama işi verilir. Gö-

revini kolayca haleder ve kendine bir ekip kurar. Geceleri gar çevresinde dolaşp gözlem yaparak kısa yoldan para kazanma peşindeki yolsuzları kolaylıkla bulur. Lakabı, Boss'tır, kendisine bu lakapla hitap edilmesini ister. Askerken disiplinli bir teğmendir. Asıl adı Kandalovdur. Toplum tarafından dışlanmıştır. Devlet, uyguladığı beş yıllık plana göre bozkırdaki hayvanların etinden faydalanmayı ön görüyordu. Bu plan bir çeşit katliama dönüşür. Kendisi de para karşılığında hayvan ölümlerini toplayan ekibin başıdır. Hayvan ölümlerini toplama işinde kendisini diğer insanlardan üstün gördüğü için kendine "patron" diye hitap edilmesini ister.

Bos, Abdias'ın çevresindekileri dine davet etmeye çalışması üzerine ona şu sözleri söyler:

"Sen kimsin ki bizi o Tanrı'nla korkutmaya çalışıyorsun piç? Sen bizi o kadar geri zekalı mı sandın? Bizi kendin gibi ahmak ve sersem mi sandın? Biz burda yüce devletimizin emirlerini yerine getirmeye çalışırken sen tutup devletin planlarını bozmaya çalışıyorsun! Nesin sen o zaman? Halk düşmanı, pislüğün biri misin, hain yılanın teki misin nesin? Hatırlıyor musun Stalin'in ne dediğini? 'Bizimle olmayan bize düşmandır'. demişti. Yoksa o ölüp gitti diye sana dokunulmayacağını falan mı sanıyordun it herif?" (Aytmotov, 2013: 241)

Boss'un bu sözleri rejimin din anlayışını yansıtmaları bakımından önem taşır. Bu sözleriyle Bos, rejim ile dinsizlik arasında bir ilgi kurmaktadır.

3.3.5. Grişan

Uyuşturucu kaçakçılarının başıdır. Kumral, kahverengi gözlü, keskin bakışları hayat dolu, ortadan biraz daha uzun boylu ve zayıf biridir. Kırık bir dişi vardır, istese altınla kaplatabilir ama tanınmamak için bunu yapmıyor. Kelimeleri uzata uzata, tadına varmak istercesine üzerlerine basa basa konuşmaktan zevk alıyor. Hayata kötümser bakan, çareyi uyuşturucudan arayan, inançsız, kurnaz, olayları ustalıkla çarpıtan, asık suratlı biridir. Düşüncelerini Lenka, Petruha aracılığıyla belirtir. Parayı seven, Abdias'ın fikirlerini benimsemeyen ona karşı koyan tip. Onun için insanların sağlığının pek önemi yoktur, para kazanmak için uyuşturucu işine girmiştir. Kaçakçıların başıdır, herkes sorgusuz sualsiz ona itaat etmek zorundadır. Ona göre yaptıkları iş önemlidir çünkü bu

kendisini vatanına ve görevine adanmış bir ekiptir.(Aytmatov, 2013: 140) Abdias'ın ekipteki genç kaçakçıları doğru yola döndürmeye çalışmasına çok sinirlenir ve:

“Herkesin doğrusu kendine. (...) Kaçakçı kılığına girip bizim peşimize takılarak Mujunkum'a gelişinin para hırsıyla ya da kiliseden kovulduktan sonra sığınacak bir yer bulamamanla ilgisi yok öyle mi! Ben de o kilisede papaz olsam seni kovardım. Onların bile senin gibi bir serseme ihtiyacı yok. Herkes senin ciddiye aldıklarınla dalga geçer eğlenirken sen bir de kalkıp bu uğurda yollara düşüyorsun...

Evet, çok doğru. Ciddiye alıyorum. Sen de beni ciddiye almalısın.

Nasıl olacak bu? Senin kafandakileri anlamadığımı sanıyorsun ama merak etme gayet iyi çözdüm ben seni. Ne yapmaya çalıştığımı anlıyorum! Sefil zırdelinin birisin sen. Kendi geri zekâsına hayran bir kaçıksın. Bu yüzden de kalkıp ta buralara geldin bizimle. Ot toplayan, uyuşturucu kaçakçılığı yaparak zengin olmaya çalışan biz günahkârları doğru yola döndürmek, gözlerimizi açmak isteyen bir kurtarıcı gibi geldin! Bizi bu kötü yoldan çevirmek, güya o yüce kurtarıcı fikirlerini yaymak için geldin.

(...)

Benim ailem sanatçıydı. Ve hiç merak etme iyi oyunculukla kötü oyunculuğu ilk anda birbirinden ayırt edebilirim. Senin oyununu da çok beğendim. Gösteri olağan üstü olsa bile her perde sonunda kapanır. Şu an da gösterinin tek seyircisi olarak perde kapanmadan önce senden son selamını bekliyorum. Beni fazladan bir günah işlemeye mecbur etme. Vakit geçmeden defolup git buradan!“(Aytmatov, 2013: 143-144) der.

Abdias, ona para kazanmak için kaçakçılık yaparken başka insanların hayatlarına felaket ve mutsuzluk getirdiklerini, insanlara sundukları kısacık, sahte mutluluğun karşılığında hayatlarını ve sağlıklarını aldıklarını söyler. Girşan toplumsal vicdanı olmayan, acımasız bir olduğu için toplumu sürü olarak görür ve ben sürüden biri olamam, ben kendimin patronuyum (Aytmatov, 2013: 146) der. Girşana göre uyuşturucu satarak insanların Tanrıya ulaşmasına yardım ediyordur ve para her şeyden üstündür çünkü para tanrıdan daha önemlidir.

”Paran olmazsa ne sokakta ne de kilisede bir şey yapamazsın (...) Bu dünyada her şeyi parayla satabilir ve satın alabilirsin. Tanrı'yı bile. İşte ben insanlara, sizin öteki dünyada vaat ettiklerinizi bu dünyada sunuyor, onları göklere yükseltiyorum.” (Aytmatov, 2013: 147)

Ona göre kendisi bu dünyadaki düzenin sağlanmasında en önemli kişidir.

”Ama nasıl?”

“Anlatayım. Yaradılışın başından beri insanoğlu hep vaatlerle kandırıldı. Kötülüklerle, saldırılara uğradığında masallarla avutuldu: Ona mutluluk, eşitlik, demokrasi ve Tanrı'nın cenneti vaat edildi. Eğer bu hayatta iyi olur, itaat edersen cennete gidebilecektin. Ne var ki bunların hepsi içi boş birer kandırmaca! Oysa ben zavallı, mutsuz insanlara dertlerini unutturacak şeyler veriyorum. Aslında bir anlamda hayır yapıyorum ve onları asla ulaşamayacakları sandıkları Tanrı'ya arka kapıdan ulaştırıyorum.” (Aytmatov, 2013: 148)

Abdias'ın onları kaçakçılık işinden vazgeçirmeye çalışmasında ısrarlı olması üzerine adamlarına Abdias'ı dövüp atmalarını söyler. Onlar da Abdias'ı dövüp trenden atarlar. Sonunda yanındaki tüm kaçakçılar yakalayıp hapse atılır ama o kurtulmayı başarır.

3.3.6. Lenka

Ailevi durumu iyi olmayan on altı yaşında ama yaşına göre fazla gelişmiş yetim biridir. Yurttan kovulmuş, kimse onu kabul etmemiştir. Kötü yola sapaarak uyuşturucu çetesine katılır.

“Lenka, aile konusunda daha da şansızdı. Annesini hiç görmemiş ve üç yaşına kadar Murmansk'ta bir yetimler yurdunda kalmış. Sonra çocukları olmayan bir uzak yol kaptanı ve eşi, kurallara uygun onu evlat edinmiş. Üvey annesi, kocasından sıkılıp genç sevgilisiyle Leningrad'a kaçmış ve bunun üzerine üvey babası da kendini içkiye vermiş. Böylelikle evin tüm düzeni bozulmuş. Adam sonra işinden atılmış. Bu durumda çocuk, üvey babasının halası ile muhasebeci erkek kardeşi arasında bocalayıp durmuş. Muhasebecinin karısı tam bir cadalozmuş. Bu kadına dayanamayan çocuk, tamamen terk etmiş o aileyi. Şimdi bir savaş malulünün yanında yaşıyormuş. Adam iyi biri olmasına rağmen çocuğun üzerinde pek otoritesi yokmuş.” (Aytmatov, 2013: 86)

Lenka bu yüzden istediği gibi davranır, istediği yere gider. İki senedir haşhaş toplama işi yapıyordur, bu işlerin usullerini iyi biliyor ve kendisinde haşhaş kullanıyordur.

“Elbette içer ama abartmadan içer, nerede duracağını bilir. Bazıları gibi ayarsızca içmez, zevkini çıkarır. Sonuçta içmek için değil, zevkini çıkarmak, bulutlara çıkmak için içilir bu meret.” (Aytmatov, 2013: 84)

Rejim, körpe beyinleri yanlış alana şartlandırmıştır. Abdias'ın uyuşturucu kaçakçılarıyla gittiği yerde dini anlatmaya ve beraberindekileri kötü yoldan alıkoymaya çalışması üzerine çocuk yaştaki Petruha Abdias'a şunları söyler:

"Cesaretimizi kırmaya çalışma. Bizim için para herşeyden önce gelir! Lenka, söyle şuna, sen Tanrı mı önemli, , para mı?

-Paray! dedi Lenka." (Aytmatov, 2013: 128)

Bunun üzerine Abdias kurtlardan bile korkan Lenka'nın Tanrı karşısında parayı tercih etmesini 'normal' bulur. Çünkü " ne yazık ki kötünün gücü ağır basıyordu ve bu körpecik beyinleri ne yapıp edip hataya sürükleyebiliyordu. Öyle ki bu ürkek çocuk bile onun yüzünden paraya Tanrı'dan daha fazla değer verdiğini söyleyebiliyordu. Üstelik Tanrı kavramı, doğru ve güzel yaşanan bir hayatı simgeliyorken...(Aytmatov,2013:129) der, Abdias. Rejimin uyguladığı propoganda sistemiyle manevî değerlerini kaybeden genç nesil onun yerine başka bir şeyi, yani parayı yerleştirmiştir.

Lenka gruptaki tüm kaçakçı gençler gibi yakalılır, hapise atılır ve Abdias doğru yola yöneltebilecek tek kaçakçı Lenka'yı kurtaramadığı için çok üzülür.

3.3.7. Petruha

Uyuşturucu kaçakçılığı yapan çetede yer alan biridir ve yirmi yaşındadır. Kaçakçılıktan kazanacağı paralarla gerçekleştirmek istediği hayalleri var.

“ Ben hayatta evlenmem! Benim memlekette bir hatun var. Üç beş kuruşa sana kendini kral gibi hissettirir. En güzeli, çocuk mocuk istemeyeceğine söz vermiş olması. Onu bırak da asıl benim evde bir motorum var. Çek malı, küçük ama havalı bir şey. Şimdi de bir araba istiyorum. Lada felan almak kolay da benim asıl istediğim Volga. Şu Mercedes'e benzeyen kasetçalarlı model. Basıyorsun düğmeye, son ses çalıyor. Nasıl alınır ki? Ne güzel olur ama be! Ama tabii yolunu iyi yapmalısın, haraç isteyen çok olur. Bir Mercedes'im olsa onu kardeşlerime göstermek için üşenmez, Vorkonta'ya kadar giderdim. Ne kıyak olurdu ama! Karıları kıskançlıktan deliye dönerdi. Arabanın bagajına da yabancı içkileri doldurduk mu tamam. Ama tabii votkasız olmaz, hiçbir içki kaliteli bir votkayla boy ölçüşemez. Ben hep ezilen, küçük görülen oldum. O zaman görsünler bakalım. Ben kaçakçılığı bunun için yapıyorum işte. Sizi buralara getirmişsem siz de mangır kazanasınız diye. Su akarken testiği dolduracaksınız. İnsan fırsatlardan yararlanmasını bilmeli..."(Aytmatov, 2013: 132)

Bu hayallerini gerçekleştirmek için kaçakçılık yapmaya başlamıştır fakat başarılı olamaz yakalanır ve hapse girer.

3.3.8. Uzukbay

Çetenin en mütevazı, en yumuşak başlısı ve sorun çıkarmayan, uyumlu üyesidir. Mujumkumun yerlisidir, orda doğmuş ve büyümüştür, kendisine Yerli diye hitap edilmektedir. Çete içinde onu en çok da hiçbir şeyi gurur meselesi yapmadığı için severler. Eskiden traktör şoförlüğü yapmış ve sonra kendisini içkiye vermiştir. Onun hayat hikâyesi şöyle özetlenebilir: “Önceleri traktör süren bir adamış ama o zamanlar da içkiye çok düşkünmüş. Bir gün o kadar sarhoş olmuş ki traktörünü yolun ortasına bırakıp bir yerlerde sızıp kalmış. O sırada bir araba traktöre çarpmış ve sürücüsü hayatını kaybetmiş. Bu yüzden bizim Yerli, iki yılını hapiste geçirmiş. Hapisten çıkana kadar da karısı ve çocukları onu çoktan terk etmişler. Boss’la ilk karşılaştıklarında yöredeki bir dükkânda hamal olarak çalışıyor ve artakalan zamanlarında merdiven altlarında kafayı çekiyormuş. Boss’un teklifine hiç düşünmeden evet demiş ve kendini Mujumkum bozkırlarında bulmuş. Uzukbayın yaptığı iş diğer işlerden pek de farklı değildir aslında. Patates toplama işinde de çalışabilirdi; onun yerine hayvan ölüleri toplamaya gitmiştir. Boss onu yumuşak başlı biri olduğu için seçer çünkü otoritesini ancak böyle kişiler seçerek devam ettirebileceğini bilir. Uzukbay da romanın kötü kişisidir. Abdias’ı tıpkı Hz İsanın çarmıha gerilmesi gibi, arkadaşlarıyla birlikte işkence eder, ağaca bağlayarak ölümüne sebep olur.

3.3.9. Akbar ve Taşçaynar

Abdias ve Boston’dan başka romanda geçen diğer önemli kahramanlar, aynı zamanda rüyaları romana isim olmuş birer kurt olan Akbar ve Taşçaynar’dır. Romanda özellikle Akbar’a büyük önem verildiğini görmek mümkündür. Erkek kurt olan Taşçaynar, dişi kurt Akbar’ın gölgesinde kalmaktadır. Yazar, kurtların hayatını ve Akbar ile Taşçaynar’ın yavrularını (Kocabaş, Hızlı ve Gözde) kaybettiği av sahnesinde (Aytmatov, 2013: 32-35) büyük bir lirizm yakalayarak, adeta kurtlarla özdeşleşmektedir.

Taşçaynar, çok iri bir başı olan, kalın dudaklı, sivri büyük dişil, geniş alınlı,

çok güçlü ayak ve bacakları olan (Aytmatov, 2013: 352) bir erkek kurttur. Güçlü çeneli olduğu için ona taş çığner adı verilmiş, bir atı bile öldürebilecek kuvvettedir. İkisinin de diğer kurtlardan farklı olarak, bozkır kurtlarına özgü, kalın bir örtü gibi boyunlarını saran, sonra omuz başlarına ve karınlarına inen, gümüş rengindeki yeşilleri vardır. Ayrıca diğer kurtlardan daha iridirler. Akbar'a yakından bakıldığında kendisine hayran bırakan parlak mavi gözleri ve kasığında beyaz bir leke vardır. Bozkır çobanları ona önceleri "siyah beyaz" anlamına gelen "akdalı" adını takarlar bu ad zaman içinde halkın dilinde bu isim "Akbörü" olur. Daha sonra da onu, en yüce, en büyük anlamına gelen "Ekber" ya da "Akbar" diye çağırmaya başlarlar. Bağımsızlığa düşkün, av sürüsüne öncülük yapan, çok zeki, tehlikeli ve sık sık geçmişini hatırlayan bir kurttur. Bu iki kurt, kuvvetli ve vahşidirler. Onları tuzağa düşürmek imkânsızdır, ikisinin de hayali Akbarın gençliğinden beri bildiği, sevdiği Mujunkum topraklarında yavrularına avlanmayı öğretmektir, Başta yeni doğan yavrularını ilk ava çıkarmanın heyecanını ve zevkini yaşayan Akbar ve Taşçaynar olmak üzere Mujunkum bozkırlarında yaşayan tüm canlıların hayatta kalmalarının tek yolu, ava çıkmaktır.

Avlanmak, yaşamının bir gereği ve şartı olarak yerine getirilmesi gereken doğal bir iştir. Ama insanların ihtiyaçlarını karşılamak için başlattıkları sırtları kara, karınları beyaz olan sayga denilen geyik türlerini avlamaları, ülke ihtiyaçlarının karşılanması ve gelişimin sürdürülebilmesi için beş yıllık kalkınma planı sebebiyle Mujunkum'daki doğal kaynakları kullanmaya kadar gider. Bunun sonucu olarak da doğal ortamda yaşayan kurtlar başta olmak üzere oranın asıl sahibi hayvanlara yaşam hakkı tanınmamış ve toplu katliamlar şeklinde avlanmalar yapılmıştır.

"Yaradılışları gereği hiçbir canlıya zararı dokunmayan bu zavallı geyiklerin, bu canavarlar karşısın da pek de şansları yoktu. Helikopterler, planlandığı gibi saygalar arasında paniğe yol açtıktan sonra alçaktan uçarak onları yakınlardaki başka bir sürüye doğru yönlendirdiler. Sonra, bu sürüyü de diğer sürülerle birleştirdiler. Artık ne yapacağını bilmeyen bu şaşkın saygalar, bir araya getirilmişler ve daha da büyüyen bir sürünün parçaları haline gelmişlerdi. Mujunkum bozkırı, var olduğu günden bu yana ev sahipliğini yaptığı hiçbir canlının bu hale geldiğine şahit olmamıştı; şimdiye kadar

yapılmış hiçbir av takibi, bu yeri böylesine cehenneme dönüştürmemiştir. Bu avın masum kurbanları sadece saygılar değildi. Yaşadıkları coğrafyayı paylaştıkları ama bir yandan da ezeli düşmanları olan diğer canlılar da aynı durumdaydı.” (Aytmatov, 2013: 31-32)

Dişi kurt Akbar hayal kırıklığına uğrar, önce en sevdiği yavrusu sayga sürüsünün ayakları altında kalarak feci şekilde can verir. Sonra diğer iki yavrusunun can çekişmelerine şahit olur.

Akbar ve Taşcaynar romanın olumlu figürleridir. Dişi kurt Akbar tabiatın geleneğin temsilcisidir. Romanda, Akbar'ın sabır yüklü yolculuğu müthiş bir kurgu ile anlatılır. Akbar anne motifini simgeler. Annelik içgüdüğü her canlıda aynıdır. Dişi kurt Akbar'da da, Kence'nin annesi Gülümhan'da da aynı şekildedir. Her ikisi de yavruları tedirgin olmakta, onların ölümü üzerine kendi canlarını hiçe saymaktadırlar. Akbar, bütün ümitlerini kaybettiğinde Börü Ana'ya (Kurtların Tanrıçası) yalvarır.

“Ey Kurtların Tanrıçası Börü Ana! Bana bak! Ben Akbar. Bu soğuk dağlarda karşıdaki benim. Yapayalnız, kaderi kara Akbar. Acılarım çok büyük. Ağlamalarımı duyuyor musun? Nasıl uluduğumu, nasıl feryat ettiğimi işitiyor musun? Varlığım tümüyle keder battı, memelerim süttten şişmiş... Emzirecek, besleyecek kimsem yok!.. Yavrularımı kaybettim. Nerede yavrularım? Aşağıya in Börü Ana, gel yanıma otur da beraber ağlayalım. Aşağılara in Kurtların Tanrıçası! Artık kurtları o bozkırda yaşatmıyorlar. Dağlarda da yaşama hakkımız yok. Hiçbir yerde kurtlara yaşama hakkı tanımıyorlar. Sen aşağıya gelmezsen beni yanına al Börü Ana! Ben Akbar, yavruları çalınan ana kurt. Senin yanına gelmek, seninle birlikte ayda yaşamak, gözyaşlarımı oradan yeryüzüne dökmek istiyorum. İşit beni Börü Ana! Anaaa! Börü Anaaa! Beni duy, gözyaşlarımı gör Börü Anaaa!..” (Aytmatov, 2013: 315-316)

3.3.10. Peder Dimitri

Dinî kurumlar ve papaz okulları arasında koordinatörlük yapan kişidir. “Koordinatör peder” lakaplı, elli yaşlarında, mütevazı, bulunduğu mevkiinin hakkını veren, çok ihtiyatlı, saygıdeğer, sakin ve serinkanlı biridir. Peder, Abdias'ın,”kutsal kitabı yeniden yazmak”, “modern Tanrı” gibi görüşlerini, kilisenin dışında duyulmadan ve camia zor durumda kalmadan onu yola getirmek ister. Peder Abdias'ı babacan bir şekilde uyarır, ancak o pederi yanlış anlar.

“Tamam peder. Demek bana düşünme ve bunu dile getirme hakkı tanımyorsunuz, tartışmayı devam ettirmenin de bir gereği yok öyleyse. İşte bu sözünde haklısın!” deyip yerinden fişek gibi kalktı peder. Sinirinden çatallaşan bir sesle: “ Ne söylediğini kulağın duysun genç adam, kendine gel! Kibirlenme, bu girdiğin yol seni mahvedecek! Yazık! Senin gibi birinin, Tanrı’nın hayal gücünün bir ürünü olduğunu düşünmesi çok yazık! Üstüne üstlük devamında insanın da aslında bir Tanrı olduğunu iddia ediyorsun. Biz sadece Tanrı dilediği için var olmuşuz ve onun isteği üzerine hâlâ hayattayız. Senin istediğin, insanların dinden çıkması ve kendilerine yol gösterecek hiçbir kuralın olmaması. Tanrı inancı hakkındaki yeni düşüncelerle onu insanların gönlüne koymaya çalışmıyor, insanları ondan uzaklaştırıyorsun sadece. Mademki bunları konuşmaya başladık iyi dinle: Dogmatizm, ne olursa olsun bütün sistemlerin, bütün güç sahiplerinin destekçisidir. Sen yenilikçi düşüncelerle Tanrı kavramını yenilemek isterken aslında onu yok sayıyorsun. Senin istediğin şey, kendini onun yerine koymaktır! Ama şükürler olsun ki Tanrı ne senin ne de senin gibilerin tekelinde değil. Senin inkârın ancak senin sonunu hazırlayacaktır. Tanrı hep vardı ve hep var olacak olandır! Âmin!” (Aytmatov, 2013: 98-99) Pederin bu sözlerine karşılık Abdiasta son sözlerini söyler.

“Sadece içimizden gelen bir şey neden ilahi güçle bağlantılandırıyorunuz? Tanrı bizi iyi ve kötü güçlerden kurtarabilecekken neden bu kadar zayıf yaratmış olsun ki? Neden kendisiyle olan bağımıza varacak kadar şu dünyada yaptığımız işlerde şüpheyeye, karamsarlığa, kötülüğe düşürmek istesin bizi? Siz kendi inancınızın mutlak olduğunu, dünyanın ve ruhumuzun özünün bize bir defa ve tüm zamanlar için verildiğini söylüyorsunuz. Böyle bir şey mümkün olabilir mi? İki bin senedir durmadan tekrar eden ve tüm insanlık olarak bu kadar ilerleme kaydederken hiç değişmeden nesilden nesle aktarılan Hıristiyanlık inancına bizim de bir katkımız olmalı artık. Sizin korumaya çalıştığınız, ‘gerçeklik’ tekelidir ve onun için savaşıyorsunuz; ama bu tavrınız, en hafif tabirle bir körlüğün eseridir. Nasıl olur da görmezsiniz; ne kadar ilahi olursa olsun, gerçeği sonuna kadar elinde tutan bir öğreti olamaz. Kendisinin böyle olduğunu iddia eden bir doktrin, modası geçmiş bir doktrindir, artık bir anlam ifade etmez.”(Aytmatov, 2013: 99)

Peder, Abdias’a “ Temel esasları tartışmaya açanları laikler bile hoş görmez, kendilerinden biri gibi kabul etmezler. Her ideoloji mutlak gerçeğe kendisinin sahip olduğunu iddia eder. Söylediklerimi tecrübe ederek göreceksin. Sonunda pişmanlık baş gösterdiğinde sözlerimi hatırlayacaksın. Buraya kadar. Şimdi eşyalarını topla ve en kısa zamanda terk et bu okulu! Kiliseden aforoz

edileceksin!(Aytmatov, 2013: 100) Diyerek Abdias'ı okuldan kovar ve Abdias pederin bu son sözlerini çok defa hatırlar.

3.3.11. Nasıralı İsa

Romanı ana karakterlerinden biridir. Otuz üç yaşında, hiç evlenmemiş, genç, hırslı, akıllı, işinin ehli ve kurnaz, kudretli, kendine güvenen biridir. Uzun boylu, zayıf, az saçları olan, mavi gözlü, çukurları belirgin yanaklar, beyaz dişleri vardır. İnsanları doğru yola davet ediyor. Papazlar tarafından çarmıha gerilmesine karar veriliyor. Abdias, Hz. İsa'nın kaderi ile kendi kaderini aynı çizgide görüyor. İsa, Sezara karşı ayaklanma başlatır ve “ yeryüzündeki tüm halklar, tüm ülkeler ve tüm zamanlar için bir tek Tanrı... Tek din, tek cennet... (Aytmatov, 2013: 176) Düşüncelerini yaymak ister fakat din adamlar buna tepki gösterir ve halk tarafından dövülerek idam edilmesi istenir. Onun hakkında son kararı verecek olan kişi validir. Vali böyle birinin nasıl olurda bu düşünceleri, böyle bir cesaretle öleceğini bilerek savunduğuna şaşırır ve içsel olarak onu kurtarmaya çalışır. Ama bunu yapması çok zordur.

“Hakkı olmadığı halde hükümranlığa göz dikmeye cüret edenler, er ya da geç alaşağı edilirler. Valinin yine de bu adamın amacıyla ilgili çözemediği bir şeyler vardır. Halkı galeyana getirmeye niyetlendi; Sezar'a karşı ayaklanma başlatılmasına öncü oldu; içindeki ve aklındaki kötülük, bütün cemaatlere, bütün ülkelere yayılsın istedi... Sezar'ın düzenini yerle yeksan olmasını arzuladı!.. Gözü onun gibi en tepede olan biri, ne olursa olsun hayatta kalamazdı. Bir çulsuzun bu raddede mükemmeliyet gerektiren, böylesine bir kumpas tertip etmesi akıl sır erdiremiyordu. (Aytmatov, 2013: 176) İsa, valinin düşüncelerini anlar ve ona korkmaması gerektiğini, vicdanının onu rahat bırakacağı ve rahat olacağı zamanların geleceğini söyler.

Vali vereceği karar için pişman olmak istememektedir. Ama İsa'nın yapmak istediği şey olacak gibi değildi:

“Bir hükümrان sadece kendi bildiği tanrılara sahip olmalıydı ona göre. Bilindik tanrılardan çok farklı, insanlıkla ilişkisi sınırlı, hatta insanlığı çok da umursamayan tanrılar...

Herkes o tanrılardan çekinmeliydi; çekinmeli ki düzen ve iktidar yara almadan devam edebilsin. Gelgelelim, Nasıra doğumlu adamın biri; en fakara insan ile en tepedeki imparator birbirine eşittir diyor ve Hak Krallığı'ndan bahsediyordu. Kalabalıklara koşup onları eski düzenden uzaklaşmaya ve kendi sözde adil düzenine çağırıyordu. Sonuç ne oldu? Nasıralı bir baktı ki önceleri kendisine inananlar, peşinden gelenler, şimdi onu darp ediyor, taşa tutuyor ve suratına tükürüyorlardı. Ancak o, bütün bu olanlara rağmen aslında kendisinin değil, onu taşa tutup tükürenlerin mağlup olduğunu anlatmak ister gibi davranıyordu.” (Aytmatov, 2013: 178)

Valide bir nevi yarı imparatorudur. Bu nedenle bu tür olayları başlamadan bitirmesi gerektiğini düşünür. İsa'ya söylediklerinden ve öne sürdüklerinden vaz geçmesini ancak bunu yaparsa onun canını bağışlayabileceğini söyler fakat İsa Tanrı'nın omuzlarına yüklediği bu yükü ancak ölererek vereceğini bilmektedir.” Ölüm, insanların yüreklerine gerçeği anlatabilmenin yegâne yoludur. (Aytmatov, 2013: 182)

“Ben katlandığım acılar sayesinde insanların yüreklerinde olacağım. Geçmişinizde doğan gelecek olmak için geri geleceğim, öğretim budur. Yüce Tanrı'nın iyi ve güzel olanlara insanları layık gördüğü iradesi böyledir (Aytmatov, 2013: 187) diye düşünmektedir. Vali son kararını verir:

“ Kayıt tutulsun. Yusuf'tan olma Meryem'den doğma, Nasıra'da dünyaya gelmiş, yaşı otuz üç. Evlenmemiş, çocuğu yok. Söyledikleriyle toplumu galeyana getirmek, Kudüs tapınağını yıkma tehlikesi yaratmak ve yerine üç günde başka bir mabet dikme teşebbüsünde bulunmak ile Yahudilerin kralı olduğunu söylemek suçlarını işlediğine kanaat getirildi.” (Aytmatov, 2013: 197)

İsa'nın idam edilmeden önce son görüştüğü kişi validir, ona tüm düşüncelerini anlatır, fikirlerini söyler. Verdiği karardan dolayı ona kızmadığını belirtir. “İsminiz tarihe geçecek ve hiç silinmeyecektir! (Aytmatov, 2013: 197) der ve azılı bir katil gibi çok sayıda süvari eşliğinde Golgota Tepesi'ne idam edilmek üzere götürülür.

3.3.12. Pontius Pilatus

Roma ordusunda hizmet vermiş, Romanın bilge valisidir. Elli üç yaşında, uzun boylu, iri yarı, heybetli, hatları oldukça belirgin geniş yüzünün nerdeyse tamamını kemerli burnu kaplayan, çizgil alınlı, donuk ifadeli, kel kafalı, kibirli, mahsum bakışlı, keskin zekâlı biridir. Hz. İsa'yı fikirlerinden vazgeçirmeye çalışır. Roma valisi olmasına rağmen, gökte uçan kuşa ulaşamaması onu rahatsız eder, çünkü kuşun mavi gökleri elinde tutan bir imparator olmasını kıskanır. Romayı temsil eden keskin gagalı, amansız bakışlı ve demir kanatlı kartal bir tesadüf eseri seçilmemiştir. Hiçbir insanın ulaşamayacağı kadar yükseklerde uçmalıydı, başka bir şeyle arasında karşılaştırma dahi yapılmadan her şeyi dilediği gibi yönetmeli, hükmetmeliydi. (Aytmatov, 2013: 177)

Tereddütlerinden ve çok iyi hissettiği ama sebebini hiç anlayamadığı sıkıntılar duyar ve bundan dolayı kendisine kızar. Roma ordusunda asker olarak geçirdiği zamanlarda ve vali olarak geçirdiği bunca yılda, daha önce böyle bir durumla hiç karşılaşmamıştır. Son derece gülünç ve saçma buluyordur bu durumunu. Aslında yapacağı şey, işi uzatmadan Sanhedrin'in mahkûmiyet kararını onaylamaktan ibarettir: Cellâtlarıyla hazır bekleyen başrahibi çağırır, karşısındaki adamı ona teslim eder, o da daha önce verdiği kararı uygular. Ama böyle yapacağı yerde, bu sorgulamayı, sanki bir şey mani olacakmış gibi, uzattıkça uzatır. Aslında O hem Kudüs'ün verdiği İsa'yı çarmıha germe kararını bozmak ister hem de İsa'nın yapmak istediği şey sonunda Roma iktidarını korumak için çareler arar. İsa'yı, kurtarmak için elinden gelen her şeyi yapar ama İsa çok inatçıdır, İddialarını, söylediklerini geri almaz, inkâr etmez. O elinden geleni yapmıştır ama İsa, kendi idamını kendisi imzalamıştır.

3.3.13. Diğer Şahıslar

3.3.13.1. İgna

İgna bir botanisttir ve Cumbul'da dünyaya gelmiştir. Onun üç yaşında İgor adında bir oğlu vardır ve Cumbul'da anne ve babasıyla kalmaktadır. Romanda aşk yüce bir değer olarak ele alınır. Aşk, insanı başka bir insana, Tanrı'ya ve tabiata yönlendirmektedir. Abdias'ın İnga'ya olan aşkı yaşamında yeni bir dönemin başlangıcıdır.. İnga, Abdias'ı iyileştiren Aliye İsmailova'nın arkadaşıdır.

İnga'yla mektuplaşmasını hayatının en değerli işi olarak gören ve Abdias âşık olduğu bu kadına ulaşamaz. Abdias dövülerek trenden atıldıktan sonra yaşlı bir kadının bir hemşire bulup onu hastaneye götürdükten sonra İnga'yla tanışmıştır. Romanda İnga, Abdias'ın kendisine hedef obje olarak seçtiği kişidir. Anlatıcı, kahramanı ruhsal bakımdan geliştirmesi için kadın imgesi olarak İnga'yı Abdias'ın karşısına çıkarır. İnga'ya olan aşk Abdias'ın ruhsal olgunlaşmasını sağlarken, onu sonu ölümle bitecek maceraya da sürükler.

3.3.13.2. Bazarbay Noygutov

Orta Asyalı, kırk beş yaşında bir çobandır. Dişi kurdun dört yavrusunu çalan, romanın kötü kişisidir. Boston'u kendisine rakip gören ve onu sevmeyen bir çobandır. Boston'a zıt karakteriyle karşımıza çıkar. Kötülüğü temsil etmektedir. İçki içen, karısı Gök Tursunla sürekli tartışan, çoğu zaman onu döven, başkasının karısında gözü olan, açgözlü, parayı seven, tembel, sorumsuz, ben-cil, korkak, çıkarıcı, kıskanç yozlaşmış bir tiptir. Boston'u Ernazar'ı öldürüp karısıyla evlenmekle suçlar. Dişi kurt Akbar ve Taşçaynar'ın dört yavrusunu inlerinden alır ve satar. Yaptığı bu yanlış ile hem kurtların hem de Boston'un küçük oğlu Kence'nin ölümüne neden olur. Romanın sonunda Boston tarafından öldürülür. Bazarbay, kendi çıkarları için doğayı tahrip eden, dengeyi bozan ve çevresine hiç düşünmeden zarar veren bir tiptir.

3.3.13.3. Gülümhan

Boston'un arkadaşı Ernazar'ın karısıdır ve o öldükten sonra çok üzülür. Boston'un karısı hastalanmıştır ve kocasına kendisi öldükten sonra Gülümhan'la evlenmesini ister. Boston, Arzıgül öldükten sonra Gülümhan'la evlenir ve Kence adında bir çocukları olur. Genç, güzel, çekici, sevimli, merhametli, kibar ve akıllı bir kadın olan Gülümhan, annecilidir ve büyük bir sevgi ve saygıyla kocasına bağlıdır. Boston'un iyi bir aile hayatı yaşamasında her türlü fedakârlığı yapar.

3.3.13.4. Kence

Boston'un iki yaşındaki neşeli, kara gözleri ıslık ıslık parlayan, tombul bacaklı, henüz az konuşabilen, babası Boston'nun kendisine çok benzettiği oğlu-

dur. Kence'nin anlamı Kencebek, "Genç Bey" demektir. Babası, ona bu adı tıpkı her çoban gibi yaşadıkları kaderin tam aksine "bey" olma hayalinden dolayı vermiştir. Kence, babası Boston ve annesi Gulumhan'nın çektikleri acılardan sonra umutlarıdır, onları birbirine bağlayan kişidir ve ikisi tarafından da çok sevilir. Dişi kurt Akbar tarafından kaçırılıyor. Babası onu kurtarmak isterken vurarak ölümüne neden olur.

3.3.13.5. İbrahim Çotbayeviç

Çiftlik müdürüdür. Gözleri çekik, sağlam yapılı, hatları biraz kaba bir adamdır. Önceleri işçilerin haklarını korumak için uğraşır ama onu bu fikirlerinden dolayı Lokal Komite'den çiftlik müdürlüğüne sürerler ve oda artık işçilere yapılan haksızlık için hiçbir şey yapmamaya karar verir çünkü bir daha kendini tehlikeye atmak istememektedir.

3.3.13.6. Kepa

Av organizasyonuna katılan grubun altıncı kişisidir. Evli ve şoförlük yapıyor. Ehliyetini kaybetmemek için içkiden uzak durmaya çalışan biridir.

3.3.13.7. Mişaş

Asıl adı Mişa Şabaşnik olarak verilmiştir. Şabaşnikler, teklif edilen hemen her işi dolgun bir ücret karşılığı yapan serbest işçilerdir. İki ismin birleşmesiyle ona Mişaş denilmektedir. Kuvvetli, cesur, saldırgan ve kötüdür. Gurupta ona Cunta lakabıyla hitap ediyorlar.

3.3.13.8. Galkin

Topluluğun en geri plandaki ismidir. Lakabı Hamlet'tir. Ayyaşlığı yüzünden gruptan en erken ayrılan o olur. Bulabildiği küçük işleri yapar. Bu, hayvan ölülerini kamyona doldurma işini diğer işlerden daha çok para kazanacağından kabul etmiştir.

3.3.13.9. Hızlı Yavrukurt

Dişi kurt Akbar ve Taşcaynar'ın yavrusudur. Çok hızlı olduğu için annesi ona bu lakabı verir.

3.3.13.10. Kocabaş

Dişi kurt Akbar ve Taşcaynar'ın yavrusudur. Babası gibi güçlü olduğu için ona bu lakabı verirler.

3.3.13.11. Gözde

Dişi kurt Akbar ve Taşcaynar'ın diş yavrusudur. Annesine benzediği için ona bu lakabı verir.

3.3.13.12. Viktor Nikiforoviç

Abdias'ın yakın arkadaşlarından biridir. Tarih öğretmenliği yapan Viktor Nikiforoviç, Abdias'a yol gösterir, fikirlerini paylaşır.

3.3.13.13. Mors

Asıl adı İgordur. Gizli ad kullanan kaçakçılardan biridir. Abdias'ın kaçakçılar çetesine girmek için aradığı kişidir.

3.3.13.14. Ütü

Abdias'a Mors ve Sri Lanka'yı gösteren, garda çalışan, cana yakın biridir.

3.3.13.15. Kolia ve Mohaç

Kızıl saçlı Koli ile eğri burunlu, hareketli ve Kafkas şivesiyle konuşan Mohaç, uyuşturucu kullanan, para kazanmak için kaçakçılık yapan Grişan'ın yardımcılarındır.

3.3.13.16. Gök Tursun

Bazarbay Noygutov'un karısı. Kocasından her gün dayak yer, her yeri mosmordur bu nedenle gömgök yani mosmor anlamına gelen Gök Tursun la-

kabı takılmıştır. Geçimsiz, bakımsız ve çok gevezedir. Çok mutsuzdur buna rağmen eşine katlanmaktadır.

3.3.13.17. Aliye İsmailova

Abdias, kaçakçılar tarafından dövülüp trenden atılınca ona şefkatle, sesinin tonu ve tavırları ile güven vererek, adeta psikoterapi yaparak iyileştiren kazak doktor.

3.3.13.18. Rızkul ve Murat

Boston'un yardımcılarıdır. Murat, Pedagoji Enstitüsündeki tahsilini yarım bırakmış, birçok yerde çalışmış, sonunda Boston'un yanında kalmıştır. Uyanık ve arsız bir çocuktur.

3.3.13.19. Arzıgül

Boston'un ilk karısıdır. Akıllı, sağduyulu, vefalı bir kadındır. Hastalıktan dolayı ölür.

4. BEYAZ GEMİ

4.1. Roman hakkında bilgi

Cengiz Aytmatov 1970'de Beyaz Gemi romanını neşreder. Önce Rusça yazılan roman Kırgızca ya sonradan tercüme edilir. 1991'de yayımlanır.

Roman, San-Taş Vadisi'nde etrafındaki beş altı insanla yaşamak zorunda olan, dedesinden başka seveni olmayan, gerçek hayatında mutsuz olan fakat hayal dünyasında mutlu olmaya çalışan bir çocuğun psikolojisini konu almaktadır. Çocuk soğuk savaş zamanında kaybolan adsız erkekleri ve geleneğinden, ailelerinden koparılmış nesilleri temsil eder o nedenle romanda adı yoktur "Çocuk" diye bahsedilir.

"Beyaz Gemi" Sovyet Rusya'da, ayrıca destanlı yapısı ile o kadar sevilmiştir ki, eleştirmen Sergei Zalygin, o eser hakkında:

“Beyaz Gemi’den alman bir paragraf, tek başına bir halk hikâyesini andırsa da bütün olarak, nefis bir Rusça ile yazılmış, tamamen realist bir eserdir.” (Cengiz Aytmatov Hayatı ve Eserleri Anonim, b.t.) der.

Aytmatov, eserlerinde bireyin özgürlüğü temasına büyük önem verir. Ali İhsan Kolcu, bu hususu yazarın “etymon-spirituel”i olarak belirtir. Ona göre, hürriyet sembollerle ifade edilir. “Bu ya bir Beyaz Gemi’dir, ya gökte uçan bir çaylaktır, ya bir efsane, ya da bir çobanın söylediği memleket türküsüdür (Kolcu, 1997: 249).” Yazar, Sovyet rejiminin Türk halkının özgürlüğünü nasıl elinden aldığını yakından görmüş, bunu da eserlerinde anlatmıştır.

Dede torununa “Boynuzlu Maral Ana” efsanesini anlatır. “Boynuzlu Maral Ana geçmişte soylarının tükenmesini önlemiştir. Maral Ana kurtarıcıdır ve onlara (Buğu soyundan olanların) kurtuluşunu yine o gösterecektir. Maral Ana bir semboldür. Millîliğin ve hürriyetin sembolüdür. O, milletin mazisini, kültürünü kısaca varoluş macerasını temsil eder.” (Kolcu, 2002: 60)

Aytmatov gelenekçidir. Hemen her eserinde masalları, efsaneleri, tarihi hikâyeleri, türkülerini ve halk edebiyatı ürünlerini, hikâye ve romanlar içerisinde kullanır. Beyaz Gemi’nin kurgusunda da bunları kullanmıştır. Romanlarında eski efsanelerden motifler azımsanamayacak kadar yer tutar. Boynuzlu Maral Ana efsanesi ve romanında çeşitli yerlerinde geçen türküler ve gelenekler gibi.

Boynuzlu Maral Ana efsanesi, eserin temel mesajını içermesi bakımından oldukça önemlidir. Efsane, her şeyden önce romandaki kişilerin hem inanç dünyalarını hem de millî kültürel miraslarını şekillendiren ve toplayan bir unsurdur. Bunun dışında eseri çarpıcı kılan, efsanede anlatılan olayların büyük ölçüde romanın şimdiki zamanda geçmesi ve bunun Mümin Dede ve bilhassa Çocuk için trajik bir sonla noktalanmasıdır.

Romanın çocuğun ölmesi ile sonuçlanması bazı eleştirmenler kötülüğün galibiyeti olarak yorumlarlar. Bu eleştirilere karşılık Aytmatov “Beyaz Gemi Üzerine Gerekli Açıklamalar” başlıklı bir yazı kaleme alır. Bu yazıda Aytmatov hiç de eleştirmenlerin kastettiği gibi bir amacı olmadığını, bu tür okumaların okuyucuyu da yüzeysel bir okumaya sürükleyeceğini söyleyerek eleştirmenleri uyarır.” (Aytmatov, 2013: 169)

Cengiz Aytmatov, bu yazıya “söze başlarken ‘kendimi savunmaktan uzak olduğumu belirtmek isterim’ diyerek girer. Eleştirmenlerin yazdıklarıyla ve

okurların tavrı dolayısıyla Aytmatov şöyle der: “Okurun, bütün kanıları, bütün görüşleri, yazarınki de dâhil, öğrenmek istemesi doğaldır. Bir de edebiyatta polemiğin bir çeşit edebiyat öğretimi olduğunu unutmamak gerekir.” (Aytmatov, 2013: 165) Aytmatov “sanırım bütün mesele, bu eleştirmenlerin bazı şeyleri ya tam anlayamadıkları ya da ters anladıklarıdır” (Aytmatov, 2013: 165) diyerek edebiyat eleştirisinde anlam ve yorum konusuna dikkat çeker.

Aytmatov, romanı, sonu nedeni ile “içinden çıkılmaz” olarak eleştiren eleştirmenlere şöyle yanıt verir:

“Shakspeare’in trajedisi, ‘içinden çıkılmaz’ sonu, kahramanları öldüğü halde, hayatı sağlam temellere dayandıran olumlu bir eserdir. Evet, ‘olumlu’ kahramanlar, ‘olumsuz’ kimselerle çatışırken yeniliyor, ama Romeo ve Jüliyet’in hikâyesi bize hakkın, hukukun anlamını, özgür insan olmayı öğretiyor. Bu haklar uğruna kahramanlar ölüyor, ama yaşayanlar için yüce ve güzel oluyor bu çift.

Matematikte tersinden başlayarak ispatlama metodu var. Bu sanatta da vardır, sanata özgü bir biçimde tabii. Beyaz Gemi’de en çok tartışma konusu olan çocuğun ölümünü uzun uzun düşündüm. Böyle bir sonu kabul etmek istemeyen, buna karşı koyan okur ve eleştirmenler için hikâye, ‘içinden çıkılmaz’ değil, tam tersine içinden çıkılır bir yol göstermektedir. Ancak bu, kâğıdın ötesinde, okurların yüreklerindedir. İşte bu tersinden başlayan ispatlamanın sırrıdır.” (Aytmatov, 2013: 171-172)

Ramazan Korkmaz da, Aytmatov romanında “Tanrı’ya dönüş” izleği çerçevesinde Beyaz Gemi ile ilgili olarak şunları söyler: “Dünyasından kutsalı kovalayan insan, kendisini cehennemi bir kaosa terk etmiştir. Bu yüzden, Beyaz Gemi’nin olay örgüsündeki temel kırılma noktası, öldürülen Maral Ana’nın kafasının parçalanması sahnesinde gerçekleşir. Yücelik algısı iğfal edilen çocuk, Beyaz Gemi’ye ulaşmak için kendini suya atar. Böylece mit, ölümcül bir açılımla yaşamın özünü yadsıyan gerçeği protesto eder.” (Korkmaz, 2004:187) Korkmazın cümleleri de Aytmatov’un düşüncesini desteklemektedir. Anlatıcı, romanın sonunda Aytmatov’un sesine çok yaklaşarak romandaki mesajı şöyle dile getirir: “Çocuk kalbinin, çocuk ruhunun bağdaşamadığı her şeyi reddettin. İşte beni teselli eden de budur.” (Aytmatov, 2013: 168)

4.2. Romanın Özeti

Beyaz gemi romanı Isık-Göl yakınındaki San-Taş vadisinde üç hanelik küçük bir köyde geçer. Olaylar genelde orman, çay kenarı gibi açık alanlarda geçer. Çok geniş bir mekân yelpazesi olmamakla beraber orman, okul köy arası yol ve karavul dağı mekânlardan bazılarıdır. Romanın geneli için saydığımız kaidelere Boynuzlu Maral Ana yine istisna teşkil eder. Efsanede roman mekânlarına Enesay nehri kıyıları da katılır.

Beyaz Gemi, avlanma'nın geçmiş ve şimdiki zaman olmak üzere iki farklı zaman diliminde farklı boyutlarıyla işlendiği bir romandır. Nine on sekiz yaşındaki oğlunu savaşta kaybetmiştir, buna göre olay savaştan yaklaşık otuz yıl sonra geçer. Yani roman 1975-1980 yıllarında geçmiştir. Bütün olay üç dört ay içerisinde gerçekleşir. Aslında romanda toplam anlatılan gün sayısı çocuğun hatıraları ve efsane dışında, çantanın alındığı gün, Mümin dede ile Orozkulun kavga ettiği gün ve ertesi gün olmak üzere üç gündür. Çocuğa çantanın alındığı birinci günden sonra romanın anlattığı son güne kadar geçen aylar anlatılmayarak atlanmıştır.

Çocuğun kamyon şoförü Kutubeg ile olan anısı da kitapta hacim olarak azımsanmayacak derecede yer kaplar. Bu yüzden romanın anlatımında geçmiş zaman da kullanılmıştır. Bunun yanında çocuğun annesi ile babasının durumunu öğrendiği geceyi de geçmiş zamana sayılabilir.

Yazar romanın genelini hâkim bakış açısıyla yazmıştır ancak çocuğun dürbünle beyaz gemiyi izlerken hayalinde babasına hayatını anlattığı bölüm kahraman bakış açısıdır. Romanın geri kalan kısmının hâkim bakış açısı olduğunu ise romanda yer yer ilerisi hakkında verilen ipuçları yani anlatıcının geleceği bilmesi ve karakterlerin ruh hallerini okumasından anlaşılıyor.

Yazar romandaki şahsiyetleri oluştururken romanda kullanılan tip ve karakter teknikleri arasından "tip" tekniğini tercih etmiştir. Şahsiyetler iç çatışmalar yaşamazlar, git gelleri yoktur. Temsil ettikleri ruh hali veya davranış ne ise ona göre hareket ederler. Örneğin Mümin dede iyi niyeti, saflığı ve sabrı temsil eder ve asla bu çerçevenin dışına çıkmaz.

Yazar bu romanında uzun, sıralı cümlelerden kaçınıp herkesin anlayabileceği kısa cümleleri tercih etmiştir. Herhangi bir süslü veya sanatlı anlatım kaygısı bulunmamaktadır, akıcı ve sade hızlıca okunabilen rahat bir

anlatım kullanmıştır. Yoğun ve anlaşılması güç olaylar zinciri yerine, meseleleri olduğu gibi anlatan, karmaşık olmayan bir olay örgüsü mevcuttur.

1991’de yayımlanan Romanda olaylar belli bir sıra dahilinde anlatılmamış; atlamalar yapılmıştır. Buna rağmen okuyucu olaylar arasında bağlantı kurmakta zorlanmamaktadır. Eserdeki olaylar genelde bir iki kişi arasında yaşanmış küçük olaylardır. Olayların tasviri iyi olduğu için okuyucu olayları kolayca hayal edebilmektedir. Kişilerin fiziki özellikleri üzerinde çok az durulmasına karşın; çocuğun psikolojisi iyi anlatılmıştır.

Aytmatov olay örgüsünü anlatmaya devam ederken romanın devamıyla ilgili küçük ipuçları vererek okuyucuyu sonucun nasıl gelişeceğini merak etmeye zorlar. Genel sonucu söyleyip düğüme meraklandırır.

"Kısa hayatında onu yeni olayların beklediğini, bir gün bu dünyada yapayalnız kalacağını, çantasından başka bir şeyi olmayacağını da bilmiyordu çocuk. Bütün bunlara sebep çok sevdiği “Boynuzlu Maral Ana” masalı olacaktı.” (Aytmatov, 2013: 52)

Romanda, Maral Ana efsanesinde anlatılmıştır. Efsanede Çopur Topal Ana'nın kehaneti gerçekleşmiştir. Yani insanlık kurtarıcısına ihanet etmiştir. Kötülük, (zengin Buğu'nun zengin çocukları) iyiliğe (ihtiyarlara) galip gelmiştir. Bunu maralları öldürme yoluyla yapmıştır. Romanın esas hikâyesinde de yine kötülük iyilik karşısında üstün gelmiştir. Zenginliğe özenen Orozkul da ihtiyar Mümin dedeyi alt etmiştir. Ve bunu yine aynı maddi yol ile maralları öldürerek yapmıştır.. Aslında kehanet tekerrür ediyor. Yani kötülük geçmişte de iyiliği yendi, günümüzde de yeniyor. Üstelik aynı rollerle ve aynı metotla.

Romanda Issık Gölü civarında yaşayan küçük bir çocuğun gözünden sa-vaştan otuz yıl sonra yaşam şartları anlatılır. San Taş vadisinde yalnız üç aile oturmaktadır. Orman koruyucuların amiri Orozkul ve karısı Bekey’in, Bekey’in babası Mümin’in ve Seydahmet’in evinden başka yakınlarda bir ev bulunmamaktadır. Bu üç evin tek oğlan çocuğu da Mümin’in torunudur.

Sıcak bir yaz günü, bu ıssız yere bir Meşin mağaza gelir. Her türlü eşya satan gezici mağazayı gören Bekey Teyze, Nine ve Gülcemal heyecanla eşyalara bakmaya başlarlar. Alacaklarmış gibi her şeyi karıştırırlar. Daha sonra

hepsi de teker teker paralarının olmadığını söyleyerek bir şey almadan evlerine dönerler. Meşin mağazacı sinirlenir. Yalnız çocukla konuşur ve ona şeker verir. O sırada, Mümin Dede gelir. Cebindeki uzun zamandır buruşmuş duran parayı torununa çanta almak için kullanır. Çocuğun okul çağına gelmesi ile Mümin dede ona bir çanta alır. Her şeye bir isim takan ve onlarla insanmış gibi konuşan çocuğun en yakın arkadaşı bu kez çantası olur ve ona tüm bildiği hikâyeleri ve hayalleri anlatır. Okul onun için yeni bir başlangıçtır fakat okul çok uzak olduğu için onu dedesi götürüp getirmesi gerekmektedir. Çocuk, arkadaşı ve kardeşi olmadığı için dürbünü ile konuşmakta, onunla hayallerini paylaşmaktadır. Şimdi de üç kişi olduklarını düşünür. Dürbünü, çantası ve kendisi. Onlarla birlikte Işık Göl'e gider. Anne ve babasının onu terk etmesi ile zamanını dedesinin dürbününü alıp dağın eteklerinden çevreyi izleyerek geçirir. En büyük hayali ise Beyaz Gemidir. Her gün aynı saatte bir beyaz gemi Issık Gölünde görünür ve geçip gider. Çocuk yıllar önce onu terk eden babasının o gemide çalıştığını hayal eder. Bu yüzden de bazen kafası insan bedeni balık olan bir canlıya dönüştüğünü hayal eder. Böylece nehre atlayabilecek, yüzerek göle ulaşacak oradan da Beyaz Gemiye çıkacak ve babası ile buluşacaktır. Dedesi, babasının gemilerde çalıştığını, yeniden evlendiğini, karısı ve çocuklarının her gün onu limanda beklediğini anlatmıştır ona. O da balık olup denizde yüzerek beyaz gemiye ulaşma hayali kurar, gemiye "Seni dürbünle izleyen çocuk benim." dedikten sonra babasına oğlu olduğunu söylemeyi hayal eder. Babasına ona dedesinin anlattığı her şeyden, yaşadığı ortamdan bahsetmeyi çok arzulamaktadır. Orozkul'un teyzesini her gün dövdüğünden, dedesinin bu yüzden kan ağladığından, her geçen gün çöktüğünden bahsetmeyi istemektedir. Fakat sonunda, babasını sahilde bekleyen yeni ailesini düşünür, onu aralarına alıp almama konusuna gelince hayaline son verir. Gemi gittikçe küçülünce, çocuk, dürbün ve çantasını yanına alarak eve gider. Avluların ıssızlığından Orozkul'un yine teyzesini dövdüğünü anlar. Akşam olunca, yatacağı zaman çocuk, çantasını nereye koyacağına bir türlü karar veremez. En sonunda başucuna koyar. Yatmadan dedesinin ona anlattığı masalı dinlemek ister. Fakat dedesi ona anlatacak durumda değildir. Masalı kendi kendine düşünür.

Efsaneye göre düşmanları tarafından büyük bir bozguna uğratılan Kırgız milleti, varlığının bir kız çocuğuyla bir erkek çocuğunu sütüyle besleyip büyüten bir dişi geyiğe borçludur. Bir tesadüf eseri düşmanların kıyımından kurtu-

lan ancak yine tesadüfen onların eline düşen Kırgız çocuklar, ormanda öldürülmek üzere Çopur Nineye teslim edilir. Nine çocukları bir uçurumun kenarından atmak üzereyken dişi bir maral tarafından durdurulur. Geyik iki küçük yavrusunun insanlar tarafından öldürüldüğünü, bu yüzden bu iki çocuğu kaybettiği yavruları yerine koyup büyütme istediğini söyler. Çopur Nine, geyiğe insanoğlunun acımasız olduğunu, bir gün bu iyiliğinin bedelini ağır ödeyebileceğini söyler, ancak maral ana birbirleriyle kardeş olan geyik ve insanların artık bundan sonra birbirlerine zarar vermeyeceklerini iddia eder ve çocukları alarak Isık Göl civarına getirir. Kırgızların yeni vatanı artık burasıdır. İlk ataları olan Buğulular, bütün bebekleri boynuzlu maral ananın bir beşik içerisinde getirdiğine inanırlar ve geyiği kutsal sayıp ona saygıda kusur etmezler. Ancak bir müddet sonra geyiğin bu kutsallığı, zengin bir Buğulunun oğulları tarafından mezarının başına geyik boynuzları dikilmeye başlanmasıyla zedelenmeye balar. Bütün Buğulular artık daha fazla çatallı geyik boynuzu bulmak için birbiriyle yarışır bir hale gelirler. Korkunç bir geyik kıyımı başlar. İnsanoğluna gücenen Maral Ana Isık Göl civarını terk eder, geride kalan yavrularını alarak çok uzak ülkelere gider. Çocuk bu hikâye ile büyür maralların kutsal olduğuna inanır ve onlara karşı büyük sevgi besler.

Mümin dede Orozkul adında damadının yanında çalışmaktadır. Orozkul orman işçilerinin amiridir ve işlerinde Mümin dedeyi de kullanmaktadır. Çocuğu olmadığı için Mümin Dedenin kızını suçlar ve bu yüzden sürekli içer ve onu döver. Mümin dede ise buna pek ses çıkartamaz çünkü torunu büyüyene kadar çalışmak ve ona bakmak zorundadır. Bu yüzden Orozkul ne yaparsa yapsın katlanmak zorunda kalır.

Orozkul yine bir gün dağdan tomruk getirir fakat nehirden geçirmeye çalışırken tomruk taşlara sıkışır. At çok yorgun olduğu için tomruğu çekip çıkartamazlar ve Mümin dede atı dinlendirmeyi ve bu sırada da kendisinin gidip torununu okuldan almasını önerir. Fakat Orozkul kendisine akıl verilmesine çok sinirlenir ve tomruk çıkmadan bir yere gidemeyeceğini söyler. Mümin dede bu şekilde tomruğun çıkarılmasının mümkün olmadığı bilir ve hayatında ilk kez Orozkul'a karşı çıkarak torununu almaya okula gider. Bunun üzerine Orozkul çok sinirlenir ve yaşlı adamı kovar. Dahası Kızını da boşadığını belirterek onu da evden kovar. Kızı da evden kovulma nedeni olarak Mümin Dedeyi suçlayınca Mümin dede kendini daha da kötü hisseder.

Dedesinin halini gören çocuk Orozkul'dan nefret eder ve Maral Ana'dan ona bir bebek getirmesi için dua eder. Çocuğu olunca onun yumuşayacağını ve her şeyin düzeleceğini düşünür. Bu sırada da rüyasında beyaz Maral Ana'nın boynuzunda bebek sepeti ile ona doğru geldiğini görür ve mutlu olur. Daha sonrada çocuk beyaz maralları nehrin diğer yakasında görünce her şeyin düzeleceğini düşünmeye başlar. Marallar ve Maral Ana geri dönmüştür.

Mümin dede, eve geldiğinde yemek yerlerken nine asık suratla hiç ses çıkarmamaktadır. Çocuk kötü bir şeyler döndüğünü anlar. Nine, Mümin'e Orozkul'un gönlünü almasını söyler, aksi takdirde işsiz ve aç kalacaklardır. Orozkul, Mümin'i ahırda görünce onu kovduğunu haykırır. Çocuk hastalanır, ateşi çıkmıştır ve hayal gerçek arasında gider gelir. Bir ara pencereden Maral anayı görür, uyanınca dedesinin, Allaha; beni al da Orozkul'a bir çocuk ver." diye ağladığını duyar.

Ertesi gün kış bir anda gelmiştir sanki ve Arca vadisinden kuru ot getirmeye giden sürücüler yoğun kar yağışı nedeniyle mahsur kalıp onlara sığınır. İçlerinden Kulubeg adındaki gence çocuk çok ısınır. Çünkü oda Bugu soyundan gelmektedir yani onun gibi Maral Ananın oğludur. Kulubeg ona âdeta bir baba şefkati gösterir. Aralarında kısa sürede bir sevgi oluşur.

Çocuk sürücülerin gitmesine çok üzülür. Bu arada, misafirlerin olması bir nebze Orozkul'u yatıştırmıştır. Dedesinin hâline üzülen çocuk, hastalanır, ateşi çıkar. Ertesi gün, Orozkul, Seydahmet ve Koketay adında bir köylü ırmağa takılıp kalan kütüğü çıkarmaya çalışırlar. Mümin kendini affettirmek için Orozkul'un peşinde dolanmaktadır. Orozkul, Mümin'i dize getirdiği için çok mutludur. Bir süre sonra, geyikleri görürler. Bağırmaya başlarlar. Öldürüp kilolarca ete kavuşmak hırsıyla yanıp tutuşurlar. Mümin, yalvarır onlara. Geyik avının yasak olduğunu, ayrıca onların kutsal olduğunu söyler. Fakat Orozkul, geyikleri avlamadıkları takdirde işten atacağını anlatarak tehdit eder. Mümin, bütün değerlerine, inançlarına rağmen geyiği öldürmek zorunda kalır. Çocuk uyanır. Dışardan çok ses gelmektedir. Dedesini arar. Fakat garip bir şeyler olmaktadır. Kazanların içinde kilolarca et görür. Dedesi de sarhoştur. Onu ilk kez sarhoş görür. O şefkatli dedesinin yanına gittiğinde dedesi: "Git başımdan! der. Çocuk, samanlığın dibinde geyik ananın kan içinde kesilmiş kafasını görünce bütün inançları sarsılır. Dedesi kesilmiş geyiğin kafasının yanına uzanmış, hiç hareket etmemekte, duruşu aynı ölü geyiğe benzemektedir. Çocuk korkar ve

oradan uzaklaşır, hayallerindeki gibi balık olmak için ırmağa doğru yürür ve suya kendini bırakır.

Çocuğun balık olup çay boyunca yüzüp gittiğini henüz kimse bilmiyordu. (Aytmatov, 2013: 167) Çocukta balık adam olamayacağını bilmiyordur.

4.3. Romanın Şahıs Kadrosu

4.3.1. Çocuk

Romanın başkarakteridir. Millî değerlerinden ve özünden uzaklaştırılmış, masum çocukları simgelemektedir. Romanda adı söylenmez, sekiz yaşında, anne ve babası tarafından terk edilmiş, dedesiyle yaşayan hayalperest bir çocuk olarak anlatılır. Kısa boylu, ince boyunlu, büyük kafalı ve büyük kulaklı bir çocuktur. Çevresinde hiçbir yaşıtı olmayan Çocuk, daima yalnızdır, hiç arkadaşı yoktur, kendine cansız arkadaşlar edinir. Hayal dünyası geniştir. Doğayı çok sever. En büyük zevk, dedesinin kendisine dere kıyısında yaptığı gölette yüzmek, Deve, Kurt, Eyer ve Tank isimlerini verdiği kayalarla konuşmak, dedesinden masal dinlemek ve dağa çıkıp dedesinin dürbünüyle kasabaya, ısık Göl'e ve SanTaş Vadisi'ne daha yakından bakmaktır. Her akşam eline dürbünü alıp, dağ başına çıkar ve Isık Göl'de ancak beş altı dakika görünüp kaybolan beyaz gemiye bakar. Beyaz gemiyi, kendisini babasına ve mutluluğa kavuşturacak bir kurtarıcı gibi görmektedir. Annesi ve babası onu çok küçük yaşlarda terk etmişlerdir. Annesi şehirde kendine yeni bir yaşam kurmuştur. Çocuk babasının beyaz geminin kaptanı olduğuna, bir gün başı insan olan bir balık olup beyaz gemiye kadar yüzeceğine ve babasıyla konuşacağına inanmaktadır. Dedesinden masal dinlemeye çok sever. Her akşam artık ezberlediği "Boynuzlu Maral Ana" masalını dinler. Dedesine göre hepsi Boynuzlu Maral Ana'nın soyundan gelmektedirler. Çocuk da buna inanmaktadır. Çocuk dedesine çok inanır, onunla dedenin hayatta birbirlerinden başka karşılıksız ve gerçek sevenleri yoktur, birbirlerinin yüzlerinden konuşmadan sıkıntılı olduğunu anlarlar, yalnız birbirleri için üzülür ve birbirlerini koruyup kollarlar.

Çocuk dedesinin maral Anayı vurduğunu duyunca çok üzülür ve dışarı kaçar. Dedesini yerde toz toprak iç inde yatarken bulur. Ona birkaç defa yine seslenir ama dede yine duymaz. Olanlara dede kendide inanmamaktadır. Ço-

cuk dedesinden bir tepki alamayınca balık adam olup babasına ulaşacağını düşünerek koşar ve kendini dereye atar. Hızla akan su çocuğu alıp götürür fakat çocuk hiç bir zaman balık olmayacaktır. Romanın felaketle sonuçlanmasının nedeni dede ile torun arasındaki iletişimin kopması, çocuğun bu zorlu hayatta dayanak noktasının kalmamasıdır.

Ali İhsan Kolcu, Beyaz Gemi’de çocuğun ölümünün bedensel bir akıbet olduğunu çünkü çocuğun maralın öldürülmesiyle zaten daha önce manevi olarak öldüğünü söyler. (Kolcu 2002: 152)

Kolcu romanda yazarın ‘Beyaz Gemi’yi hürriyetin sembolü olarak gösterdiğini de ekler. (Kolcu, 2002: 159) Kolcu, “Çocuk, bozulmamak, değişmemek, rejime boyun eğmemek (köle olmamak) için ölümü tercih eder. Mukaddes sayılan geyiğin yine Buğu soyundan (Geyik Ana’nın soyu) biri tarafından (Mümin Dede) öldürülmesini, rejimin kendi prensipleriyle ters düşen halkların mukaddes saydıkları değerleri, onların elleriyle yok etmek arzusunun bir tezahürü olarak da görmek mümkündür” demektedir. (Kolcu, 2002: 199)

Kitabın sonunda da belirtildiği gibi çocuğun amacına ulaşma yolunda ölmesi onu anıtlştırıyor. Aytmatov’a göre çocuğun kişiliğinde gösterilen ‘iyilik’, Orozkul’un temsil ettiği ‘kötülükle bağdaşamaz:

“Çocuksa çocuktuk ve Orozkul’un kaba gücüne ancak kötülüğe dayanmakla karşılık verebilirdi. Mümin’in pasif iyiliği iflâs etti. Oysa çocuğun kötülüğü kabul edemeyişi, onu anıtlştırıyor. Çocuk okuyucunun yüreğinde kendine bir sığınak bulursa, bu çocuğun gücü olacaktır. Burada hiçbir ‘işin içinden çıkılmazlık’ yoktur. İtiraf edeyim, çocuğumla övünüyorum.” (Aytmatov, 2013:174)

Aytmatov, romanda farklı bir kurgu olması gerektiğini iddia eden okuyuculara karşı şöyle seslenir: “Bazı okuyucular, ‘yazar çocuğun geleceğini daha tatlı bir sona bağlayamaz mıydı?’ diye soruyorlar. Hayır, ben burada serbest davranmış değilim. Sanat düşüncesinin mantığı budur. Bu mantığın yönetimi ne yazık ki yazarın elinde olmayan prensiplerdir. Bir okuyucumun bana yazdığı mektupta dediği gibi, Orozkul’u tutuklatamazdım; Mümin Dede’ye emekli maaşı bağlatarak bir huzur evine gönderemezdim; çocuğu şehirde bir yatılı okula yerleştiremezdim. Bu davranış çok iyi olurdu elbette, ama kötülüğün de bir genel affa uğratılması demek olacaktı. İki yoldan birini seçmem gerekiyor-

du: bu hikâyeyi yazmak ya da yazmamak. Yazmak ancak böyle olurdu. Bir başka yazar belki başka türlü yazardı.” (Aytmatov, 2013: 173)

Yazar en sonunda kötülük istediği kadar kazansın iyilik her zaman var olacaktır diyerek mutsuz ve kötü biten romanda aslında umudun hep olacağını belirtiyor.

"Çocuk kalbinin, çocuk ruhunun bağdaşmadığı her şeyi reddettin. İşte beni teselli eden budur... Bir başka tesellim daha var. İnsandaki çocuk vicdanı, tohumdaki öz gibidir. Ve o öz olmadan tohum filizlenmez, gelişmez. Yeryüzünde bizi neler beklerse beklesin, insanoğlu doğdukça ve öldükçe, insanoğlu yaşadıkça, hak ve doğruluk denen şey de var olacaktır.” (Aytmatov, 2013: 168)

Roman boyunca hep bir adaletsizlik var ve çocuk bu adaletsizliğin farkındadır, bu yüzden de mutsuzdur. Çocuk hayaller kuruyor ve hayallerinde gerçek hayata baş edemediği sorunları çözüyor ve adaleti sağlamaya çalışıyor. Neden hayaller? Çünkü çocuğun çevresinde gördüğü insanların gücü buna yetmiyor. Bunun da aslında en büyük örneği dedesi. Romanın daha başında babasızlığın getirdiği adaletsizliği balıkadam olarak çözmeye çalışıyor. Romanın muhtelif yerlerinde vurguladığı herkes çocuk sahibi oluyor da eniştem ile teyzem niçin olamıyor sorununun çözümünü de Boynuzlu Maral Ana'nın boynuzunda getireceği beşikten bekliyor. Orozkul'un zulmüne karşı hayalinde Kulubeg'e verdiriyor. Küçük yaşta sorunlarla karşılaşan çocuğun adalet özlemine görebiliyoruz. Bu çaresizlik karşısında çocuk hayallerindeki gibi kendini çaya bırakır: “Çocuğun balık olup çay boyunca yüzüp gittiğini henüz kimse bilmiyordu.” (Aytmatov, 2013:167)

Romanın sonunda çocuğun akıbeti anlatıcı tarafından şu şekilde dile getirilir:

“Su boyunca yüzüp gittin çocuğum. Kendi efsaneni de alıp götürdün. Yüzüp gittin. Kulubeg’in gelmesini beklemedin. (...) Hiçbir zaman balık olamayacağını biliyor muydun? Isık Göl’e kadar yüzemeyeceğini, beyaz gemini göremeyeceğini ve ona ‘Selâm Beyaz Gemi, ben geldim, ben!’ diyemeyeceğini biliyor muydun? Çay boyunca yüzüp gittin çocuğum. Şimdi ben sana yalnız şunu söyleyebilirim: ‘Çocuk kalbinin, çocuk ruhunun bağdaşmadığı her şeyi reddettin. İşte beni teselli eden de budur. Bir şimşek gibi yaşadın sen. Bir defa çaktın ve söndün. Şimşeği çaktıran göktür. Ve gök ebedîdir. İşte budur beni teselli eden. Bir başka tesellim daha var: İnsandaki çocuk vicdanı, tohumdaki

öz gibidir. Ve o öz olmadan tohum filizlenmez, gelişmez. Yeryüzünde bizi neler beklerse beklesin, insanoğlu doğdukça ve öldükçe, insanoğlu yaşadıkça, hak ve doğruluk denen şey de var olacaktır... Sana, senin sözlerini tekrarlayarak veda ediyorum: ‘Merhaba Beyaz Gemi, ben geldim!’ (Aytmatov, 2013: 176-168)

Yazar, çocuğa bir “ad” bile vermez. Onu genelleştirip masal kahramanı yapmak ister. “Yaşayan bir masal kahramanı” gibi görürüz onu. Ölümü de masalsı bir hava taşır.

4.3.2. Mümin dede

Eserin önemli karakterlerinden biridir. Çevresinde ‘Hamarat Mümin, olarak tanınır. Romanın kahramanı olan çocuğun dedesidir. Minyon tipli, basık ve yumuşak burunlu, yüzünde çok az sakalı olan, orta boylu birisidir. Altmış yetmiş yaşlarında olmasına rağmen bir delikanlı gibi çevik ve beceriklidir. Çok iyi kalpli, yardımsever, iyi niyetli, saf, iyilik yapmayı seven, sabırlı, şefkatli, temiz ruhlu, çalışkan bir insandır. Damadı Orozkul’un yanında düşük bir maaşla işçi olarak çalışmaktadır. Vadideki üç evin birinde ikinci karısı ve torunu ile yaşamaktadır. Kendini saydıramayan, iddiasız, ayak işleri yaptırılan bir ihtiyardır. Kullanılmasına rağmen o bundan alınmaz ve bu işleri bir görev gibi benimser. İki kızı vardır. Çevresindekiler ona Kıvrak Mümin lakabını takmışlardır.

Orozkul’a zıt olan tip “geleneksel hayat tarzı içerisinde şartların el verdiği ölçüde yaşamaya çalışan millî ve manevî değerlerine, kültür ve geleneklerine bağlı, klâsik Kazak Kırgız kimliğini muhafaza etme gayreti içinde, kimi zaman teslimiyetçi, kimi zaman mücadeleci, düzen içinde ayakta durmaya çabalayan hamarat, çalışkan ve rejimi içine sindirememiş.” (Kolcu, 2002: 50) İnsan tipini temsil eden Mümin Dede’dir.

Romanda, simgesel değer bakımından Mümin Dede önemli bir işleve sahiptir. O Geçmişin anlatıcısı göreviyle tarihin; çocuğu yetiştirmek maksadıyla da geleceğin temsilcisidir. Mümin dedenin içinde bulunduğu durum, devlet gücünün liyakatsiz ve zalim ellere geçtiği anda ne büyük felaketlere sebep olabileceğidir. Mümin dede bu bağlamda halkın geçmişi, çocuk ise halkın geleceğidir.

Mümin Dede, romanda pasif bir direniş sergiler: “Kıvrak Mümin işte böyle mümin idi. Yaşlılar da gençler de ona ‘sen’ diye hitap ederlerdi. Hatta sataşır-lardı ona. O aldırmazdı. Sözüünü dinlemezlerdi ama buna da bir şey demezdi. Doğru demişler: ‘kendisini saydırmasını bilmeyeni saymazlar’. O kendini say-dırmasını bilmiyordu. (...) Görünüşü ile de ‘saygıdeğer bir aksakala’ benze-mektedir.” (Aytmatov, 2013: 15)

Dedesine yapılanlar çocuğun ağrına gider. Kendine karşı yapılmaya çalışı-lan aşağılamalara karşı ise vakarla tepki gösterir. Dedesi için şöyle düşünür:

“Hiçbir kötülük, hiçbir kurnazlık düşünmez o, bu yüzden alay ediyorlar onunla. Hiç kurnaz değildir.” (Aytmatov, 2013: 23) Orozkul sürekli dedeyi aşağılar: “Ama dedesi kendini savunacağı yerde onu hoş görür, hakkını ara-maz, hatta ormanda onun işlerini de görürdü.” (Aytmatov, 2013: 40)

Romanda tipler kötülük ve iyiliği temsil ediyor. Aynı tipler devlet ile halkı da temsil ediyorlar. Orozkul o üç hanelik minyatür ülkede devlet gücünün şa-hıslanmış hali. Mümin dede ise halkı anımsatıyor. Garip, fakir ve itaatkâr hal-kın devlet karşısındaki çaresizliği ve bağımlılığı anlatılmaya çalışılmıştır. Ayt-matovun Sovyet dönemi sanatçısı olduğu ve Sovyetlerin geleneğe bakış açısını düşünülürse, Orozkul'un marallara saygısızlığını da devlet halk ilişkisine ola-rak görebiliriz. Devlet temsilcisi Orozkul, kendi cebini doldurmak için halkı yani Mümin'i çalıştırırken dedenin torununu almaya gitmek istemesi üzerine olumsuz cevap alması Müminin tek hiddetlenişi, tek başkaldırışıdır. “Mümin Dede tek bir kez, yaş tomruğun sudan çıkarılması sırasında Orozkul'a baş kal-dırır:

“Sonunda ihtiyarın sabrı taşı. Hayatında ilk defa hiddetle sesini yükseltti. Cesaretle yürüdü Orozkul'un üzerine. Tutup eyerden aşağı çekti:
-İn attan! Görmüyor musun hayvanın ayakta duracak hâli kalmadı. Çabuk in!
“(Aytmatov, 2013: 90)

Ve bu bağırmandan sonra birkaç dakika Orozkul afallanmış ve itaat etmişti. İşte esasında okuyucunun istediği budur. Yeri geldiğinde kuvvet kullanan bir

adalet anlayışı. Bu ne zamanki devlet halkın geçmişi ile geleceği arasındaki bağı koparmak istiyor, itaatkâr halk o zaman tepki göstermeye başlıyor.

Aytmatov, dini, ahlâkı da kaynaştırıyor. Bunları kolay kolay ayıramıyor. Nitekim bir inancı olan kişileri, genellikle olumlu kahramanlarıdır, inancı olmayan kimseler ise hemen her kötülüğü yapabilecek karakterdedirler. Seydahmet maralları vuracaktır ama sarhoş olduğu için nişan alamaz ve tüfeği dedeye verip maralları vurması gerektiğini, vurmazlarsa kaçıracaklarını ve Orozkul'un dedeyi affetmeyeceğini söyleyip dedeyi kandırır. Mümin Dede ise maralları vurursa Orozkul'un onu affedeceğini ve her şeyin düzeleceğini düşünerek torununa bütün kalbiyle inanarak anlattığı Maral Ana'yı vurur: "Torununa Boynuzlu Maral Ana'nın kutsallığını anlatmıştı. Onu buna inandırmıştı. Sonra da bütün anlattıklarına, telkinlerine kendisi ihanet etmişti. Hem de bunu talihsiz kızı ve torunu için yapmıştı. İşte bunun için, rezil olduğu için ölü gibi yatıyordu burada." (Aytmatov, 2013: 166)

4.3.3. Orozkul

Hiçbir dinî ahlâkî değere sahip olmayan Orozkul, her şeyi çıkarı açısından görüp, herkese kötülük edebilen ve hiç sevilmeyen bir tiptir. Romanın kötü kişisidir. Mümin dedenin damadıdır. Şişman, koca kafalı, çirkin, kaba, içki içmeyi çok seven, insanlardan ve doğadan nefret eden, sinirli, umursamaz, adam kullanan, rüşvetçi, kötü niyetli, karısını döven, amir nüfuzunu kullanan ve alkol düşkünü biridir. Mümin'in kızı Bekey ile evlidir. Çocukları olmadığı için her şeye lanet eder ve kısır karısını her gün döver.

"Orozkul derin bir iç çekti, sonra hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. Bir yandan, bu dünyadan hiçbir iz bırakmadan ayrılacağı için kendine acıyor, bir yandan da öfkeden kuduruyordu. Öfkesi kısır karısına idi. O lanet karı, yıllardan beri ona bir çocuk doğurmuyordu..."(Aytmatov, 2013: 25-26)

Korucu başıdır fakat ormana en çok o zarar vermektedir. Arada bir arkadaşlarıyla içmeye gider ve sarhoş olunca yanındakilere birer tomruk sözü verir. Tomruğu kesip dağdan indirme, çayın karşısına geçirme ve kamyonu yükleme zamanı gelince de verdiği söze pişman olur ama iş işten geçmiştir. Köyün şefi, Çocukları olmadığı için her şeye lanet eder ve kısır karısını her

gün döver. Şehir hayatına özenir ve halkı küçümser.

“Hıma. Ah bir yerleşseydim şehre! Cehennem olsun bu dağlar; bu ormanlar, bu tomruklar.. Bin kere lanet olsun o kısır avrada, o beyinsiz moruğa, görmemiş gibi yanından ayırmadığı o bacaksıza! Yulaf yemiş tok at gibi çalımlı çalımlı dolaşırdım şehirde. Herkese saydırırdım kendimi. Beni görmek isteyenler “Sayın Orozkul Balacanoviç, makamınıza girebilir miyim? Diye izin alırlardı. Bir de şehirli avrat alırdım. Niye olmasın?” Güzel bir artistle evlenirdim mesela. Elinde mikrofon, hem okuyor, hem oynuyor. Onlar için önemli olan, kocasının iyi bir işi olmasıdır. Böyle diyorlar. Boynuma kravatımı takar, böyle bir güzelin koluna girerdim işte... Sinemaya giderdik birlikte. Tabii o topuklu ayakkabı giyerdi. Mis kokular sürünürdü. Yanımızdan geçenler bu kokuyu alsınlar diye derin derin nefes çekerlerdi burunlarından. Bir de bakmışsın çocuklarımız olmuş. Oğlumu bir hukukçu yapardım, kızım ise piyano çalardı. Şehir çocukları zeki olurlar. Her şeyi hemen öğrenirler. Evde yalnız Rusça konuşulurdu. Köyde konuşulan kaba kelimelerle beyinlerini doldurmak ne işe yarar? İşte böyle yetiştirirdi çocuklarını. Papiçka, mamıçka, hauç, to, hauç eto... Babacığım, anneciğim, şunu istiyorum, bunu istiyorum (Rusça) derdi çocuklar. Ne isterlerse alırdı. İnsan kendi belinden, kendi dilinden olanlardan bir şey esirger mi? Başka çocukların babalarını kıskandıırırdı. Gösterirdi onlara kim olduğunu. Başkalarından nesi eksikti? Üst makamlarda olanların ne üstünlükleri vardı ondan? Onlar da onun gibi insanlardı işte. Yalnız, şans onlara gülmüştü. Kendisi ise şanssızdı. Aslında kendinin de suçu yok değildi. Orman koruculuğu kursundan sonra şehre gidip teknik okula ya da enstitüye girmesi gerekirdi. Ama o acele etmiş, bir an önce bir iş tutmak istemişti. Küçük de olsa iş, işti. Şimdi de sürün dur bu dağlarda, eşek gibi tomruk taşı... “(Aytmatov, 2013: 75-76)

Tüm bu düşüncelerinden de anlaşılacağı gibi Orozkul’ Aytmatov’un “Man-kurt” diye nitelediği insan tipinin bir yansımasıdır. (Kolcu, 2002: 50)

Geyiğin avlanması her şeyden önce Kırgızların dinî inançlarına ve millî kültürlerine ihanettir. Onların avlanmasında bir sakınca görmeyen Orozkul’a göre Maral Ana efsanesiyle ancak çocuklar kandırılabilir. Komünizmin, feodal düzenin ürünü olan böyle masallarla işi yoktur. Ayrıca, öldürülen geyik, dişi ve

anne olması bakımından doğurganlığı temsil eder. Ana geyiğin acımasızca katledilmesi, tabii hayatın devamlılığına bir engel teşkil etmek ve doğal dengeyi bozmak demektir. Bu bakımdan bir nesne olarak “dişi geyik”in böyle bir fikrin temsilcisi olması, onun bir alegori olarak kullanıldığının göstergesidir. Orozkul’un eşi Bekey de dişidir ve çocuk doğuramıyordur. Orozkul fırsat bulduğu her an bu nedenden dolayı ona işkence ediyordur, mutsuzdur ve bunun tek nedeni odur.

“Nine onun için: Çocukları olsaydı Bekey bambaşka bir kadın, Orozkul da bambaşka bir adam olurdu diyor. Hatta o zaman dedesi Mümin de şimdi olduğundan çok başka biri olurdu. İki kızı vardı onun: Bekey hala ile onun küçüğü ve çocuğun annesi olan kızı. Yine de memnun değildi. İnsanın çocuğu olmaması kötü bir şeydi, ama çocuklarının çocukları olmaması daha da kötüydü. Nine böyle diyordu. Varın siz anlayın ne demek istediğini..”(Aytmatov, 2013: 20)

Orozkul’un yalnız kaldığında çocuksuzluğun acısını nasıl şiddetli yaşadığını görürüz. Sadece çocuk ve okuyucu bilir bunu. Diğer tip ve kahramanların haberi yoktur. Burada kahraman ve tiplerin iyiler ve kötüler olarak ikiye ayrıldığını, ama edebi anlamda “karakter” özelliği taşıdıklarını görürüz. Yazar kısaca aynı eserde bir masal ve bir gerçek hikâyeye anlatmayı başarmıştır. Gerçek hikâyede Orozkul kazanan kişi olarak görünür, o halde kötülük galip geldi, iyiliği ezdi geçti diye düşünürken Aytmatov kitabın son sözünde bunun açıklamasını şöyle yapar.

“Beyaz Gemi’de çocuğun ölümünü anlatırken hiç bir zaman kötülüğün iyiliğe ağır basmasına uğraşmıyorum. Amacım, hayatın köklerini sağlamlaştırmaktır. Bu, kötülüğün en kabul olunmaz biçimiyle reddi oluyor ve kahraman ölüyor. Bunda başarılı olup olmadığımı bilemem. Ancak şunu iyi biliyordu, zafer hiçbir zaman Orozkul’un değildir. Eleştirilenler burada yanılıyor, kötülüğün iyiliği yenmesi burada bile göstermelidir. Evet, çocuk ölüyor ama ahlak üstünlüğü yine onda kalıyor.” (Aytmatov, 2013: 172-173)

4.3.4. Bekey Teyze

Orozkul’un karısı, Mümin dede’nin kızı ve çocuğun teyzesidir. Esmer, çekik yanaklı, Sabırlı ve hoş görülü bir kadındır. Çocuğu olmuyordur, bu yüzden çatık kaşlı, asık suratlı ve sinirli bir yapısı vardır ayrıca Orozkul dan her

sarhoş olduğunda dayak yer buna rağmen kocasına sadıktır. Çocuk, Orozkul'un zulmüne Bekay teyzesinin ses çıkarmamasını anlayamamaktadır:

“Ah Bekey teyze, ah! Kocasını onu öldürürcesine dövüyordu da o yine affediyordu! Niçin affediyordu? Hiç affetmemek gerekirdi böylelerini. Beş para etmez kötü adamın biriydi o. Kimseye gereği yoktu. Onsuz da pekâlâ geçinirlerdi. Çocuk hayalinde, gittikçe artan hiddetiyle ona verilmesi gereken cezayı da düşünüyordu: Hepsi bir olup Orozkul'un üzerine çullanacak, bu iri, bu şişko, bu pis herifi çaya kadar sürükleyecekler, orada kaldırıp akıntının ortasına atacaktı. Adam, Bekey haladan, Mümin dededen, yalvar yakar af dileyecekti. Çünkü bir balık olamazdı o...”(Aytmatov, 2013: 51)

Bekey Teyze, Orozkul'un tüm yaptıklarına katlanır çünkü çocuklarının olmamasının suçlusu olarak kendini görür. Teyzesinin neşeli olduğu zamanlar çok azdır, böyle neşeli olduğu anlardan biri Orozkul'un kutsal Maral Ana'yı babası Mümin'e öldürtmesini kutladığı gündür. Babasını mutsuzluğu kocasını ona kısa bir an olsada iyi davranmasının önüne geçmiştir.

“Evin önünde Bekey Teyze çıktı karşısına. Teyzesi gülünç bir şekilde giyinip süslenmişti ama yüzü gözü Orozkul'dan yediği dayağın morartılarıyla doluydu ve çok zayıftı. Yersiz bir neşe içinde büyük et ziyafeti için eli yağlı dolanarak oraya buraya koşuyordu.” (Aytmatov, 2013: 158)

Bekey Teyze, kocası tarafından çocuk doğurmadığı için suçlanan, bereketsiz ve mutsuzluk veren birisi olarak görülmektedir. O, erkek egemen geleneksel toplumun çocuk doğurmadığı için horlanan, insan yerine koyulmayan kadını temsil etmektedir.

4.3.5. Kulubeg

Genç, yakışıklı ve güçlü bir şofördür. Mümin dede ve çocuk gibi boynuzlu maral ananın soyundan geldiğine inanmaktadır. O da bunun bilincinde olan bir kamyoncudur. Çocuk, dedesi dışında yalnız onun tarafından şefkat görür ve sevilir, oda Kulubeg'i çok sever. Çocuğun rüyalarındaki beklenen kahramandır. Çocuğa göre tanıdığı insanlar arasında Orozkul'un üstesinden gelebilecek, onun yüzüne karşı gerçekleri haykırabilecek tek insan kamyon şoförü Kulubeg'dir. Onlar için kutsal olan Maral Anayı Orozkul'un dedesine öldürtmesi

üzerine tek kurtarıcı olarak gördüğü Kulubeg'i hayalinde yardıma çağırır. O da kamyonunu hızlı sürerek yardıma gelir.

“-Nerdeler? -Şurada! İki birden Orozkul'un evine koştular. Bir tekme vuraarak kapıyı açtı Kulubeg: Eller yukarı! Kimse yerinden kımıldamasın! Diye makineliliyi üzerlerine doğrultur. Neye uğradıklarını şaşırtdılar, oldukları yerde korkudan tir tir titremeye başladılar. Son lokmaları boğazlarında kaldı. Ağzları yüzleri yağ içinde, ellerinde ise yedikleri yağlı etin iri kemikleri, karınları iyice doymuş sarhoş adamlar, kımıldamadan duruyorlardı. Kulubeg makinelili tüfeğini Orozkul'un şakağına dayadı:

-Rezil herif! Ayağa kalk!

Orozkul baştan ayağa titreyerek ve Kulubeg'in ayaklarına kapanarak kekeleye kekeleye yalvarmaya başladı:

-Aa a cı ba na! Öö öl dür me beni!

Kulubeg acımadı:

-Dışarı çık köpek! Sonun geldi artık!

Böyle derken kışına bir tekme atarak onu dışarı itmişti. Orada bulunanların hepsi, korkudan dillerini yutmuş olarak avluya çıktılar. Kulubeg emir verdi:

-Yüzünü duvara dön! Boynuzlu Maral Ana'yı öldürdüğün için, ucuna sihirli beşiği takıp getirdiği boynuzunu kestiğin için öleceksin!

Orozkul'un dizlerinin bağı çözüldü ve yere yattı. Toz toprak içinde sürünüyor, hüngür hüngür ağlıyor, inliyor, yalvarıyordu:

-Öldürmeyin beni! Çocuğu olmayan, dünyada yapayalnız kalmış bir insanım ben. Ne oğlum var, ne kızım. Acıyın bana...

Ne olmuştu gururuna, kibir'ine, çalımına? Alçak, yüzsüz korkak! Öldürmeğe bile değmezdi böylesi. Çocuk Kulubeg'e:

-Peki, öyleyse, onu öldürmeyelim, dedi. Ama buradan defolup gitsin ve bir daha hiç görünmesin. Onun gibi bir adamın hiç işi yok burada.

Orozkul ayağa kalktı, pantolonunu düzeltti, ardına bakmaya bile cesaret edemedi yürüdü. Boynunu iyice kısmıştı. Perişandı. Şiş göbeği sallanıyor, pantolonu sarkıyordu. Ama Kulubeg durdurdu onu:

-Dur bakalım! Sana son bir sözümüz daha var! Hiç çocuğun olmayacak! Çünkü sen kötü, pis bir yaratıksın! Burada seni hiç kimse sevmiyor. Orman sevmiyor, ormanın ağacı, bir tek otu sevmiyor seni. Bir faşistsin sen. Hadi defol ve sakın bir daha buralara ayak basayım deme! Çabuk kaybol!

Orozkul ardına bile bakmadan hızlandı.

-Yakala! Tut! Diye bağırdı Kulubeg onu korkutmak için havaya iki el ateş ederek. Sonra gülmeye başladı.

Çocuk sevinçten uçuyordu. Orozkul gözden kaybolunca Kulubeg bu defa kapının önünde suçlu suçlu duran ötekileri azarladı:

-Böyle bir adamla bir arada nasıl barınabildiniz? Nasıl katlandınız ona? Hiç utanmıyor musunuz? Hak yerini bulmuştu. Çocuk iyice rahatladı.” (Aytmatov, 2013: 161-162)

Çocuğun çevresinde yaşanan olumsuzluklara kimse çare olmuyordur. Çocuk tek çareyi her zaman yaptığı gibi hayal dünyasında kendisine sevgi gösteren Kulubeğde görür. Gerçek hayatta ise hiçbir kahraman Kulubeg değildir.

Her ne kadar Maral Ana’yı kurtarmak için yetişememişe de yazar tarafından bir gün geleceği söylenerek sembolleştirilip kahramanlaştırılan yeni nesil, gençlik ve kahramanlığın karakteridir.

4.3.6. Diğer Şahıslar

4.3.6.1. Seydahmet

Uzun boylu, çirkin biridir. Tembeldir. Orozkul’un ve dedenin yanında çalışmaktadır. Bir karısı ve bir kızı vardır. Söz dinleyen, güçlü kuvvetli ama tembel, kimseyle tartışmaz, uyuşuk, uykucu ama neşeli biridir. Köydeki hanelerden birinin sahibidir. Romanın kötü kişisidir. Orozkul’un neden olduğu Sevgisizlik ve şiddet karşısında ses çıkarmayan biridir.

4.3.6.2. Nine

Beş çocuğunu kaybetmiştir. On sekiz yaşındaki oğlu savaşta ölmüştür.. İlk kocası Taygara kar fırtınasında kaybetmiş sonra Mümin dede ile evlenmiştir. Dırdırcı, bir günü diğerini tutmayan, bazen neşeli bazen sinirli olan, şefkat yoksunu, otoriter ve maddiyata bağlı bir kadındır. Çıkarıcıdır; beslenme, barınma ve güvenlik gibi bazı ihtiyaçların karşılanması için Orozkul gibi kötü birine katlanır. O da otoriteye köle olmuş, çıkarları için kötülüğe, adaletsizliğe sevgisizliğe ve şiddete karşı sesiz kalmıştır.

4.3.6.3. Gülcemal

Seydahmet’in karısıdır. Günlerini genelde çocuğun ninesine ve Bekey’e yardım etmekle ve kızına bakmakla geçirir.

4.3.6.4. Koketay

Orozkul'un arkadaşıdır. İri yapılı, esmer tenli bir adamdır. Kötü bir kişidir. Çocuklarına ev yapmak için gereken odunları yasak olduğu halde ormandan kesmesi için Orozkul'a rüşvet verir.

5. ELVEDA GÜLSARI

5.1. Roman Hakkında Bilgi

Gülsarat (1963), Türkçeye ilk kez Kopar Zincirlerini Gülsarı adıyla çevrilmiştir. Sonraki çevirilerinde Elveda Gülsarı başlığı kullanılmış, Türkiye'de daha çok bu adla tanınmıştır.

Gülsarı denen çok değerli yorga atın doğumundan, yaşlanarak ölümüne kadar geçen fırtınalı hayat macerası, romanın ana konusu gibi görünür. Romanın büyük bir kısmında atın hayatı anlatılır fakat temel olarak romanın konusu atın sahibi Tanabay'ın ve Tanabay gibi devrime inanmış Kırgız gençlerinin sıkıntılı ve zor geçen hayatıdır. Tanabay'ın değişen hayat karşısında ilerleyen yaşlarında, bu değişim de kendi emeği de olmasına rağmen bocalaması, değişim adı altında değerlerin sökülüp atıldığını geç de olsa fark etmesi anlatılır.

Roman komünist sistemin kırsal alanda halkın yaşayışını nasıl etkilediği üzerine düşünülmüştür. Kolhoz, Rus devriminden sonra ortaya çıkan halkın toplu ve örgütlü olarak üretim yapması, ürettiği malı kolhoza devretmesi, sadece kendisine yetecek kadar ürünü izinle alması, kimsenin mülkiyet hakkına sahip olmamasına dayanan bir üretim sistemidir. Elveda Gülsarı işte bu sistemde yilkıcılık (at çobanlığı) yapan Tanabay'ın koyun çobanlığı ile görevlendirilmesi ve yaşadığı akıl almaz olayların da öyküsüdür.

Gülsarı bir bakıma geçmişin muhasebesi gibidir. Yapılan hatalar, alınan mesafe bir bir sorgulanır. Gülsarı ile birlikte Tanabay'ın silinişi, bir devri olanca hüznüyle gözler önüne serer. O yılların sıkıntıları geride kalmıştır ama bu arada heyecan da kaybolmuştur. Eser o yıl çok sayıda eleştirmenin dikkatini çeker. Nesir dalında en iyi çalışma olduğu konusunda herkes hemfikirdir. Fakat

muhasabe yapılırken yazarın açık tavırlı olması pek çok çevreyi rahatsız eder. Aytmatov, zengin bir kültür geleneğinin, üretmeye elverişli yapısının Edebiyat geleneğinin gelişmesinde çok önemli bir rolünün olduğunu eserleriyle ispat eder. Çünkü pek çok kişi geçmişin tamamıyla silinmesi gerektiğine inanıyordu. Yazarın 60'lı yıllarda kaleme aldığı eserleri bu ön yargılı görüşleri yok etmiştir. Ayrıca yazarın bu tavrı dolayısıyla sıkça takibata uğradığı da bilinmektedir. (Biyografi, b.t.)

Kırgız yazar Cengiz Aytmatov, Elveda Gülsarı da kendi kültüründen, gelenek ve göreneklerinden sıkça bahseder. Bilindiği gibi Kırgızların düzenli ve yazılı bir edebiyata geçişleri ile göçebe kültürden yerleşik hayata geçmeleri neredeyse aynı zamana tesadüf eder. Yüzyıllar boyunca göçebe bir hayat sürdüren Kırgızlar için bu büyük kırılma 1917 Bolşevik devrimine rastlar. Cengiz Aytmatov'un Elveda Gülsarı romanında da anlattığı üzere, göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş Kırgızların kendi rızaları ile değil rejimin zorlamasıyla meydana gelmiştir. Kıl çadırlar yıkılmış, yerine cetvelden çıkma sokak ve aynı tip evlerin süslediği kolektif hayat tarzı yerleşmeye başlamıştır. Bu hareket, ister istemez Kırgız çocuklarının örgün eğitimle tanışmalarına vesile olmuştur ki Aytmatov da bu nesil içinde yazılı edebiyatla tanışmış örneklerden biridir.

Veteriner olan Aytmatov, Elveda Gülsarı gibi birçok eserinde doğaya, doğanın öğeleri arasındaki uyuma işaret eder. Ona göre bu uyumu bozan tek varlık, insanoğludur ama bedelini doğanın canlı cansız tüm varlıkları ödemektedir. Doğayla teknoloji arasındaki karşıtlık, teknolojinin doğanın canlı öğeleri üzerinde yarattığı baskı, şiddet ve huzursuzluk, romanlarda belirgin bir şekilde işlenir. Kurtlar, geyikler, kuşlar, atlar, parsar ve doğanın cansız, sessiz güçleri olan dağlar, teknolojinin olumsuz sonuçlarından paylarına düşenleri birer birer alırlar. Yazar, romanlarında hayvanların içinde bulunduğu ruh halini, çoğunlukla insanlardan kaynaklanan acılarını ve öfkesini işlemiştir. Romanda, atın, bir insan gibi düşünmesini ve duymasını değil, insanın dünyaya ve ya hayvan gibi bakabilmesini sağlamaya çalışmış, hayvanların duygularını kavratmaya uğraşmıştır. Ancak romanlarda doğayla ve hayvanlarla en barışık kişilerin bile onları tam anlayamadıklarını belirtmiştir.

Elveda Gülsarı'da (Aytmatov, 2015: 215) da trajik bir sonla biten bir geyik avı efsanesi bulunmaktadır. Aytmatov'un "Yalı Avcı" türküsüne hikâye olan

bu efsaneye eserinde yer vermesinin nedeni, ihtiraslı insanların yol açtıkları felaketleri anlatmaktır.. Tanabay'ın karısı Caydar'ın kopuzuyla çalıp söylediği “Yalı Avcı” türküsünde yaşlı bir avcının elinde olmadan oğlunu öldürmek zorunda kalışının hikâyesi anlatılmaktadır. Yaşlı avcının avcılığın bütün inceliklerini öğrettiği oğlu Karagül, gözünü budaktan sakınmayan son derece cesur bir delikanlıdır. Onun vuramayacağı, nişan alamayacağı hiçbir canlı yoktur. Ava gittiğinde gebe, yavru demeden önüne çıkan her hayvanı vurur. Bu arada Boz Geyik sürüsünden bütün geyikleri öldürür, geride sadece dişi Boz Geyik ile erkeği Tav-Teke kalır. Genç avcı, soylarının devamı için erkeğini vurmaması için yalvaran boz geyiğe kulak asmaz, Tav-Teke'yi acımasızca vurur. Bunun üzerine Boz Geyik'i nişan alan delikanlı onu bir türlü vuramaz. Günlerce peşinden koşar. Dişi geyik, avcıyı kimsenin ulaşamayacağı bir yere getirir, onu orada bırakarak gözden kaybolur. Günlerdir kendisinden haber alamadıkları Karagül'ü aramaya çıkan yaşlı avcı, onu nihayetinde bulur. Ancak hiçbir şekilde ona yardım edemez. Çaresiz, evladını kendi elleriyle vurmak zorunda kalır. Neticede ihtirası, Karagül'ün hayatına mal olmuş; zamanında onu kontrol edemeyen baba da evlat katili olmuştur. Burada dişi ve erkek geyik tabiatı ve onun devamlılığını; Karagül ise gücünü tabiatın doğal dengesini bozacak şekilde kullanmaktan çekinmeyen ve bu yüzden yine tabiat tarafından cezalandırılan insanoğlunu temsil ederler. Bu bağlamda buradaki avlanma hikâyesi de alegorik veya sembolik vasıflı nesnelere kurulmuş olur. Diğer taraftan tıpkı Tanabay gibi Sovyet rejimine içten inanan Aytmatov gibi bazı aydınlar, devletin insanın doğasına aykırı uygulamaları karşısında büyük bir hayal kırıklığına uğramışlardır. Neticede onlar da bir nevi Karagül gibi “Kuz Başındaki Avcıdan farklı bir konumda değildirler. (Şahanov, 2002:447)

Asya topraklarında ortaya çıkan eski dinler, pek çok araştırmacıya göre farklı dinler olarak yorumlanırken, Aytmatov, diğer birçok yazar gibi, Şamanizm, Budizm ve Gök Tanrı dinlerini birlikte yorumlamış, bunun nedenini de her üç dinin aynı topraklarda ve aynı zaman dilimi içinde var olmasına bağlamıştır. Bu nedenle, yazarın kurguladığı olayların, değişik dinî inanışların bir arada yaşandığı bir coğrafyada geçmesinin, eserlerde dinî inanışlar açısından bir ikilemin oluşmasına neden oluşturduğu söylenebilir. Yazarın herhangi bir romanında karşılaşılan bir İslâmî motif, aynı romanın başka bir sayfasında yerini Şamanist bir motife bırakabilmektedir. Elveda Gülsarı'da, Tanabay'ın dos-

tu olan ora'nın 3lümü 3zerine cenaze namazının kılınması ve Tanabay'ın G3lsarı ile birlikte kazandığı bir yarıştan sonra dua yapması ve toplanmış olan Kırgızların da “Âmin” diye karşılık vermeleri İslamiyet'ten izler taşır.

“Zaferi kazanan Tanabay ellerini kaldırarak şükür duasını yaptı. Bütün kalabalık ellerini kaldırarak ona uydu ve akan sular gibi yüzlerini sıvazlayarak bir ağızdan “âmin” dediler.” (Aytmatov, 2015: 59)

Romanın bir başka yerinde aynı kahraman, yılkı atlarının düştüğü tehlike karşısında “Tanabay, çılgına dönmüş atın kendisini nereye götürdüğünü anlamıyordu bile. Yağmur yüzüne, gözüne, bütün gövdesine vuruyor, ama içi alev alev yanıyordu. Tek bir düşünce vardı kafasında: “yılkı nerede? Aman Tanrım! Vadiye inip demiryoluna doğru gitmesinler, demiryoluna düşmesinler! Mutlaka kaza olur! Allah'im sen koru onları! Ey Arbak! (ervah, atalar ruhu) siz koruyun yılkıyı.” (Aytmatov,2015: 74) diyerek atalarının ruhuna sığınır. İlk Türk halklarının İslâmiyet'i kabul ettikten sonra bile, eski dinlerinde bulunan birçok unsuru terk etmemeleri ve yeni dinleri içinde eski inançlarını yeniden yorumlayarak korumuş olmaları, Aytmatov tarafından ustaca işlenmiş, halkın değişen en dinî inanışlar karşısındaki tavrının gündelik hayat içindeki yansıması çarpıcı gözlemlerle ortaya konulmuştur. (Uzun, 2008: 426)

Elveda G3lsarı da yazar Kırgızların göçebe kültürü hakkında bilgiler vermektedir ve bu kültürde hayvancılığın özellikle atın önemini anlatır. At bozkır kültürünün vazgeçilmez bir unsurudur. At kültürüne ait folklor sunar, bunun yanında Kırgızların milli değerlerinden milli sanatlarından bilgiler verir. Gençlerin bu değerleri unutmasına kızar. Mesela kıl çadırların, demir işletmeciliğinin sırf eski hayatı temsil ediyor diye elden çıkarılması onların terk edilmesine büyük bir üzüntü duymaktadır.

5.2. Romanın Özeti

Roman ikinci dünya savaşına katılan Tanabay'ın savaş öncesi ve sonrası yaşadıkları ile onun çok sevdiği yeni doğmuş atı G3lsarı'nın çeşitli mekânlarda yaşadıklarını geri dönüşlerle anlatır.

Olaylar coğrafi yapı bakımından dağlık bir alan ve sert bir iklimi olan bölgede geçmektedir. Kışlar oldukça soğuk her zaman kar yağışlı ve donlu, yazlar ise kavurucu sıcak içerisinde geçmektedir. Olaylar iki yerde geçmektedir. Köy ve köye bağlı yayla da. Köyle yayla arasından bir dere geçmektedir.

Doğanın sertliği ve acımasızlığı olay kahramanlarının karakterlerine işlemiştir. Bir işten kolay kolay vazgeçmezler. Sonuna kadar diretirler. Ayrıca kahramanların bağlı oldukları partinin merkezi olan ilçede de olaylar geçmektedir. Olay örgüsünün işlendiği mekânın ardında ülkedeki komünist rejimin, baskıların, yanlış uygulamaların vb. çarpıklıkların mekân ve zaman örgüsü içinde usta bir şekilde ele alınıp işlendiği görülür.

Romanda zaman ikinci Dünya savaşından sonra, roman kahramanının köyüne dönmesiyle başlar. Kahramanın yaylada büyüttüğü atla beraber olaylar gelişir. Roman atın ölümüyle sona erer. Bütün bu olaylar iki üç saatlik en fazla bir günlük bir zaman zarfında geriye dönüşlerle, kahramanın geçmişi hatırlaması şeklinde verilir. 1930 yılları geçen olaylar anlatılırken, Gülsarıyı binek at olarak kolhoz başkanına verme zamanı ise 5 Mart 1950 tarihindedir. Bu tarihte Gülsarı daha gençken yıllar geçmiş ve romanın başlangıcı olan Gülsarı'nın ölümü ile yaklaşık yirmi yılı aşkın bir zaman dönüşlerle anlatılmıştır.

Elveda Gülsarı, atın ve yaşlı sahibinin geçmişini anımsaması üzerine kurulu olması bakımından önemlidir. Yazar romanın iki kahramanı olan insanın ve atın çocukluk, ilk gençlik, gençlik ve olgunluk dönemlerini anımsamalarını birbirine koşut olarak anlatır. Gülsarı daima geçmişiyle hesaplaşarak ve şimdiki halinin bilincinde olarak yaşar.

Yazar atın bakışıyla insanın bakışını bir bütün olarak işlemiştir. Okur, Gülsarı'nın taylığını, gençliğini, olgunluğunu, yaşlılığını ve bu dönemlere uygun olarak değişen duygu ve düşüncelerini fark eder. Ölmek üzere olan Gülsarı'nın yaşlılığıyla başlayan romanda geri dönüşlerle onun yaşamı anlatılır ve Gülsarı'nın ölümü ve sahibi Tanabay'ın yasıyla eser sona erer.

Romanın başlangıcında sadece bir attan bahsedilmiş olsa da, yazarın doğayı, hayvanları iyi anlayan, bir başka tabirle onları iyi okuyan bir kişi olması, bu

özelliğini romana iyi aktarmış olması ve böylece de okuyucunun gerçekçi bir biçimde, bir insanmış gibi Gülsarı'nın davranışlarından onun hissettiklerini hissedebilmesi romanı sürükleyici kılmaktadır. Romanın bu özelliği insanın kendi dışındaki canlılara bakış açısını yeniden gözden geçirmesini ve onlara yakınlık duymasını sağlıyor. Romanın başka bir özelliği de birbirlerini dost gibi anlayan ve seven Gülsarı ile Tanabay'ın hayatlarındaki çilelerin, sıkıntılarının, sevinçlerin aynı olması, her ikisinin de birbirlerini çok iyi anlayabilmesi, yazarın bakış açısı ve üslubundan kaynaklanan anlatış biçimi sayesinde, okuyucunun da onları çok iyi anlayabilmesidir.

Dil, o dili konuşan insanların hayatlarında önem arz eden kavram ya da olgular etrafında şekilleniyor. Buna en somut örnek Kırgız dili olur, Kırgız Türkleri'nin hayatlarında atlara büyük önem verilir, insanlar atları dolayısıyla itibar görür, atların şerefine ziyafetler verilir ve bu önem dilde en bariz şekilde ortaya çıkıyor. Yaşlarına göre cabağı, kulun, tay, biye, koşmalarına göre taypalma yorga, su yorga, kiytin yorga, sürü isimleri olarak üyir, yilkı, renklerine göre küren, ciyren, şabdar, karakök, temir karakök, kızıl karakök, tarlan kök, argımak -en iyi cins at-, kunan -yarış tayı-, tulpar -Manas'ın etrafındaki bahadırıların bindiği, görünmez kanatları olduğuna inanılan atlar- gibi kelimeler ve daha niceleri Elveda Gülsarı'da atları nitelemek için kullanılmaktadır. (Aytmatov, 2015: 5-9-57) Taypalma yorga ve Su yorga dünyanın en değerli binek ve yarış atlarıdır. Bunun dışında, Tanabay'ın başlangıçta komünist devrime gönülden inanması ve bu inancın zamanla hayal kırıklığına dönüşmesi çarpıcı bir dille anlatılmıştır.

Romanda ikinci Dünya savaşından sonra ünlü cins bir at olan Gülsarı'nın doğumundan ölümüne kadar sahibi Tanabayla birlikte bir köyde geçen zor ve acı geçen hayatı anlatılır. Komünizmin meydana getirdiği kötülükler, yöneticilerle halkın durumu, yöneticilerin zenginliğine karşılık halkın sefaleti, bunun yanında insan hayatında alışlagelmiş şeylerin yok olup gitmesiyle meydana gelen iç burukluğu, bunun insanda ortaya koyduğu durum da işlenmiştir.

Tanabay, birinci dünya savaşı kazanılıp köyüne döndükten sonra olaylar gelişir. Rusya'da devrim olmuştur. Tanabay komünizmi savunmaktadır. Halkı

düşünür her şeyin halk için eşit olduğu görüşünü savunur. İkinci Dünya Savaşından dönünce mesleği olan demircilikle uğraşan Tanabay, çok sevdiği, saygı duyduğu Çora'nın ısrarı üzerine yilkıcılığa (at çobanlığına) başlar. Devraldığı at sürüsünde Gülsarı adlı, eşine ender rastlanacak çok değerli bir tay vardır. Tanabay bu atla bütün yarışlarda birinci gelir. Onun adını yörede duyurur. Bir gün bu at merkezden Çora'nın yerine yeni tayin olan sekreterin bineği olmak üzere Tanabay'dan istenir. Tanabay önceleri dirense de vermek zorunda kalır. Lakin at her seferinde kaçıp eski sahibini bulmaktadır. Sekreterin adamları ata olmadık zulüm ve işkenceler uygularlar. Ayaklarına demir prangalar vurur, eziyet ederler. Tanabay her şeye rağmen canla başla çalışarak sekreterliğin verdiği görevleri yerine getirmeye çalışır.

Tanabaydan yanına yardımcı gençler alarak koyun sürüleri ile uğraşması istenir ve çobanlık hakkında Tanabay'dan bazı sözler alırlar. Bunlardan bazıları yüz koyundan yüz yirmi kuzu elde etmek her koyundan en az üçer kilo yün elde edecekti. Tanabay kabul eder fakat koyun çobanlığı at bakıcılığından daha zor iştir, dağlarda, yaylalarda zor durumlarda kalır. İşte burada eskilerin kullandıkları keçe çadırların çobanlık için ne kadar uygun olduğunu anlar ve gençliğinde bu çadırların kullanılmasına karşı takındığı tavırdan dolayı utanır. Ona koyunların kuzulayacakları zaman kullanması için tahsis edilen ağılın viran durumda olması, hava şartlarının bozukluğu, yardım için yanına verilen gençlerin işi bırakıp gitmeleri, her seferinde daha fazla ürün isteyen merkez yöneticilerinin problemlerine ilgisiz kalmaları moralini bozar. O günlerde Çora'yla birlikte teftişe gelen müfettişe patlar. Müfettişe sadece konuştuklarını, problemin çözümüne dair kafa yormadıklarını, hep daha fazla istemekten başka bir şey bilmediklerini söyler. Bunları söylerken kullandığı “yeni efendi” sözünün sonucu devrim düşmanlığıyla suçlanır. Kendi aralarında kurdukları mahkemede yargılanır ve Sosyalizm parti üyeliği kaldırılır. Mahkemede Tanabayı savunan tek kişi genç komünist Kerimbekov'dur. Tanabay onu bu işe ikna eden dostu Çoraya kızar. Çora mahkemeden sonra onunla konuşmak ister, fakat Tanabay onu dinlemez.

Çora bu olaydan sonra iyice hastalanır. Kolhozun toplanmasını ister. Toplantı yaparken ölür. Tanabay'ın toplantıya gelmesini çok ister. Tanabay inat eder gitmek istemez. Karısı onu zorla gönderi ve yolda gelirken eski dostu Çora'nın öldüğü haberini alır.

Yedi yıl sonra, yıllar önce onu mahkemede savunan Kerimbekov Tanabay'ı tekrar partiye davet eder ama o biraz düşünmek ister. Tanabay'a Gülsarı geri verilir çünkü artık çok yaşlanmıştır ilk sahibi Tanabayda yaşlanmıştır. Gülsarı'nın son yolculuğu da Tanabay'la birlikte olur. Oğluna gittiği günün akşamında eve geri dönerken her zaman geçtikleri dik yokuşta Gülsarı'nın gücü biter. Tanabay onu kurtarmak ister fakat bu imkânsızdır. O gecenin sabahında Gülsarı ölür ve Tanabay partiye geri dönme kararı alır. Tüm bu anlatılanlar Gülsarı'nın başında iki, üç saat gibi bir süre zarfında hatırlanmıştır.

5.3. Romanın Şahıs Kadrosu

5.3.1. Tanabay

Tanabay, o dönemde devrime inanmış bir Kırgız-Türk gencidir. Ülküsü uğruna bütün işlerin üstesinden gelmeye çalışan bir şahsiyettir. Romanın asıl kahramanıdır. Romanın başında gençliğindeki fiziksel özelliklerinden bahsedilmiştir. Savaş yıllarında güneş ve soğuktan yanmış yüzü kırışmıştır ama gücü kuvveti yerinde, zayıf, uzun boylu, kır sakallı ve bıyıklı, kalın ve gür sesli gönlü genç, güler yüzlü ve iyimser biridir. İkinci Dünya Savaşında onbaşı olarak hem Batı Cephesinde hem de Doğu Cephesinde çarpışmış, Japonya'nın tesliminden sonra terhis olup yurda dönmüştür. Tam olarak altı yıl askerlik yapmıştır. (Aytmatov, 2015: 17-18) Savaştan döndüğü zaman, o güne kadar olup bitenleri, çektiği sıkıntılarını unutup sadece geleceğini düşünür:

“Çoluk çocukla kaygısız bir hayat yaşamak için önce başlarını sokacak bir ev yapacaktır. Sonra bu yuvada herkesin mutlu olması için çalışacak, hep çalışacaktır. Bundan başka amacı yoktur. Bunun için savaşmış kan ve ateş arasında canını dişine takmıştır. Savaş bitmiş, zafer kazanılmış olduğuna göre, önünde hiçbir engel kalmamıştır. Ama Tanabay öyle düşünmekte, geleceği tozpembe görmekte pek acele ettiğini şimdi çok iyi anlıyordu. Gelecek için daha yıllar yılı kan ter içinde kalıp fedakârlık etmesi, nice nice güçlüklerle göğüs germesi gerekecekti.” (Aytmatov, 2015: 19)

Çocukluğunda uzak akrabasının çalışır, koyun güder ama karın tokluğuna çalıştığını anlar ve parasını alamaz. O zaman o zengin mal sahibine “ Hele bir büyüyeyim de gösteririm sana!(Aytmatov, 2015: 157) der ve fazla

zengin olmayan başka bir mal sahibinin yanında ırgatlık yapar. Orda çalışırken Rusça öğrenir, araba kullanmaya başlar ve kendini geliştirir. O zamanlar devrim yapılır ve her şey alt üst olur, değişir. Tanabayda bu değişikliklerden etkilenir:

“Tanabay köyüne dönüp yerleşti. Yeni, bambaşka bir hayat başlamıştı. Bu yenilik Tanabay’ın başını döndürüyor, onu coşkulara gömüyor, sürükleyip götürüyordu. Gün Tanabay’ın günüydü artık. Her şeye birden kavuştu: Toprak, erkinlik, hak, hukuk.. Her şeye.” (Aytmatov, 2015: 158)

Tanabay gençliğinde hareketli bir hayat yaşamış, rejimin uygulamalarını hayata geçirebilmek için uğraşmış, telaşı, sabırsız, tez canlılığı, itirazcılığı, kavgacılığı, iyi niyetliliği, çalışkanlığı ile tam bir Kırgız’dır. İkinci Dünya Savaşından dönünce mesleği olan demircilikle uğraşan Tanabay, çok sevdiği, saygı duyduğu dostu Çora ile kolhoz kurma hazırlıklarına başlarlar ve tüm mal sahiplerinin mallarını ellerinden alarak kolhozun yönetimine devrederler. Tanabay Irgatlar ve Yoksul Köylüler Komitesine üye seçilir ve devletin kolektifletirme faaliyetlerine bütün çabasıyla destek verir. Bu uğurda kendi kardeşinin emeği ile kurduğu çiftliğin elinden alınıp, Sibirya’ya sürülmesine bile göz yumar.” (Kolcu, 1997: 149-167) Kolhoz kurulduktan sonra Çora’nın ısrarı üzerine eşi Çaydar ve iki kız çocuğu ile dağlarda yırtık bir keçe çadır içerisinde yıllarca yaşayarak yılıkcılık (at çobanlığı) yapar, ancak otomobillerin yaygınlaşması ile atların da önemi azalır ve kendisine koyun çobanlığı görevi verilir. Gülsarı’yı da yılıkcılığa başladığı zaman bir çobandan çok beğenerek alır ve yetiştirir. Onunla pek çok yarışlar kazanır.

Tanabay koyun çobanlığına başladığı zamanlar kış ayına denk gelir. Bu aylar beş yüz koyunun doğurma zamanlarıdır. Kolhoz, Tanabay’a vadettiği hiç bir sözü yerine getirmez. Ona koyunların kuzulayacakları zaman kullanması için tahsis edilen ağıl’ın viran durumda olması, hava şartlarının bozukluğu, yardım için yanına verilen gençlerin işi bırakıp gitmeleri, her seferinde daha fazla ürün isteyen merkez yöneticilerinin sorunlara ilgisiz kalmaları Tanabay’ın moralini bozar. Ahıra vardıklarında koyunlar doğurmaya başlamıştır. Yağmur, kar ve şiddetli soğuk altında kuzular donarak ölürlür. Tanabay eşi, çocukları ve yardımcı kadınlarla gece gündüz çalışırlar ancak kuzuların ölümüne,

koyunların açlıktan birbirlerinin yünlerini yemelerine çare bulamaz. Tanabay, koyunlara bakarken, dağlarda, yaylalarda zor durumlarda kalır, işte burada eskilerin kullandıkları keçe çadırların çobanlık için ne kadar uygun olduğunu anlarken, gençliğinde bu çadırların kullanılmasına gösterdiği muhalefetten dolayı utanır.

Yazar tabiatı, soğuk kış gecelerini, koyunların kuzulama zamanı yapılan işleri, çekilen eziyeti çok iyi tasvir etmiş ve okuyucunun bu dramatik ortamdan etkilenmesini sağlamıştır.

Tüm bu yaşanan sıkıntılar üzerine, Çora'yla birlikte teftişe gelen müfettişe patlar, ona sadece konuştuklarını problemin çözümüne dair kafa yormadıklarını, hep daha fazla istemekten başka bir şey bilmediklerini söyler. Bunları söylerken kullandığı “yeni efendi” sözü onun devrim düşmanlığıyla yaftalanıp yargılanmasına ve partiden atılmasına kadar varacaktır.

Tanabay ve diğer halk tabakası bütün ömrünü kolhoz adına harcarken yöneticiler ise koltuklarını korumak veya daha yükseğe çıkabilmek için uğraşıyorlar. Bunu da romanda en güzel Tanabay ile İbrahim arasında gözükmektedir.

“Tanabay ömrünü yaylalarda at bakıcılığı, koyun çobanlığı yapmakla geçinirken İbrahim bütün gününü büyük deftere birtakım sayılar yazmakla geçirir, ortalıkta görünmezdi. Adı var da kendisi yok gibiydi. Yılkı çiftliğini iyileştirmek, işleri tamamlamak için hiçbir şey yapmazdı.” (Aytmатов, 2015: 81-82)

Nitekim Tanabay müfettişe saldırısından dolayı cezalandırılır ve parti üyeliğinden ihraç edilir. Bunun sorumlusu olarak da Çoro'yu görür. Bu yüzden cenazesine bile gitmez. Ancak Tanabay'ın ihracında bunca yıl coşkuyla, büyük bir özveriyle çalıştığı partiyi ele geçiren bir takım menfaat sahiplerinin de rolü olmuştur. Yazarın asıl vurgulamak istediği de budur: Komünist idare için canla başla çalışan, bu uğurda en yakınlarını bile sürgün etmekten çekinmeyen idealist insanlar, neticede aynı idarenin mağduru olmaktan kurtulamamışlardır.

Aytmатов bu eserinde Kırgız köylüsünün dertlerini duyurmaya çalışmış, onlardan hep daha fazlasını isteyen, yöneticileri eleştirmiştir. Tanabayın hayatı boyunca uğruna savaştığı idalari sonucunda haksız yere yargılanması ve yargılandığı mecliste konuşulanlar aslında çabalarının boşa olduğunun

göstergesidir. Tanabay'ın kavga ettiği müfettişin orada söyledikleri bunu kanıtlar niteliktedir;

“Parti üyesi yoldaşlar, izin verirsiniz ben durumu biraz açıklamak istiyorum. Bazı yoldaşları uyarmak isterim ki, Tanabay'ın davranışı basit bir kabadayılıktan öte bir durumdur. Bu yoldaşlara şunu söylemek istiyorum. Eğer bu basit bir kabadayılıktan ibaret olsaydı, inanın ki onu bu kurula getirmezdim. Kabadayılarla başa çıkmak için başka usullerimiz de var. Mesele, Tanabay Bakasov'un beni aşağılaması da değil. Ben ilçe parti komitesini temsil ediyorum. Böyle olunca da partinin aşağılanmasına izin veremem, bunu görmezlikten duymazlıktan gelemem. Bu olayın en önemli yanı, partiye kayıtlı komünistlerle kayıtlı olmayanlar arasında yürütülen siyaset ve eğitimle ilgili çalışmaların hiç de iyi gitmediğini göstermesidir. Bu olay ilçe parti komitesinin ideolojik çalışmalarda başarısız olduğunu da gösteriyor. Biz hepimiz, Bakasov gibi komünistlerden, onun gibi düşünenlerden sorumluyuz.” (Aytmatov, 2015: 181)

Zaten Tanabay'ın da yaşadıklarından ve çektiği sıkıntılardan dolayı devrimden ve ülkülerinden hiçbir beklentisi kalmamıştır. Tanabay da artık iyice yaşlanmıştır. Tanabay'ın partiden ihraç edildiği ve en iyi arkadaşı Çora'nın öldüğü gün kendisinden uzun yıllar ayrı kalan sevgili atı ile birlikte eve dönerken kendisi ve geçmişi ile hesaplaşır. Roman da bu şekilde başlar. Tanabay bu yol üzerinde can çekişen sevgili atının başında, yüreği üzüntülerle dolu olarak geçirdiği bir kaç saatlik süre içinde kendisi ve geçmişi ile hesaplaşır.

Tanabay, o birkaç saatlik süre içinde kendi çocukluğunu, gençliğini ve yaşlılığını, sevinç ve acılarıyla, umut ve umutsuzluklarıyla sevap ve günahlarıyla yeniden yaşıyormuş gibi hayalinde canlandırır. O kendini devrime, mutlu yarınlara adanmış, ama siyasi rejim onun ömrünü mutsuzluklar ve sıkıntılar içinde geçirmesine sebep olmuştur.

Romanın bazı bölümlerinde yer alan iç monologlarda, Tanabay, Aytmatov'u temsil ediyor. Onun gençliğinde yürekten bağlandığı bir siyasi rejimin, komünizmin can çekiştiğini, bugünkü dağılma ya da çöküşün kaçınılmazlığı da görülür. Ayrıca Kırgızların yüzyıllardır sürüp gelen gelenek ve göreneklerinin ürünü sanatlara, el işlerine saygısını Tanabay aracılığıyla iletiyor. Tanabay, bu sanatların yok oluşuna yazar adına tepki gösteriyor.

“O paslı zincire evirip çevirip baktı ve ustalığına hayran kaldı. Bunu yapan kişi gerçekten büyük bir usta idi. Eski Kırgız ustaların hünerlerini, akıllılıkları-

nın bir belgesiydi. Bugün böylesini kimse yapamazdı. Artık zincir kösteklere gerek kalmadığı için bu işçilik unutulup gitmişti. Yalnız bu muydu unutilan. Çok üzıldüm. Gümüşten, bakırdan, demirden ne güzel aletler, ne güzel süslemeler, tahtadan ne güzel oymalar, ne güzel deri işleri yaparlardı. Her biri eşsiz bir sanat eseri olan şeyler vardı. Bütün bunlar yok olup gitmiştir. (...) şimdi her şeyi alüminyumdan yapıyorlar: tencereyi, tabağı, kaşığı, sürahiyi, leğeni... Her şeyi. Nereye gitsen hep aynı şeyleri görüyorsun. Hem ne kadar kaba şeyler! Yazık! Ünlü eyer ustaları yok artık. Ne eyerler yapılırdı eskiden! Her eyerin bir tarihçesi, bir künyesi vardı. Kim yapmış kime yapmış, ne zaman yapmış, yapan kişi karşılık olarak ne almış? Hepsini bilirdi. Herhalde yakında herkes, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, otomobille dolaşacakmış! Hepsini birbirinin aynı olan otomobillerle. Yalnız plaka numaraları farklı olacakmış. Ama işte, atababalarımızın ustalıkları unutulup gidiyor! El işleri, el sanatları kaybolup gitti. Oysa insan ruhunun aynası, el hüneri, göz nuru değil midir?”(Aytmatov, 2015: 96)

Romanda ekonomik çatışma halkla yöneticiler arasında meydana gelmektedir. Çalışan kısım yani halk her şeyin üreticisi olduğu halde ellerine bir şey geçmemektedir. Dönem sonu devlet adına toplayıcılar gelerek her şeyi alıp gitmektedir. Halk yokluk fakirlik içerisindeyken yöneticiler her şeyin en güzelini ve en kalitelisini kullanmadılar.

“Şimdi Tanabay, ihtiyar Turgay’dan kalan eski, her tarafı isle kaplanmış keçe çadırda oturuyordu. Çok eski bir çadırı. Keçeleri parça parça olmuştu. Caydar baybişe, durup oturmak, yorulmak bilmeden yama üstüne yama vuruyordu da, o sayede oturabiliyorlardı içinde. (...) Tanabay ailesi, o yama üstüne yama vurulmuş, yırtık, dökük keçe evde oturmaya devam etti. Oysa o keçe çadırı onarmak için biraz yapağı yeterdi ve bu çok gerekliydi... Ve kolhoz ürünlerinden her yıl tonlarca yün kırıyorlardı.” (Aytmatov, 2015: 98-100)

Tanabay, zaman zaman geçmişi düşünür: “ çok geride kalan o günlerde, kolhozu nasıl kurduklarını, halka, boztorgayların koyunların üzerine yuva kurup yumurtlayacakları o mutlu barış çağını nasıl vaat ettiklerini, o parlak ülküyü, o parlak hayalleri, umutları hatırlıyordu. O ülkü uğrunda canla başla didindikleri günleri de... Her şeyi alt üst ederek eski düzeni nasıl yıktıklarını, asıl köklere nasıl balta vurduklarını da... Gerçekten de başlangıçta işler biraz düzelmişti. O uğursuz savaş olmasaydı belki daha da düzelecekti. Peki, ama savaş biteli onca yıl oldu da durumlar niçin düzelmeyordu? Onlar, eskimiş çadırlarının üstüne nasıl yama üstüne yama vuruyorlarsa kolhozun işleri de öyle gidiyordu: Yama üstüne yama vuruyor, hiçbir gediği kapatamıyorlardı. Birini tıkamaya vakit kalmadan bir başka gediğin açıldığını görüyorlardı.

Neden böyle oluyordu? Şimdi neden kolhozu eskiden olduğu gibi kendi malı değil de bir başkasının malı olarak görüyordu? Eskiden, savaştan ve kolhozun kurulmasından önce, toplantılarda alınan her karar bir yasa yerine geçer ve uygulanırdı. Halk yararına bir karar alındıktan sonra, uygulamaları gerektiğini ve uygulandığını bilirdi. Oysa bugün toplantılarda alınan kararların hiçbir önemi kalmamıştı. Hepsi boş sözlerdi. Kimse kimseyi dinlemiyordu. Kolhoz, onu kuran çiftçiler tarafından yönetilmiyor, başkaları tarafından yönetiliyordu. Dışarıdan gelenler ve hiç gelmeyen dışarıdakiler yönetiyordu. O başkalarının da biri böyle diyor, biri şöyle. Bunun da hiçbir yararı olmuyor, hiçbir verimli sonuç alınamıyordu. Tanabay artık halkın arasında görünmekten, onların soru yağmuruna tutulmaktan korkar olmuştu. “Bak, sen parti üyesisin, kolhozu kuranlardan birisin. O zaman çok konuşuyordun, şimdi anlat bakalım neden bu durumlara düştük” diyecek olsalar ne cevap verebilirdi onlara.” (Aytmatov, 2015: 112-113)

Can dostu Çora ile ne kadar çabalasalar da bu sistemi düzeltememeleri ve dostuyla bu sebeple ters düşmesine çok üzülür. Arkadaşı sistem için Tanabayı yanlış şeyler yapmaya zorlamış ama hatasını anlayıp ondan af dilemiştir. Tanabay çok kızdığı fikir arkadaşını af etmekte geç kalmış, aslında her şeye geç kalmış olmanın pişmanlığını dostunun oğluna şöyle anlatmıştır:

“- Artık senin baban yok! Benim Çora'm yok! Bağışla, bağışla beni Çora diye bozladı Tanabay. Birileri gelip onları ayırdı. Sonra Tanabay kalabalığın arasına girdi. Herkesi yakından görüyordu şimdi ve o sırada, onu, Bibican'ı da gördü. Bibican Tanabay'a gözlerini dikti. Gözyaşları iri iri damlalar halinde akıyordu. Tanabay, öncekinden de büyük hıçkırıklarla sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Şimdiki ağlayışı, ömür boyu yitirdiği her şey içindi: Artık hiç göremeyeceği Çora için, işlediği suçlar için, karşısında duran Bibican için, kader ikisini ayırdığı için, o müthiş fırtınalı gece için, Bibican'ın yarsız ve yalnız kalması, bir mutlu ve aydınlık gün görmeden yaşlanıp gitmesi içindi... Karalara bürünmüş Gülsarı için, çektiği bunca sıkıntı için ve eziyetler için, dile getiremeyip içine attığı her şey için ağlıyordu. Neler neler içinde o gözyaşları...”(Aytmatov, 2015: 205)

Tanabay Gülsarı ile beraber özgürlüğü tatmış onunla beraber hayatının aynı döneminde köle gibi çalışmış ve kaderin cilvesi onunla beraber hayatının sonlarını geçirmiştir. İşini düzgün yapanların hayatının sonunda istediğini elde edememiş olmasının sorgulanmasıdır. Gençliğinde işe yaramaz, kafası

çalışmayan ihtiyarlar olarak gördüğü kişilerden bayrağı almıştır. Artık kendisi hor görülmekte ve huysuz ihtiyar diye anılmaktadır. Ama o umudunu kayıp etmez ve hayatını son döneminde olsa bile tekrar partiye katılır.

Romanda, yazar Tanabay vasıtasıyla bize Orta Asya'daki yaşayış tarzını, çoban hayatını, özellikle at çobanlığının inceliklerini, bir çobanın dünyaya ve hayata bakış açısını, devrime inanmış yarı cahil bir insanın ideallerini, devrimden beklentilerin, hayatını, çileler çekerek verdiği devrim ülküsü ile yaşamak istediği hayat arasında çelişkiye düşmesini anlatır. Devrimle birlikte gelen kolhoz sisteminin aslında emeği ve duyguları sömüren bir sistem olduğunu da vurgular. Bunu da Tanabay ve eşinin Rusya'nın soğuk kış aylarında çobanlık yaparken çektiği çeşitli sıkıntıları, yaptığı canlı duygu ve doğa tasvirleri ile üslubuyla adeta yaşatarak hissettirir.

5.3.2. Gülsarı

Kırgız halkının yaşamında çok önemli bir yere sahip olan at, bu romanın başkahramanıdır. Komünizmi temsil etmektedir. Gülsarı, dörtnala koşmasını bilmeyen ama dörtnala giden yarış atlarını geçen, güzel yürüyüşlü, hızlı, binicisini hiç sarsmayan, su gibi akıp giden, uzun mesafe koşusunda eşsiz bir at cinsi olan taypalama yorga denilen bir attır. (Aytmatov, 2015: 5)

Gülsarıya adını, Gülsarı daha altı aylıkken ilk bakıcısı yaşlı Turgayın küçük kız torunu koyar, tüyleri sarı olduğu için ona Gülsarı adını verir. Gülsarı topaç gibi ve kabarık tüylü bir cabağı(altı aylık) iken gençlik döneminde, deli doludur. Sırma gibi ince, uzun boylu, omuz arası geniş, kalçası dar, başı soylu ve eşsiz koşuşundan dolayı ünlü bir at olan yorgaya yaraşır şekildedir: “Bir tutamlık yağı yok, tümsek burnu, fıldır fıldır dönen tabak gibi yuvarlak birbirinden uzak, kara gözler, kalın kıvrık dudaklar...” (Aytmatov, 2015: 30) En sevdiği şey hiç yorulmadan, bıkmadan koşmaktır.

Elveda Gülsarı'da, özgür ruhlu Gülsarı'nın aşama aşama insanın tutsağı oluşu, kaderinin doğanın elinden insanın eline geçişi ve atın bu durumdan duyduğu önce öfke ve acı, sonra da kabulleniş anlatılır.

Romanın başlangıç kısmında Gülsarı annesinden bahseder, annesi ile olduğu o güzel günlerin hayalini kurar. Aslında Gülsarı annesi ile olduğu o

günlerdeki mutluluğunu ve o mutluluğa hasreti düşünmektedir.

“Gülsarı'nın uzun yelesi anası da ona sıcak bir süt bulutu gibi görünürdü. Bu sarı kuluncuk, anasının bir süt bulutu gibi görünürdü. Bu sarı kuluncuk, anasının bir süt bulutuna dönüşmesini nasıl da severdi! Memeleri ne kadar yumuşak, ne kadar dolgun, sütü nasıl da tatlıydı! Anasının sütü boldu ve kuluncuk süttten boğulacak kadar çok içerdi. Başını karnının altına sokup o sütü içmek, doyulmaz bir zevk, bir mutluluktan onun için. Ah ne güzeldi o günler! Anasının bir yudum sütünde, anası, kendisi, yeryüzü, gökyüzü, bütün dünya vardı.” (Aytmatov, 2015: 9)

Gülsarı annesinin sütünü ve annesinin kokusunu dünyada yaşamak için var olan diğer gereksinimlerle bir tutmaktadır. Yeryüzü ve gökyüzünün anne sütü ile eş değer olduğunu anlatmıştır. Her anne gibi Gülsarı'nın annesi de onun için değışilmez ve onu koruyan, besleyen bir varlıktır. İster insan olsun isterse de hayvan olsun anne her zaman ve her şekilde annelik görevini yapan yüce bir yaratıktır. Gülsarı büyüüp geliştğinde ise ona annesi pek fazla yüz vermediğini ve onu yanından uzaklaştırdığına şahit oluruz. Bunu yapması Gülsarı'nın gelişmesi için, onun hayat hazırlanması için yapılan bir davranıştır. Anne, yavrusunu yine sever ama onun hayat ile mücadele etmesi için gerekli davranışları yavrusuna zorundadır.

Çok sevdiği sahibi Tanabayla İkinci Dünya Savaşından sonra karşılaşır. O zamanlar Gülsarı daha bir tayıdır. Tanabay onu sabırla yetiştirir. Eğer vurulacak ve binilecek hale getirir. Gülsarı'ya kendisinden başka hiç kimseyi bindirmez çünkü: savaştan sonra Gülsarı'yı yetiştirdiği dönem onun için en güzel dönemdir.

“Genç yorga Gülsarı onun hayatına iki üç yıl geç girmiş olsaydı, belki o yorgaya binip gezmenin keyfini sürmeyecek, o erkeklik gururunu pek tatmin edemeyecekti. Altında Gülsarı gibi bir yorga olunca, el âleme gösteriş yapmaktan da kendini alamıyordu. Böyle bir yorgaya binenin gösteriş yapmaması da biraz zordu doğrusu. Hele, dağdan köye gitmek için tarlaların arasından geçerken, çalışmaya giden kadınlarla karşılaşınca, eyerin üzerinde daha da dikleşir, yüreği coşkuyla dolardı. Onun bu coşkusunu sezen Gülsarı da daha alımlı çalımı yürümeye başlardı. Kuyruğunu yukarı doğru kaldırarak salları, rüzgârda yelesi savrulur, ayakları yerden kesilir ve binicisini kuş gibi uçurmak isterdi. Pek görkemli görünürdü.” (Aytmatov, 2015: 43-44)

Gülsarı çok iyi bir aygır olur. Tanabay onunla pek çok yarışlar kazanır ve ünü her yere yayılır. Bu kadar ünlü, gösterişli bir ata herkes binmek ister. Kolhozun yeni başkanı da Gülsarı'nın ününü duyar ve onu Tanabaydan ister Tanabay vermek istemez fakat yapacak bir şeyi yoktur çünkü o kolhoz için atlara bakmaktadır. Gülsarı da Tanabayda bu ayrılıktan çok etkilenir Tanabay dağda Gülsarı kasabada çok zor günler yaşar.

Hayvanların çektiği fiziksel acının en belirgin işlendiği roman, Gülsarı'dır. Boyunduruk ve eyer vurulurken, sahibi değişip de prangaya vurulduğunda, hadım edildiğinde Gülsarı'nın çektiği acı, son derece açık ve yakıcı bir üslupla betimlenmiştir.

Aytmatov bunu Gülsarı'nın açısından anlatırken insanın hayvan üzerindeki baskısı belirginleşmektedir. Özgür ve mutlu Gülsarı'ya boyunduruk ve eğerin takılışının anlatıldığı uzun ve etkileyici bir bölüm, insanın zaferi atın boyun eğişiyle sonuçlanır:

“ Bir gün Tanabay boş bir kovaya vurarak “po! po! po!” diye atları tuz yalamaya çağırıldı. Atlar koşup geldiler ve başladılar tuz yalamaya. Gülsarı da onların arasındaydı ve tadını çıkara çıkara tuz yalıyordu. İşte o sırada sahibi ve onun yardımcısı, ellerinde ucu kementli sopalarla yaklaştılar. Gülsarı hiç umursamadı. Çünkü bu kementler binek atları, sağılacak kısırakları yakalamak için kullanılırdı. Ona hiç dokunmazlardı. Ama onun yanına sokulup, başını okşadılar ve atkuyruğundan yapılmış ilmiği boynuna geçiriverdiler. Gülsarı tuzağı anlayamamış, tuz yalamaya devam ediyordu. Öteki atlar boyunlarına kıl kement geçirilince huysuzlaşır, şaha kalkarlardı, ama Gülsarı hâlâ kılını kıpırdatmıyordu. Epeyce tuz yaladığı için susamıştı. Atların arasından kendine yol açıp su içmek için çaya gitmek istedi. İşte o zaman boynundaki ilmik sıkıldı ve Gülsarı neye uğradığını anlamadan irkildi. (...) Yorga dehşete düştü. Kurtulmak için tekrar tekrar şaha kalkıyordu. Güneş gözüne vuruyor, gözünü kamaştıran halkalar oluşuyordu önünde. Dağlar yıkılıyor, yer sarsılıyor, insanlar birbirlerinin üzerine yığılıyordu sanki. Birden her yanını saran koyu karanlığı ön ayaklarıyla delmeye çalıştı.

Ama o ne kadar çırpınsa, ilmek de o kadar boynunu sıkıyor, soluk almaşım zorlaştırıyordu. Sonunda adamları uzaklaştırmak için kendini onların üzerine attı. O sırada boynunu sıkıp biraz gevşedi ve Gülsarı ipin ucunu tutan adamları sürüklemeye başladı. Kadınlar bağırıp çağırarak çocuklarını çadırlara doğru kovaladılar. Ama adamlar tekrar ayağa kalktılar ve ilmek Gülsarı'nın boynunu yine ve daha çok sıkmaya başladı, nefesi kesildi, başı döndü.” (Aytmatov, 2015: 31-32)

Gülsarını kolhoz başkanı ve adamları tarafından iğdiş edilmesi, hayvana yapılan eziyetin dayanılmaz halini ve insanın acımasızlığını acı şekilde anlatır.

“Boynuna atkuyruğu kılından yapılmış kement geçirilince Gülsarı’nın tüyleri diken diken oldu. Kalın bir ip düğümleyip ucunu sırtından aşırıp uzattılar. Niçin yapıyorlardı bunu? İpi neden arka bacaklarına doğru çekiyor, onu neden böyle bağlıyorlardı? Gülsarı hırıldıyor, çırpınıyor, gözlerini dört yana çevirip ürkek ürkek bakıyordu. Ne yapacaklardı bu adamlar?

-Çabuk olun! Çabuk olun! Diye bar bar bağıyordu İbrahim. Sonra, “Yıkın yere!” dedi.

Kollar güçlü adamlar ipe asıldı. Gülsarı gövdesinin bütün ağırlığıyla ve büyük bir gürültüyle yere yıkıldı. Güneş de yuvarlanıp üstüne düşmüştü sanki. Yer sarsıldı. Ne olmuştu? Neden yana düşmüş yatıyordu. Ağaçlar niçin gökyüzüne doğru uzanıyorlardı. Yerde böylesine uygunsuz yatışı neden? Yok, yok! Olur, şey değildi bu!

Gülsarı başını salladı. Bütün vücudu zangır zangır titriyordu. Sonra kasları kassıldı. İpler derisini çiziyor, acıdan bacaklarını karnına çekiyor, toynakları vücuduna batıyordu. Bir daha silkindi, bir daha gerindi, boşta kalan arka ayaklarından biriyle tekme savurmaya başladı. İp çatırdayarak gerildi.

İbrahim yine bağır bağır bağıyordu:

-Bastırın, üstüne çıkın! Sıkı tutun!

Hepsi birden yorga atın üstüne abandılar. Dizleriyle, kollarıyla sımsıkı bastırdılar.

- Başını tutun! Yere bastırın! Bağla! Çek! Eh, oldu işte. Çabuk bitirin işinizi. Şimdi şuradan da bağlayın. Atın düğümü!

Adamlar yorganın dört ayağını bir araya getirip sımsıkı bağlamışlardı. Gülsarı hâlâ çırpınıyor, acılar içinde kıvranıyor, başına ve boynuna basanları silkeleyip atıyordu. Ama adamlar yine abanıyor, bastırıyorlardı. Atın ter içinde kalan vücudu, ayakları uyuştı. Ve kendini bırakıverdi.” (Aytmatov, 2015: 104-105)

İnsanlar sırtındaki biniciden ve yürüdüğü yoldan başka bir şey düşünmesin diye, Gülsarıyı her türlü tutkudan mahrum bırakmıştır. Artık tek tutkusu koşmaktır. Hızlı koşarak insanların ondan aldıkları şeylere yetişecek, onları yakalayacaktır sanki. Ama hiçbir zaman ulaşamaz onlara. Gülsarı, gençliğinde bu

kadar ünlü bir aygır iken İhtiyarladığında artık onu kimse tanımaz. Unutulur gider. Ölümü çok hazin şekilde olur, tıpkı komünizm gibi. At çok sık el değiştirmektedir. Sonunda onu kimse sahiplenmek istemez, Komünizmin canlı olduğu zamanlarda herkesin yönetici olmak ve halkın gidişatına kötüye gittiği zaman herkesin kaçması gibi.

"Çay kıyısında, sönmüş ateşin dumanı belli belirsiz tütüyordu. Sönmüş ateşin başında saçları ağarmış, gocuğunu omzuna atmış yaşlı Tanabay öylece duruyordu. Yorgun atın gocuğa ihtiyacı yoktu artık. Gülsarı öbür dünyaya göçmüş, Tanrı'nın yilkısına katılmıştı... Tanabay ölen ata baktı, baktı da onun Gülsarı olduğuna inanamadı: Zavallı hayvan ne kadar da zayıftı! Can çekişirken son bir çırpınıyla kafasını geriye atmış yan yatıyordu. Başında başlığının deri izleri vardı. Dört ayağı dört yana açılmış, kas katı olup kalmıştı. Çatlamış toynaklarında yıpranıp incelmış nalları görünüyordu. Artık bu asil toynaklar yere basamayacak, kara yolda iz bırakamayacaklardı. Artık ayrılık zamanı gelmişti. Gitmeliydi.

Tanabay son bir kez, atın üzerine eğildi. Hayvanın buz gibi olmuş göz kapaklarını parmaklarıyla indirdi, gözlerini kapadı. Son bir kez atın başlığını çıkardı ve ardına dönüp bakmadan yürüdü gitti. Atın başlığını omzuna almış, düz yokuşu aşarak yürüyordu. Gözlerinden akan yaşlar, yüzünü sakalını ıpslak etmişti. Gözünü yüzünü silmiyordu. Bunlar, doğuştan tulpar, doğuştan taypalma Gülsarı için dökülen yaşlardı. Evet, artık sona varan yol eve varan yoldan kısaydı..."(Aytmatov, 2015: 229-230)

Gülsarı trajik sona giderken roman okuyucusu olarak bizi derinden duygulandırıyor. Cengiz Aytmatov; "Uçsuz bucaksız bozkırlarda yaşayan insanların problemlerini, sevinçlerini edebî eserin imkânları dâhilinde ifade etmesini bilmiştir. Onun orijinal tarafı burada aranmalıdır. O mahallî olandan millî olana, millî olandan evrensele ulaşır. O millî hissiyatı bütün insanlığı kucaklayan ortak zevk, estetik ve duyarlık hâline dönüştürerek yakalamaya çalışır." (Kolcu, 2002: 45)

Roman boyunca Gülsarı'nın gözünden insanlar ve yaşam irdelenir. Gülsarı'nın sevinçleri, hüznüleri, acıları, korkuları derinlemesine işlenir. Bu noktada Aytmatov'un yazınsal tavrı, Gülsarı'yı insanlaştırmak ya da ona insani değerler yüklemek değil, atı at olarak ele almaktan yanadır. 1960'larda Sovyet rejiminin toplum ve bireyler üzerindeki etkilerini anlatmak için Gülsarı'nın başından geçenleri bir araç olarak kullanan Aytmatov'un üzerinde durmak istediği bir nokta da, siyasi hesaplarla iç içe geçmiş insan ilişkileridir. Gülsarı, istemeden ve anlamadan bunun bir parçası ve kimi zaman da kurbanıdır. Yazarın Gülsarı'nın istek ve duygularının insanlarca hiçe sayılmasına veya

insanların Gülsarı'ya yaptıklarını Gülsarı'nın bir türlü anlamlandıramamasına duyduğu tepki, romanın birçok bölümünde fark edilir.

Gülsarı bir bakıma, yapılan yanlışların, geçmişin, ulaşılan mesafenin eleştirisi görünümündedir. Eserin bazı yerlerinde bu bakış açısını “yargılama” olarak bile nitelenebilir. Gülsarı ile birlikte Tanabay'ın silinişi, bir devri gözümüzün önüne olanca hüznüyle serer. Geçen yılların sıkıntıları dertleri yanında heyecanı, ruhu da kalmamıştır artık.

5.3.3. Caydar

Caydar, eserin başkişisi Tanabay'ın karısıdır. Kırgız ailesinde anneyi temsil eder. Romanda vefakâr cefakâr bir kişi olarak anlatılmıştır. Kocasını hiçbir zaman yalnız bırakmaz, onun sözünden çıkmaz fakat doğru bildiğinden de taviz vermez. Her ne kadar zor şartlar altında hayatlarını sürdürseler de evinin kadını, çocuklarını annesidir. Kocasını gibi o da koyunlara bakar, ağır işlerde çalışır. Tanabay onu, gencecik bir kız iken, kopuz çalarken tanımış, sevmiştir.

“Şimdi Tanabay başını kaldırmadan gözü kapalı olarak dinliyordu Caydarın kopuz çalışını. Gözü kapalı ama her şeyi görerek: Yıllar yılı sıcak demeden, soğuk demeden her işte çalışıp yıpranmış ellerini, ağarmış saçlarını, boynundaki, ağzının kenarındaki, gözlerinin çevresindeki kırışıklıklar... Sonra o kırışıklar arasında kaybolup giden gençliğini, genç ve güzel Caydar'ı: Saç örgüleri beline kadar inen esmer güzel o şirin kızı, kendi gençliğini, birlikte gezip tozdukları o güzel günleri... Her şey gözlerinin önündeydi.” (Aytmatov, 2015: 91)

Çocukları için ise annelik görevini her zaman en iyi şekilde yapmıştır. Bir baba çocuklarına her ne kadar kusursuz bakmaya çalışsa bile bir anne gibi çocuklarına gereken ilgiyi gösteremez. Anne ile çocuk arasında tarif edilemeyen bir bağ vardır ki bunun nedeni ilahi bir teşekkürdür. Caydar için ise bunların hepsi söylenebilir. Tanabay Caydarın yokluğunda çok zor durumda kalır, ocaktaki ateş bile alevsiz, korsuz, bir yetim gibi kalır. “ Ertesi gün anaları dönüp gelince nasıl sevindiler, nasıl! İkisi iki taraftan analarının boynuna sarılmış, bırakmıyorlardı. Zor ayrıldılar annelerinin boynundan.

Babaları baba idi, ama analarının yerini tutamazdı.” (Aytmatov, 2015: 134)

Romanda geçen diğer bir anne karakteri bozlakta geçen bir devenin yavrusunu kaybettikten sonraki acıları anlatılmıştır. Bu bozlağı ise kopuzunu çalarak Caydar söylemiştir. Bir anne, yavrusunu kaybeden kim olursa olsun onun halini çok iyi bir şekilde anlayacaktır.

Çaydar kocası Tanabay’ın kendisini aldattığını bilmesine rağmen susar, ama yine kocasına her şekilde destek olur. Gülsarı’nın parti başkanının binmesi için götürülmesine çok üzülen ve buna karşı çıkmak için partiye giden Tanabay’ı Çora durdurur ve şunları söyler:

“Pekâlâ, tamam. Önce kollarım indir bakalım! Dedi Caydar her zamanki serinkanlılığı ile. Şimdi beni iyi dinle: Gülsarı senin kendi malın mı? Kendinin olan, sana özel olan neyin var? Bizde olan her şey kolhoza ait. Bizim halimiz, hayatımız böyle... Yorga da kolhozun. Kim yönetiyor bu kolhozu. Başkan.. Başkan ne derse o olur. İçindeki kuşkuyu anlamıyor muyum sanıyorsun! Ama boşuna. Onunla ilgisi yok. Yine yok. Yine de yeri gelmişken söyleyeyim: Beni bırakıp gitmek istiyorsan hiç durma! O benden çok daha iyi, daha genç, daha güzel. Daha da yararlı olur sana. Ben de onun gibi dul kalabilirdim. Ama sen sağ-salim döndün. Nasıl da beklenmişim ben bahtsız! Ne ettiğimi, ne yaptığımı söyleyecek değilim. Bunların hiç önemi yok artık. Yalnız şunu unutma: Üç çocuğun var. Onları ne yapacaksın? Onlara ne söyleyeceksin ve onlar ne diyecek? Ben onlara ne diyeceğim? Karar senin. Ne istersen onu yap...”(Aytmatov, 2015: 89)

Eserde Caydar, en zor şartlarda bile eşini bırakmayan, tüm zorluklara göğüs geren, daima eşinin yanında olan, çocuklarına son derece yürekten bağlı müşfik bir anne, kocasına sonsuz bir sevgi ile bağlanan örnek bir kadın olarak veriliyor.

5.3.4. Çora

Yöneticiler içinde az rastlanan olumlu kişi. Gençliğinde köyün yakışıklısı, görgülü, bilgili, çalışkan, yumuşak huylu, herkese iyi davranan, okumuş kültürlü biridir. Gençlere okumayı öğretir, onları bilgilendirmeye çalışır. Ömür boyu önemli işlerde bulunmuş, hep yöneten kişi olmuştur (Aytmatov, 2015: 191). Tanabay’ın iyi bir dostudur ve dostlukları Çora’a öldükten sonra bile fikirleriyle devam eder.

Yaşlılığında iyice zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştır. Beli bükülmüş, yüzü kırış kırış olmuştur. Kolhozun yöneticisidir. Halk Tarafından sevilen bir kişidir. Tanabay ile eskiden beri iyi dostlardır. Partide üstlerine karşı kolhozdan sorumludur. İlçe merkezinden verilen planları uygulamakla görevlidir. Sosyalist partiye üyedir. Partinin verdiği emirleri kolhoz da odasında dağıtır: Her şey ondan sorulur, işler uz gitmeyince çalışanlar onun yakasına yapışıyor, merkezdekiler sık sık çağırıp ondan hesap soruyor, azarlıyor; kıtlık, parasızlık, onun sorunu oluyor, ama o yine de yılmıyor, gece gündüz çalışıyordur. Hasta kalbiyle sonuna kadar kolhozun işlerini yürütmüştür. Kolhoz başkanlığından sonra iki yıl da partiyi örgütleme işinde çalışır. İnsanlarla nasıl konuşacağını, onları nasıl ikna edeceğini çok iyi bilin biridir. (Aytmatov, 2015: 49)

Çora Tanabay'in hayatında önemli bir yere sahiptir. Gençliğinde, yaşlılığında hep yanında olmuş, aynı fikirler için savaşmış ve her zaman birbirlerine destek olmuşlardır. Tanabay savaştan dönünce arkadaşı çora onu at bakıcılığı işini yapması için ikna etmiştir. İkisi gençliklerinde kolhozu kurmuşlardır. Çora geçmişte idealleri için çalışmıştır fakat şimdi gelecek için endişelidir:

“-Ah Tanabay, gençlik gitti, yaşılanıyoruz artık... Biz yırlarımızı (şarkı) yırladık türkülerimiz söyledik, peki, bugünün gençlerine ne oluyor? Oğlumu görmek için yatılı okula gittim. Büyüyünce adam olacak mı, nasıl bir adam olacak bilmiyorum. Daha şimdiden öğrenmiş büyüklerine, başkana yaltaklanmayı. Bana:” Okul müdürüne sık sık kımız getir baba.” dedi. Niye getirecekmişim? Aslında kötü bir öğrenci de değil, iyi okur. Öyleyse niçin istiyor kımız getirmemi? Nasıl konuştuklarını bir görseydin! Ben çocukken Aleksandrovka'da Efremov adında bir Rus'un yanında çalışıyorum. O Rus beni bir “Kızıl yumurta bayramında”(Paskalya) kiliseye götürmüştü. Bugün bizim çocuklarımız sahneye çıkıyor, şarkı söylüyorlar. Tıpkı o kilisedeki ilâhileri söyleyenler gibi, ellerini hazır ol durumda yanlarına yapıştırıyorlar. Suratları asık, söylediklerinin hepsi birbirine benziyor, bir söylediklerini bin kere söylüyorlar sanki... Anlamıyorum, hoşuma da gitmiyor. Zaten bugünlerde anlamadığım çok şey var. (Aytmatov, 2015: 119)

Çora, kolhoz yöneticilerinin isteği üzerine dostu Tanabayı koyun bakıcılığı yapmaya ikna etmiş ve aslında yerine getiremeyeceği sözler vermeye zorlamıştır.

“Yüz koyundan yüz on kuzu, her koyundan üç kilo yün alacağım” demişti.

Ne söz ya! Her koyunun en az bir kuzu doğurması, kuzuların sağ kalması gerekiyordu.” (Aytmatov, 2015: 126)

Fakat kolhoz yönetimi koyunların bakımı için gerekli yardımı yapmaz. Tanabay bu derdi başına açan Çoraya kızar.

“Kısa kes, demişti, yalnız kendi yapacağın işler için söz ver, sana söylediklerimden başka başka bir şey söyleme” Tanabay da onun söylediğinden başka bir şey söylememişti. Kürsüye çıktığı zaman cesaretini yitirmiş, aklını kurcalayıp duran şeylerin hiçbirini söyleyememişti. O büyük sözleri geveledi, sonra indi kürsüden. Şimdi o sözlerden utanç duyuyordu. Oysa Çora pek beğenmişti. Neden böyle çekimserdi? Neden bu kadarla yetinmişti? Hastalığı mı onu bu hale getirdi? Yoksa kolhozun başkanlığından ayrıldığı için mi böyleydi? Tanabay’ı sıkı sıkı uyarmasının sebebi neydi? Yoo, Çora’ya yakışan bu değildi. Böyle bir adam değildi o! Çora değişmişti, ona bir şeyler olmuştu. Belki de, kolhoza ömür boyu emek verdiği halde, yukarıdakilere kendini beğendiremediği için olsa gerek. O da işleri olurlarına bırakmayı, herkese ayak uydurmayı öğrenmişti galiba...”(Aytmatov, 2015: 126)

Oysa Çoraya göre durum böyle değildir, o Tanabayın bütün meseleleri kestirmeden bir çırpıda haletmek istemesinin mümkün olmadığını biliyor ve zamanın değiştiğini, artık nerde, ne söyleyeceğini, kimlerin önünde nasıl konuşacağını bilmesi gerektiğini düşünür. “ O zaman her şey iyi gider, başın derde girmez. Başkaları nasıl konuşursa sen de öyle konuşacaksın, onların havasına uyacak, ne yazılmışsa onu okuyacaksın. Yumuşak, okşayıcı konuşacaksın. O zaman her şey yerine oturur, düzelir. Seni kendi haline bıraksam, ters bir şey söyler, her şeyi berbat edersin. Sonra da bunun cevabını, bunun hesabını vermek bize düşerdi. “Siz kendi örgütünüzün üyesini nasıl yetiştiriyorsunuz! Derlerdi bize. “Bu nasıl disiplin, bu nasıl başıboşluk!” derlerdi der Tanabaya (Aytmatov, 2015: 127-128). Oysa Tanabay Çora’nın isteği üzerine böyle yapmıştı ama bu sözlerin bedelini kışın çobanlık yaparken çektiği zorluklar ve sıkıntılar nedeniyle ve yüzlerce koyunu uygunsuz şartlarda bakmak zorunda kaldığı için çok ağır ödemiştir.

Çora Tanabayın bu zorlukları yaşamasına neden olduğu ve kolhozdaki

yöneticilerin engellemesinden dolayı ona yardım edemediği için çok üzülür onunla konuşmak ister:

“ Seninle konuşmak istiyorum. Bana sırt çevirme Tanabay. Biraz bana bak. İki eski dost, iki komünist olarak konuşalım, diye söze başlamıştı ki, dilini ısıtıp susmak zorunda kaldı. Tanabay sert bir şekilde sözünü kesmişti çünkü:
-Ben senin dostun değilim, bilmek istiyorsan, komünist de değilim artık. Hiç değilim! Sen de uzun süredir komünist olmaktan çıktın. Sadece kendini öyle gösteriyorsun...

- Bunu söyleyemezsin! Dedi Çora üzüntüyle.

-Elbette söylerim. Ben dobra dobra söylerim, ölçüp biçip konuşmasını öğrenmedim daha. Nerede, nasıl konuşacağını, ne söyleyeceğini öğrenemedim. Burada yolumuz ayrılıyor, ben sapıyorum...”(Aytmatov, 2015: 192)

Tanabaya göre Çora değişmiştir. Kolhoza ömür boyu emek vermiştir ama yukarıdakilere beğendirememiştir. O da işleri olurlarına bırakmayı, herkese ayak uydurmayı tercih etmiştir. (Aytmatov, 2015: 126)

Çora, hatasını anlar ve son çare olarak arkadaşının onu af etmesi için köydeki bütün komünistleri toplantıya çağırır. Onları beklerken:

“Geçen her saniye, Çora’nın acılarıyla, sızılarla geçen ömrünü de damla damla tüketiyor ve Çora, ancak bunca yıl sonra, bu saatlerinde anlıyordu hayatın değerini. Durup dinlenmeden, her derdi sinesine çekerek ve üstesinden gelmek için çalışarak geçirmişti yıllarını. Ve bunca zamanın nasıl geçip gittiğini anlayamamıştı. Gerçekleştirmek istediği ülküsü büyüktü, çoktu, ama bunların pek çoğunu başaramamıştı. Kıvrım kıvrım sarp yollardan gitmek zorunda kalmıştı. Çıkmaza saplanıp başka yola geçtiği de olmuştu. Ama işin güçlüğü hiçbir zaman yıldırılmamıştı onu. Onu yıldırılmayan güç, işte şimdi yakasına sımsıkı yapışmıştı. Sapacağı, kaçacağı başka yol yoktu artık. Dönüşü olmayan bir sona geliyordu. Sonunda böyle olacağını önceden bilseydi, şimdi herkesin yüzüne daha korkusuz bakabilirdi belki...”(Aytmatov, 2015: 194)

Tanabayın suçunun olmadığını, onu partiden nasıl ihraç ettiklerini, buna karşı geldiğini, parti hakkında, yöneticiler hakkında her şey anlatmak ister fakat ömrü buna yetmez. Tanabay can dostu Çora’nın son anlarına yetişemediği için çok üzülür pişman olur:

"Olamaz! Nasıl olur, olamaz!" diyordu. Pekâlâ, mümkün olan olaydan sanki kendisi sorumluymuş gibi, yüreği burkuldu, parça parça oldu. Biricik dostu Çora, dönüşü olmayan yolculuğuna çıkarken, son sözünü söylemek, helalleşmek için onu çağırmış, oysa kendisi inatla bu çağrıyı reddetmişti. Ne büyük aptallık, ne bağışlanmaz bir davranıştı bu! Bir kara yüzlü olmuştu. Caydar niye yüzüne tükürmemişti onun! Ona ne deseler, ne kadar hakaret etseler azdı. Ölüm döşeğine yatmış bir adamın son dileğini yerine getirmemek bağışlanır bir suç muydu? Bu dileği yerine getirmemek şerefsizlik değil de neydi?" (Aytmatov, 2015: 203)

Çora'nın Samansur adındaki oğlu babasını Tanabay için yapmak istediği toplantıyı ve son sözlerini Tanabaya iletir. Tanabay oğlunun Çoraya ne kadar benzediğini ve babasının ülküsünü onun gerçekleştirebileceğini düşünür:

"Tanabay Çora'nın sesini duyar gibi oldu ve irkildi. Çocuk babasının gençliğine çok benziyordu. Tanabay bunu o anda fark etti, ama Samansur babasının delikanlılık çağını bilmiyor, Tanabay biliyordu. Tıpkısı, tıpkısıydı babasının. Boşuna dememişler "Babalar ölür, ama oğullar onu yaşatırlar" diye. Çora'yı bilenler ve ananlar var oldukça Çora ölmez!" (Aytmatov, 2015: 208)

5.3.5. Diğer Şahıslar

5.3.5.1. İbrahim

At çiftliği başkanıdır. Üstlerine yaranmak için devamlı onlara karşı el pençe duran, makamından mevkiinden başka bir şey düşünmeyen tamamıyla maddeci bir tutum içerisinde yaşayan bir tiptir. Bütün günün büyük deftere birtakım sayılar yazmakla geçiren, asıl görevi yıllık çiftliğini iyileştirmek, işleri tamamlamak olmasına rağmen hiçbir şey yapmayan, çıkarları için her şeyi yapan bir kişidir.

5.3.5.2. Turgay

Gülsarı ya tay iken bakan at bakıcısıdır. Buruşuk yüzlü, ufacak ve köse bir ihtiyardır. Alıngan ve acı dilli biridir. Gülsarı'nın ileride çok değerli bir at ola-

cağını tayken anlayan ve Tanabay'a onun hakkında bilgi verip nasıl bakması gerektiğini söyleyen kişidir.

5.3.5.3. Bibican

Romanın başkişisi Tanabay'ın evli olmasına rağmen âşık olduğu, beyaz tenli, güzel gözlü, güzel ve yumuşak elleri olan, uzun saçlı, sevgi dolu, cephede ölen bir askerin dul karısıdır. Tanabay evli bir adamdır, onun yaşında birinin âşık olması doğru olmazdı. İyi bir insandı o, ama her şey zamanında olmalıydı. Üstelik Tanabay'ın iyi bir karısı vardı ve onu incitmemesi gerekirdi. (Aytmatov, 2015: 52)

5.3.5.4. Samansur

Çora'nın babasına çok benzeyen yatılı okulda okuttuğu, akıllı, çalışkan oğludur. Büyüdüğü zaman babasına destek olur. İyi öğrenim görmüştür. Ülkede neler olup bittiğini, meseleleri, babasından daha iyi bilir. Babasına sık sık işlerin yasal yönetilmesi gerektiğini konusunda tavsiyeler verir.

6. DAĞLAR DEVRİLDİĞİNDE/EBEDİ NİŞANLI

6.1. Roman hakkında bilgi

Aşk konusu üzerine temellendirilen bu eserde, aşkın sahip olunana yüce bir hazine olduğu, fakat zamanın aşkın kutsallığını unutturduğu gerçeği üzerinde durularak, “Ebedi Nişanlı” efsanesinden hareketle, Arsen Samançin ve Elisa aşkı temelinde aşka yeniden kutsallık kazandırılmaya çalışılır.

Ayrıca romanında, Ebedi Nişanlı Efsanesi, Ağıt yakma geleneği, düğün, nişan merasimi, ‘ Nişanlıyı Yakala’ geleneksel oyunu, türkü, dua, tekerleme, Gök tanrı inancı, Şaman inancı, ruh çağırma inancı, av, at ve kırmızı gibi folklorik unsurları; kader, globalleşme, sosyalizm, kapitalizm, kitle kültürü, aşk, tiyatro ve opera, uyuşturucu üretimi, Tanrı inancı ve iman gibi evrensel konularda işlenmiştir.

Romanda sosyalizm kapitalizm, kitle kültürü ve çağın belası uyuşturucu üretimi de eleştirilir. Aytmatov; yaşayan ve yaşanan dünyanın en büyük sorunu olarak gördüğü ve modern hayatın acı bir gerçeği olan globalleşme, manevi fakirlik ve kirlilik, “her şeyini satışa sunmuş insanlık” dramını gözler önüne seriyor.

“Pazar ekonomisi ağına, sadece değil onların ruhlarını da düşürüyor. Geçenlerde Şef Bekturgan ilginç bir olay anlatmıştı. Bir köylü, pars avının ticari getirisini basit bulduğunu, asıl karlı yatırımın dağlardaki karı satmak olduğunu söylüyormuş. Bu adama göre mademki petrol satılıyor, o halde nehirlerdeki su da, dağlardaki karlar ve buzullar da satılabilirmiş. Bu dağlar ve onun üzerindeki bölge halkının olduğuna göre, bu kâra çevrilmeli imiş. Şef Bektur bu işe ne kadar şaşırırsa da beriki iddiasında ısrarlı imiş. Dünya suya mademki bu kadar muhtaç ve değil mi ki bütün enerji kaynakları parayla satılıyor, o halde Orta Asy’nın sahip olduğu her şey alınır satılır cinsindedir.” (Aytmatov, 2007: 210)

Ayrıca Ebedi Nişanlı Efsanesinde; Kırgız dağlarında olağanüstü bir güce ve çevikliğe sahip genç bir avcının, kurt ve parsları kolayca avladığı ve kürkleriyle geçimini sağladığı anlatılır. Romanda av sporu uğruna Arap zenginlerin Kırgız dağlarına nesli tükenen kar parslarını katletmek için gelmeleri de eleştirel bir şekilde anlatılır. Sovyetlerin yıkılmasıyla birlikte kurulan yeni piyasa ekonomisi her şeyi eşyaya, paraya çevirmeye başlamıştır. İnsanoğlu ihtiraslarının kurbanı olarak doğal dengeyi bozmuştur. Bu adil olmayan bir dünya düzeninin yol açtığı bir sonuçtur. Gazeteci Arsen Samançin, hayatı pahasında olsa Arap zenginleri için kurulan bu av oyununu bozar. (Kolcu, 2008: 46-47)

2007 de yayımlanan, Rusya ve Kırgızistan'da pek çok ödül alan ve Türkçe haricinde, Japonca, İngilizce, Kırgızca, Almanca gibi birçok dünya dilinde de yayınlanan “Dağlar Devrildiğinde-Ebedi Nişanlı” yazarın son romanıdır. Cengiz Aytmatov, kitap yayımlamadan geçen on yıllık zaman aralığını ve yeni romanının doğuş serüvenini şöyle anlatıyor:

“Bu, gerçekten çok uzun bir zaman aralığı. Edebiyat, sanat ve sinema dünyasında bakışlar ve anlayışlar öyle değişiklikler gösterdi ki, her şeye yeniden başlamak zorunda kaldım. Açıkçası gün yüzü görmemiş birçok düşüncemi hayata geçirmek, yeni bir başlangıç yapmak için kendimle sayısız mücadele verdim, ne yazık ki bu düşüncelerin hepsi hayal dünyamın raflarında öylece kalakaldı. Dağlar Devrildiğinde adlı romanımı ise sadece dört ayda bitirdim.

Evet, araya uzun yıllar girdi, farkındayım; ama bu arayı kapatmak için gücümün yettiği ölçüde çaba harcayacağım. Kendimi yenilemek adına sık sık sılayı rahim yapıyor, yazarlık çizgimi ve üslubumu bulmamda en büyük rolü oynayan Moskova'ya gidiyorum.

Son romanımda globalleşmeye karşı bakışım tamamen eleştirel olmakla beraber ben globalleşmeye karşı değilim. Bunun bir realite olduğunu kabul ediyorum, göz ardı edilemeyeceğini de biliyorum. Çünkü bu, insanın varlığıyla ortaya çıkmış bir süreçtir. Ne var ki, bu süreç bütünleştirici faktörleri beraberinde getirmesi ve sunmasının yanı sıra büyük zorlukları ve sıkıntıları da getirmiştir. Ben eserimde sadece globalleşmenin ülkeme ve ülke insanıma yaptığı etkileri gözler önüne seriyorum. Öyle ki, globalleşme en uçtaki köylerimize kadar ulaştı; hatta geçmişi çok eskilere dayanan yabani hayvan avcılığı bile bundan nasibini aldı. Basit bir hayat yaşayan çobanlar bile bu talandan bir pay elde etmek için ihanete varan gayretler içine girdiler. Böylece insanların özel hayatları bile kendiliğinden globalleşmenin anaforunda bu sürecin girdabına kapılıp gitti.

Cengiz Aytmatov, bu efsane hakkında şunları söyler: “ Ebedi Nişanlıya gelince; bu benim efsanem. Ebedi Nişanlı hakkında değişik kültürlerde motif bazında, farklı söyleyişlere rastlamak mümkün. Fakat hiçbirini benim eserimde yansıttığım gibi değil. Ebedi Nişanlı bir motif değil, tamamıyla mitolojik bir kahramandır. 200–300 yıl geçti; ama o, iftiraya uğramış gencecik kız hala dağlarda başıboş dolaşmakta ve sevgilisiyle buluşacağı anın hasretiyle yanmakta, ona olan sadakatini anlatmaya ve ispatlamaya çalışmaktadır. Bana göre bu efsanenin sembolleştirdiği tek değer var: Aşk; insanın sahip olduğu en yüce değer...” (Sarıgül 2007: 12)

Ayrıca yazar; halk arasında anlatılan “Ebedi Gelin” söylencesinden modern bir tragedya çıkarmasını bilmiştir. Buna göre insanların engellemeleri yüzünden birbirlerine kavuşamayan iki sevgili kırklara karışır. Şamanizm'in doğaüstü algı dünyasının da beslediği bu kült ebedi bir aşk hikâyesine dönüşür. Yazar buradan hareketle yine insanların sebep olduğu çağcıl nedenlerle birbirlerine kavuşamayan zamanımızın âşıklerini işlemeye devam etmiştir. (Kolcu 2008: 36)

Yazar bu romanında dini motiflere de yer verir. Abdıldacan Akmataliyev, Aytmatovu'un eserlerinde dini motifler ile ilgili şunları söyler:

“Aytmatov romanın düşüncesi geniş ölçüde tek din malzemesi etrafında oluştu demek yanlış olur. Romanın önemi açıkça görüldüğü gibi malzeme olarak en önemli unsur insandır, onun imanı, vicdanı, inancıdır! Bu yüzden yazar Hıristiyan ve İslam dinlerindeki insan özelliği gösteren meseleler üzerinde durur. Bu, birilerinin söylediği gibi “yeni Tanrı’yı arama değil, insanın hayvanlık rezaletinden çıkış yoludur. Yazarın arzusu budur.” (Akmataliyev 1998:127)

Arsen Samançin'in bir konferansta Tanrıya hakaret etmesi, din adamları tarafından ortak bir açıklamayla kınanır:

“Bizler çeşitli dinlere ait bölge temsilcileri olarak yapmış olduğumuz görüşmeler neticesinde ortak bir karara varmış olup ünlü gazeteci Arsen Samançin'in 'Avrasya Medya Forumu'nda, tarihi göçebe Nomat Devri'ne ait olan ve güya felsefi sayılan, içeriği itibariyle ateizmden daha tehlikeli görülen 'Söz' adlı barbarca bir metne dayanarak verdiği konferansta Tanrı'ya hakaret ettiğini öğrenmiş bulunuyor ve kendisini esefle kınadığımızı beyan ediyoruz.” (Aytmatov, 2007: 118)

Fakat aynı Arsen Samançin, Ebedi Nişanlı'nın ruhunda yansıması ve temsili bir algı doğurması üzerine Tanrı ve iman konularında şöyle düşünür:

“Kimse Tanrı'yı görmüş değil, ama yine de ona inanıyorlar, varlığını kabul ediyorlar. İman da böyle doğuyor olmalı, arzu edilen surete, sireten duyulan aşktan.” (Aytmatov, 2007: 63)

Cengiz Aymatov un en son klasiği. Eser diğerlerinde olduğu gibi yine belgesel tarzında başlıyor. Çünkü yazara göre insanlar hayvanları da düşünmeli. Eserinde insanlarla hayvanların kaderi yan yana işlenmiştir. İnsan ve Kar Parsı;

yani Arsen Samançin ile Caabars, yerinden yurdundan kovulmuş iki sürgündür. Değişen dünya düzeni ve piyasa ekonomisi iyi tahlil edilmiş ve bu tahlil de güzel ve temiz bir aşk hikâyesiyle süslenmiştir. Yazarın eserlerindeki güzellik ise ana fikirlerinin içinde aşkı işlemesidir.

Eleştirmenler tarafından "küresel çağın bütün paradigmaları altüst eden gerçekliğinin romanı" olarak tanımlanan eser; 'kader'in romanı olarak da nitelendiriliyor. Global çağın gerçeklerini, piyasa şartlarında insan ruhunun kaçış ve arayışlarını, çıkış ya da yok oluş ihtimallerini kadim tartışmalar üzerinden araştıran Aytmatov, romanında şartlara göre değişmeyecek evrensel değerlerin de altını çiziyor.

Romanda Aytmatov, insanlık tarihinin en çetrefil sorusuna; kadere karşı insanın konumuna verilebilecek cevabı, temsili hikâyeler üzerinden veriyor. Yazar, teknolojiye ters düşmeden yenedünyanın yozlaşan ve yozlaştıran kimliğine karşı çıkıyor.

Dağlar Devrildiğinde'de, arka planda iki hikâye ve iki kahraman anlatılıyor. Biri efsane kahramanı olan 'Ebedi Nişanlı', diğeri bavul ticareti yapan Eles. Görüş ve düşüncelerine mitolojik unsurları katmak zorunda olduğunu her defasında dile getiren Aytmatov, modern hayatın yansımalarında bile kendisi için her zaman mitolojik bir an ve unsur olduğu görüşünü bu romana da yansıtıyor.

6.2. Romanın Özeti

Roman boyunca tüm olaylar Bişkek ve Pamir dağlarında gerçekleşiyor. Olaylar dağlarda sonuç buluyor ve herkes sözünü orda söylüyor. Romanın başkahramanları Arsen ve Cabaars'ın dağda birleşen kaderleri ve ölüm sebepleri her canlının dünyaya bir vazife ile geldiğini ve ölümün bazen dünyada izler bırakmak gibi bir anlamının olduğunu da gösteriyor.

Arsen, dağda vicdanını dinlemiş, ölümü seçmiştir bu anlamda dağ, vicdan muhasebesi yapılan mekan olma yanında hayata sarılma ve ardından yine hayat

adına, hayattan kopma olgularını da içeriyor. Ayrıca roman şehirde başlıyor ve dönüş dağlara oluyor bu da öze dönmek anlamına geliyor.

Aytmatov, geçmiş-hal-gelecek sürecini bu romanda başarıyla uygulamıştır. Ebedi Gelin mitosunu eski zamana aittir. Arsen Samançin ise şimdiki zamanın bir figürüdür. Gelecek figürü burada Ertaş Kurçalov ile sembolize edilmiştir.

Dağlar Devrildiğinde Ebedi Nişanlı, baştan sona her şeyin tek kişiye bağlı geliştiği bir eserdir. Romanın özelliklerinden olan farklı kaynaklardan hayat bulan olayların sonunda kahramanda buluşması veya birleşmesi bu eserde daha özel bir hal almıştır. Roman incelendiğinde ana kahraman Arsen Samançin olmadan gelişen hiçbir olay olmadığı görülmektedir.

Aytmatov diğer roman ve hikâyelerinde kullandığı figürleri bu eserde de kullanmıştır. Aşk, tabiat sevgisi, insanların ihtirasları, hayvan kahramanlar, kader, karamsar bir tablo ve kaybetme eğilimli kahraman, yerel motifler, efsane ve masallar, Kırgız folkloru, savaş, tren.

Romanda Aytmatov diğer eserlerinde de sıklıkla kullandığı geriye dönüş tekniğini kullanmıştır. Ayrıca Aytmatov veterinerlik eğitimi aldığı için daha önce mükemmel tasvir ettiği Kurt (Taşçaynar ve Akbar) , Deve (Karanar) , At (Gülsarı) gibi hayvan kahramanları gibi bu eserde de bir Kar Leoparını (Caabars) öykünün merkezine oturtmuştur.

Romanda Kırgız gelenekleri ile modern dünya arasındaki gelgitlerden söz ediliyor. Özellikle vurgulanan unsurlar globalleşme ile birlikte insanoğlunun para hırsı için bir zamanlar akla hayale bile gelmeyecek yöntemlere başvurmasıdır.

Romanın kahramanı, orta yaşlı, bağımsız bir gazeteci olan Arsen Samançin, Aydana adlı bir opera sanatçısına âşık olur ve Aydana'nın bir halk efsanesine dayanan ve kendi uyarladığı Ebedi Nişanlı adlı operayı sahneye koyacağı günün hayalini kurar. Ancak Aydana, hem aşkına karşılık vermez hem de Ertaş Kurçalov adlı sonradan zengin olma bir pop müzik yapımcısının cazip teklifi sonucu operadan tamamen vazgeçip bir pop yıldızı olur. Acı ile nefreti içinde yaşatan Arsen, amcası Bektur Ağa'nın yardım isteğiyle köyüne gider. Bektur Ağa, yaban hayvanlarının avlanmasını sağlayan ve çok zengin turistlere hizmet sunan bir şirket kurmuştur. İki Arap turist yalnızca Kırgız Dağlarında bulunan

Kar Leoparlarından avlamak için gelecektir. Arsen ise amcası ve onun adamlarına tercümanlık yapacaktır. Köyde Taştanbek, Eles ile tanışır ve ona âşık olur. Aşkına karşılık bulan Arsen okul arkadaşı Taştangaf onu içinden çıkılmaz olaylara sürükler. Taştangafın Arap avcıları rehin alıp para istemsi ve bunu yapmazlarsa mayın döşenmiş bir mağarada hepsini öldüreceğini söylemesi ve tüm bu planını Arsen üzerine kurması sonucu Arsen bu plana uymaz ve ölümü seçer. Eles çok üzülür ama tek tesellisi Arsenin çocuğuna hamile olmasıdır. Arsen, insanları için kendini feda etmiştir. Eles'in atına atlayıp arayacağı, "Ebedi Nişanlı" olmuştur. Romanın başında "Ebedi Nişanlı" mitosunu anlatılmış ve sonuç yine bu hikâyeye özdeşleştirilmiştir.

Kırgız dağlarında bir avcı varmış. Bu avcı kurt ve parsları kolayca avlar, kürkleriyle geçimini sağlarmış. Halk bu avcıyı çok sever, saygı duyarlarmış. Onu kendilerine lider olarak görürlermiş.

Bir defasında bu genç ve akrabaları komşu vadiye şölene gider, orda çok güzel bir kızla karşılaşır. Avcı ile kız birbirlerine âşık olurlar. Sonunda avcı akrabalarını yanına alarak kızı istemeye gider. Kızın ailesi tarafından olumlu karşılanan avcı ve akrabaları kızın tarafına çeşitli hediyeler sunarlar. Coşkun topluluk, büyük bir heyecan içerisinde nehrin kıyısına gelir ve yeni çiftin nişanı yapılır. Düğünü ise yedi gün sonra, avcının dağların ardında bulunan köyünde yapmaya karar verirler. Her şey yolunda gibidir. Bütün hazırlıklar gelenek ve göreneklere göre yapılır. Sonunda düğün günü arifesi gelip çatar ve misafirler gelmeğe başlar. Sabah avcı ve iki kardeşi misafirler için ava çıkar. Fakat kiskanç kişiler, avcı ve kız için korkunç planlar yapar bir plan yaparlar. Kızı zorla kaçırmaya güya onun eski sevgilisiyle kaçtığını söylerler. Bu durum genç avcının çok ağırına gider ve kızı lanetler. Artık hayata küsen avcı, kızı ve bütün insan soyunu lanetler. Artık yeryüzünde bir insan yüzü bile görmeyeceğim ve beni hiçbir insan görmeyecek diyen genç avcı, dağa çıkar, izini kaybettirir. Kendisine kurulan tuzaktan ırmağa atlayarak kurtulan nişanlı kız, sevgilisinin dağlarda kaybolduğunu öğrenince bir kuş gibi uçma yeteneğine kavuşur ve gözden kaybolur. İşte o günden beri dağlarda Ebedi Nişanlı Efsanesi anlatılır olmuş. Bu romanın arka planında iki hikâyeye ve iki kahraman anlatılır. Biri efsane kahramanı olan 'Ebedi Nişanlı', diğeri de gazeteci Arsen Samançin'in bavul ticareti yapan sevgilisi Eles'dır. Ebedi Nişanlı Efsanesi'nden çok etkilenen Arsen Samançin, şunları söyler:

“Güzel! Kuşlar sussunlar ama ben Söz Ebedi Nişanlıdan açılınca susmam. Bu konu hakkında değişik düşünceler olabilir, efsane veya başka bir şey. Kim ne derse desin, bana göre bu efsane değil, Aya! Bazen dağlarda, uzaklarda görüldüğü olmuştur. Görünmesiyle kaybolması bir olur. Onunla ilgili menkıbeler bizim oralarda oldum olası anlatılır. Herkes onun dağlarda, dolaşıp, kaybolan nişanlısını aradığına, kendisini kaçırانların da peşinde olduğuna inanır. Nişanlı olan genç ve usta avcı bir iz bile bırakmadan ortadan kaybolur. Belki düşmanları onu bir mağaraya sakladılar ya da dilinden ettiler, kim bilir?” (Aytmatov, 2007: 66)

Halk, her yaz, dolunaylı gecelerde yüksek bir dağda toplanıp ateş yakarak Ebedi Nişanlı Efsanesi geleneğini yaşatır:

“Biliyor musun? Bizim dağlarda şöyle bir gelenek vardır. Her yaz dolunay zamanında geceleri Bengi Nişanlı sevdalıları yüksek bir dağda toplanır ve Ebedi Nişanlı onları uzaktan görebilsin diye ateş yakarlar. Şamanlar deflerini çalar, dans eder, onun ve kaybolan nişanlısının adlarını haykırarak her ikisini ateşe çağırırlar. Kadınlar da ateşin etrafında feryat ederek, ağlarlar. Bir de Ebedi Nişanı'nın bir gölgede belirdiğini, eğilerek selam verdikten sonra tekrar kaybolduğunu anlatanlar var...” (Aytmatov, 2007: 66-67)

Romanda Ebedi Nişanı'nın bir kuş suretini alması, insan doğasının saldırganlığı neticesinde ödenen bir bedel olarak görülmektedir:

“Dikkat et, Ebedi Nişanı'nın bu gizemli destanda uçan bir kuş suretini almasında, ayrılığın ezeli acısını yaşamasında her zaman olduğu gibi insan doğasının saldırganlığı neticesinde ödenen bir bedel kendini göstermektedir.” (Aytmatov, 2007: 79)

Eserin sonuna ayrı bir hikâye olarak eklenen, “Öldürmek-Öldürmemek” şeklinde tren raylarının sesleriyle ifade bulan dünya, Dağlar Devrildiğinde adlı eseri tamamlar niteliktedir. Öldürmek-öldürmemek çıkmazı ”Ölüm” anlamına gelebildiği gibi, “Hayat” olarak algılanabilmektedir. Bir çelişki gibi görünen bu durum tam anlamıyla hayatı anlatmakta, hayatın çıkmazlarını temsil etmektedir.

6.3. Romanın Şahıs Kadrosu

6.3.1. Arsen Samançin

Romanın anakahramanıdır. Dürüst, çekici entelektüel, kendine yetebilen, kimsenin baskısı altında kalmayı sevmeyen, otoriter biridir. Geleneklerine ve kültürüne bağlı, geçmişe önem veren, İngilizce, Rusça ve Kırgızca gibi birçok yabancı dil bilen, ünlü ve bağımsız bir gazetecidir. Düşünceye her şeyden çok önem verdiği için İngiliz bir bayan gazeteci ona “kürsü delisi” lakabını takar. Gazeteci olmasından dolayı geniş bir çevreye sahiptir. Fiziksel özelliklerinden fazla bahsedilmemiş olsa da orta yaşlarda, şık giyinen, bakımlı, sakal ve bıyık bırakmayan, giyimine önem gösteren ve modern giyinen biri olarak anlatılmıştır. Başından bir evlilik geçer ama uzun sürmez çünkü bankacı olan eşinin tek gayesi paradır ve daha çok kazanmak için çalışmaktır.

Arsen Samançin kalabalıkların içinden gelen, yalnızlığını ve yalnız olduğunu çok geç fark eden ve bunun çaresizliğini daha çok yeni yaşamaya başlamış bir kahramandır.

Arsen, bütün öğrencilik yıllarını Moskova ve Leningard’da geçirmiştir. Taşra kökenlidir ve köyüne, geleneklerine ihmallerine rağmen bağlıdır. Piyasa ekonomisinin, pop kültürün içinde ama bundan memnun olmayan bir hayat anlayışına sahiptir. Bu nedenle de çevresi geniş ama yalnızdır. İçinde bulunduğu çevreden birine âşık olmuş, büyük bir aşk yaşamıştır fakat bu aşk onu daha da yalnızlığa itmiştir. Arsen, bir opera sanatçısına âşık olmuş ve âşık olduğu kadının, kendi yazdığı Ebedi Nişanlı adlı operayı sahneye koymak ve bunu gelecek nesillere aktarmak hayaliyle yaşamaktadır. Tabii ki bunun da ekonomik zorlukları ve sevdiği kadının kabul etmesi gibi durumları vardır:

“Bunlar yersiz heyecanlar, topla kendini, aklını başına al! Eğer ‘Ebedi Nişanlı’ üzerine bir opera partiyonuna girmiş olsaydı, başrolde oynayacak artisti başka şehir, olmadı başka ülkelerden bulup getirmek mümkün olabilirdi. Gerçi pahalıya mal olacaktı, ama organizeye ait sorunlar bir şekilde çözülebilirdi. Mantıklı olanı da buydu...” diyerek kendini avutmaya ve mantıklı düşünmeye çalışıyordu.” (Aytmatov, 2007: 50)

Arsen, birçok defa akınların (ozanların) ‘Ebedi nişanlı’ için yaktıkları türkülerini dinlediğini ve onların bu geleneği nasıl devam ettirdiğini sevdiği kadına şöyle açıklar:

“Tabi ki, ben çocukluğumdan beri birçok defa Ebedi Nişanlı için yakılan ateşlerde buldum ve bunları akınlarımızın türkülerinde duydum. O gece hikâyelerini doğaçlama anlatırlarken nasıl da duygulandıklarını bir bilsen! Her akın Ebedi Nişanlı için kendince acı çekiyor, ruhunu dalara savurarak Ebedi Nişanlıyı çağırıyor. Onların yaptıkları, senin sahnede solo söylemenle aynı şey... Onlara boşuna “Tökmö Akın” denmiyor. Bir defasında benden “Tökmö Akın”ı Kırgızcadan Rusçaya çevirmemi istemişlerdi. “İçini türkülerle döken bard!” ancak bu şekilde tercüme edilir! Akınlar ilhamını, yanlarında bulunan ve dertleriyle dertlenen dinleyicilerden alır. İşte ancak o zaman akın sözleriyle kâh düşüncenin derin kuyularına dalar, kâh rüzgârlara kapılıp steplerde koşar...” (Aytmatov, 2007: 78)

Opera sanatçısı sevgilisini ikna etmek için ona hayalini şöyle anlatır;

“İşte böyle, nehrin fısıltısı eşliğinde, tabiatın bile adaleti istediğini sembolize eden koro, perde arkasından bu türküyle seslenecek. Ve bütün bunlar fonda sadece vokalin, yani senin sesinin duyulacağı güçlü bir orkestra müziğiyle beslenecek. Ve gök Ebedi Nişanlıyı duyuyor olacak, ay da onun sözlerini tekrarlayacak. Bunun nasıl bir olay olacağını tahmin edebiliyor musun?” (Aytmatov, 2007: 78)

Ne yazık ki, opera sanatçısı olan sevdiği kadın, aşkına karşılık vermek yerine zengin bir pop yapımcısını, yüksek sanatın seçkin sevdalıları yerine de stadyumlarda bağırıp çağıran kalabalıkları seçmiştir. Arsen için acısını kalbine, hayallerini de geçmişe gömmekten başka bir yol kalmamıştır. Fakat Sevgilisine dayalı bir hayat yaşamaya başlamış, Ebedi Nişanlı adlı operayı sahneye koymaya, sevgilisi Aydana’nın başrolü oynamasına odaklanmış, zihninde geriye kalan her şey anlam kaybına uğramıştır. Arsen’e göre, Aydana, piyasa ekonomisinin ağına düşmüş bir kurbandır ve kurtarılıp olması gereken yere, Arsen’in yanına, gerçek sanat dünyasına dönmesi gerekmektedir. Arsen bu düşüncelere sahipken, onu görmesine dahi izin verilmeyen bir konuma düşmesi, onda derin yaralar açmıştır.

“ İşte böyle saygıdeğer “kürsü delisi”. Bugün hayatın “tatlı derslerinden” birini daha aldın. Tattın! Ballı ballı! Bravo! İşte sonunda anladın! “Pazar ekonomisi” denilen fırtınaya hiçbir kürsü karşı koyamaz. Al işte, piyasa kamçısıyla kovdular, derdest edip kapıya koydular, üstelik bir de dövmeye yeltendiler. Aşkı bile satılık mal yapıp Pazar tezgâhlarına çıkardılar. Sen bunların farkına daha yeni yeni varıyorsun. Bu da demek oluyor ki “bıznis/Pazar çağı” için uygun değilsin. Bu da sosyal realizm için ödenen bedellerden biri olsa gerek. Vay canın “Stirraplı adam!” demek akrabaların ve hemşerilerin özellikle devrim yıllarında seninle gurur duyacaklardı ha. Şimdi rahatlayacaklardır. Eee, şimdi nasıl bir tavır takınacaksın, nerelere kaçacaksın? Şu “ ebedi Nişanlıyı unut artık, unut! Ona kimin ihtiyacı var ki? Senin fikir olarak geliştirmekte olduğun ideal, pop hegemonyası altında tükenip gidiyor. Pop coşuyor, çünkü çağ onun çağı! Sen de yolunu seç. Ya sessizce kaderini kabullen ya da hiçliği seç ve git. Veda bile etmeden! Yine de iyice düşünmeliyim, ne yapsam? Yoksa Moskova’ya mı kaçsam? Orda güvенеbileceğim insanlara sığınsam. Gerçi orda da pop müzik tüm zirveleri tutmuş! Tek kelimeyle sonu görünmeyen karanlık bir tüneldeyim... (Aytmatov, 2007: 45)

Arsen, aslında hep yalnız olduğunu fark etmiş, şu anda gördüğü sadece bunun ortaya çıkışıdır. Tanrı ve inanç kavramlarının kelimelerle sınırlı olduğu dâhil onlarca konuda gündem oluşturan Arsen Samançin aslında bir hiç olduğunun yeni yeni farkına varmaktadır. Her şey anlamını ve değerini yitirmiş, hayatını yeniden anlamlandırmak için sevdiği kadını elinden alan adamı bir tabanca bulup öldürmek gibi düşünceye odaklanmıştır.

Tanrı ve din kavramlarına dair “Söz”, ya da ifade edilebildiği kadar inanıldığına dair tezler üretebilen Samançin,(Irmak, 2010: 139) kendi halini ifade edecek kelime bulmakta güçlük çekmektedir.

Arsen, amcasının gelişini ve onun teklifini kabul etmesini bile çok basit bir tabanca arayışına bağlayabilmektedir. Acılarından, gerçeklerden kaçmak, kendini oyalamak için amcasının teklifini kabul eder. Amcasının yanında, Kırgızistan dağlarında zengin yabancı turistlere hizmet verecek, içini burkan bir mes-

lekte, nesli tükenen kar parslarının av sporu uğruna katledilmesine yardım edecektir.

Bu amaçla yükseklerle, dağlara, köyüne, özüne doğru yola çıkar. Ama kafası hala şehirdeki hayatı, yalnızlığı ve nefret ettiği sevgilisini elinden alan kişiyi öldürmek düşüncesiyle meşguldür. Doğup büyüdüğü köyünde Eles ile tanışır ve ona âşık olur. Ayrıca köyde okul arkadaşı Taşafgan ile de Arap turistler için düzenlenen av için beraber çalışacağını öğrenir ama bu onu sona götüren olayların başlangıcı olur. Yepyeni bir aşk ve içinden çıkılmaz bir olay örgüsüyle karşı karşıya kalmıştır. Arsen Samançin'i çıkmaza sürükleyen hususlardan biri de Taşafgan'ın zengin Arap avcılarını rehin alıp fidye istemek planıdır ve bütün planını onun üzerine kurmuş olmasıdır. Bir şekilde amcasının teklifini kabul etmemiş olsa Taşafgan'ın böylesin korkunç bir plan yapması söz konusu olmayabilirdi çünkü. Tabii bu korkunç durum yanında aşkı yeniden tatma fırsatı da bulamayacaktı beki de. Birbirini tetikleyen, birbirine bir şekilde bağlanan bu olaylar zinciri onu içinde bulunduğu açmazın yanında yeni bir açmaza sürüklemiş, hiçbir şeye müdahale edemeyeceğine inanmış ve arayışına son veren ama aslında yeni bir arayış olan ebedi yalnızlığa, yani ölüme sığınmıştır. Arsen Samançin'in ölümünü, çok anlamlı olduğunu düşündüğü hayatının hiç bir anlamı olmadığını görmesiyle hayatına anlam kazandırma çabası olarak görmek mümkündür.

Şehir hayatında yalnızlaşan Arsen, Eles'e, dağda ve köyünde kurulan yeni düzene rağmen yalnızlığını koruyor ve Caabars'ın izinden mayın döşenmiş mağaraya, hayatının son anlarını yaşayacağı yere sürünerek gidiyor. Orada mayın döşeli olduğunu bildiği halde tercih ettiği bu yol, geride kalanlara ve geride bıraktığı hayata ayrıca bir meydan okuma niteliği taşıyor. Arsen, insanlar için, insanları için kendini feda etmiş sonsuza uzanmıştır. Hep tanımlamaya çalıştığı, sözle ifade etme peşinde olduğu kadere teslim olurken, özündeki doğruluğu, yüceliği ortaya çıkarma fırsatını bulmuş ama bunu sevdiği dâhil hiç kimseye anlatamamıştır. Eles'in atına atlayıp arayacağı, "Ebedi Nişanlı" olmuştur.

Arsen Samançin bağımsız bir kişilik olmakla beraber yazardan izler taşır. Bu izler, Samançin'in, yazarın fikirlerini ifade etmek kullandığı bir kahramandır.

Ana kahraman Arsen, ölümüyle geride kalanların hayatını yeniden şekillendiren bir konumda yer alıyor.

“İşte yine bir yerlerden esmeye başladı rüzgâr. Ki bu rüzgâr, dünya hayatının her alanında, ruhlarda, düşünce ve duygularda, insan davranışlarında her ne varsa görebilmek adına devriye gezen ve acele eden kaderin ta kendisiydi. Kader planda olanı tabii ki ertelemiyor, yok saymıyordu. İnsanlar için beklenmedik olan kesişmeler onun sırlı aynasında gerçek oluveriyordu..

Düynö ordundabı? Dünya yerinde mi?

Ta çocukluluğundan beri çeşitli vesilelerle köylülerinden sık sık duyduğu bu cümle şimdi durduk yerde aklına geliverdi. Evet, görünüşe bakılırsa dünya da yerindeydi nerden nasıl içine düştüğünü bilemediği bu eski okulu da. Hatta işte şu sıra dağlar bile aynıydı. Fakat insanın içindekiler ruh dünyası tamamen yıkılmış mahvedilmiş olabilirdi. İşte bundan herhangi biri tekrar be tekrar sorabilirdi:

Düynö ordundabı?” (Aytmatov, 2007: 158)

6.3.2. Caabars

Caabars avlanmakta usta, pürüzsüz, hareketli, yuvarlak ve güçlü bir boynu olan, dik ensesi, iri ve ağır başı, kedi kulakları ve karanlıkta lazer gibi parlayan gözlere sahip, uzun, esnek ve güçlü bir vücuda ve heybetli, yumuşak, kıvrımlı, dingin bir kuyruğa sahiptir. Çok değerli tüyleri olan, net çizgilerle ayrılmış, adeta ipeği andıran postu bulunduğu yerin iklimine uygun yaratılmıştır. Leopara benzemektedirler, hırlama ve kükreme özellikleri yoktur fakat onlar gibi avının üzerine atlamak için sürekli kedi gibi ağaçlara tırmanmak zorunda değildirler çünkü vücut olarak ağırdırlar bu nedenle kayalara ve yarlara tırmanırlar. Onlar ancak dağlarda yaşarlar ve avlanırlar.”(Aytmatov, 2007: 8)

“ Caabars, bağı taşı vadilerin yamaçları yılın yarısında karlı, gür ormanlarla kaplı yüce dağlarının sakiniydi. Ona bu yüzden kar parsı deniliyordu. Bu türü inceleyen bilim adamlarının ona verdiği isimse Tyan Şankar Parsı idi. Bu tür, kaplanları da içine alan kedigiller ailesine girmekteydi. Yöre halkı bu vahşi hayvanı ani sıçrama yeteneğinden dolayı Caabars diye adlandırır ki bu ad verilen diğer adlardan çok daha uygundur. Bir de “kar keçken ilbirs” adı vardır. Bu da “karı göğsüyle yarıp yürüyen” anlamına gelmektedir. Doğrusu bu da ona yakışan, güzel bir addır. Dağın diğer sakinleri yolunu kaybetmemek, kara yenik düşmemek için iz sürer, geçit ararlar. Oysa kar parsı yolunu asla değiştirmez. İstikameti belli olan bu güçlü hayvan, kararlı ve emin, yürür.” (Aytmatov, 2007: 6)

Caabars, yaşlanınca hayatında birçok şey değişir. Sürüden kovulur, genç parslardan biri uzun zamandır birlikte olduğu ve ona iki defa yavru veren dişisini elinden alır. Genç parsla korkunç bir kavga yapar ve yenilir. Eski havasını yitirir, kimsenin ona ihtiyacı kalmaz bu nedenle de gün geçtikçe acımasız, azgın bir kişiliğe bürünür. Sudan bahanelerle dalaşmaya hazır, gözü dönmüş, kana susamış bir yabani halini alır. Mağaralarda yaşar, zirvelere çıkarak karlarda dolaşır, kaçan hayvanları kovalar. Günlük ihtiyacından fazlasını yakalar, her yandan küçük asalaklar, çakal, tilki, pars; kavgacı, gürültülü, hırıltılı sesleriyle bağırp çağırır, kanat ve tırnaklarıyla kavgaya tutuşan akbabalar üşüşünler diye bir kısmını özellikle ortada bırakır. İçindeki öfke ve kini, geçmişe duyduğu özlemin acısını ancak böyle dindirmeye çalışır.

Caabars yaşadığı yerlerde nereye gideceğini bilmeden, şaşkın ve perişan bir halde başıboş dolaşır. Avlanma tutkusunu da kaybetmeye başlar. Aslında eskiden beri olan nefes darlığı artar ve artık avlanmakta zorluk çekmeye başlar bu durum onun artık başkalarının artıklarını ve leş toplayıcıları gibi bunları dört gözle bekleyeceği günlerin geleceğinin habercisidir.

Ancak içindeki karşı koyma, direnme gücü tükenmez. Yalnız kalmak sürgün olmak minnet ve töhmet altında yaşamak zorunda bırakılan Caabars bu durumu bir türlü kabullenemez. Bir zamanlar yazlarını geçirmek için gittiği Üzengileş sıradağlarına gitmek ister.

“ Her Şeye rağmen içinde realiteye karşı isyan duyguları yeŐeriyor, vahŐı ruhunun derinliklerinden protesto sesleri yükseliyordu. Kendisine yenilgiler ve uğursuzluklar getiren bu yerleri, dağları ve vadileri terk etmeye zorlayan içgüdüleri gün geçtikçe güç kazanıyordu. Bir başka dünyaya gitmeli, buraları sonsuza dek terk etmeliydi. İgüdülerinin gitmesini istediği dünya öyle ha deyince ulaşılan bir yer olmayıp geçidin göklerle birleŐtiđi zirvede, sürekli karlarla kaplı sıradağların geçitle varılan öteki yüzündeydi. Önceden aŐılmammıŐ, insan ayağı basmammıŐ, ancak yazın birkaç günü geçit veren, en güçlü kuŐları bile ulaŐmakta aciz düŐüren yüksek Üzengileş sıradağlarına gitmesi gerekiyordu. İŞte bu yerlere, bu ulaŐılması güç zirvelere içindeki bir his itiyor, dinmek bilmeyen hasreti Caabarsı’ı bu zirvelere çekiyordu.” (Aytmatov, 2007: 35)

Fakat artık eskiden güçlü ve enerji dolu olduğu zamanlarda uurulmadan, yararlardan, zor tepelerden, Őelalelerden kolaylıkla geçip ulaştığı bu dağlara Şimdi gidememektedir. İstedeiği tek Şey bu geçidi aÇıp ve sonsuza dek dağın öteki yüzünde yokluğa gömülmektir bunun için birçok defa geçidi aŐmaya çalışır ama nefes darlığı buna izin vermez.

“Yüce dağların eski arı Caabars yapayalnız ve bunalmıŐ bir halde, deli divane dolaşıp duruyordu dağlarda. Yalnızlığıyla baş başa kalacağı, ölümlü sükûnet içinde kucaklayacağı, geri dönölmez günlerin son demlerini yaşayacağı bir sığınak, bir mağara bulması gerekiyordu. VahŐıce yaşanan bir hayatın son demlerinde kaderini bir insanla paylaŐacađını asla düşünemez, tahmin edemezdi. Onu, yani insanoğlunu sadece kulaktan duyma tanıyordu. Doğrusu onu dağlarda yükselen yankılardan, yüreğini hoplatan, olduğu yere mıhlayan, iradesini elinden alan ve diyar diyar kaçıran silah seslerinden tanıyordu. Onunla yüz yüze gelmek, onu yakından görmek nasip olmamıştı daha.

Böyle bir buluşma alnına yazılmıŐtı. Bu da kaderin ta kendisiydi.” (Aytmatov, 2007: 16)

Caabars, yalnızlığına, çözümü yalnızlıkla arayan, yok etmek ve yok olmaya odaklanmış haliyle geçmişin yükünden kurtulman peŐindedir. Ölümlü aramaktadır ve ölüm onu hiç de beklemediği bir anda huzur bulmak istediği dağlara gitmek istediği geçitte beklerken bulur. Kar parslarını değerli kürkleri için avlamak üzere gelen Arap avcılar ve onlara ölümlü pahasına engel olan Arsenle aynı kaderi paylaŐarak. Arsen kar parslarını avlamak için gelen avcılara Şunları söyler:

“Dinleyin! Siz hepiniz, misafirler, yabancı avcılar! Emrime kulak verin! Lanet olsun hepinize! Çekin ellerinizi kar parslarımızdan! Hemen defolun gidin buradan! Hayvanlarımızı yok etmenize izin vermeyeceğim! Defolun Dubailerinize ve Kuveytlerinize gidin, uzak durun kutsal dağlarımızdan! Bir daha

sakın buraya adım atmayın! Hemen defolun gidin, yoksa hepinizin sonu gelir! Hepinizi gebertirim!” (Aytmatov,2007: 230)

Bunun üzerine Arap avcılarının korumaları ateş ederler, Arsen ve Caabars, çıkan çatışmada vurulur. İkisi de mayınla döşenmiş Molotaş mağarasında aynı kaderi yaşarlar. Kaderlerinin yönlendirmesiyle bir insan ile bir vahşi hayvan son demlerinde aynı yerde, aynı anda, aynı gökyüzü altında, bir mağarada yan yana bulurlar kendilerini.

Caabars artık kendisine yük olan hayata veda ederken, Arsen, ölümüyle hayatın devamını işaret ediyor. Kaldırılamaz yükler altında ezilen iki kahramanın ölümü aramaları ve bulmaları ve bunu aynı anda aynı yerde yaşamaları bir sondan çok yeni bir başlangıç gibi görünüyor. Hiç de aydınlık olmayan, acılarla yaşanacak bir başlangıç. Geride kalanları bekleyen bu hayat hiçbir zaman daha önceki gibi devam etmeyecek olan bir hayattır. Caabars’ın ölümü, aynı zamanda yalnızlığa veda anlamına geliyor. Arsen için ise ölüm bir sorumluluk ve zorunluluk olarak görünüyor. Onun ölümü dışında içinde bulunulan şartlarda bir çözüm yoktur.

Caabars, beklediği ve aradığı sonsuzluğa ulaşmıştır. Ebedi Nişanlı, sevdiğini aramayı sürdürmektedir. Caabars, yalnız yaşayan bir canlı olarak, aradığı yalnızlığı ancak ebedi yalnızlık isteğine kavuşarak bulur.

6.3.3. Eles

Hatıra ve etki anlamına gelen adı ile hayat dolu, neşeli, kibar, maharetli, cesur, insan üzerinde olumlu etki bırakan, eğitilmiş biridir. Yirmi beş yaşında güzel bir kadındır. Pedagoji enstitüsünde okumuştur. Eskiden kütüphanecilik yapar ama kitap dağıtımını yaptıkları otobüs özelleştirilince ve düşük maaş verilmeye başlanınca başka bir işle uğraşmak zorunda kalır ve bavul ticareti yapmaya başlar. Moskova’dan getirdiği çeşitli malları toptan fiyatına alıp, köye getirir ve farklı fiyata buradaki satıcılara satar. Romanın başkişisi Arsen Else’i kaderin karşısına çıkardığı özel bir işaret olarak kabul eder. Yaşadığı tüm olumsuzluklar içinde onu gerçek bir kurtarıcı olarak görür ve âşık olur. Else de onun aşkına karşılık verir.

“Bak Arsen, bu dağlar var ya, hep benim aşkımı bekliyorlardı, ben de bu nedenle buralara sık sık geliyordum. Böyle olacağına inanmadığım halde yine de bekliyordum... Çünkü buralarda bizim köylerde, Ebedi Nişanlının dağlarda dolaştığına inanırlar.” der. (Aytmatov,2007: 186)

Arsen ve Eles her konuda çok iyi anlaşılır politikadan, tarım ürünleri ve hayvancılığa talebin olmadığına, bundan dolayı da köylerde fakirlik ve işsizliğin artmasına, işsizlik nedeniyle insanların bin türlü çirkin işe bulaştıklarından, hırsızlığın, sarhoşluğun, uyuşturucu kullanımı ve ticaretinin ne kadar arttığını kadar her konuda konuşurlar. Arsen'nin amcasının Arap avcılar için düzenlediği avda gitarıyla müzik yapıp onları eğlendirmek için katılan Elese bu av hakkındaki fikirlerini Arsene şöyle belirtir;

“ Aynı çaresizlik insanların Mergen şirketlerine av işine dört elle sarılmaları buna güzel bir örnektir. Çünkü burada hem iş hem de iyi para vardır. Bu durum birçok insanın işine gelir. Yurt dışından zengin misafirlerin gelecek olmasına tüm köylüler sevinir. Buna karşı çıkmak, itirazda bulunmak yakınları kırmak olur. Else “Kendisi sağdan soldan mal getirip bavul ticareti yapıyor, bir şeyler kazanıyor, biz de ufak tefek kazansak fena mı? derler.

Senin amcan var ya, büyük adam, girişimciliği ile bu kadar insana iyilik yapıyor. Peki, ya sonra, sonrasında ne olacak? (...) böyle devam edecek olursa, av ticareti nedeniyle birkaç yıl içinde dağlardaki tüm canlılar; son kekliğine kadar yok olmakla karşı karşıyaydılar. Daha yeril üretime geçmeden ve mallarını pazarlarda tanıtmadan her şeylerini, hele ki kar parslarını yok ederlerse, ellerinde sonrası için ne kalacaktı ki? (Aytmatov, 2007: 190-192)

Arsen ava katılır fakat parsların öldürülmesine izin vermez ve mayın döşeli bir mağarada kendini kurban eder. Eles ve yanındakilerin onun cesedini mağaradan kurtarmak için büyük çaba harcar. Burada Ölüm gerçeği, Arsen'in istediği gibi yok olup gitmeye dönüşmüyor, cesedinin kurtarılması ve köyüne defnedilecek olmasıyla dünyadan silmek istediği ama başaramadığı izleriyle yaşamaya devam ediyor. Bu durum, Eles'in Arsen'den hamile kalmış olabileceği yönündeki düşüncesiyle birleştiğinde ayrı bir anlam da kazanmaktadır. Böylece Eles'in çocuğuna elinden tutup gösterebileceği babasına ait bir mezar olacaktır. Bu da hayatın ölüme bağlantısını göstermesi açısından da önemlidir. Eles'in, Arsen'den hamile olabileceğine dair düşüncesi, eserin umuda dairen belirgin unsurudur ve Arsen'den bu dünyada kalacak olan tek iz olacaktır. Bu, umudun hep var olduğu ve olacağına dair düşüncenin temsilcisi durumundadır. Diğer

her türlü gelişme ve olay örgüsü çıkmaza girmiş, umuda dair bütün izler silinmiş ya da belirsiz bir hal almıştır.

6.3.4. Aydana Samarova

Opera tiyatrosunun assolistidir. Kendi dili dışında, İtalyanca, İspanyolca, Rusça, Almanca ve Özbekçe klasik tarzda eserler söyler ve mükemmel piyano çalar. Romanın ana kahramanı Arsen'nin âşık olduğu kadındır. Bir zamanlar sıradan bir artist olan, ünlü ve güçlü yapımcı Ertaş Kurçal ile tanışır, Arsenden ayrılır, operayı bırakıp pop şarkılar söylemeye başlar. Büyük bir pop yıldızı olur yani “opera tanrıçası basit bir hit kraliçesine dönüşür.(Aytmatov, 2007: 57)

Oysa Arsen'nin tek ideali Aydana'nın kendi derlediği “Ebedi Nişanlı” eserini operada seslendirmesidir.” Dinle Aya, bu ikimizi de ilgilendiriyor, dünya Ebedi Nişanlıyı herkesin önünde gür bir sesle söylenen türkülerle tanıyacak. Ve Ebedi Nişanlı o türkülerle acı kaderini anlatıp dünyadaki bütün nişanlılara şöyle seslenecek: sevgililerinize sadık bir aşkın ve vefanın armağanı olarak benim türkümü söyleyin! Bu saatte ruhlar bizi de duysun Aya, beni ve seni! Onlar, senin insanların. Dinleyicilerin önünde Ebedi Nişanlı'nın türküsünü söylemeni bekliyorlar. Ve onlar, yani ruhlar diyorlar ki, “sen Ebedi Nişanlı'nın elçisi olacaksın! Gökteki tanrılar ve ruhlar sana minnettar olacak, insanlar sana saygı duyacak, senin türkü söyleyişine hayran kalacaklar. Sesin ise uzayda yankılanıp yeryüzüne akacak...” (Aytmatov,2007: 81)

Arsen Samançin'in Aydana'ya ısrarla bu efsaneyi sahneye koyması için ısrar etmesi aslında geçmişe dönme isteğidir. Geçmişe duyulan özlem bu efsane ile geleceğe anlatılacak ve evrensel olacaktır.

Ama Aydana popüler kültürün getirilerine evet der, çevresindeki korumaları, limuzin ile tam bir “mega star” olur. Aydana'nın stadyumda verdiği konserde çok tanınan herkes tarafından hep bir ağızdan söylenen “Limuzin” şarkısını dinlerken:

“Al işte, toptancı kültür limuzinine bindi ve çekip gitti! Diye düşündü Arsen Samançin “ Peki şimdi “ Ebedi Nişanlı ne olacak?” diye sordu kendine. (...) Toptan kültürle başı dönmüş günümüz hayatında ne kadar çok çelişkiler

var! Ülkede bu kadar fakirlik, işsizlik, var! Sokaklarda kilometrelerce uzayan sıralar oluşturan ve ellerinde “biz iş verin” afişleri taşıyan gençler var! Bu gençlerin çoğu boşalan köylerden geldi. Bu insan toplumuna bir çağrıdır. Demek oluyor ki, toplum yeni nesillerin ihtiyaçlarını karşılayamıyor ve modern dünya onlara “sen toplumum işine yaramazsın, gözümüze görünme, kaybol! Biz, işe yarananlar ise limuzinlerimize binmeye devam edeceğiz” diyordu sanki.” (Aytmatov, 2007: 60)

Romanda Aydana’ya Ebedi Nişanlının şimdiki zaman temsilcisidir. Geçmişte kötü insanlar Ebedi Nişanlıyı kaçırdı bugünde insanlar Aydana’yı aynı şey için kaçırdı, baştan çıkarır, satın alır. Eski zamanda güzel kadını ata bindirip kaçırdılar, şimdi ise dolar dolu bir çuvalda omuzlayıp götürürler. Hatta bu devirde kadın kendi arzusuyla dolar sürüsüne büyük bir hızla gider. Bu sürünün sahipleri milyonerlerdir. Herkes, Aydana’ya gibi Pazar ekonomisine boyun eğdi. Aydana’nın bir tüketim ağında olduğu düşünülürse bir süre sonra hayatının çıkmaza gireceği anlaşılmaktadır.

6.3.5. Taşafgan- Saksan

Arsen’in eski sınıf arkadaşıdır. Kararlı, cesur, fiziksel olarak güçlü kuvvetli biridir. Afgan Savaşı sırasında orda üç yıl kalmış, göğsüne isabet eden bir kurşunla yaralanmıştır. Köyüne döndükten sonra adı Taştanafgan olmuş, zamanla daha da kısaltılarak Taşafgan’a dönüşmüştür. Bu lakap “ sert, taştan Afganlı” anlamına gelmektedir. Arsen Samançin’le çocukluk yıllarından beri sınıf arkadaşı, akran ve iki iyi dostturlar. Daha sonra yolları ayrılır, askere çağırılır küçük bir piyade birliğiyle savaşa gönderilirken bölge meslek lisesi ziraat bölümünü bitirmek üzeredir. Dönünce de tarım ticaretiyle uğraşır fakat zor geçinir. Kendini antiglobalist olarak gösterir ve bunun bir terör biçimi olduğunu düşünür. Para kazanmak için, Arap avcılarının avlayacakları parsaları bulmak ve tuzağa düşürmek için, av sürücülerin başında görev alır. Bu görev için köyde yaşayan beş kişi seçilmiştir. Bunlardan biri eski beden eğitimi öğretmeni olan, uzun ve siyah saçlı “pörsük saç” lakaplı Saksandır. Saksan bir süre yılki çobanlığı ve daha sonra iki yıl bavul ticareti yapar bu sayede birçok yer görür. Gördüklerini arkadaşlarına şöyle anlatır ve bu anlattıkları birçok hayatı olumsuz yönde etkileyecek olaylara neden olur:

“-Görüyor musun hayatın cilvelerini, bavul tüccarlarının savurmadığı yer kalmıyor. Anlaşılan Saksan’ın da duymadığı şey kalmamış. Ki zaten duyduklarını da kendine göre anlatır. Nedense petrol çıkaran Arap ülkelerine kafayı takmış durumda. Cennet gibi hayat süren Arap Emirliklerinden nefret ediyor. Ona göre Araplar petrolün sırtından köşeyi dönüyor. Fahiş petrol fiyatlarından dolayı kendilerinden geçiyor, adeta kuduruyorlar. Dediğine bakılırsa, toprağın kanını emiyor, haybeden zengin oluyorlar.

“Bunda şaşıracak ne var? Bu durumu herkes hem de bütün dünya biliyor” dedi Arsen Samançin ve ekledi; “Şu an petrol kralları coştukça coşuyor. Zaman onların zamanı...”

-Orası öyle. Ama Arap zenginlerinin kendilerine layık gördükleri şeyleri biz rüyalarımızda bile göremiyoruz. Biliyor musun, en pahalı arabalarla yarışlar düzenliyorlarmış. Peki, sence nerede oluyor bunlar? Sahra Çölü’nün kumlarında..

“Sahra Çölü mü?” şaşırdı Arsen. “Şeytan görsün yüzlerini, böylesini duymamıştım! Evet, bu tür dağlarda yapılan sıra dışı yarışmaları sevenler de var, ancak çölde yapılan yarışlar daha müthiş olsa gerek.”

-Sadece bu olsa neyse! Düşünebiliyor musun Arsen, Saksagay bunları bizzat görgü tanıklarının ağzından anlatmıştı, televizyonda da bunu göstermişlerdi bir ara. Afalladık! Gözlerimiz yuvalarından fırladı. Bu adamlar cipleriyle çıkıyorlarmış yarışa. Hem de ne cipler. Bizim şefimizde böylesinin eseri bile yok. Onlar da ya Emirliklerden ya da Kuveyt’ten bir yerlerden getirdiklerini söylüyorlarmış. Her neyse, ama bu yarışmacıların sadece birbirleriyle kıyasıya vuruşarak kum tepeleri boyunca büyük çukurlara gire çıka yol alıyorlar. Aynı okyanus dalgalarıyla boğuşan bir tahta gibi. Sahi o komik tahtanın adı neydi?

-Sörf tahtası. Eee, sonra?

-Sonuçta, bitişe en son gelen cip başarısız sayılır ve kendi kurallarına göre cezalandırılmış. Üstelik bunu seve seve yaparlarmış. Eğlence olsun diye kaybeden cipi kahkahalar eşliğinde benzin dökerek yakarlar ve sonra hep birlikte şampanya içip dans ederlermiş. Üstelik cipin sahibi de olmuş bu garip eğlence. Bu rezaletten zerre kadar rahatsız olmuyor, vicdan azabı çekmeden umarsızca davranıyorlarmış. Çünkü hiçbir şey olmamış gibi yarın hemen yenisini alıyorlarmış. Onlar için bu tükürmek gibi bir şey. Neticede iyi eğlenmiş oluyorlar ya önemli olan da bu. Böylece bir zamanlar develerin üzerinde kumlara bata çıka gittiklerini unutuyorlar. Devenin ayağı sürçmesin ve o kum denizinde kaybolup gitmesinler diye Allah’a dua eden zavallı bedeviler olmadıklarını ispat ediyorlar. Arsen bütün bunların sebebi ise, petrol kuyularından gökyüzüne fişkırان haddi hesabı olmayan milyonlar hatta milyarlar... Niçin dünya böyle şeyler oluyor? Ve hiç kimse bunun hesabını vermek istemiyor. Birileri zevk ve sefaları için ciplerini yakarken, neden diğerleri, yani bizler, çocuklarımıza okula gidebilmeleri için ayakkabıyı bile almaktan aciziz. (Aytmatov, 2007: 133-134-135)

Saksan’ın bu anlattıklarından etkilenen Taşafgan ve arkadaşları, Arap avcılara az bir para karşılığında ve üstelik kendi istekleriyle kar parslarını büyük zorluklarla bulup avlamaları için tuzağa düşürmek istemezler. Arapları mayın döşenmiş bir mağarada rehin alıp, kişi başına on milyon dolar fidye almayı planlarlar ve Arsene İngilizce bildiği için onlara tercümanlık yapmasını aksi

takdirde kendisini öldüreceklerini söylerler. Arsen bunu kabul edemeyeceğini, terörist olmadığını ve avı düzenleyen firmanın amcasına ait olduğunu bunu yaparsa ona ihanet edeceğini söyler ama bu acımasız ve bir o kadar da eksiksiz düşünülmüş terör olayının içine girdikçe, çaresiz kalır.

Taşafgan ve arkadaşları Arsen'nin kendini feda etmesiyle planlarını gerçekleştiremezler. Taşafgan ve ona inanan arkadaşları baştan beri planladıkları hayatla hesaplaşma planlarını, Arsen'i ve Caabars'ı öldürerek yaşanan anla hesaplaşmakla yetinme yolunu seçmişlerdir. Mayın döşedikleri mağarayı da havaya uçurarak delilleri yok etme ve sırlarıyla yaşama yolunu tercih etmişlerdir.

6.3.6. Ertaş Kurçal

Uzun boylu, bas bir sesi olan, girişimci ve becerikli bir kişidir. Devrim yıllarında genç iken, şehir dram tiyatrosunun sıradan, küçük rollerde oynayan bir oyuncudur. Çağdaş şov endüstrisinin oluşmasıyla şans yüzüne güler ve bu endüstrinin markası olur. Onun tarafından düzenlenen klipler Çin'de, Moskova ve birçok yerde konser turnelerine çıkar. Girişimci ve becerikli kişiliğiyle sahnelerin tek hâkimi ve büyük bir gücün, sayısız restoran, sahne, stadyum, reklam ajansları ve televizyon kanallarının sahibi olur. Bu güç sayesinde romanın başkişisi Arsen Samançin'in sevgilisi, Aydana'yı elinden alır ve çok iyi bir Opera sanatçısından bir pop star yaratır. Arsen Samançin ise bundan dolayı ondan nefret eder, tek ideali olan, kendi yazdığı "Ebedi Nişanlı" eserini operada seslendirecek olan sevgilisini elinden aldığı için onu öldürmeyi planlar fakat başka kadına âşık olunca tüm bunları unuttur.

6.3.7. Ebedi Nişanlı

Yüzü, fiziği duruşu çok güzel, alımlı, güzel giyinen ve çevresindekilerin dikkatini çeken, coşkulu, zeki bir kızdır. Vadilerine gelen avcıya âşık olur, nişanlanır fakat avcıyı kıskanan kişilerce kaçarılır. Kız onlardan kurtulmayı başarır ama nişanlısı kızın kendi isteğiyle kaçtığını düşünerek çoktan dağlara çıkıp yok olmuştur. Kız bunu duyunca bir kuş gibi uçma yeteneğine kavuşarak nişan-

lısını bulmak için uçup gitmiştir. Nişanlı kız acılar içinde büyük fedakârlıkla hala avcıyı aramaktadır. Ebedi nişanlı insanlık için sonsuza dek sürecek aşk ve ıstırabının derinliğinde gücünü gösteren bir tövbe içerisindedir. Onun bütün ıstırabı dünyanın ıstırap ve inleyiştir. Ebedi nişanlı nefret ve kıskançlıkla tutuşup yanan kötülüğü kabul etmiyor, inzivaya çekilmiş olan avcıyı çekip çıkararak gerçek hayata geri döndürmek istiyor. Ve bu hakikate ulaşma yolunda kuratıcı rolüne bürünen insan ruhu ne zaman ne de mekân hususunda asla sınır tanımıyor. (Aytmatov,2007: 80)

Ebedi nişanlı dünyadaki tüm âşıklara şunları söyler:

“Siz âşıkların beni hatırlayacağı ve sizi önünüzde eğilerek selamlayacağım günü ne çok bekledim. Yıllar, asırlar geçip gitti. Ama ben nişanlı bir kız olarak kaldım. Bu nedenle beni bilenlerin gönüllerinde “Ebedi Nişanlı” olarak anılmaktayım. İşte bundan dolayı insanlar benim hatırama dağlarda gece ateşler yakıyor, hasret ve acı içinde dolaşan bedenimi davet ediyorlar. O ateşin yanında bulduğumuz an, Şamanlar,” daha ne zamana kadar Ebedi Nişanlı diyar diyar dolaşarak avcı nişanlısını arayacak, daha ne zamana kadar ağlayıp feryat ederek peşine düşenlerin takibinden kaçacak?” diye sorarlar.” (Aytmatov, 2007: 81)

6.3.8. Diğer Şahıslar

6.3.8.1. Avcı

Halkı tarafından çok sevilen, saygı duyulan, akıllı, azimli, usta bir binici, boylu poslu, enerji dolu biridir. Tüm bu özellikleri ve avcılıktaki yeteneği nedeniyle orda bulunan tüm boyların lideri olarak görülür.

Komşu vadide gittiği şölende bir kıza âşık olur ve nişanlanır ama kötü ve kıskanç kişiler onun aşkına kavuşmasını engellemek için sevdiği ve nişanlandığı kıza iftira ederler, başkasıyla kaçtı derler. Bunu duyunca dağ’a çıkar, inzivaya çekilir ve bir daha onu gören olmaz. Avcı öfkesinin kurbanı olur. Onun için aşk, hayatın en yüce anlamıdır. Bu hikâyede avcı tüm insanlığa bir çağrıdır. İnsanların sıklıkla katlanmak zorunda kaldıkları kötülüğe kesinlikle boyun eğ-

meyecektir. Genç avcı dünyadan elini ayağını çeker. İnsanların kötülük ve günahlarını lanetler.

6.3.8.2. Bektur Ağa

İşini bilen sert, bir patronudur. Açık sözlü, güçlü bir yöneticilik yeteneğine sahip, lider, ayrıntılara önem veren, mantıklı, ikna kabiliyeti yüksek, yaptığı işe önem veren, disiplinli, hatırı sayılır, saygın, hem yüzü, hem duruşu özellikle de gür sakalıyla göz dolduran biridir. Av ticaretini akıl ederek büyük paralar kazanır. Mergen adında bir şirket kurar ve mevsimine göre değişik hayvanlar avlayarak her zaman kazanmasını bilen biridir.

SONUÇ

Cengiz Aytmatov dünya edebiyatının en büyük yazarlarından biridir. Kırgız kültürün tüm yönleriyle eserlerinde anlatır.

İnsanın temel meselelerini, aşkını hüznünü, hasretini, düşüncelerini kısaca insanı anlatır Cengiz Aytmatov. Anlatılarının kökü Manas Destanıdır. Gelenekten geleceğe uzanır düşünceleriyle. Çocukluğunda dinlediği masallar, gençliğinde hasret ve hüznle söylediği şarkılar, ozanların yaktığı türküler dünya görüşünün temelini oluşturur. O içinde yaşadığı toplumun, yüzyıllar içinde kazandığı tüm değerleri eserlerinde yansıtmış ve onları ebedileştirmiştir. Aytmatov, eserlerinde halkına ait atasözlerine, şiirlere, türkülere, halk hikâyelerine, masallara ve buna benzer birçok folklorik değerlere sıkça yer vermiştir. Böylece yazar, düşüncelerini pekiştirmiş ve daha güçlü hale getirmiştir. Bu özellikler onun eserine daha ayrı bir güzellik katmıştır. Kendi hayatındaki hareketlilik, kahramanlarına yansıdığı için, gerçekçi bir “örnek kişi” olmuştur. Kahramanlarını her şeyiyle, daha çok da ruh halleriyle vermiştir. Eserlerindeki kahramanlar kimi zaman adı olmayan bir çocuk, kimi zaman insanlar tarafından acılar yaşatılan, doğanın onlara sunduğu hayatları ellerinden alınan hayvanlar kimi zaman asimile olmuş, benliğini unutmuş mankurtlar kimi zamanda tüm olumsuzluklara karşı baş kaldıran ama her şeye rağmen sistemin işleyişinde yok olan karakterlerdir. Aytmatov, akıcı bir üslupla anlattığı olayları, yarattığı kahramanlarla adeta yaşatır. Bu nedenle okuyucu, onun eserlerindeki kahraman olur, savaşa katılır, askere gider, ıssız sarı özek vadisinde trenleri izler ya da yıllar önce kötü inanalar yüzünden kaybettiği sevgilisini dağlarda arar. Onun yarattığı kahramanlar okurları “geçmişe bakarak geleceği kurtarmaya” çağırır.

KAYNAKÇA

Akmataliyev, A. (1998). *Cengiz Aytmatov'un Eserleri Resim Sanatında, Cengiz Aytmatov'un Dünyası*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara: c.189-192.

Aytmatov, C. (2006). *Toprak Ana*. R. Özdek, (çev.), İstanbul: Ötüken Yayınları.

Aytmatov, C. (2007). *Dağlar Devrildiğinde/Ebedi Nişanlı*. G.S. Şonbaeva, (çev.), İstanbul: Ufuk Kitap.

Aytmatov, C. (2012). *Gün Olur Asra Bedel*. R. Özdek, (çev.), İstanbul: Ötüken Yayınları.

Aytmatov, C. (2013). *Dişi Kurdun Rüyalari*. Ş. Dalyan, (çev.), Ankara: Elips Yayınları.

Aytmatov, C. (2013). *Beyaz Gemi*. R. Özdek. (çev.), İstanbul: Ötüken Yayınları.

Aytmatov, C. (2015). *Elveda Gülsarı*. R. Özdek, (çev.), İstanbul: Ötüken Yayınları.

Aytmatov, C. (2015). *Cengiz Han'a Küsen Bulut*. R. Özdek, (çev.), İstanbul: Ötüken Yayınları.

Cengiz Aytmatov. <http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=211> (1 Kasım 2015)

Cengiz Aytmatov. <http://www.kimdirhayatieserleri.com/cengiz-aytmatov-kimdir-hayati-ve-eserleri.html> (12 Ekim 2015)

Çetin, M. (1994). Cengiz Aytmatov'un Eserleri ve Eserlerinden Sinemaya Uyarlanan Filmler Üzerine Bir İnceleme. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV Anabilim Dalı.

Erbay, N.K. (1997) Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde tabiat, *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Can, E.- Şerifoğlu, Ö.F. (Mülâkat), Cengiz AYTMATOV, "Her İnsanın Kendi Zamanına Bir cevabı Olmalı" *Zaman gazetesi*, 24 Nisan 1994.

Güner, A.O. (2008). *Türk Dünyasının büyük kaybı Cengiz Aytmatov*, Barem Dergisi.

Irmak, Y. (2010) Milli Olandan Evrensele: Cengiz Aytmatov'un "Dağlar Devrildiğine – Ebedi Nişanlı " Adlı Romanına Akseden Folklorik Unsurlar, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Karadeniz Dergi 2. Sayı, 123-140. Samsun

Kolcu, A. İ. (1997) *Milli Romantizm Açısından Cengiz Aytmatov*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kolcu, A.İ. (2002). *Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov*. İstanbul: Akçağ Yayınları.

Kolcu, A. İ. (2008), *Cengiz Aytmatov Üzerine Yazılar*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Kolcu, A. İ. (2008), *Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Korkmaz, R. (2004). *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*. Ankara: Türksoy yayınları.

Korkmaz, R. (2007). *Romanda Mekânın Poetiği, Edebiyat ve Dil Yazıları*, Mustafa İsen Armağanı, 1.Baskı, Ankara.

Korkmaz, R. (Ed.). (2009). *Cengiz Aytmatov*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Muhtar, Ő. Aytmatov, C. (2002) *Őafak Sancısı*. Damira İbragim, (Çev.), İstanbul: Da Yayıncılık.

Sarıgöl A. (2007), “*On yıl Aradan Sonra Kalem Eline Aldı*”, Kitap Zaman, İstanbul: FezaYayıncılık.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı1,(2005), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, c,31,s13-14-15.

Parlatır, İ. (1992). Cengiz Aytmatov ile Dil ve Edebiyat Üzerine SöyleŐi. *Türk Dili Dergisi*. Numara: 487.

Uzun, G. (2008). Cengiz Aytmatov ‘un Eserlerinde Falcılık, Kehanet ve Rüya Motifi, *Uluslar arası Sosyal Araştırma Dergisi*. 1.3, 426.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI: Selma Aydın

DOĞUM YERİ: Ardahan

MEDENİ HALİ: Bekar

E-MAIL: scansel@gmail.com

ADRES (EV) : Tahtakale mah. Hanımeli sokak numara: 2/16 Avcılar.

TELEFON

CEP: 0532 341 10 79

EĞİTİM DURUMU

2013 - 2016: Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Yüksek Lisans

2009 – 2013: Beykent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı

2009- 2013: Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım

YABANCI DİL: İngilizce

2013 - 2015: Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik